UNIWERSYTET WARMIŃSKO – MAZURSKI W OLSZTYNIE
WYDZIAŁ PRAWA I ADMINISTRACJI

Natalia Plona

Status prawny doktoranta w polskim systemie prawnym

Praca doktorska napisana
w Katedrze Prawa Pracy i Prawa Socjalnego
pod kierunkiem
dr hab. Małgorzaty Czuryk, prof. UWM

Olsztyn 2024

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów **4**

Wstęp **7**

Rozdział I: Szkolnictwo wyższe - zagadnienia wprowadzające **11**

1.1 Konstytucyjne prawo do nauki 13

1.2 Regulacje ponadnarodowe dotyczące szkolnictwa wyższego 31

Rozdział II: Model kształcenia doktorantów w ustawie Prawo o szkolnictwie wyższym - studia doktoranckie **40**

2.1 Studia doktoranckie – uwagi ogólne 41

2.2 Jednostki uprawnione do prowadzenia studiów doktoranckich i jednostki uprawnione do nadawania stopnia doktora 47

2.3 Proces rekrutacji 49

2.4 Regulamin studiów doktoranckich 55

2.5 Podmioty obecne w toku kształcenia doktorantów 73

2.5.1 Rola kierownika studiów doktoranckich 73

2.5.2 Funkcja opiekuna naukowego, promotora, promotora pomocniczego i kopromotora 77

2.6 Prawa i obowiązki doktorantów 84

2.6.1 Program kształcenia i prowadzenie badań naukowych 85

2.6.2 Praktyka zawodowa doktorantów (prowadzenie i współprowadzenie zajęć dydaktycznych) 88

2.6.3 Finansowanie (system stypendialny) 91

2.6.4 Samorządność doktorancka 113

2.6.5 Inne uprawnienia doktorantów 115

2.7 Postępowanie od wszczęcia przewodu doktorskiego do nadania stopnia doktora 120

2.7.1 Procedura wszczęcia przewodu doktorskiego na podstawie przepisów ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym 120

2.7.2 Rozprawa doktorska 123

2.7.3 Publiczna obrona rozprawy doktorskiej i nadanie stopnia doktora 125

Rozdział III: Model kształcenia doktorantów w ustawie Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce - szkoły doktorskie **127**

3.1 Liczba doktorantów – dane statystyczne 127

3.2 Podmioty uprawnione do prowadzenia szkół doktorskich 137

3.3 Proces rekrutacji do szkół doktorskich 142

3.4 Regulamin szkół doktorskich 148

3.5 Funkcja promotora 166

3.6 Prawa i obowiązki doktorantów związane z procesem kształcenia 168

3.6.1 Program kształcenia i prowadzenie badań naukowych 169
3.6.2 Praktyka zawodowa doktorantów (prowadzenie i współprowadzenie zajęć) 171
3.6.3 Indywidualny plan badawczy jako podstawa rozliczania w szkołach doktorskich 172
3.6.4 Ocena śródokresowa jako decydujący element w kształceniu doktorantów w szkołach doktorskich 175
3.7 Finansowanie (system stypendialny) 177
3.7.1 Stypendium doktoranckie 178
3.7.2 Stypendium ministra dla wybitnych młodych naukowców 184
3.7.3 Inne rodzaje stypendiów 186
3.8 Samorządność doktorancka 188
3.9 Inne uprawnienia doktorantów 189
3.10 Procedura nadania stopnia doktora 192
3.10.1 Postępowanie w sprawie nadania stopnia doktora 192
3.10.2 Rozprawa doktorska 193
3.10.3 Publiczna obrona rozprawy doktorskiej i nadanie stopnia doktora 194
Zakończenie 198
BIBLIOGRAFIA 209

Wykaz skrótów

Art. – artykuł

BIP – Biuletyn Informacji Publicznej

CK - Centralna Komisja

Dr hab. – doktor habilitowany

Dz. U. – Dziennik Ustaw

GUS – Główny Urząd Statystyczny

IPB – indywidualny plan badawczy

k.p.a. - ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (Dz.U. z 2024 r. poz. 572)

KEN - Komisja Ewaluacji Nauki

Konstytucja RP – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U.1997.78.483 z późn. zm.).

KRD - Krajowa Reprezentacja Doktorantów

KRK - Krajowe Ramy Kwalifikacji

KUL - Katolicki Uniwersytet Lubelski

LEX - System Informacji Prawnej LEX

MNiSW – Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego

NAWA – Narodowa Agencja Wymiany Akademickiej

NCBiR – Narodowe Centrum Badań i Rozwoju

NCN – Narodowe Centrum Nauki

NIK - Najwyższa Izba Kontroli

NSA – Naczelny Sąd Administracyjny

PAN – Polska Akademia Nauk

PKA – Polska Komisja Akredytacyjna

Por. - porównaj

Poz. – pozycja

PRK – Polskie Ramy Kwalifikacji

Prof. - profesor

PSRP - Parlament Studentów Rzeczypospolitej Polskiej

Pt. – pod tytułem

PW - Politechnika Warszawska

Regulamin studiów PW - Regulamin studiów doktoranckich w Politechnice Warszawskiej - Załącznik nr 1 do Uchwały nr 415/XLVII/2012 Senatu PW z dnia 22 lutego 2012 r.

Regulamin studiów UG - Regulamin studiów doktoranckich Uniwersytetu Gdańskiego – Załącznik do zarządzenia Rektora UG nr 99/R/16

Regulamin studiów UJ - Regulamin studiów doktoranckich – Załącznik do uchwały nr 116/XII/2018 Senatu Uniwersytetu Jagiellońskiego z dnia 19 grudnia 2018 r.

Regulamin studiów UW - Regulamin studiów doktoranckich na Uniwersytecie Warszawskim – Obwieszczenie nr 10 Rektora Uniwersytetu Warszawskiego z dnia 18 lipca 2016 r. w sprawie ogłoszenia tekstu jednolitego uchwały nr 494 Senatu Uniwersytetu Warszawskiego z dnia 18 kwietnia 2012 r. w sprawie uchwalenia Regulaminu Studiów Doktoranckich na Uniwersytecie Warszawskim

Regulamin studiów UWM - Regulamin studiów doktoranckich - Załącznik do uchwały Nr 716 Senatu Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie z dnia 24 kwietnia 2015 roku w sprawie uchwalenia Regulaminu studiów doktoranckich Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie

RP – Rzeczypospolitej Polskiej

SD – szkoła doktorska

SO – Sąd Okręgowy

t. - tom

tj.- takie jak

TK – Trybunał Konstytucyjny

u.o s. u. s. - ustawa z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U.2024.497 z późn. zm.)

UE – Unia Europejski

UG – Uniwersytet Gdański

UJ - Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

Ust. – ustęp

Ustawa PAiPP - ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz.U.2022.2509)

Ustawa PoSW - ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U.2017.2183, z późn. zm.)

Ustawa PoSWiN - ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U.2023.742 z późn. zm.)

Ustawa wprowadzająca lub przepisy wprowadzające - ustawa z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U.2018.1669 z późn. zm.)

UW – Uniwersytet Warszawski

UWM – Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

WSA – Wojewódzki Sąd Administracyjny

Z późn. zm. – z późniejszymi zmianami

Zob. – zobacz

Wstęp

Temat statusu prawnego doktorantów rzadko był analizowany w literaturze. Niniejsza dysertacja podejmie się uzupełnienia tej luki. W dostępnym piśmiennictwie brak jest kompleksowej monografii traktującej o statusie doktoranta w świetle polskiego prawa. Autorzy podejmowali wybiórcze kwestie dotyczące tej grupy społeczności akademickiej bądź tylko sygnalizowali problemy związane z pozycją prawną doktoranta.

Doktoranci stanowią specyficzną grupę społeczności akademickiej. Na podstawie analizy aktów prawnych dotyczących szkolnictwa wyższego trudno jednoznacznie określić pozycję prawną doktoranta. Przyczyną takiego stanu rzeczy jest fakt, że prawa i obowiązki doktorantów zazębiają się zarówno z prawami i obowiązkami przypisanymi studentom, ale pozostają też zbieżne w pewnym charakterze z tymi, które należą do pracowników uczelni będących nauczycielami akademickimi[1].

Na mocy powszechnie obowiązujących przepisów doktoranci, tak jak studenci - realizują program studiów, składają egzaminy, a ich kształcenie kończy obrona pracy. Można doszukać się również podobieństw pozycji doktoranta z pozycją nauczycieli akademickich, szczególnie asystentów. Doktoranci realizują praktyki zawodowe w formie prowadzenia zajęć dydaktycznych, aplikują o granty, publikują i prowadzą badania naukowe. Łączy ich z uczelnią czy innymi jednostkami naukowymi w których realizują kształcenie, stosunek administracyjnoprawny, co jest zasadniczą różnicą pomiędzy doktorantem a asystentem. Obecnie obowiązująca ustawa nieco inaczej traktuje doktorantów, ale czy ich pozycja i świadomość otoczenia faktycznie ulegną zmianie będzie można zweryfikować za kilka lat.

Istnieje potrzeba uszczegółowienia pozycji doktoranta w hierarchii akademickiej, tak aby nie było wątpliwości co do odrębności tej grupy akademickiej.

Nie budzi wątpliwości fakt, że obecnie wygaszany system kształcenia doktorantów w ramach studiów doktoranckich budził wiele problemów i kontrowersji. Zgodni są co do tego wszyscy przedstawiciele nauki, jak i sami doktoranci.

Celem badawczym pracy było określenie statusu prawnego doktorantów kształconych w systemie studiów trzeciego stopnia oraz szkół doktorskich. Porównania modeli kształcenia dokonano na podstawie analizy przepisów dotyczących praw

[1] Na potrzeby pracy używane będzie sformułowanie: „pracownicy uczelni", co oznaczać będzie grupę pracowników będących nauczycielami akademickimi, zgodnie z art. 114 ustawy PoSWiN oraz art. 108 ustawy PoSW.

i obowiązków doktorantów oraz regulujących model kształcenia. Przeanalizowano i porównano regulacje prawne dotyczące polskich doktorantów - ich praw i obowiązków, także w kontekście innych grup społeczności akademickich (studentów oraz pracowników uczelni będących nauczycielami akademickimi). Wskazano zmiany w pozycji prawnej na przestrzeni dwóch ostatnich porządków prawnych dotyczących szkolnictwa wyższego i nauki.

Główną hipotezą jest założenie, że pomiędzy uprawnieniami i obowiązkami doktoratów, a grupą studentów i pracowników uczelni istnieje dużo analogii. Za hipotezę pomocniczą przyjęto, że regulacje zawarte w przepisach ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym zmieniły częściowo pozycję prawną doktorantów, jednak nie doprowadziły do jednoznacznego wyodrębnienia tej grupy społeczności akademickiej.

W dysertacji postawiono następujące pytania badawcze:

Czy przepisy dotyczące nauki i szkolnictwa wyższego w dostateczny sposób pozwalają na identyfikację/odrębność doktorantów od innych grup społeczności akademickiej?

W jakim zakresie prawa i obowiązki doktorantów są analogiczne z tymi które posiadają studenci?

W jakim zakresie prawa i obowiązki doktorantów są zbieżne z tymi które są przypisane pracownikom uczelni?

Czy status prawny doktoranta uległ zmianie po wprowadzeniu Konstytucji dla Nauki?

Realizację założonego celu badawczego, weryfikację postawionych hipotez i odpowiedzi na postawione pytania badawcze dokonano na podstawie przeglądu i analizy głównych aktów prawnych regulujących szkolnictwo wyższe: ustawę o szkolnictwie wyższym, ustawę Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, przepisy wprowadzające Ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, aktów wykonawczych do wymienionych ustaw, aktów wewnętrznych wybranych uczelni, doktryny, orzecznictwa oraz materiałów internetowych.

Dysertacja składa się z trzech rozdziałów, wstępu i zakończenia.

Rozdział „Szkolnictwo wyższe - zagadnienia wprowadzające" został poświęcony ogólnym zagadnieniom, fundamentalnym zasadom konstytucyjnym i standardom europejskim, oraz przedstawiono podstawowe definicje używane w tematyce nauki i szkolnictwa wyższego. Rozważania nad podjętym tematem rozpoczęto od przybliżenia gwarancji zapewniających podstawowe prawa oświatowe każdej jednostce

(konstytucyjne prawo do nauki). Przybliżono badaną tematykę w kontekście regulacji ponadnarodowych wyznaczonych m.in. przez Unię Europejską, wpływające na kształcenie doktorantów w Polsce.

Rozdział drugi opisuje strukturę i funkcjonowanie studiów doktoranckich. Poruszone są kwestie uprawnień do prowadzenia kształcenia doktorantów przez uczelnie i jednostki naukowe na mocy nieobowiązującej już ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym. Analizie poddano regulaminy studiów doktoranckich wybranych uczelni. Opisano proces rekrutacji, funkcje podmiotów obecnych w ścieżce kształcenia doktorantów (kierownik studiów doktoranckich, opiekun naukowy, promotor, promotor pomocniczy). Analiza przepisów regulujących studia doktoranckie jest istotna z dwóch powodów. Po pierwsze doktoranci studiów doktoranckich obecnie kończą swoje rozprawy doktorskie, ich otwarte przewody doktorskie zostaną odpowiednio umorzone albo zamknięte z końcem 2024 r. Po drugie, należy przybliżyć model studiów doktoranckich, aby wykazać wady w jego funkcjonowaniu i móc wskazać różnice z nowym modelem kształcenia – szkołami doktorskimi. W tym rozdziale wskazane są również prawa i obowiązki doktorantów nałożone przepisami przed rokiem 2018. Analiza przepisów dotyczących studiów doktoranckich pozwoli na kompleksowy opis pozycji prawnej doktoranta na przestrzeni lat. Dzięki temu uwidocznione zostaną zmiany jakie zaszły w przepisach prawnych dotyczących doktorantów i ich pozycji w hierarchii akademickiej.

Kolejny, trzeci rozdział dysertacji jest poświęcony szkołom doktorskim – modelowi kształcenia doktorantów wprowadzonym w 2018 r. ustawą Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Szczegółowo jest omówiona tematyka: podmiotów uprawnionych do prowadzenia szkół doktorskich; regulaminu szkół doktorskich z zaznaczeniem autonomii jednostek w jego kształtowaniu; procesu rekrutacji; podmiotów i ich funkcji, które towarzyszyć będą doktorantom w toku kształcenia. W tym rozdziale są wskazane i przeanalizowane przepisy powszechnie obowiązujące i wewnętrzne wybranych jednostek, ustanawiające prawa i nakładające obowiązki na doktorantów szkół doktorskich.

Mówiąc o statusie doktoranta należy zwrócić szczególną uwagę na prawa i obowiązki doktorantów. Przez pryzmat tej tematyki najwyraźniej można wskazać podobieństwa i różnice pomiędzy uprawnieniami i obowiązkami różnych grup społeczności akademickiej. W zakończeniu dysertacji, dokonano próby porównania praw i obowiązków doktorantów do praw i obowiązków studentów oraz pracowników uczelni.

Na tej podstawie starano się ocenić status prawny doktoranta i jego zmiany na przestrzeni ewoluujących przepisów. Rozważania zakończone zostały wnioskami z przeprowadzanych badań, wskazano wady oraz dokonano próby wskazania rozwiązań.

Podstawowymi tezami pracy są: „szkoły doktorskie spełniają istotną rolę w kształceniu doktorantów", „analiza stanu prawnego wskazuje na istnienie podobieństw w zakresie praw i obowiązków doktorantów z innymi grupami społeczności akademickiej – studentami i pracownikami uczelni", „analiza przepisów ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce wskazuje różnice w statusie doktorantów".

W rozprawie wykorzystano głównie metodę dogmatyczno-prawną, szczegółowo przeanalizowano akty prawne dotyczące badanej materii i wyciągnięto wnioski. Uzupełniająco zastosowano metody: historyczno-prawną oraz analityczno-syntetyczną – zebrany materiał szczegółowo przeanalizowano, wyciągnięte wnioski w podsumowaniu zsyntezowano.

Dysertacja stanowić będzie kompleksowe ujęcie statusu prawnego doktorantów, a tym samym ich praw i obowiązków, w świetle ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z odwołaniem do już nieobowiązującej ustawy, celem porównania zmian i konsekwencji jakie za sobą niosą. Szczegółowa i wyczerpująca analiza przepisów prawnych, doktryny i orzecznictwa dotycząca statusu doktorantów nie została dotychczas opublikowana w formie kompleksowej monografii, dlatego dysertacja stanowić będzie uzupełnienie tej luki w literaturze.

Pozwoli to na właściwą ocenę i zastosowanie w praktyce przepisów Konstytucji dla Nauki oraz doprowadzi do wyciągnięcia wniosków, które będą drogowskazami i bodźcami do dalszych nowelizacji przepisów dotyczących podejmowanej materii. Wyniki badań przyczynią się do przyjęcia jednoznacznego stanowiska oceny statusu doktoranta. Tym samym być może zażegnane zostaną wątpliwości, konflikty, spory związane z brakiem jednoznacznej regulacji. Przeprowadzone badania mogą stać się podstawą do zmiany przepisów dotyczących uczestników studiów trzeciego stopnia, dążąc do określenia sytuacji prawnej doktorantów (statusu doktoranta) oraz wykazania swoistej odrębności tej grupy akademickiej.

Rozdział I: Szkolnictwo wyższe - zagadnienia wprowadzające

Zmiany, które wprowadziła ustawa z 2018 r. regulująca naukę i szkolnictwo wyższe, mogą przynieść zarówno poprawę „kwestii doktoranckiej", jak i wiele negatywnych zjawisk. Dużo zależy od samych podmiotów prowadzących kształcenie młodych pokoleń naukowców i naukowczyń, bowiem przepisy dają im dużą autonomię i swobodę w kształtowaniu szkół doktorskich. Skutki działania nowej ustawy będziemy mogli ocenić za kilka lat, ale dziś patrzymy na zmianę systemu szkolnictwa wyższego z nadzieją, że zostanie ona właściwie wykorzystana i doprowadzi do planowanych efektów.

Na wstępie należy przybliżyć podstawowe pojęcia powszechnie używane dotyczące „kwestii doktoranckiej". Ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym[2] podawała w słowniczku definicję legalną doktoranta, określała go jako uczestnika studiów doktoranckich, a więc studiów trzeciego stopnia.

Zdefiniowała również studia trzeciego stopnia jako studia prowadzone przez jednostkę organizacyjną uczelni, instytut naukowy Polskiej Akademii Nauk, instytut badawczy lub międzynarodowy instytut naukowy działający na obszarze Rzeczpospolitej Polskiej, które posiadają odpowiednie uprawnienia. Na studia trzeciego stopnia mogli zostać przyjęci kandydaci posiadający kwalifikacje drugiego stopnia. Studia doktoranckie kończą się uzyskaniem kwalifikacji trzeciego stopnia. Należy uznać, że definicje te były mało precyzyjne i w niewielkim zakresie określały faktyczną pozycję doktoranta w środowisku akademickim.

Obowiązująca ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce[3], w ogóle nie zawiera słowniczka użytych w niej pojęć, dlatego próbę definicji doktoranta można podjąć na podstawie analizy przepisów rozdziału 2, działu V tejże ustawy. W szczególności na podstawie przepisów, które dotyczą rozpoczęcia kształcenia, jego przebiegu czy praw i obowiązków doktorantów. Niewątpliwie doktorantem jest osoba posiadająca odpowiednie kwalifikacje (tytuł zawodowy magistra, magistra inżyniera albo równorzędny, albo osoba, która uzyskała efekty uczenia się dla kwalifikacji na poziomie 8 PRK[4]), która rozpoczęła kształcenie i nabyła prawa doktoranta z chwilą złożenia

[2] Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz.U.2017.2183, z późn. zm.).
[3] Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U.2023.742 z późn. zm.), nazywana również Ustawą 2.0, Konstytucją dla nauki.
[4] PRK – Polska Rama Kwalifikacji, zdefiniowana w ustawie z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji (Dz.U.2020.226 z późn. zm.), zgodnie z którą opis ośmiu wyodrębnionych w Polsce poziomów kwalifikacji odpowiadających poziomom europejskich ram kwalifikacji, o których mowa w załączniku II do zalecenia Rady z dnia 22 maja 2017 r. w sprawie europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie i uchylającego zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 kwietnia 2008 r.

ślubowania. Pełniejszą definicję na podstawie przepisów ustawy PoSWiN podaje J. Woźnicki: „doktorantem w rozumieniu ustawy jest osoba spełniająca warunki określone w art. 200 ust. 1, rekrutowana zgodnie z wymogami ust. 2, przyjęta do szkoły doktorskiej (zob. art. 198 ust. 1–8) w drodze wpisu na listę doktorantów zgodnie z ust. 4, spełniająca warunek o jednej szkole doktorskiej wskazany w ust. 7, która nabyła prawa doktoranta, składając ślubowanie zgodnie z ust. 8 tego artykułu, pod warunkiem, że nie została ona prawomocnie skreślona z listy doktorantów zgodnie z treścią art. 203 ust. 1–3 albo nie zakończył się okres jej kształcenia jako doktoranta zgodnie z treścią art. 204 ust. 1, 2 lub kształcenie to nie zostało zawieszone zgodnie z treścią ust. 3 tego artykułu. Nie jest członkiem uczelni osoba ubiegająca się o stopień naukowy doktora w trybie eksternistycznym, ponieważ nie jest ona doktorantem w rozumieniu niniejszej ustawy”[5]. Przytoczona definicja jest bardzo złożona i kompleksowa, ale mało czytelna. Definiuje doktoranta na wielu płaszczyznach, w niniejszej dysertacji szczegółowo zostaną podjęte rozważania każdej z nich.

Warto zwrócić uwagę na to, że ustawodawca w art. 10 ust. 1 ustawy PoSWiN określił doktorantów jako grupę stanowiącą obok pracowników uczelni i studentów część wspólnoty uczelni. Co oznacza, że z mocy prawa doktoranci stanowią odrębną grupę wspólnoty akademickiej. Ustawodawca w wymiarze symbolicznym przyznał doktorantom podmiotowość[6].

---

w sprawie ustanowienia europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie (Dz. Urz. UE C 189 z 15.06.2017, s. 15). Została opisana za pomocą tzw. efektów uczenia się, ujętych w kategoriach wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych.

[5] J. Woźnicki (red.), *Komentarz do art. 10*, [w:] J. Woźnicki (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz,* Warszawa 2019, LEX/el.

[6] Poza głównymi rozważaniami, jednak związana z doktorantami i wartym odnotowania jest zmiana w rozumieniu pojęcia „młodego naukowca”. Ustawa PoSWiN w art. 360 ust. 2 wskazuje, że za młodego naukowca należy uznać osobę prowadzącą działalność naukową, która: jest doktorantem lub nauczycielem akademickim nie posiadającym stopnia doktora albo przygotowuje rozprawę doktorską w trybie eksternistycznym i nie posiada stopnia doktora – z zastrzeżeniem, że od dnia wyznaczenia promotora lub promotorów albo promotora i promotora pomocniczego zgodnie z art. 217 nie upłynęło więcej niż 4 lata, albo posiada stopień doktora, od uzyskania którego nie upłynęło 7 lat, i jest zatrudniona w podmiocie, o którym mowa w art. 7 ust. 1 ustawy (w uczelniach: publicznych lub niepublicznych, akademickich lub zawodowych, federacjach podmiotów systemu szkolnictwa wyższego i nauki, PAN i instytutach naukowych PAN, instytutach badawczych, instytutach międzynarodowych, Centrum Łukasiewicz, instytutach Sieci Łukasiewicz, Polskiej Akademii Umiejętności oraz w innych podmiotach prowadzących głównie działalność naukową w sposób samodzielny i ciągły). Zauważyć należy, że wymogiem formalnym wobec osoby będącej młodym naukowcem jest prowadzenie działalności naukowej, co oznacza, że nie łączy się z jej charakterem zatrudnienia, ile z rzeczywistym prowadzeniem przez tę osobę działalności tego rodzaju. W poprzednim stanie prawnym na mocy art. 2 pkt 19 ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. o zasadach finansowania nauki (Dz.U.2018.87) pojęcie młodego naukowca oznaczało „osobę prowadzącą działalność badawczo-rozwojową, która w roku ubiegania się o przyznanie środków finansowych na naukę kończy nie więcej niż 35 lat; jeżeli osoba ta przebywała na urlopie macierzyńskim, urlopie na warunkach urlopu macierzyńskiego, urlopie ojcowskim, urlopie rodzicielskim lub urlopie wychowawczym, udzielonych na zasadach określonych w przepisach kodeksu pracy albo pobierała zasiłek chorobowy lub świadczenia

Rozdział I dysertacji wprowadza do tematu szkolnictwa wyższego, którego celem jest przedstawienie fundamentalnych, konstytucyjnych zasad, na których opiera się nauka, szkolnictwo wyższe i kształcenie młodych pokoleń. Z punktu omawianej tematyki istotne znaczenie ma ochrona prawnoautorska dzieł naukowych, stąd temat ten też zostanie przybliżony. W tym rozdziale zastanie również omówione prawodawstwo europejskie dotyczące kształcenia studentów, ale przede wszystkim doktorantów. Dużo uwagi poświęcono Deklaracji bolońskiej, dokumentowi, który wprowadził istotne zmiany w jakości kształcenia studentów i doktorantów; wprowadził ujednolicone zasady kształcenia na poziomie europejskim oraz dał możliwość porównania osiągnięć zdobytych w różnych krajach Europy. W ostatnim podrozdziale omówiono podstawę prawną łączącą doktoranta z uczelnią czy inną jednostką kształcącą, co ma decydujący wpływ na postrzeganie doktoranta jako studenta III stopnia kształcenia, a więc również ma to wpływ na jego status prawny.

1.1 Konstytucyjne prawo do nauki

Warto pochylić się nad konstytucyjnymi gwarancjami podstawowych praw w zakresie edukacji i szkolnictwa wyższego przysługujących każdej jednostce. Mając na uwadze omawianą tematykę, zostaną przybliżone zasady, które są gwarantem prawa do nauki - zasada dwusektorowości systemu szkolnictwa, zasada bezpłatnych szkół publicznych, zasada powszechnego i równego dostępu do wykształcenia, zasada pomocy państwa uczniom i studentom oraz zasada autonomii szkół wyższych.

Art. 70 ust. 1 i ust. 2 Konstytucji RP[7] zapewnia każdemu bezpłatne prawo do nauki[8], formułuje obowiązek szkolny tj. obowiązkowe pobieranie nauki do 18 roku życia oraz wskazuje podstawowe gwarancje prawa do nauki. Dodatkowo z artykułu tego

rehabilitacyjne w związku z niezdolnością do pracy, w tym spowodowaną chorobą wymagającą rehabilitacji leczniczej to może się ubiegać o środki finansowe na naukę po ukończeniu 35 roku życia przez okres odpowiadający czasowi przebywania na tych urlopach albo okresowi pobierania tego zasiłku lub świadczenia, jednakże okresy te nie mogą łącznie przekroczyć dwóch lat". Ustawodawca oparł definicję młodego naukowca jedynie na kryterium wiekowym, co według opinii Rzecznika Praw Obywatelskich (https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/mlody-naukowiec-moze-miec-wiecej-niz-35-lat, dostęp na dzień 23.08.2024 r.), miała „charakter dyskryminujący. Zmiana w tym zakresie była w pełni uzasadniona.

[7] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U.1997.78.483 z późn. zm.).

[8] W prawie międzynarodowym prawo do nauki gwarantuje art. 14 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej z dnia 14 grudnia 2007 r. (Dz. U. UE. C. z 2007 r. Nr 303, str. 1 z późn. zm.): „Każdy ma prawo do nauki i dostępu do kształcenia zawodowego i ustawicznego. Prawo to obejmuje możliwość korzystania z bezpłatnej nauki obowiązkowej. Wolność tworzenia placówek edukacyjnych z właściwym poszanowaniem zasad demokratycznych i prawo rodziców do zapewnienia wychowania i nauczania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniami religijnymi, filozoficznymi i pedagogicznymi są szanowane, zgodnie z ustawami krajowymi regulującymi korzystanie z tej wolności i tego prawa."

wynika wolność wyboru rodzaju szkoły oraz zakładania i prowadzenia różnych typów szkół. Prawo do nauki jest samoistnym prawem podmiotowym, podobnie ujmowanym we współczesnych Konstytucjach (np. Konstytucja: Belgii, Irlandii, Włoch, Szwecji, Hiszpanii czy Japonii)[9]. W Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej uprawnienie do pobierania nauki zostało zawarte w grupie praw socjalnych, pomimo że ma ono bardziej osobisty charakter. Prawo do nauki daje możliwość zdobywania wiedzy, w sposób ciągły, regularny i zorganizowany. Rozpoczynając od uzyskania podstawowej wiedzy ogólnej, a następnie poszerzonej, specjalistycznej zwieńczonej zdobyciem dokumentów potwierdzających osiągnięte efekty kształcenia, dających podstawę do dalszego zdobywania wiedzy lub wykonywania zawodu[10].

Art. 70 Konstytucji RP wymienia trzy szczeble (zasada trójszczeblowości) w strukturze edukacji: szkoły podstawowe, szkoły ponadpodstawowe oraz szkoły wyższe. Obecnie nie ulega wątpliwości, że również kształcenie przedszkolne jest niezbędnym elementem w hierarchii placówek edukacyjnych[11]. Zasada trójszczeblowości uzupełniona jest zasadą dwusektorowości, która daje podstawę do tworzenia i funkcjonowania obok systemu szkolnictwa publicznego, szkolnictwa niepublicznego. Zasada ta jest warunkiem *sine qua non* realizacji dwóch praw wskazanych w art. 70 ust. 3, a mianowicie prawa rodziców do wyboru dla swojego dziecka szkoły innej niż publiczna oraz prawa obywateli i instytucji do zakładania i prowadzenia szkół niepublicznych, częściowo finansowanych przez państwo. Prawo do nauki adresowane jest do najszerszego kręgu społeczeństwa, nie ogranicza się bowiem tylko do dzieci i młodzieży, ale również do dorosłych chcących poszerzać swoją wiedzę, do obywateli, jak i cudzoziemców. Adresatami obowiązku nauki/prawa do nauki są z jednej strony osoby, które nie ukończyły 18 lat, następnie uprawnionymi są osoby posiadające kwalifikacje i chcą kontynuować naukę. Niedopuszczalne jest uzależnianie możliwości

[9] Np. art. 24 ust. 3 konstytucji Belgii z 1831 r.; art. 34 ust. 1 konstytucji Włoch z 1947 r.; § 76 konstytucji Danii z 1953 r.; art. 21 szwedzkiego aktu o formie rządu z 1974 r.; art. 16 ust. 4 konstytucji Grecji z 1975 r.; art. 74 ust. 1 konstytucji Portugalii z 1976 r.; art. 27 ust. 1 konstytucji Hiszpanii z 1978 r.; § 16 konstytucji Finlandii z 1999 r.; art. 19 konstytucji Szwajcarii z 1999 r.; L. Garlicki, M. Derlatka, *Komentarz do artykułu 70 Konstytucji RP*, [w:] L. Garlicki, M. Zubik (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 746 – 747.

[10] M. Florczak-Wątor, *Komentarz do artykułu 70 Konstytucji RP*, [w:] P. Tuleja (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2023, s. 255 - 258.

[11] Prawo do nauki nie ma charakteru absolutnego, co oznacza, że ustawodawca może, pod warunkiem dochowania wymagań stawianych przez art. 31 ust. 3 Konstytucji RP ustanawiać różnego rodzaju ograniczenia. Ograniczenia mogą być ustanowione tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa, porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Dodatkową przesłanką jest zakaz naruszenia istoty wolności i praw.

kontynuacji nauki od kryterium wieku. Na władzach publicznych spoczywa obowiązek stworzenia dla wszystkich obywateli powszechnego i równego dostępu do wykształcenia (art. 70 ust. 4 Konstytucji RP)[12]. Kształcenie na poziomie wyższym należy zaliczyć do zadań publicznych nawet wówczas, gdy jest realizowane przez szkoły niepubliczne[13]. Za realizację kształcenia na poziomie wyższym bierze odpowiedzialność państwo, gdyż wynika to wprost z przepisów Konstytucji i ustaw. Innymi słowy, kształcenie na poziomie wyższym pozostaje zadaniem publicznym niezależnie od tego, czy wykonuje je podmiot publiczny czy prywatny[14].

Bezpłatność nauki dotyczy tylko szkół publicznych, szkoły niepubliczne mogą wprowadzać opłaty za prowadzone kształcenie, a także czerpać z tej działalności zyski. Zasadą jest, że nauka w publicznych szkołach wyższych jest bezpłatna, jednak przepisy dopuszczają możliwość prowadzenia odpłatnie zajęć dodatkowych (poza programem nauczania). W pewnych przypadkach, o czym czytamy w art. 70 ust. 2 Konstytucji RP, „ustawa może dopuścić świadczenie niektórych usług edukacyjnych przez publiczne szkoły wyższe za odpłatnością". Nie chodzi w tym przypadku tylko o zajęcia ponadprogramowe, ale o cały proces kształcenia pewnych grup studentów. W praktyce tworzone są stacjonarne - nieodpłatne studia oraz niestacjonarne studia, za które uczelnie pobierają opłaty (tzw. czesne)[15]. Odpłatność za kształcenie doktorantów przeszła swoistą

[12] Tj. Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm. Zasada powszechnego i równego dostępu do nauki, sformułowana w art. 70 ust. 4 Konstytucji RP, dotyczy tylko obywateli polskich, nie obejmuje cudzoziemców pobierających naukę w Polsce. Może to prowadzić do mniej korzystnego, w tym zakresie, traktowania cudzoziemców, co może wzbudzać wątpliwości, a nawet kontrowersje.

[13] Tj. Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm. W aktach międzynarodowych: art. 26 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka – Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych z dnia 10 grudnia 1948 r., (http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/onz/1948.html, dostęp na dzień 29.04.2024 r.), Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych z dnia 19 grudnia 1966 (Dz. U. 1977 r. Nr 38, poz. 169).

[14] A. Adamczyk, *Organ administracji publicznej i inne podmioty administrujące,* [w:] L. Bielecki, P. Ruczkowski (red.), *Prawo administracyjne. Część ogólna*, Warszawa 2011, s. 295; A. Bednarczyk-Płachta, *Status szkoły wyższej jako podmiotu administracji publicznej,* Warszawa 2016, LEX/el. Zob. S. Wrzosek, M. Domagała, J. Izdebski, T. Stanisławski (red.), *Przegląd dyscyplin badawczych pokrewnych nauce prawa i postepowania administracyjnego*, Lublin 2010.

[15] Więcej w wyroku TK z 8 listopada 2000 r., SK 18/99, OTK 2000, nr 7, poz. 258 - trzy warunki, przy spełnieniu których – mimo wprowadzenia odpłatności – można mówić o zachowaniu zasady bezpłatności nauki w szkołach publicznych. Po pierwsze, w ujęciu ilościowym - bezpłatne nauczanie powinno stanowić dominującą formę kształcenia studentów, w wymiarze jakościowym – odpłatność powinna być stosowana jedynie w odniesieniu do niektórych rodzajów kształcenia w szkole wyższej (określonych zajęć lub typów studiów). Warunek drugi to limitowanie bezpłatności nauki podyktowane ochroną finansów publicznych państwa. Gwarancja bezpłatnej nauki w publicznej szkole wyższej nie może być rozumiana jako absolutna i nieograniczona, lecz musi uwzględniać konieczność ochrony innych wartości konstytucyjnych, w tym również ochrony finansów publicznych państwa. Po trzecie, odpłatność za niektóre świadczenia (usługi) edukacyjne nie może obejmować tej sfery działalności dydaktycznej publicznej szkoły wyższej, która znajduje pełne pokrycie w udostępnionych szkole środkach publicznych. Czesne pobierane od studentów tzw. studiów płatnych (niestacjonarnych) nie może więc przekraczać kosztów ponoszonych przez uczelnie w zakresie niezbędnym do uruchomienia i prowadzenia tej działalności dydaktycznej. Publiczna szkoła

ewolucję, przepisy obowiązujące przed 1 października 2018 roku, dopuszczały zarówno stacjonarną, jak i niestacjonarną (odpłatną) formę kształcenia doktorantów. Aktualnie obowiązujące przepisy ustawy PoSWiN dopuszczają tylko stacjonarną - bezpłatną, formę kształcenia doktorantów.

Istotne znaczenie ma konstytucyjna zasada autonomii szkół wyższych (art. 70 ust. 5 Konstytucji RP)[16]. W art. 3 ustawy PoSWiN wprowadzono „podstawę"[17] jaką system szkolnictwa wyższego powinien się kierować, jest to wolność: nauczania, twórczości artystycznej, badań naukowych i publikacji uzyskanych wyników, a także autonomia uczelni[18]. Przywołane zostały tu wartości konstytucyjne zaczerpnięte w dosłownym brzmieniu z wybranych artykułów Konstytucji RP[19]. Do tego tzw. pakietu wolności akademickiej dodano[20] w art. 23 ust. 2 pkt 2a ustawy PoSWiN w ramach zadań należących do rektorów, zapewnianie w uczelni poszanowania wolności słowa, nauczania, badań naukowych, upowszechniania wyników, a także debaty akademickiej organizowanej przez członków wspólnoty uczelni[21].

---

wyższa nie może przekształcić się w zakresie związanym z dydaktyką świadczoną odpłatnie w instytucję komercyjną.

[16] Konstytucja RP przyznaje atrybut autonomii jedynie kościołom i związkom wyznaniowym (art. 25 ust. 3 Konstytucji RP) oraz szkołom wyższym (art. 70 ust. 5 Konstytucji RP). W obu przypadkach istnieje możliwość stanowienia oraz rządzenia się własnymi prawami, celem obu tych instytucji jest realizacja podstawowych praw obywateli (wolność sumienia i wyznania oraz prawo do nauki). Niewątpliwie jednak w praktyce ich poziom niezależności jest zupełnie inny. A. Krzywoń, *Konstytucyjne aspekty autonomii szkoły wyższej*, [w:] A. Jakubowski, A. Wiktorowska (red.), *Prawo nauki. Zagadnienia wybrane*, Warszawa 2014., LEX/el.

[17] J. Woźnicki określił, że wymienione w komentowanym artykule wartości zostały określone jako „podstawa systemu", czyli wartości podstawowe, które muszą być respektowane bezwzględnie, a ich naruszenie zagraża fundamentom systemu.

[18] W art. 4 ustawy PoSW konstytucyjna zasada autonomii szkół wyższych była rozwinięta, czego brakuje w art. 3 ustawy PoSWiN. W art. 4 ustawy PoSW podkreślono jako zasadę ogólną, tzw. autonomię instytucjonalną, czyli autonomię uczelni w relacji z władzami publicznymi. W art. 4 ust. 5 ustawy PoSW wprost stwierdzono, że organy administracji rządowej i organy jednostek samorządu terytorialnego mogą podejmować decyzje dotyczące uczelni tylko w przypadkach przewidzianych w ustawach. Obecnie przepis o zbliżonej treści znalazł się w art. 9 ust. 5 ustawy PoSWiN. Więcej zob. w M. Stachowiak-Kudła, *Autonomia szkół wyższych a instytucjonalne mechanizmy zapewnienia jakości w Polsce i wybranych państwach europejskich*, Warszawa 2012, s. 15.

[19] J. Woźnicki, *Komentarz do art. 3*, [w:] J. Woźnicki (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz,* Warszawa, 2019, LEX/el.

[20] Nowelizacja ustawy PoSWiN ustawą z dnia 1 października 2021 r. o zmianie ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce oraz ustawy o szczególnych instrumentach wsparcia w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2 (Dz.U.2021.2141).

[21] Przedstawiony zbiór, w którym umieszczono zarówno wolność akademicką, jak i powszechną wolność słowa, był na etapie projektu nowelizacji przedmiotem uzasadnionej krytyki organów i osób reprezentujących środowisko naukowe. Krytycznie oceniono brak wyjaśnienia w języku prawnym terminu wolności akademickiej oraz zmieszanie tego pojęcia z wolnością słowa - zob. E. Łętowska: *Fałszywe paradoksy ochrony wolności nauki* (https://monitorkonstytucyjny.eu/archiwa/17208, dostęp na dzień 08.02.2024 r.); P. Łuków, I. Degtyarowa, *Wartości i wolności. Trendy rozwojowe w zakresie etyki w nauce oraz działalności badawczej w szkolnictwie wyższym: prognoza na okres 2025-2030,* [w:] J. Woźnicki (red.), *Trendy, modele i perspektywy rozwoju szkolnictwa wyższego w Polsce: 2021-2025 z projekcją do roku 2030*, Warszawa 2022, s. 90 i in. Po wejściu w życie nowelizacji, wprowadzone przez nią instrumenty

Przez autonomię szkół wyższych należy rozumieć konstytucyjnie chronioną sferę wolności prowadzenia badań naukowych i kształcenia, w ramach obowiązującego porządku prawnego. Oznacza to, iż Konstytucja zakłada istnienie aktów wewnętrznych tych uczelni i że uczelnie regulują tymi aktami zakładowymi, zgodnymi z prawem - prawa i obowiązki studentów[22]. Instytucja ta jest podstawowym determinantem niezależności szkół wyższych oraz swobody prowadzenia przez nie badań naukowych[23]. Idea autonomii szkół wyższych wyraża się m.in. w samodzielnym decydowaniu przez uczelnię o treści obowiązujących ją reguł (tzw. samorządność normodawcza) oraz możliwości podejmowania decyzji związanych z uczelnią przez jej organy (tzw. samorządność decyzyjna)[24]. Inni autorzy definiują autonomię szkół wyższych przez wyliczenie poszczególnych jej atrybutów (między innymi prawo ustalania przez władze szkoły treści i form nauczania, prawo do ustalania tematyki i metod badań naukowych, prawo do ustalania toku nauczania, prawo wybierania władz szkoły, prawo do nadawania tytułów zawodowych itd.)[25] oraz prawo do tworzenia statutów, będących podstawą funkcjonowania uczelni wyższych[26]. Kompleksową definicję omawianej zasady zaproponował T. Brzezicki, którego zdaniem autonomia to wyodrębnienie organizacyjno-prawne oraz prawo dysponowania powierzonym majątkiem przez niezależne organy wybrane w sposób określony w wewnętrznych aktach normatywnych.

mające chronić wolność akademicką (nienaukowe wypowiedzi nauczycieli akademickich) nie znalazły jednak w praktyce zastosowania.

[22] Wyrok TK z 8 listopada 2000 r., SK 18/99, OTK 2000, nr 7, poz. 258.

[23] Idei tej próbuje się nadać zinstytucjonalizowany kształt zarówno przepisami krajowych porządków prawnych, jaki i postanowieniami dokumentów rangi międzynarodowej (M. Berdel-Dudzińska, *Autonomia szkół wyższych w Konstytucji RP z 1997 roku oraz w doktrynie prawa konstytucyjnego*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Seria Prawnicza. Prawo" 2008, nr 1730-3508, z. 6, s. 7. Do najważniejszych z nich niewątpliwie należą: Deklaracja bolońska (Wspólna deklaracja europejskich ministrów edukacji, zebranych w Bolonii w dniu 19 czerwca 1999, której głównym celem było stworzenie do 2010 r. Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego), Wielka karta uniwersytetów europejskich (*Magna Carta Universitatum* – dokument podpisany 18 września 1988 r. w Bolonii przez ponad 400 rektorów uniwersytetów https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://www.magna-charta.org/magna-charta-universitatum/mcu-1988/mc_polish.pdf/%40%40download/file/mc_polish.pdf&ved=2ahUKEwjJ5rHBzKiIAxXuS_EDHeP6PPsQFnoECBIQAQ&usg=AOvVaw3JT4LNb7NLDL1VJI3Sa_12, dostęp na dzień 03.02.2024r.) czy deklaracja erfurcka (Deklaracja erfurcka w sprawie autonomii wyższych uczelni z 1996 r. (Erfurter Deklaration zur Autonomie der Universitäten)). Określa ona autonomię „prawem instytucji do samodzielnego decydowania o wyborze środków realizacji zadań przed nimi postawionych bądź przez nie same przyjętych". Zob. E. Chmielecka, *Uwagi o etosie i kodeksach*, „Biuletyn MNiSW 2008", nr 3, s. 31.

[24] Tak postrzega autonomię szkół wyższych J. Wróblewski, *Samorządność szkoły wyższej i jej statut*, „Życie Szkoły Wyższej" 1982, nr 9, s. 11. Podobnie J. Tymowski, *Autonomia uczelni na przykładzie Republiki Federalnej Niemiec, Wielkiej Brytanii i Stanów Zjednoczonych*, Warszawa 1981, s. 3.

[25] P. Winczorek, *Komentarz do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku*. Warszawa 2008, s. 94–95.

[26] E. Ochendowski, *Pozycja prawna studenta uniwersytetu – użytkownik zakładu publicznego czy członek korporacji publicznej,* [w:] J. Filipek (red.), *Jednostka w demokratycznym państwie prawa*, Bielsko-Biała 2003, s. 456.

Autor podkreśla również wagę wolności akademickich takich jak: wolność badań, nauczania czy studiów[27]. Dziś autonomię wiąże się przede wszystkim ze sferą badań naukowych oraz swobodą kreowania przez szkoły wyższe nowych kierunków i programów studiów[28].

Zasada ta dotyczy zarówno uczelni publicznych, jak i niepublicznych, jednak zakres stosowania jest znacznie szerszy w przypadku tych pierwszych. Granice autonomii uczelni niepublicznych będą szersze niż w odniesieniu do uczelni państwowych. Zasięg autonomii będzie wyznaczał obowiązujący porządek konstytucyjny, który stwarza warunki do skutecznej realizacji funkcji i zadań publicznych, gwarantując prawa i wolności jednostek. Samodzielność, o której mowa ma stwarzać takie warunki rozwoju, aby zapewnić skuteczną i wydajną realizację określonych funkcji i powierzonych uczelniom zadań. Wynika z tego, że to ustawodawca wyznacza granice autonomii szkół wyższych. Oczywiście nie może on całkowicie owej autonomii regulować, byłoby to sprzeczne z przytoczonym wyżej artykułem i podlegałoby kontroli Trybunału Konstytucyjnego[29]. W regulacjach prawa międzynarodowego autonomia szkół wyższych jest składową tzw. wolności akademickiej[30].

Autonomia szkół wyższych realizowana jest na podstawie zasad określonych w ustawie PoSWiN, które wyznaczają jej zakres. Przejawy jej realizacji można zauważyć w wielu obszarach działania szkół wyższych. Jako przykład można podać: możliwość stanowienia wewnętrznych aktów prawnych, przez co uczelnie wpływają na proces zarządzania jednostką, panujące w niej zasady, regulację procesu kształcenia, sterowanie organizacją badań naukowych czy zarządzanie własnością intelektualną[31]. Już w preambule ustawy PoSWiN przeczytać można, że określone przez ustawodawcę

[27] T. Brzezicki, *Ustrój szkolnictwa wyższego w Polsce,* Toruń 2010, s. 49.
[28] K. Klinger, *Uczelnie dostaną dużą autonomię. Rozmowa z prof. Barbarą Kudrycką, Ministrem Nauki i Szkolnictwa Wyższego*, „Dziennik Gazeta Prawna", 2010 (https://www.gazetaprawna.pl/praca/artykuly/410013,uczelnie-dostana-duza-autonomie.html, dostęp na dzień 20.06.2024 r.); P. Dańczak, *Decyzja administracyjna w indywidualnych sprawach studentów i doktorantów*, Warszawa 2015, s. 27-32.
[29] M. Derlatka, L. Garlicki, *Komentarz do art. 70*, [w:] L. Garlicki, M. Zubik (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 763 - 765; M. Bartoszewicz, *Komentarz do art. 70*, [w:] M. Haczkowska (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2014, LEX/el; W. Skrzydło, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz,* Warszawa 2013, LEX/el; A. Krzywoń, *Konstytucyjne aspekty autonomii szkoły wyższej*, [w:] A. Jakubowski, A. Wiktorowska (red.), *Prawo nauki. Zagadnienia wybrane*, Warszawa 2014, LEX/el.
[30] Art. 13, *Sztuka i badania naukowe są wolne od ograniczeń. Wolność akademicka jest szanowana* - Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej z dnia 14 grudnia 2007 r. (Dz. U. UE. C. z 2007 r. Nr 303, str. 1 z późn. zm.).
[31] M. Salamonowicz, *Prawna regulacja komercjalizacji własności intelektualnej publicznych szkół wyższych*, Warszawa 2016, s. 122.

zasady funkcjonowania szkolnictwa wyższego oraz prowadzenia działalności naukowej powinny być realizowane z zastrzeżeniem obowiązku władzy publicznej do „tworzenia optymalnych warunków dla wolności badań naukowych i twórczości artystycznej, wolności nauczania oraz autonomii społeczności akademickiej ponadto każdy uczony ponosi odpowiedzialność za jakość i rzetelność prowadzonych badań oraz za wychowanie młodego pokolenia".

Uczelnie powinny i mają możliwość samodzielnego określania celów, form i sposobów prowadzenia swojej działalności badawczej. Gwarancją autonomii i samodzielności uczelni wyższych, a zarazem granicą ingerencji państwa jest art. 9 ust. 5 ustawy PoSWiN, gdzie wprowadzono możliwość podejmowania rozstrzygnięć dotyczących uczelni przez organy władzy publicznej tylko w przypadkach przewidzianych w ustawach. Z drugiej strony autonomia szkół wyższych nie może być rozumiana jako dowolność postępowania organów uczelni w obszarach jej działań, granice są określone w ustawach[32], musi być działaniem w granicach i na podstawie prawa[33]. Decyzja organu uczelni – w kontekście wyrażonej w art. 70 ust. 5 Konstytucji RP zasady autonomii szkół wyższych – nie musi spełniać tak surowych kryteriów jak decyzja organów administracji publicznej, nie może to jednak oznaczać dopuszczenia wydania jej z obrazą przepisów prawa, w tym przypadku przepisów kodeksu postępowania administracyjnego[34].

Pojęcie autonomii można rozpatrywać na gruncie różnych uprawnień jednostki i tak autonomia instytucjonalna - w zaznaczeniu węższym - obejmuje, prawo do normowania istotnych dla siebie kwestii w statucie uczelni, autonomię organizacyjną (samodzielność w kształtowaniu struktur wewnętrznych) i personalną (samodzielność w rekrutacji, wynagradzaniu i promowaniu). W znaczeniu szerszym można doń zaliczać albo traktować jako osobne kategorie: autonomię finansową (swobodę w wykorzystywaniu dostępnych funduszy) oraz autonomię akademicką (swobodę w określaniu programów nauczania i badań jako korelat odpowiednich wolności indywidualnych, określonych w art. 73 Konstytucji RP)[35]. Niektórzy autorzy dokonują

[32] Wyrok NSA z 12 lipca 2011 r., I OSK 597/11, ONSAiWSA 2012, nr 6, poz. 115.
[33] Wyrok NSA z 9 marca 2010 r., I OSK 1384/09, LEX nr 585357.
[34] Wyrok WSA z 22 listopada 2007 r., III SA/Gd 408/07, LEX nr 322465.
[35] Takie szersze ujęcie wydaje się występować w Lizbońskiej Deklaracji Europejskiego Stowarzyszenia Uniwersytetów – *Europe's Universities beyond 2010: Diversity with a Common Purpose* (https://www.eua.eu/downloads/publications/lisbon%20declaration%20%20europes%20universities%20beyond%202010%20diversity%20with%20a%20common%20purpose%20pl.pdf, s. 26, dostęp na dzień 21.08.2024 r.). Zob. też: M. Stachowiak-Kudła, *Autonomia szkół wyższych a instytucjonalne mechanizmy zapewnienia jakości w Polsce i w wybranych państwach europejskich,* Warszawa 2012, s. 15 i in.; R.

również podziału autonomii na zewnętrzną i wewnętrzną oraz wyróżniają takie cele autonomii, jak: gwarancja praw indywidualnych, obrona wobec państwa, umożliwianie rozwijania stosunków z innymi podmiotami oraz służebność w odniesieniu do skutecznego realizowania zadań uczelni[36]. A. Krzywoń wskazuje dwa wymiary autonomii szkół wyższych tj. instytucjonalny i osobisty. Według autora pierwszy określa stopień niezależności jednostki od państwa i innych zewnętrznych podmiotów, drugi zaś oznacza swobodę w wyborze, prowadzeniu i publikacji wyników badań. Zastanowić się należy, czy wolność prowadzenia badań jest składową autonomii czy wynika z art. 73 Konstytucji. Przytoczony autor wyodrębnia aspekty autonomii szkoły wyższej – normatywny, naukowy, organizacyjny i finansowy. Pierwszy z wymienionych sprowadza się do wydawania wewnętrznych aktów prawnych, regulujących w sposób szczegółowy kwestie przekazane przez ustawodawcę, w sposób zgodny z prawem powszechnie obowiązującym. Aspekt naukowy realizowany jest poprzez konstytucyjne prawo do nauki oraz wolności prowadzenia badań naukowych. Aspekt organizacyjny autonomii sprowadza się między innymi do wyboru przez społeczność akademicką osób zarządzających szkołą wyższą (władz). Ostatni z aspektów finansowy, oznacza wolność w kształtowaniu polityki finansowej jednostek, wybór inwestycji, ubieganie się o finansowanie zewnętrzne (granty, projekty), swobodę w określaniu wysokości wynagrodzeń, swobodę w dysponowaniu mieniem i majątkiem uczelni[37]. Celem nadania autonomii szkołom wyższym jest realizacja zadania publicznego w postaci kształcenia studentów i prowadzenia badań naukowych. Ustawa PoSWiN w porównaniu do poprzedniego stanu prawnego zwiększa autonomię szkół wyższych. Jednym z wiodących założeń zmian wprowadzonych przez ustawę PoSWiN jest zwiększenie autonomii uczelni, między innymi poprzez zwiększenie swobody uczelni w określeniu swojej struktury organizacyjnej, czy zmianę sposobu finansowania uczelni zastępując dotacje subwencjami, co oznacza, że uczelnie będą otrzymywać określoną sumę pieniędzy i same

Raszewska-Skałecka, *Autonomiczny kontekst i wymiar szkoły wyższej w państwie – wybrane zagadnienia*, „Acta Universitatis Wratislaviensis", Prawo 334, Wrocław 2022, nr 4101, s. 321-330; A. Kiebała, *Autonomia szkół wyższych,* [w:] S. Waltoś, K. Rozmus (red.), *Szkolnictwo wyższe w Polsce. Ustrój – prawo – organizacja*, Warszawa 2016, s. 193-230; A. Budnik, A. Miruć, *Kontrola jakości kształcenia,* [w:] D. R. Kijowski, P. J. Suwaj (red.), *Kryzys prawa administracyjnego? T. II. Inflacja prawa administracyjnego*, Warszawa 2012, LEX/el; A. Krzywoń, *Konstytucyjne aspekty autonomii szkoły wyższej,* [w:] A. Wiktorowska, A. Jakubowski (red.), *Prawo nauki. Zagadnienia wybrane*, Warszawa 2014, s. 46-66.

[36] K. Zaradkiewicz, *Komentarz do art. 70,* [w:] M. Safjan, L. Bosek (red.), *Konstytucja RP*, t. I, Warszawa 2016, s. 1602-1605*;* H. Izdebski, *Komentarz do art. 70,* [w:] J. M. Zieliński, H. Izdebski (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz,* Warszawa 2019, s. 45-48.

[37] A. Krzywoń, *Konstytucyjne aspekty autonomii szkoły wyższej*, [w:] A. Jakubowski, A. Wiktorowska (red.), *Prawo nauki. Zagadnienia wybrane*, Warszawa 2014, LEX/el.

decydują, na co je przeznaczą[38]. Gwarancją autonomii i samodzielności uczelni wyższych jest treść art. 9 ust. 5 ustawy PoSWiN, zgodnie z którą organy administracji rządowej i organy jednostek samorządu terytorialnego mogą podejmować decyzje dotyczące uczelni tylko w przypadkach przewidzianych w ustawach[39].

Podstawowym aspektem szkolnictwa wyższego jest wolna strefa prowadzenia badań naukowych oraz wolność kształcenia/nauczania[40]. Państwo stymuluje rozwój nauki poprzez różne formy finansowania (systemy grantowe), należy jednak pamiętać, że ingerencja państwa nie może doprowadzać do nadmiernej biurokratyzacji, stawianie barier kreatywnym naukowcom czy stworzenie systemu „punktozy". Należy pozwolić ludziom nauki na niczym nieskrępowaną swobodę prowadzenia badań, niedopuszczalne jest wpływanie w jakikolwiek sposób na rezultat badań. Z punktu widzenia omawianej tematyki warto przybliżyć kwestię swobody naukowej, którą gwarantuje art. 73 Konstytucji RP, zawierający katalog wolności o twórczym charakterze[41]. Należą do nich: wolność twórczości artystycznej, wolność korzystania z dóbr kultury i co najbardziej istotne - wolność nauki, rozumiana jako wolność: prowadzenia badań naukowych, ogłaszania ich wyników (aspekt badawczy) i nauczania (aspekt dydaktyczny). Wolność badań naukowych oznacza swobodę wyboru przedmiotu badań, celu badań, metodologii i stosowanej siatki pojęciowej, a także sposobu upublicznienia wyników badań. Z kolei wolność nauczania rozumiana jest jako swoboda w zakresie określenia treści i metod nauczania. Z prawa wolności nauki może korzystać każdy, a zatem nie tylko ten, kto jest naukowcem i nauczycielem akademickim. Z wolnością nauczania koresponduje prawo do nauki, które również ma charakter powszechny. Na państwie spoczywa obowiązek poszanowania wolności nauki w ujęciu badawczym i dydaktycznym, a także obowiązek

[38] „Przede wszystkim większa autonomia uczelni" rozmowa z dr. Jarosławem Gowinem, wicepremierem, ministrem nauki i szkolnictwa wyższego (https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2018/10/przede-wszystkim-wieksza-autonomia-uczelni/, dostęp na dzień 29.04.2024 r.).

[39] Orzecznictwo sądowe potwierdza, że autonomia uczelni jest szeroko rozumiana i polega m.in. na: samodzielności przy wyborze władz uczelni, w którą to sferę organy administracji rządowej i jednostek samorządu terytorialnego mogą ingerować wyłącznie w przypadkach przewidzianych w ustawie - wyrok SA z 15 maja 2018 r., III APa 25/17, LEX nr 2531861. Ustalaniu zasad i kryteriów przyjęcia na studia, z zachowaniem zasad i trybu określonego w przepisach ustawowych - wyrok NSA z 11 stycznia 2023 r., III OSK 6549/21, LEX nr 3513649 czy wyrok WSA z 28 kwietnia 2021 r., III SA/Gd 1221/20, LEX nr 3188194. Autonomia uczelni nie oznacza przy tym dowolności w kształtowaniu zasad rekrutacji, jak również nie może być rozumiana jako dowolność postępowania organów uczelni w obszarach jej działań - wyrok NSA z 12 lipca 2011 r., I OSK 597/11, ONSA i WSA 2012, nr 6, poz. 115; M. Florczak-Wątor, *Komentarz do art. 70,* [w:] P. Tuleja (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2023, s. 258.

[40] Wyrok TK z 8 listopada 2000 r., SK 18/99, OTK 2000, nr 7, poz. 258.

[41] M. Jabłoński, *Wolności z art. 73 Konstytucji RP*, [w:] B. Banaszak, A. Preisner (red.), *Prawa i wolności obywatelskie w Konstytucji RP*, Warszawa 2002, s. 552.

ochrony tej wolności i stworzenia warunków dla jej realizacji. Miejscem realizacji tej wolności są głównie szkoły wyższe, dlatego zarówno art. 73 jak i 70 ust. 5 Konstytucji RP są podstawą ciążącego na państwie obowiązku zapewnienia autonomii tym jednostkom, która jest warunkiem koniecznym swobodnego prowadzenia badań naukowych i nauczania[42]. Wolność badań naukowych nie ma charakteru absolutnego i podlegać może prawnym ograniczeniom, o ile uczynią one zadość przesłankom wyrażonym w art. 31 ust. 3 Konstytucji RP[43]. Gwarancje wolności twórczości artystycznej, badań naukowych, nauczania, korzystania z osiągnięć kultury pojawiły się w konstytucji po 1989 r. Dziś te prawa podmiotowe gwarantuje art. 73 Konstytucji RP, zbiorczo możemy powiedzieć, że gwarantowane wolności łączy wspólna cecha – twórczy charakter, ale dotyczą odmiennych sfer życia obywateli[44].

Naukę cechuje niewątpliwie twórczy charakter, innowacyjność, kreatywność. Wyniki naukowe opisują otaczającą rzeczywistość w różnych aspektach, podparte doświadczeniami przeprowadzonymi w odpowiedniej ilości powtórzeń. Dzięki czemu możemy mieć pewność prawdziwości i obiektywności tych wyników. Prowadzenie badań naukowych, pozyskiwanie wiarygodnych wyników ma znaczenie globalne, bowiem bez rozwoju nauki nie byłby możliwy rozwój społeczny. Na znaczenie nauki wpływają dwa aspekty, pierwszy to badania naukowe, drugi to nauczanie. Ściśle łączy się to z wolnością pozyskiwania informacji potrzebnych do przeprowadzenia badań. Zakazane jest ograniczanie czy uzależnianie od posiadanych przymiotów podjęcie badań naukowych. To samo tyczy się prezentacji wyników, nie można ich cenzurować, każdy ma prawo swobody ich interpretacji i upublicznienia.

Podmiotem przedstawionego prawa wynikającego z art. 73 Konstytucji RP jest „każdy", chodzi tu zatem nie tylko o obywateli, ale również cudzoziemców. Bezpośrednio nie można stwierdzić, że dotyczy to również osób prawnych, uważa się bowiem że rezultaty badań naukowych są wytworem intelektualnym człowieka lub zespołu ludzi. Obecnie promowana jest praca zespołowa, często wręcz niezbędna dla przeprowadzenia kompleksowych badań. Promowany jest również interdyscyplinaryzm,

[42] M. Florczak-Wątor, *Komentarz do art. 73,* [w:] P. Tuleja (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz,* Warszawa 2023, s. 265 - 266; L. Garlicki, M. Derlatka, *Komentarz do art. 73*, [w:] M. Zubik (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz,* t. II, Warszawa 2016, s. 791 - 795; M. Bartoszewicz, *Komentarz do art. 73,* [w:] M. Haczkowska (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2014, LEX/el.

[43] Zob. J. Sobczak, *Wolność badań naukowych – złudzenia a rzeczywistość*, [w:] T. Gardocka, J. Sobczak (red.), *Dylematy praw człowieka*, Toruń 2010, s. 121.

[44] M. Jabłoński, *Wolności z art. 73 Konstytucji RP*, [w:] B. Banaszak, A. Preisner (red.), *Prawa i wolności obywatelskie w Konstytucji RP*, Warszawa 2002, s. 552.

niejednokrotnie podejmowany temat badawczy leży w kręgu zainteresowań różnych dyscyplin naukowych i do całościowego, wieloaspektowego zbadania tematyki konieczna jest współpraca zespołu ludzi. W przypadku nauczycieli akademickich, w ramach zatrudnienia w zakresie obowiązków pracowników badawczych lub badawczo-dydaktycznych[45] jest prowadzenie badań naukowych oraz ich prezentacja (publikowanie), co ściśle jest związane również z finansowaniem. Powyższe przesądza o potrzebie rozpatrywania wolności prowadzenia badań naukowych z zasadą autonomii szkół wyższych. Zatem wolności, o których mowa mają charakter uniwersalny, nie ma ograniczeń co do kręgu odbiorców, ani nie korzystamy z nich pod żadnymi warunkami. Adresatem obowiązków, które wynikają z art. 73 Konstytucji RP są władze państwowe, oznacza to, że nie mogą one podejmować żadnych działań, które ingerują w swobodę prowadzenia badań naukowych i innych czynności z nimi związanych.

Również wolność prowadzenia badań naukowych nie ma charakteru absolutnego i może zostać ograniczona na podstawie art. 31 ust. 3 Konstytucji[46]. W przypadku badań naukowych swoboda ich prowadzenia jest znaczna i trudnym zadaniem jest ustalenie granic tej wolności. Ciężko też wprowadzić kryteria na podstawie których można przesądzić o naukowym charakterze badań. Jest to problem dość delikatny i trudny do rozwiązania. Oczywiście prowadzenie badań nie może być usprawiedliwieniem dla naruszeń innych praw i wolności (np. naruszenie godności), głoszenia fałszu, nie można też aprobować prowadzenia badań w złej wierze[47].

Warto w tym miejscu przybliżyć problematykę badań naukowych, utworu naukowego i zakresu prawnoautorskiej ochrony tych utworów. Art. 4 ustawy PoSWiN wskazuje zakres działalności naukowej, która obejmuje badania naukowe, prace

[45] Art. 114 ustawy PoSWiN określa grupy pracowników wśród nauczycieli akademickich, wyróżniono: grupę nauczycieli dydaktycznych, badawczych i badawczo-dydaktycznych. Poprzednia ustawa PoSW określała te grupy jako: nauczycieli naukowych, naukowo-dydaktycznych, dydaktycznych. Obecne nazewnictwo jest bardziej adekwatne do czynności jakie wykonują. Ustawodawca w uzasadnieniu projektu ustawy PoSWiN wskazuje, że wprowadzona zmiana była podyktowana odróżnieniem nauczycieli akademickich prowadzących działalność naukową od pracowników naukowych innych jednostek w systemie szkolnictwa wyższego i nauki (np. instytutów naukowych PAN i instytutów badawczych).

[46] Art. 31. ust. 3: „ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw".

[47] L. Garlicki, M. Derlatka, *Komentarz do art. 73*, [w:] L. Garlicki, M. Zubik (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. II; Warszawa 2016, s. 795 - 796; M. Bartoszewicz, *Komentarz do art. 73*, [w:] M. Haczkowska (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2014, LEX/el.

rozwojowe oraz twórczość artystyczną[48]. Wyżej wskazany artykuł zawiera definicje: działalności naukowej (ust. 1) oraz definicje trzech kategorii tej działalności: badań naukowych wraz z definicją już tylko dwóch rodzajów tych badań: podstawowych i aplikacyjnych (ust. 2), prac rozwojowych (ust. 3) oraz twórczości artystycznej (ust. 4)[49]. W myśl ustawodawcy badania naukowe obejmują: badania podstawowe oraz aplikacyjne. Pierwsze z wymienionych należy rozumieć jako prace empiryczne lub teoretyczne, których głównym celem jest zdobywanie nowej wiedzy o podstawowych zjawiskach i obserwacja faktów bez nastawienia na komercjalizację. Badania aplikacyjne mają bardziej praktyczne znaczenie i są to prace zmierzające do zdobycia nowej wiedzy oraz umiejętności nastawione na opracowywanie nowych produktów, procesów lub usług lub wprowadzanie do nich znaczących ulepszeń. Ustawodawca podaje również definicję prac rozwojowych, które należy rozumieć jako działania zmierzające do nabywania, łączenia, kształtowania i wykorzystania aktualnie dostępnej wiedzy i umiejętności do planowania produkcji, projektowania i tworzenia ulepszonych lub nowych produktów, procesów lub usług (art. 4 ust. 3 ustawy PoSWiN). Działalność naukowa obejmuje również twórczość artystyczną, będącą działalnością twórczą w sztuce, z wymiernym efektem w postaci dzieła artystycznego materialnego lub niematerialnego (również artystyczne wykonanie) stanowiącego wkład w rozwój kultury.

Przepisy nie definiują pojęcia nauki. Na podstawie legalnej definicji działalności naukowej (którą przybliżono we wcześniejszych rozważaniach) oraz poglądów specjalistów reprezentujących różne dyscypliny naukowe można podjąć próbę zdefiniowania tego pojęcia. Tak sformułowana ogólna i przybliżona definicja nie jest w pełni zadowalająca[50] . Zwłaszcza, że nie pozwoli jednoznacznie rozgraniczyć nauki od innych przejawów twórczej intelektualnej działalności ludzkiej, w tym w obszarze praktyki. Określenie naukowego charakteru ma jednak znaczenie praktyczne dla

[48] W nieobowiązującej już ustawie z dnia 30 kwietnia 2010 r. o zasadach finansowania nauki (Dz.U.2018.87) w art. 2 były zdefiniowane pojęcia: badań naukowych wraz z trzema ich rodzajami badań: podstawowych, stosowanych i przemysłowych, definicja prac rozwojowych oraz definicja działalności badawczo-rozwojowej obejmującej badania naukowe i prace rozwojowe.

[49] H. Izdebski, *Komentarz do art. 4,* [w:] J. M. Zieliński, H. Izdebski (red), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz,* Warszawa 2019, s. 48-50.

[50] Zob. T. Kotarbiński, *Elementy teorii poznania, logiki formalnej i metodologii nauk*, Wrocław 1961, s. 365; R. L. Ackoff, *Decyzje optymalne w badaniach stosowanych*, Warszawa 1969, s. 15; S. Kamiński, *Pojęcie nauki i klasyfikacja nauk*, Lublin 1970, s. 13; T. Rutowski, *Rozwój pojęcia nauki*, „Notatki Płockie" 1973, t. 18, nr 5, s. 53; L. Nowak, *Wstęp do idealizacyjnej teorii nauki*, Warszawa 1977, s. 13 i n.; F. Grucza, *Zagadnienia metalingwistyki. Lingwistyka – jej przedmiot, lingwistyka stosowana*, Warszawa 2017, s. 16–17; J. Woleński, *Dwa pojęcia nauki: metodologiczne i socjologiczne*, „Polska Akademia Umiejętności. Prace Komisji Historii Nauki" 2009, t. IX, s. 173.

awansów naukowych. W stosunku do osób aspirujących w Polsce do uzyskania stopnia lub tytułu naukowego przepisy prawa wymagają posiadania przede wszystkim kwalifikowanych osiągnięć naukowych: w przypadku doktora – oryginalnych, w przypadku doktora habilitowanego – znaczących, w przypadku profesora – wybitnych[51]. Z tego względu określenie czy osiągnięcia kandydata do stopnia lub tytułu naukowego, zmaterializowane w postaci określonych dzieł, mają w ogóle charakter naukowy, a więc czy mieszczą się w obrębie nauki, ma praktyczne znaczenie. W tym kontekście każda dyscyplina naukowa powinna sama stworzyć przydatny i adekwatny dla niej wzorzec naukowości, a więc określenia swej „naukowości"[52].

Kluczowe znaczenie w ochronie prawnoautorskiej będzie miała ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych[53]. Na wstępie należy przybliżyć pojęcie utworu naukowego jako przedmiotu ochrony prawa autorskiego. Ochrona będzie obejmowała tylko utwory o cechach określonych w art. 1 ustawy PAiPP. Po pierwsze, utwór powinien być rezultatem pracy człowieka (twórcy). Po drugie, utwór musi być ustalony, a zatem konieczne jest jego uzewnętrznienie (zakomunikowanie innym niż twórca osobom), choćby w postaci nieutrwalonej. Do czasu zakomunikowania utworu, a więc gdy jest on "usytuowany" tylko w świadomości twórcy, nie powstaje ochrona z tytułu prawa autorskiego. Po trzecie, utwór powinien spełniać przesłankę cechy twórczości o indywidualnym charakterze[54]. Spośród utworów objętych ochroną są utwory naukowe. Nie są one jednak zdefiniowane. Ochroną prawnoautorską objęte są bowiem

[51] Zob. następujące przepisy ustawy PoSWiN: art. 186 ust. 1 pkt 3 i 4 w zw. z art. 187 (w zakresie stopnia doktora), art. 219 ust. 1 pkt 2 (w zakresie stopnia doktora habilitowanego) i art. 227 ust. 1 pkt 1 lit. a (w zakresie tytułu profesora). Zob. też przepisy nieobowiązującej już ustawy z 14 kwietnia 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 1789): art. 12 ust. 1 pkt 3 w zw. z art. 13 ust. 1 (w zakresie stopnia doktora), art. 16 ust. 1 i 2 (w zakresie stopnia doktora habilitowanego) i art. 26 ust. 1 pkt 1 (w zakresie tytułu profesora). Przepisy tej ostatniej ustawy są nadal stosowane na podstawie przepisów przejściowych (Dz.U., poz. 1669 ze zm.) – zob. art. 179 tej ustawy.

[52] Więcej na ten temat: M. Szydło, *Pojęcie nauki* i *osiągnięć naukowych w postępowaniach awansowych w nauce (uwagi* z *perspektywy nauk prawnych)*, „Państwo i Prawo" 2022, nr 5, s. 52-67.

[53] Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz.U.2022.2509).

[54] Więcej między innymi w: J. Barta, R. Markiewicz (red.), *Prawo autorskie*, Warszawa 2016, s. 37 i dalsze; Z. Okoń, *Prounijna wykładnia przesłanki twórczości i indywidualności utworu*, „Zeszyty Naukowe UJ. Prace z Prawa Własności Intelektualnej" 2022, nr 3, s. 18-45; D. K. Gęsicka, *Wykładnia pojęć w prawie autorskim*, „Zeszyty Naukowe UJ. Prace z Prawa Własności Intelektualnej" 2012, nr 3, s. 66-77; J. Chwalba, *Utwór czy twórczość? O przedmiocie ochrony w prawie autorskim*, „Zeszyty Naukowe UJ. Prace z Prawa Własności Intelektualnej" 2022, nr 4, s. 37-51; A. Niewęgłowski (red.), *Komentarz do art. 1*, [w:] *Prawo autorskie. Komentarz*, Warszawa 2021, LEX/el; R. M. Sarbiński, *Komentarz do art. 1*, [w:] W. Machała, R. M. Sarbiński (red.), *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, Warszawa 2019, LEX/el; D. Flisak (red.), *Komentarz do art. 1*, [w:] *Komentarz do wybranych przepisów ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych*, Warszawa 2018, LEX/el.

wszystkie utwory niezależnie od ich wartości i przeznaczenia[55]. Celem utworu naukowego musi być poszerzenie wiedzy o rzeczywistości, ważne jest też kryterium intencjonalne – wyrażenie intencji dodania nowego elementu do dotychczasowego zasobu wiedzy lub do jej uporządkowania[56]. Zdaniem A. Kopffa dzieło naukowe to wielowarstwowe rezultaty badawcze, które dotyczą obiektywnie istniejącej rzeczywistości lub praw nią rządzących. Naukowiec nie kreuje rzeczywistości, lecz ją opisuje, wyjaśnia, porządkuje i wskazuje relacje zachodzące między zjawiskami obiektywnie istniejącej rzeczywistości[57]. R. Markiewicz definiuje dzieło naukowe jako wytwór intelektualny o charakterze naukowym, będący rezultatem naukowego procesu poznawczego[58]. J. Błeszyński zwraca uwagę, że w dziele naukowym nie chodzi tylko o możliwie adekwatną w konkretnej fazie rozwoju poznania naukowego wiedzę o zjawiskach i prawidłowościach danej dziedziny rzeczywistości, lecz także o sposoby jej badania i praktycznego przekształcania przez człowieka. Według tego autora miernikiem dzieła naukowego nie może być ustalenie prawdy obiektywnej[59]. W rozumieniu prawa autorskiego dziełami naukowymi mogą być także podręczniki i skrypty, pomimo że nie prezentują nowych odkryć czy teorii. Ich wartością jest m. in. porządkowanie pewnych zagadnień. Istnieją podręczniki, które posiadają walor naukowy. Przedmiotem prawa autorskiego nie jest natomiast ocena walorów poznawczych dzieła, tej należy dokonać na podstawie przepisów regulujących prawo

[55] Nie jest aktualny wyrażany we wcześniejszej literaturze pogląd, że utworem naukowym mogło być tylko dzieło o wysokim poziomie, stanowiące oryginalne, syntetyczne ujęcie, dające zarazem krytyczny przegląd osiągnięć konkretnej dyscypliny i problemów spornych jak dotąd niezbadanych, nie mogą być podzielone na obszarze prawa autorskiego (A. Chobot, *Regulacja prawna twórczej pracy badawczej w stosunkach pracy*, Warszawa 1975, s. 170; przegląd stanowisk na temat terminu „dzieło naukowe" zawiera artykuł: D. Sokołowska, *Pojęcie i postacie utworu naukowego w świetle prawa autorskiego*, „Ruch Prawniczy Ekonomiczny i Socjologiczny", 2015, nr 2, zwłaszcza s. 85–86). W literaturze był też wyrażony błędny pogląd, odstąpienia od oceny wartości artystycznej oraz estetycznej dzieła w przypadku utworów literackich, artystycznych i innych, z wyjątkiem dzieł naukowych. Co argumentowano, że brak oceny ich zawartości oznaczałby objęcie ochroną prawną utworów niemających wartości poznawczych (E. Ferenc-Szydełko, *Ochrona dzieł naukowych w świetle prawa autorskiego*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego", 2004, nr 14, s. 155 i n.). Prawo autorskie nie różnicuje zakresu ochrony utworów w dziedzinie piśmiennictwa w zależności od naukowego bądź innego charakteru dzieła, z ochrony prawnoautorskiej będzie korzystał utwór niezależnie od wartości jaką prezentuje - wyrok SN z 30 maja 1972 r., II CR 137/72, niepubl.

[56] A. Kędzierska-Cieślak, *Pierwszeństwo instytucji naukowej do opublikowania utworu jej pracownika*, „Państwo i Prawo", 1996, nr 51(8-9), s. 81.

[57] A. Kopff, *Dzieło sztuk plastycznych i jego twórca w świetle przepisów prawa autorskiego*, „Zeszyty Naukowe UJ. Rozprawy i Studia", 1961, t. XXXVI, s. 10.

[58] R. Markiewicz, *Ochrona prac naukowych*, „Zeszyty Naukowe UJ. Prace z Wynalazczości i Ochrony Własności Intelektualnej", 1990, nr 55, s. 11 i 13.

[59] J. Błeszyński, *Ochrona utworów naukowych, technicznych i popularno-naukowych w świetle polskiego prawa autorskiego*, „Wiadomości ZAiKS", 1982, nr 1–2, s. 19–20.

i szkolnictwo wyższe[60]. Również sposób wyrażenia dzieła może być dowolny i nie wpłynie na zakres ochrony prawa autorskiego[61]. Dla doprecyzowania zakresu ochrony dzieła naukowego znaczenie ma dopełnienie korygujące sformułowane w art. 1 ust. 2^1 ustawy PAiPP. W świetle tego artykułu odkrycia naukowe, idee, procedury, metody i zasady działania oraz koncepcje matematyczne zaprezentowane w dziele naukowym znajdują się w domenie publicznej i nie stanowią przedmiotu ochrony[62].

Z punktu widzenia twórczości naukowej istotne znaczenie ma art. 14 ustawy PAiPP, który wprowadza szczególny reżim dla pracowniczych utworów naukowych w zakresie twórczości pracowniczej. Przepis ten stanowi *lex specialis* w stosunku do art. 12 ustawy PAiPP. Prawa do autorskich praw majątkowych do utworów stworzonych w ramach stosunku pracy nabywa pracownik instytucji naukowej, co stanowi modyfikację na korzyść pracownika art. 12 ustawy PAiPP. Kryterium przedmiotowo-podmiotowym zastosowania art. 14 jest naukowy charakter utworu oraz instytucja naukowa występująca jako pracodawca. Przepis ten daje możliwość swobodnego kształtowania relacji i uprawnień między instytucją naukową a pracownikiem co do tworzonych utworów naukowych w wyniku realizacji obowiązków pracowniczych. Może to na przykład dotyczyć wyłączenia prawa do pierwszej publikacji pracowniczego

[60] A. Niewęgłowski (red.), *Komentarz do art. 1,* [w:] A. Niewęgłowski (red.), *Prawo autorskie. Komentarz*, Warszawa 2021, LEX/el.
Nie ma uzasadnienia – z punktu widzenia komentowanej ustawy PAiPP – wyodrębnianie oddzielnej kategorii utworów: utworu dydaktycznego. Ponieważ podręczniki, skrypty i przygotowywane materiały dla studentów mieszczą się w zakresie utworu naukowego, o ile mają walor naukowy.
Przygotowanie i przeprowadzenie wykładu może również należeć do utworów naukowych i korzystać z ochrony przewidzianej w ustawie PAiPP (wyrok WSA z 22 maja 2017 r., VI SA/Wa 2347/16, LEX nr 2323387). Samo przygotowanie nie będzie stanowiło utworu, ponieważ to pewien proces, który odbywa się przed ostatecznym stworzeniem wykładu. Jednak wykład może być utworem naukowym, jeśli w formie zaprezentowania go odcisnął się indywidualny charakter. Na temat kwestii wykładów zob. również: wyrok SN z 12 kwietnia 2017 r., II UK 140/16, LEX nr 2310112; wyrok NSA z 21 stycznia 2021 r., II GSK 954/18, LEX nr 3118365; wyrok NSA z 12 stycznia 2021 r., II GSK 1122/18, LEX nr 3121560; wyrok WSA z 8 października 2020 r., VI SA/Wa 585/20, LEX nr 3096513; wyrok NSA z 11 września 2020 r., II GSK 3751/17, LEX nr 3063944; wyrok NSA z 23 stycznia 2020 r., II GSK 3492/17, LEX nr 2785202; wyrok NSA z 8 stycznia 2020 r., II GSK 2651/17, LEX nr 2772441. Nie będzie w myśl prawa autorskiego utworem proces dydaktyczny (sposób uczenia, prowadzenia zajęć) - zob. wyrok SA z 23 lutego 2017 r., III AUa 1641/16, LEX nr 2680975; wyrok SA z 23 lutego 2017 r., III AUa 1639/16, LEX nr 2678058; wyrok SA z 21 lutego 2017 r., III AUa 1608/16, LEX nr 2678101; wyrok SA z 8 lutego 2017 r., III AUa 1499/16, LEX nr 2678045; wyrok SA z 8 lutego 2017 r., III AUa 1497/16, LEX nr 2678147; wyrok SA z 28 września 2016 r., III AUa 329/16, LEX nr 2137021.
[61] Forma dzieła naukowego może być słowna, lecz mogą to też być np. znaki ikoniczne czy kombinacja znaków ikonicznych i językowych (np. mapa, rysunek, wykres, fotografia i film) - R. Markiewicz, *Ochrona prac naukowych*, „Zeszyty Naukowe UJ. Prace z Wynalazczości i Ochrony Własności Intelektualnej", 1990, nr 55, s. 16; por. też J. Błeszyński, *Ochrona utworów naukowych, technicznych i popularno-naukowych w świetle polskiego prawa autorskiego*, „Wiadomości ZAiKS", 1982, nr 1–2, s. 20.
[62] R. M. Sarbiński, *Komentarz do art. 1*, [w:] W. Machała (red.), *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, Warszawa 2019, LEX/el; M. Gajdus, *Utwór naukowy i jego ochrona*, [w:] A. Wiktorowska, A. Jakubowski (red.), *Prawo nauki. Zagadnienia wybrane*, Warszawa 2014, s. 114–117.

utworu naukowego[63]. Należy zaznaczyć, że ustawodawca wskazuje, że źródłem tych modyfikacji może być tylko umowa o pracę. Akty prawa wewnętrznego będą podstawą do zmian, jedynie wtedy, kiedy stanowią integralny element umowy o pracę. Właściwym podmiotem do korzystania z uprawnień wskazanych w art. 14 ustawy PAiPP jest instytucja naukowa[64]. Z uwagi na brak definicji legalnej tej instytucji w doktrynie wykształciły się dwie opozycyjne koncepcje kręgu podmiotów objętych szczególnym reżimem pracowniczym przewidzianym w komentowanym przepisie. Pierwsza z nich, zakłada, że podmiotem, o którym mowa w art. 14 ustawy PAiPP są jedynie te instytucje, dla których działalność naukowo-badawcza jest działalnością główną[65]. Druga koncepcja, bardziej liberalna zakłada, że wystarczy, aby instytucja prowadziła taką działalność nawet w sposób poboczny, dzięki czemu do kręgu tych podmiotów będzie można zaliczyć np. jednostki badawczo-rozwojowe przedsiębiorstw[66].

Zakres przedmiotowy art. 14 ustawy PAiPP obejmuje wytwory spełniające jednocześnie dwa kryteria: są to utwory naukowe i pracownicze. Niedoprecyzowanie tych pojęć przysparza w praktyce problemy ze wskazaniem granic stosowania szczególnego reżimu nabycia praw z w/w artykułu. Utwór, który powstaje w ramach stosunku pracy (a zatem na podstawie umowy o pracę, powołania, wyboru, mianowania lub spółdzielczej umowy o pracę) w wyniku wykonywania obowiązków pracowniczych, jest utworem pracowniczym. Do tych utworów będzie miał zastosowanie art. 12 ustawy PAiPP, który wskazuje, że z chwilą przyjęcia utworu, który pracownik stworzył w wyniku wykonywania obowiązków ze stosunku pracy, pracodawca nabywa autorskie prawa majątkowe w granicach wynikających z celu umowy o pracę i zgodnego zamiaru

---

[63] E. Czarny-Drożdżejko, *Wybrane zagadnienia z zakresu prawa autorskiego w prawie o szkolnictwie wyższym*, „Przegląd Sądowy", 2016, nr 9, s. 88–109. Szerzej o utworze naukowym zob. A. Nowak-Gruca, *Nauczanie i dzieła naukowe jako przedmiot prawa autorskiego. Uwagi na tle wybranych poglądów judykatury*, „Przegląd Sądowy", 2018, nr 6, s. 92-104.

[64] Inne przepisy ustawy PAiPP nie odwołują się do podmiotu jakim jest instytucja naukowa. Pośrednio jeszcze art. 27 ustawy PAiPP wskazuje instytucje naukowe jako podmiot uprawniony do korzystania z rozpowszechnionych utworów w celach dydaktycznych lub prowadzenia dalszych badań.

[65] A. Nowicka, *Utwory pracownicze,* [w:] J. Barta (red.), *System Prawa Prywatnego*. *Prawo autorskie*, t. 13, Warszawa 2007, s. 113 i dalsze; T. Bakalarz, *Twórczość naukowa pracowników*, „Przegląd Sądowy", 2010, nr 10, s. 35-47.

[66] J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie i prawa pokrewne*, Warszawa 2021, s. 58, 156; A. Szewc, *Wynagrodzenia twórców i wykonawców w prawie autorskim i wynalazczym*, Sopot 1999, s. 226; D. Flisak (red.), *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz.*, Warszawa 2014, s. 208; A. Niewęgłowski wskazuje, że instytucją naukową w tym ujęciu są: uczelnie, inne instytuty badawcze, jednostki naukowe, które mogą być pracodawcami, Polska Akademia Nauk oraz Polska Akademia Umiejętności; wszystkie podmioty prawa cywilnego, które działają na polu badań naukowych oraz szkolnictwa wyższego, a także jednostki organizacyjne prowadzące działalność gospodarczą, pod warunkiem, że ma ona uboczny charakter w stosunku do działalności naukowej instytucji. Zakresem pojęcia objęte są zarówno instytucje publiczne, jak i prywatne - A. Niewęgłowski, *Komentarz do art. 14*, [w:] A. Niewęgłowski (red.), *Prawo autorskie. Komentarz*, Warszawa 2018, LEX/el.

stron. Nie ma on zatem zastosowania do tych utworów, które powstały w ramach realizacji innych umów (np. umów cywilnoprawnych). Dyspozytywny charakter komentowanego artykułu, daje możliwość stronom stosunku pracy samodzielnej regulacji zasad, w tym zakresu przeniesienia autorskich praw majątkowych. Mając powyższe na względzie, kluczowa wydaje się umiejętność ustalenia, jaki utwór ma charakter pracowniczy. W celu zbadania tej kwestii należy w pierwszej kolejności określić, czy utwór powstał w wyniku wykonywania obowiązków pracowniczych (czy należało to do zakresu zadań pracownika). Często określenie czy pracownik był rzeczywiście zobowiązany do aktywności, w wyniku których powstał utwór i czy wynikała ona z zakresu jego obowiązków rodzi poważne trudności[67]. Utwory pracownicze tworzone w ramach wykonywania obowiązków pracowniczych w instytucjach naukowych niewątpliwie mają swój specyficzny charakter. W tym miejscu należy przypomnieć o wcześniej już przytaczanej wolności twórczości naukowej, która determinuje brak konieczności stosowania sztywnych ram w określaniu zakresu obowiązków pracowników instytucji naukowych. Wracając do analizy art. 14 ustawy PAiPP, obowiązki pracownicze osoby zatrudnionej w jednostce naukowej mogą wynikać z bardziej bądź mniej precyzyjnych zapisów w umowie o pracę, z działalności samej jednostki, indywidualnych poleceń przełożonych, ale także z przepisów regulujących wymagania stawiane przy ocenie parametrycznej pracownika. W praktyce uczelnianej częste jest czasowe zwiększenie zakresu obowiązków pracownika (realizacja projektów badawczych i komercyjnych, przygotowanie analiz czy ekspertyz na zlecenie podmiotów zewnętrznych). Stworzenie utworu pracowniczego w jednostkach naukowych nie przesądza automatycznie o jego statusie jako utworu naukowego. Drugie kryterium przedmiotowe stosowania art. 14 ust. 1 ustawy PAiPP, czyli „naukowość" utworu, również wymusza przyjęcie ogólnych, obiektywnych kryteriów pozwalających na wyodrębnienie tej szczególnej kategorii utworów ze wszystkich utworów tworzonych przez pracowników instytucji naukowych. Rozważania na temat utworów naukowych były podjęte we wcześniejszej części podrozdziału, nie ma więc potrzeby ich ponownego przytaczania. Reasumując wszystkie rozważania należy przyjąć, że pracowniczymi

[67] D. Flisak, *Komentarz do art. 12,* [w:] D. Flisak (red.), *Komentarz do wybranych przepisów ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych*, Warszawa 2018, LEX/el; M. Czuryk *Twórczość pracownicza w świetle art. 12 Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych,* [w:] J. Sobczak, K. Chałubińska-Jentkiewicz, K. Kakareko (red.), *Prawo wobec kultury i sztuki,* Warszawa 2018, s. 137-141. Szerzej zob. L. Jaworski, *Twórczość pracownicza*, *Prawo do utworu w świetle art. 12 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych*, Warszawa 2003.

utworami naukowymi w rozumieniu art. 14 ustawy PAiPP są utwory tworzone przez pracowników instytucji naukowej w ramach działalności naukowej, prezentujące problemy naukowe, rezultaty badań naukowych, wnioski, tezy, konkluzje, które mają znaczenie dla wzbogacenia i rozwoju poszczególnych dziedzin naukowych[68].

Biorąc pod uwagę charakter prawny przywileju pierwszej publikacji pracowniczego utworu naukowego przez instytucję naukową, dominujący jest pogląd wzmacniający pozycję instytucji naukowej, kwalifikujący uprawnienie do pierwszej publikacji, o której mowa w art. 14 ust. 1 ustawy PAiPP jako prawo majątkowe o charakterze bezwzględnym, budzi to jednak pewne wątpliwości[69]. Propozycję rozwiązania problemu niejasnej natury prawa pierwszeństwa publikacji proponuje B. Giesen. Autorka dokonuje kwalifikacji prawa pierwszeństwa na podstawie umowy opracę: „służące instytucji naukowej roszczenie o zawarcie umowy, która stwarza podstawę opublikowania utworu naukowego z pierwszeństwem przed innymi”[70].

Przywilej pierwszeństwa publikacji o którym mowa w art. 14 ustawy PAiPP jest ograniczony czasowo. Instytucja naukowa może z niego skorzystać przez 6 miesięcy od dostarczenia utworu naukowego. To termin, w którym uczelnia powinna zawrzeć umowę o wydanie utworu. Od terminu dostarczenia utworu liczony jest okres dwóch lat na publikację. Jest to termin dość długi zważywszy na aktualność wyników prowadzonych badań naukowych, choć istnieje możliwość jego skrócenia właściwymi postanowieniami umowy o wydanie utworu lub umowy o pracę.

---

[68] J. Ożegalska-Trybalska, *Komentarz do art. 14*, [w:] R. Markiewicz (red.), *Ustawy autorskie. Komentarze,* Warszawa 2021, LEX/el. Publikacją utworu w świetle art. 6 ust. 1 pkt 1 ustawy PAiPP jest zwielokrotnienie utworu za zgodą twórcy i publiczne udostępnienie egzemplarzu utworu. Rozumienie tego uprawnienia w ostatnich latach jest przedmiotem dyskusji, zwłaszcza w kontekście rozwoju nowych, elektronicznych form korzystania z utworów (Zob. J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie*, Warszawa 2016, s. 117; M. Jankowska, *Komentarz do art. 14,* [w:] P. Ślęzak (red.), *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz,* Warszawa 2017, s. 151; K. Siewicz, *Otwarty dostęp do publikacji naukowych*. *Kwestie prawne*, Warszawa 2012, s. 33; A. Bagieńska-Masiota, *Uprawnienia uczelni oraz innych jednostek tworzących system szkolnictwa wyższego wynikające z art. 15a ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych*, „Zeszyty Naukowe UJ. Prace z Prawa Własności Intelektualnej”, 2019, nr 3, s. 63.; wyrok SA z 5 stycznia 2017 r., I ACa 830/16, LEX nr 2288137; wyrok SA z 4 lutego 2016 r., I ACa 1107/15, LEX nr 2665807.

[69] M. Poźniak-Niedzielska, G. Tylec, *Działalność naukowo-dydaktyczna na wyższej uczelni w świetle prawa autorskiego*, „Państwo i Prawo”, 2009, nr 5; T. Bakalarz, *Twórczość naukowa pracowników*, „Przegląd Sądowy”, 2010, nr 10, s. 35-47. T. Bakalarz kwalifikuje to prawo jako skuteczne względem osób trzecich, stanowiące ustawowe ograniczenie praw autorskich twórcy, natomiast M. Poździak-Niedzielska bezwzględny charakter ogranicza do skuteczności, której realizacja warunkowana jest zgodą twórcy na opublikowanie utworu. Natomiast w pozycji: J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie*, Warszawa 2016, s. 132, 147 i in, autorzy twierdzą, że bezwzględność analizowanego prawa pierwszeństwa sprowadza się, do sytuacji, że instytucja naukowa jako pracodawca może wystąpić przeciwko każdemu, kto z naruszeniem jego uprawnienia opublikował tego rodzaju utwór, obojętnie czy za zgodą, czy bez zgody twórcy.

[70] B. Giesen, *Prawo pierwszeństwa opublikowania utworów naukowych służące instytucji naukowej – zagadnienia wybrane,* [w:] T. Targosz, P. Podrecki, P. Kostański (red.), *Experientia docet. Księga jubileuszowa ofiarowana Pani Profesor Elżbiecie Traple*, Warszawa 2017, s. 157.

Art. 14 ust. 2 ustawy PAiPP nadaje instytucji naukowej również prawo korzystania bezpłatnie z materiału naukowego zawartego w pracowniczym utworze naukowym oraz prawo udostępniania tego utwór osobom trzecim, w granicach uzgodnionego przeznaczenia utworu lub postanowień umownych. Regulacja ta jest dyskusyjna i nie wyznacza jasnego zakresu nadanych uprawnień. Nieostre pojęcie „materiału naukowego", można pojmować jako „zawartość" utworu w postaci wyników badań, zestawienia danych czy obliczeń, tych treści, które nie są objęte ochroną prawnoautorską[71]. Uprawnienia nadane art. 14 ust. 2 ustawy PAiPP mają charakter uprawnień majątkowych o charakterze względnym. Są skuteczne między instytucją naukową jako pracodawcą i beneficjentem uprawnień w nim przewidzianych oraz twórcą pracownikiem jako uprawnionym z tytułu autorskich praw majątkowych, a w przypadku zbycia przez niego praw – jego następcą prawnym[72].

1.2 Regulacje ponadnarodowe dotyczące szkolnictwa wyższego

W dziedzinie szkolnictwa wyższego Unia Europejska kieruje się zasadą pomocniczości. Strategie polityczne w tym zakresie są określane na szczeblu poszczególnych państw członkowskich, UE odgrywa zatem przede wszystkim rolę wspierającą i koordynującą. Główne cele działań Unii w dziedzinie szkolnictwa wyższego obejmują wzmacnianie mobilności studentów i kadry pedagogicznej, wspieranie wzajemnego uznawania dyplomów i okresów studiów oraz promowanie współpracy między instytucjami szkolnictwa wyższego. Już Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Gospodarczą[73] uznał oficjalnie edukację, a więc również szkolnictwo wyższe za jeden z obszarów kompetencji UE[74]. Akty unijne skromnie regulują kwestie szeroko rozumianej edukacji i kształcenia zawodowego, można tu

[71] Są autorzy, którzy granicę przewidzianego w art. 14 ust. 2 ustawy PAiPP rozciągają na utwór naukowy jako całość – zob. M. Poźniak-Niedzielska, G. Tylec, *Działalność naukowo-dydaktyczna na wyższej uczelni w świetle prawa autorskiego*, „Państwo i Prawo", 2009, nr 5, taka koncepcja stałaby w sprzeczności z ust. 1, ponieważ bezpłatne korzystanie z utworu obejmowałoby również jego publikację.
[72] J. Ożegalska-Trybalska, *Komentarz do art. 14,* [w:] R. Markiewicz (red.), *Komentarz do ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Ustawy autorskie. Komentarze*, Warszawa 2021, LEX/el.
[73] Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Gospodarczą sporządzona w Rzymie, dnia 25 marca 1957 r. (Dz. U. z 2004 r. Nr 90, poz. 864/2 z późn. zm.). –później: Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej.
[74] *Ibidem* art. 165 ust. 1 stanowi: „Unia przyczynia się do rozwoju edukacji o wysokiej jakości, poprzez zachęcanie do współpracy między państwami członkowskimi oraz, jeśli jest to niezbędne, poprzez wspieranie i uzupełnianie ich działalności, w pełni szanując odpowiedzialność państw członkowskich za treść nauczania i organizację systemów edukacyjnych, jak również ich różnorodność kulturową i językową".

wskazać art. 53, 165 i 166 traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej[75]. Art. 165 wskazuje na wsparcie Unii w rozwoju wysokiej jakości edukacji, poprzez zachęcanie do współpracy między państwami członkowskimi oraz, jeśli jest to niezbędne, poprzez wspieranie i uzupełnianie ich działalności, w pełni szanując odpowiedzialność państw członkowskich za treść nauczania i organizację systemów edukacyjnych, jak również ich różnorodność kulturową i językową. Art. 166 przewiduje, że działalność UE w zakresie urzeczywistnienia polityki kształcenia zawodowego, wspiera i uzupełnia działania państw członkowskich, w pełni szanując odpowiedzialność państw członkowskich za treść i organizację kształcenia zawodowego[76]. Wprowadzając powyższe założenia skupiono się na poprawie przejrzystości kwalifikacji oraz wprowadzeniu zdecentralizowanego podejścia do współpracy - stworzono europejskie ramy kwalifikacji (ERK)[77] służące określeniu kwalifikacji i kompetencji. Zostały one w ostatecznym kształcie ustanowione zaleceniem Parlamentu Europejskiego i Rady z 2008 r. w sprawie europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie[78]. To instrument pozwalający na porównanie poziomów kwalifikacji w krajowych systemach kwalifikacji oraz w systemach kwalifikacji opracowanych w międzynarodowych organizacjach sektorowych. Obejmują one deskryptory oparte na wynikach dla trzech cyklów szkolnictwa wyższego i wprowadzają zakresy punktów w pierwszym i drugim cyklu[79]. Zalecenia nie mają charakteru wiążącego, dopiero na mocy art. 53 Traktatu

[75] Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Gospodarczą sporządzona w Rzymie, dnia 25 marca 1957 r. (Dz. U. z 2004 r. Nr 90, poz. 864/2 z późn. zm.).

[76] Realizując założone cele wprowadzono decyzję Rady z dnia 16 lipca 1985 r. w sprawie porównywalności kwalifikacji wynikających z kształcenia zawodowego między Państwami Członkowskimi Wspólnoty Europejskiej (Dz. U. UE. L. z 1985 r. Nr 199, s. 56), jednak okazało się, że założenia wymagały dużych nakładów i zaprzestano ich realizacji w związku z przyjętym scentralizowanym podejściem i ciągłą oraz szybką ewolucją kwalifikacji. Ostatecznie uchylono ją decyzją Parlamentu Europejskiego i Rady nr 1065/2008/WE z dnia 22 października 2008 r. uchylająca decyzję Rady 85/368/EWG w sprawie porównywalności kwalifikacji wynikających z kształcenia zawodowego pomiędzy państwami członkowskimi Wspólnoty Europejskiej, s. 4 (Dz. U. UE. L. z 2008 r. Nr 288,).

[77] Decyzja Nr. 2241/2004/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 15 grudnia 2004 r. w sprawie jednolitych ram wspólnotowych dla przejrzystości kwalifikacji i kompetencji (Europass) (Dz. U. UE. L. z 2004 r. Nr 390).

[78] Zalecenie Rady z dnia 22 maja 2017 r. w sprawie europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie i uchylające zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie ustanowienia europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie (Dz. U. UE. C. z 2017 r. Nr 189).

[79] Uzupełnieniem są zalecenia wprowadzone: zaleceniem Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 czerwca 2009 r. w sprawie ustanowienia europejskich ram odniesienia na rzecz zapewniania jakości w kształceniu i szkoleniu zawodowym (Dz. U. UE. C. z 2009 r. Nr 155) oraz zaleceniem Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 czerwca 2009 r. w sprawie ustanowienia europejskiego systemu transferu osiągnięć w kształceniu i szkoleniu zawodowym (ECVET) (Dz. U. UE. C. z 2009 r. Nr 155).

o funkcjonowaniu Unii Europejskiej[80], który przewiduje, że w celu ułatwienia podejmowania i wykonywania działalności prowadzonej na własny rachunek Parlament Europejski i Rada, stanowiąc zgodnie ze zwykłą procedurą ustawodawczą, uchwalają dyrektywy zmierzające do wzajemnego uznawania dyplomów, świadectw i innych dokumentów potwierdzających posiadanie kwalifikacji. Na tej podstawie przyjmowano tzw. dyrektywy sektorowe w dziedzinie uznawania dyplomów i kwalifikacji (harmonizujące wymagania)[81], jak i dyrektywy tzw. sytemu ogólnego. Jedynie dyrektywy przyjmowane na podstawie art. 53 TFUE nakładają prawnie wiążące zobowiązania na organy państw członkowskich[82]. Swobodny przepływ osób to jedna z czterech podstawowych swobód rynku[83] Unii Europejskiej. Realizacją zasady swobodnego przepływu osób na terytorium UE, są regulacje pozwalające na uznawanie dyplomów i kwalifikacji. Jest to istotne z punktu widzenia wykształcenia, kwalifikacji oraz doświadczenia zawodowego przyszłego pracownika czy osoby samozatrudnionej w państwie członkowskim. Już traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Gospodarczą z 1957 r. upoważnił Radę do przyjęcia dyrektyw zmierzających do wzajemnego uznawania do celów zawodowych dyplomów, świadectw i innych dokumentów potwierdzających posiadanie kwalifikacji[84]. System, wprowadzony traktatem był ogólny w tym sensie, że miał zastosowanie do wszystkich zawodów regulowanych, obejmował tak pracowników, jak i samozatrudnionych i dotyczył zarówno dostępu do zawodu, jak i jego wykonywania. Podejmowano działania zmierzające do stworzenia międzynarodowego systemu uznawania kwalifikacji do celów akademickich i zbliżenia systemów szkolnictwa wyższego.

Główne zadania Unii w tym zakresie mają na celu między innymi: wspieranie mobilności społeczności akademickiej (studentów i nauczycieli), np. poprzez wprowadzanie systemu uznawania dyplomów i okresów studiów; promowanie

[80] Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej. Rzym.1957.03.25. (Dz.U.2004.90.864/2 z dnia 2004.04.30).
[81] Polska implementowała np. ustawą z dnia 22 grudnia 2015 r. o zasadach uznawania kwalifikacji zawodowych nabytych w państwach członkowskich Unii Europejskiej (Dz.U.2023.334) dyrektywę 2005/36/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 7 września 2005 r. w sprawie uznawania kwalifikacji zawodowych, s. 22 (Dz. U. UE. L. z 2005 r. Nr 255, z późn. zm.).
[82] M. Górka, *Zasada wzajemnego uznawania w prawie Unii Europejskiej*, Warszawa 2014, s. 186-191.
[83] Obok swobody przepływu: towarów, usług, kapitału.
[84] Pierwszą ogólną dyrektywą w sprawie uznawania dyplomów i kwalifikacji była dyrektywa Rady z dnia 21 grudnia 1988 r. w sprawie ogólnego systemu uznawania dyplomów ukończenia studiów wyższych, przyznawanych po ukończeniu kształcenia i szkolenia zawodowego, trwających co najmniej trzy lata (Dz. Urz. UE. L 1989 Nr 19), która dotyczyła wszystkich zawodów regulowanych (pracowników i samozatrudnionych).

współpracy między jednostkami naukowymi; wymiana doświadczeń między państwami europejskimi; wspieranie systemów kształcenia na odległość (art. 165 ust. 2 powyższego traktatu). Założenia te przyjęto w Traktacie o Unii Europejskiej podpisanym w Maastricht w 1992 r.[85], a następnie w Traktacie z Lizbony (Traktat zmieniający Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej – TFUE)[86]. Proces harmonizowania regulacji dotyczących szkolnictwa wyższego i nauki poszczególnych państw członkowskich został zapoczątkowany Deklaracją bolońską z 19 czerwca 1999 r. Głównym założeniem deklaracji było wspólne kreowanie Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego[87].

Problemy ze swobodą przepływu osób w ujęciu ogólnoeuropejskim jako pierwsza zauważyła Rada Europy, która podjęła działania na rzecz umożliwienia studentom i pracownikom naukowym wymiany międzynarodowej. Zasadniczą kwestią, którą należało podjąć była uznawalność dyplomów oraz osiągnięć zdobytych w macierzystych uczelniach. Przełomem w tej kwestii było podpisanie w 1997 r. wspólnej konwencji Rady Europy i UNESCO - Konwencji lizbońskiej[88] oraz zapoczątkowanie tzw. Procesu bolońskiego. Konwencja lizbońska była wspólną konwencją Rady Europy i UNESCO o uznaniu kwalifikacji związanych z uzyskaniem wyższego wykształcenia w regionie europejskim. Stanowiła ona podsumowanie dotychczasowych ustaleń i skupiała się na uznawalności zarówno dyplomów jak i zdobytych osiągnięć podczas okresu przebytych studiów. Celem konwencji było zapewnienie osobom posiadającym kwalifikacje z kraju, który podpisał konwencję, dostęp do oceny tych kwalifikacji w innym kraju będącym sygnatariuszem. Jednym z efektów konwencji lizbońskiej było wprowadzenie suplementu do dyplomów, który stanowi wykaz wszystkich zaliczonych przedmiotów i osiągnięć uzyskanych przez studenta w toku przebytych przez niego studiów. Zasada wprowadzana konwencją uznawała kwalifikacje, nie gwarantowała natomiast ich równoważności. Ratyfikacja konwencji stanowi element realizacji postulatów w ramach procesu bolońskiego. Polska ratyfikowała konwencję 17 grudnia 2003 r., a weszła ona

[85] Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (Dz. U. z 2004 r. Nr 90, poz. 864/30 z późn. zm.).
[86] Traktat z Lizbony zmieniający Traktat o Unii Europejskiej i Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską, sporządzony w Lizbonie dnia 13 grudnia 2007 r. (Dz. U. z 2009 r. Nr 203, poz. 1569).
[87] W 1998 roku minister edukacji Francji — Claude Allègre, we współpracy ze swoimi odpowiednikami z Wielkiej Brytanii, Włoch i Niemiec, podjęli próbę powołania do życia „Europy Edukacji" („*Europe de l'éducation*"). Tak powstała idea procesu bolońskiego, który efektywnie wpływa na przemiany szkolnictwa wyższego w Europie. Za główny cel uznano harmonizację do 2010 roku zróżnicowanych pod wieloma względami europejskich systemów edukacji. Pomysł uzyskał poparcie innych państw UE – J. Jóźwicka, M. Kulwicka*, Geneza i rozwój Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego,* „Dialogi Polityczne", 2008, nr 9, s. 245.
[88] Konwencja o uznaniu kwalifikacji związanych z uzyskaniem wyższego wykształcenia w Regionie Europejskim, sporządzona w Lizbonie dnia 11 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 2004 r. Nr 233, poz. 2339).

w życie 1 maja 2004 r.[89]. Dokumentem poprzedzającym Deklarację bolońską, była Deklaracja Sorbońska z 25 maja 1998 r. podpisana w Paryżu[90]. Głównym postulatem ministrów edukacji: Francji, Włoch, Niemiec i Wielkiej Brytanii, którzy podpisali Deklarację Sorbońską było stworzenie Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego (EOSW). Podkreślono potrzebę uatrakcyjnienia europejskiej oferty edukacyjnej i podniesienie jej konkurencyjności w stosunku do amerykańskiej. Założone w Deklaracji bolońskiej cele miały zostać zrealizowane poprzez: harmonizację studiów, utworzenie wspólnego trzystopniowego cyklu nauczania, wsparcie i promocja mobilności studentów poprzez wprowadzenie jednolitego systemu uzyskiwania zaliczeń, opartego na punktach ECTS. Rozmowy podjęte w Paryżu dały impuls do ich kontynuacji w Bolonii w 1999 r. podczas szczytu ministrów edukacji krajów europejskich, które doprowadziły do podpisania Deklaracji Bolońskiej[91]. Efektem konferencji bolońskiej była konkretyzacja idei podkreślonych w Deklaracji Sorbońskiej, określana mianem procesu bolońskiego. Dokument określał zadania jakie należy podjąć, aby doprowadzić do zbliżenia systemów szkolnictwa wyższego krajów europejskich. Określono zasady współdziałania w zakresie edukacji i nauki, z poszanowaniem zróżnicowania i autonomii poszczególnych państw. Główne idee jakie przyświecały pomysłodawcom to: ułatwienie mobilności obywateli, dostosowanie kształcenia do potrzeb rynku pracy, zwiększenie jakości i atrakcyjności systemów europejskiego szkolnictwa wyższego. Wszystkie postawione zadania zmierzały do sfinalizowania do 2010 r. Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego, poprzez:

- przyjęcie systemu porównywania osiągnięć - między innymi przez wprowadzenie Suplementu do Dyplomu[92]. Głównym celem tego zadania było promowanie

[89] Oświadczenie rządowe z dnia 30 lipca 2004 r. w sprawie mocy obowiązującej Konwencji o uznaniu kwalifikacji związanych z uzyskaniem wyższego wykształcenia w Regionie Europejskim, sporządzonej w Lizbonie dnia 11 kwietnia 1997 r. (Dz.U.2004.233.2340).

[90] *Joint declaration on harmonization of the architecture of the European higher education system – Sorbonne Joint Declaration*, Paris, May 25, 1998; (https://www.ehea.info/media.ehea.info/file/1998_Sorbonne/61/2/1998_Sorbonne_Declaration_English_552612.pdf, dostęp na dzień: 25.08.2024 r.)

[91] Deklaracja podpisana w Bolonii w dniu 19 czerwca 1999 r. przez ministrów edukacji z 29 państw europejskich (https://www.ehea.info/media.ehea.info/file/Ministerial_conferences/04/9/1999_Bologna_Declaration_Polish_553049.pdf, dostęp na dzień 20.04.2024 r.). Następnie rozszerzano idee zawarte w Deklaracji bolońskiej w kolejnych Komunikatach, które dostępne są na stronie: https://ehea.info/page-ministerial-declarations-and-communiques (dostęp na 21.05.2024 r.).

[92] Suplement do Dyplomu (*Joint European Diploma Supplement*) – to znormalizowana forma podawania ważnych informacji na temat zdobytych kwalifikacji, wydawana wraz z dokumentem poświadczającym uzyskane wykształcenie. W suplemencie podaje się takie informacje jak: poziom uzyskanego wykształcenia, typ i status instytucji wydającej dyplom, opis programu kształcenia, obciążenie godzinowe, program kształcenia, wyniki, zastosowana skala ocen, pkt ECTS, uprawnienia jakie posiada osoba

zatrudnialności obywateli europejskich i wzmocnienie międzynarodowej konkurencyjności europejskiego systemu szkolnictwa wyższego;

- przyjęcie zasadniczo dwustopniowego systemu kształcenia: studiach I stopnia (licencjackie/inżynierskie); studiach II stopnia (magisterskie);
- ustanowienie systemu punktów zaliczeniowych ECTS - *European Credit Transfer System*, co miało prowadzić do wzmocnienia mobilności studentów;
- promowanie mobilności studentów, nauczycieli akademickich, naukowców oraz personelu administracyjnego (podkreślenie wagi współpracy europejskiej w zakresie zapewniania jakości kształcenia; promowanie współpracy międzyuczelnianej; rozwijanie programów wymiany międzyakademickiej; współpraca w opracowywaniu zintegrowanych programach studiów, szkoleń; współpraca w prowadzeniu badań)[93].

Warto podkreślić, że proces boloński jest porozumieniem państw, opiera się na dobrowolnych deklaracjach państw sygnatariuszy i nie ma postaci konwencji europejskiej (jest instrumentem „miękkiego prawa"). Polska jest sygnatariuszem Deklaracji bolońskiej od momentu jej ogłoszenia w 1999 roku. Rząd polski przyjął zatem na siebie zobowiązanie respektowania, promowania i wdrażania jej postanowień. Co dwa/trzy lata, od spotkania ministrów edukacji w Bolonii, organizowane są konferencje, na których prezentowane są efekty prac nad wdrażaniem systemu bolońskiego oraz podejmowane rozmowy nad dalszym rozwojem europejskiego obszaru edukacji.

Ważnym z punktu omawianego tematu była konferencja w Berlinie w 2003 r. po której wydano Komunikat Berliński[94]. Podkreślono w nim dążenie do zbudowania nowoczesnej gospodarki, opartej na wiedzy, zapewniającej większą spójność społeczną. W związku z tym uznano, że należy podjąć kroki w celu ściślejszego powiązania systemów szkolnictwa wyższego i badań naukowych. Wskazano znaczenie badań jako integralnej części szkolnictwa wyższego. W tym kontekście za istotne zadania uznano m.in.:

uzyskująca dyplom (świadectwo itp.) zarówno w odniesieniu do dalszego kształcenia, jak i statusu zawodowego czy uzyskane wykształcenie na podstawie krótkiego opis systemu edukacji.

[93] Strategia mobilności 2020 dla Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego (EOSW) (https://www.ehea.info/media.ehea.info/file/2012_Bucharest/39/2/2012_EHEA_Mobility_Strategy_606392.pdf, dostęp na dzień: 25.08.2024 r.).

[94] Realising the European Higher Education Area" Communiqué of the Conference of Ministers responsible for Higher Education in Berlin on 19 September 2003 (https://ehea.info/Upload/document/ministerial_declarations/2003_Berlin_Communique_English_577284.pdf, dostęp na dzień: 21.08.2024 r.).

- rozszerzenie dwustopniowej struktury studiów o studia III stopnia - studia doktoranckie,
- rozwój kształcenia interdyscyplinarnego.

Budowanie Europy Wiedzy opiera się na dwóch filarach: Europejskim Obszarze Szkolnictwa Wyższego oraz Europejskim Obszarze Badań, które powinny być ze sobą ściśle powiązane. Ministrowie edukacji uznali, że nie można się ograniczać do wprowadzonych dwustopniowych studiów wyższych, ale należy rozszerzyć je o studia III stopnia, czyli studia doktoranckie. Komunikat Berliński zawierał również postulaty o tzw. drożności studiów, czyli ułatwienie absolwentom danego stopnia możliwości kontynuacji kształcenia na kolejnym, wyższym etapie. Następnie w Komunikacie z Bergen[95] jako priorytet na kolejne lata wskazano zacieśnianie związków kształcenia i badań naukowych, m.in. przez wzrost roli kształcenia naukowców, w tym rozwój i inwestowanie w studia doktoranckie. Ministrowie stwierdzili, że na konkurencyjność i atrakcyjność Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego wpływ ma poziom prowadzonych badań naukowych i poziom kształcenia naukowców, w szczególności młodych naukowców, kształconych w ramach studiów doktoranckich. Prowadzono analizy kształcenia doktorantów i młodych naukowców[96], zauważono tendencje m. in. do: umasowienia kształcenia na poziomie III stopnia; upowszechnienia modelu kształcenia opartego na udziale w zbiorowych zajęciach; upowszechnienie studiów prowadzących do uzyskania stopnia doktora o charakterze zawodowym; dostosowywanie programów kształcenia do potrzeb rynku pracy (nacisk na umiejętności ogólne); strukturalizacja kształcenia, polegająca na zmniejszeniu rangi relacji „mistrz-uczeń" przy jednoczesnym wzroście znaczenia modelu dopasowanego do większej liczby doktorantów. Pozytywnie jednak oceniono zróżnicowanie form i charakteru kształcenia, pod warunkiem, że głównym elementem kształcenia pozostanie prowadzenie badań naukowych[97]. Stopień zaawansowania we wprowadzaniu trójstopniowości studiów oraz dotychczasowe

[95] Dr. Per Nyborg, Head, BFUG Secretariat Presentation of the General Report of the BFUG to the Bergen Ministerial Conference 19-20 May 2005 "FROM BERLIN TO BERGEN" (http://www.ehea.info/media.ehea.info/file/2005_Bergen/62/6/050519_Gen_rep_Nyborg_Per_580626.pdf, dostęp na dzień: 20.04.2024 r.).

[96] J. Sadlak (ed.), *Doctoral Studies and Qualifications in Europe and the United States: Status and Prospects, UNESCO-CEPES, 2004.; Doctoral Programmes for the European Knowledge Society, Report On The Eua Doctoral Programmes Project, 2004-2005 (*https://eua.eu/downloads/publications/doctoral%20programmes%20for%20the%20european%20knowledge%20society%20results%20of%20eua%20doctoral%20programme.pdf, dostęp na dzień: 15.03.2024 r.).

[97] A. Kraśniewski, *Proces boloński. To już 10 lat*, Warszawa 2009, s. 57-63. (https://issuu.com/frse/docs/proces_bolonski, dostęp na dzień: 20.05.2024 r.).

doświadczenia w tym zakresie są różne w poszczególnych krajach - sygnatariuszach Deklaracji bolońskiej. Wynika to głównie z odmiennych tradycji organizacyjnych w systemie szkolnictwa wyższego[98].

Rok po wstąpieniu Polski w szeregi UE, wprowadzono ustawę PoSW, która musiała sprostać stawianym przez Europę wyzwaniom, celem wzmocnienia swojej konkurencyjności. Przepisy wspierały mobilność studentów, elastyczność systemu studiów zgodnie ze standardami europejskimi, wprowadzono również suplement do dyplomu. Niewątpliwie problemem był niedostatek regulacji wielostopniowego kształcenia, szczególnie studiów trzeciego stopnia. W ustawie PoSW brakowało regulacji dotyczących organizacji i finansowania programów wspierających mobilność oraz współpracy międzynarodowej. Na tym etapie nie wprowadzono również przepisów dotyczących współpracy jednostek naukowych z otoczeniem społeczno-gospodarczym oraz transferu wyników badań do gospodarki. Sposób podejścia do uznawalności wykształcenia i okresów nauki również był przedmiotem krytyki[99]. Także aktualna ustawa PoSWiN wydaje się, że w niewystarczającym stopniu odnosi się do europejskich tradycji uniwersyteckich, w tym dorobku procesu bolońskiego. W przepisach ogólnych ustawy PoSWiN możemy jedynie znaleźć odesłanie do poszanowania standardów międzynarodowych, bez wskazania o jakie standardy ustawodawcy chodziło. Przepisy ustawy PoSWiN uwzględniają regulacje dotyczące: sposobów potwierdzania efektów uczenia się, wykonywania zadań związanych z przypisywaniem poziomów Polskich Ram Kwalifikacji dotyczące toku studiów, rekrutacji i egzaminów wstępnych, profilu praktycznego, programów studiów, łącznie z efektami uczenia się, punktami ECTS i praktykami. Przepisy dotyczące jakości kształcenia (w tym wspieranie i promocja mobilności oraz współpracy międzynarodowej całego środowiska akademickiego) i ewaluacji są skutkiem reform jakie zaszły w związku z realizacją procesu bolońskiego. Niemniej jednak w całej ustawie PoSWiN nie sposób znaleźć odwołań dotyczących harmonizowania szkolnictwa wyższego w ramach procesu bolońskiego. M. Skinder zarzuca ustawie PoSWiN brak potwierdzenia i kontynuacji założeń procesu bolońskiego. Prawodawstwo polskie dotyczące szkolnictwa wyższego nie przewiduje realizacji celów Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego. Autor wprost stwierdza, że aktualne

[98] A. Włoch, *Proces boloński – jak zmienia się europejskie szkolnictwo wyższe*?, „Debata Edukacyjna", 2011, nr 4, s. 82-90.
[99] R. Tadeusiewicz, *Karta Bolońska i Proces Boloński*, „Miesięcznik Społeczno-Kulturalny" 2005, nr 6–7, s. 40–41.

przepisy odrzucają realizację zasad bolońskich i ignorują dorobek procesu bolońskiego. Zarzuca ustawie PoSWiN nieuwzględnienie głównych postulatów harmonizowania szkolnictwa wyższego wynikających z Deklaracji bolońskiej[100].

Celem procesu bolońskiego jest zapewnienie większej spójności europejskich systemów szkolnictwa wyższego. W ramach Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego: wspomagana jest mobilność studentów i pracowników, promowana transgraniczna współpraca akademicka, ułatwiono dostęp do szkolnictwa wyższego państw członkowskich oraz wzmocniło konkurencyjność europejskiego szkolnictwa wyższego na arenie międzynarodowej. Proces reformacji obszaru edukacji przebiega jednak nierównomierne w 49 państwach uczestniczących[101]. Proces boloński to również forum dialogu z państwami sąsiadującymi na temat reform szkolnictwa wyższego oraz kwestii związanych ze wspólnymi zasadami akademickimi, przykładem może być autonomia szkół wyższych czy aktywność studentów w społeczeństwie obywatelskim. Stanowi on ważną przestrzeń miękkiej dyplomacji z krajami sąsiadującymi na Bałkanach Zachodnich (z wyjątkiem Kosowa), z krajami Partnerstwa Wschodniego, z Turcją i Rosją, a także z wieloma innymi państwami. Efekty prac z wdrażania systemu bolońskiego są regularnie prezentowane w formie sprawozdań[102] i omawiane na konferencjach, wyznaczane są też nowe plany i rekomendacje. Przedstawione do tej pory efekty wskazują na znaczne postępy państw europejskich w zakresie reformy systemów szkolnictwa wyższego. Celem UE w obszarze szkolnictwa wyższego jest stworzenie do 2025 r. europejskiego obszaru edukacji, który zakłada przede wszystkim dalsze wsparcie mobilności, działania na rzecz podniesienia jakości kształcenia i uznawalności kwalifikacji wszystkich obywateli UE[103].

---

[100] M. Skinder, *Proces Boloński a Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, „Białostockie Studia Prawnicze", 2020, nr 4, s. 25.

[101] Więcej informacji na stronie: http://ehea.info/page-full_members (dostęp na dzień: 20.08.2024 r.).

[102] The Europen Higher Education Area in 2020: Bologna Process Implementation Report (https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/publications/european-higher-education-area-2020-bologna-process-implementation-report, dostęp na dzień: 21.08.2024 r.).

[103] Wskazano główne cele europejskiego obszaru edukacji, są to:

- zwiększenie odsetka osób w wieku 30–34 lat z wykształceniem wyższym do 50 % do 2030 r.;
- utworzenie sieci europejskich szkół wyższych posiadających status prawny i wydających dyplomy europejskie;
- wzmocnienie programu Erasmus+;
- rozwój inicjatywy dotyczącej europejskiej legitymacji studenckiej, w celu ułatwienia mobilność studentów;
- wzajemne uznawanie dyplomów i okresów nauki między państwami członkowskimi.

Więcej o europejskim obszarze edukacji na: https://education.ec.europa.eu/pl/about-eea (dostęp na dzień: 25.06.2024 r.). Komunikat komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów w sprawie utworzenia europejskiego obszaru edukacji

Rozdział II: Model kształcenia doktorantów w ustawie Prawo o szkolnictwie wyższym - studia doktoranckie

W ostatnich latach system kształcenia doktorantów uległ znaczącym zmianom. Nieobowiązująca już ustawa PoSW[104] przewidywała kształcenie doktorantów na studiach trzeciego stopnia (studiach doktoranckich). Ten model został zastąpiony kształceniem w szkołach doktorskich, które reguluje ustawa PoSWiN[105]. Reforma szkolnictwa wyższego była na tyle rozbudowana, że istotną rolę odgrywa również ustawa wprowadzająca te zmiany[106], jest ona istotna szczególnie dla osób kończących kształcenie na studiach doktoranckich[107]. Żeby lepiej zrozumieć potrzebę zmian jakie nastąpiły w systemie prawnym dotyczącym kształcenia doktorantów, należy najpierw przeanalizować zasady kształcenia doktorantów na studiach doktoranckich. W rozdziale drugim niniejszej dysertacji zostanie opisany system w jakim kształcono doktorantów – studia doktoranckie, funkcjonujące na podstawie przepisów ustawy PoSW. Celem niniejszej analizy będzie wskazanie zalet i wad tego systemu oraz próba odszukania i zbadania przyczyn problemów w jego funkcjonowaniu. Wskazane zostaną problemy z jakimi borykały się jednostki prowadzące kształcenie doktorantów, jak i sami doktoranci studiów trzeciego stopnia. Celem analizy będzie wskazanie potrzeby zmian, które niezaprzeczalnie były konieczne w kształtowaniu młodej kadry naukowej. Rozważania pokażą zasadność zmiany modelu kształcenia doktorantów poprzez wprowadzenie nowych prawnych regulacji w ustawie PoSWiN.

---

do 2025 r dostępny na stronie: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX:52020DC0625 (dostęp na dzień: 02.05.2024 r.).

[104]T.j. Dz.U.2017.2183, z późn. zm.

[105]T.j. Dz.U.2023.742 z późn. zm.

[106]T.j. Dz.U.2018.1669.

[107] W okresie przejściowym funkcjonują dwie formy kształcenia doktorantów:

1. studia doktoranckie – regulowane w większości przez ustawę PoSW;
2. szkoły doktorskie – model wprowadzony ustawą PoSWiN.

Szczególnie istotny jest tu art. 179 ustawy wprowadzającej, który reguluje: zasady wszczynania przewodów doktorskich w okresie przejściowym; wskazuje jednostki uprawnione do nadania stopnia doktora; zasady, którym podlegają doktoranci studiów doktoranckich w okresie przejściowym. Artykuł wskazuje również datę zakończenia funkcjonowania studiów doktoranckich, a tym samych zasad regulowanych ustawą PoSW - przewody doktorskie niezakończone do dnia 31 grudnia 2024 r. - odpowiednio umarza się albo zamyka się. Szczegółowo ta kwestia zostanie omówiona w kolejnych podrozdziałach.

2.1 Studia doktoranckie – uwagi ogólne

Ustawa PoSW przewidywała kształcenie doktorantów w systemie studiów doktoranckich. W tym systemie, w roku 2022 kształciło się 8 300 doktorantów[108], na mocy przepisów ustawy wprowadzającej system ten będzie funkcjonować do końca 2024 roku[109]. Art. 2 ust. 1 pkt 10 ustawy PoSW definiował studia trzeciego stopnia jako studia doktoranckie, prowadzone przez uprawnioną jednostkę organizacyjną uczelni, instytut naukowy Polskiej Akademii Nauk, instytut badawczy lub międzynarodowy instytut naukowy. Wymogiem przyjęcia na studia było posiadanie kwalifikacji drugiego stopnia. Efektem zakończenia studiów było uzyskanie kwalifikacji trzeciego stopnia.

Ustawa PoSW definiowała[110] kwalifikacje trzeciego stopnia[111] jako uzyskanie w drodze przewodu doktorskiego (przeprowadzonego zgodnie z odrębnymi przepisami[112]) stopnia naukowego doktora w określonej dziedzinie nauki w zakresie

[108] Szkolnictwo wyższe i jego finanse w 2022 r. (https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkolnictwo-wyzsze-i-jego-finanse-w-2022-roku,2,19.html, dostęp na dzień: 10.05.2024 r.).

[109] Art. 179 ust. 4 pkt 2 ustawy wprowadzającej (Dz.U.2018.1669).

[110] Art. 2 ust. 1 pkt 18h ustawy PoSW (Dz.U.2017.2183, z późn. zm.).

[111] Kwalifikacje będące miernikiem zakładanych efektów kształcenia jakie powinna uzyskać osoba kończąca studia doktoranckie, której nadano stopień doktora są określone na podstawie Krajowych Ram Kwalifikacji (KRK). Definicje ustawowe dotyczące opisu systemu kształcenia na podstawie Krajowych Ram Kwalifikacji pojawiły się w ustawie nowelizacją z dnia 18 marca 2011 r. (art. 2 ust. 1 pkt 18a – 18i). KRK zostało w ustawie zdefiniowane jako opis efektów, kwalifikacji uzyskanych w toku kształcenia w polskim systemie szkolnictwa wyższego. Określono osiem obszarów kształcenia i podano ich efekty. Opisane są one w trzech kategoriach: wiedzy, umiejętności oraz kompetencji społecznych. Dzięki temu mamy nowy obraz nauczania, nie jako sam proces kształcenia, ale zwraca się uwagę na osiągnięte dzięki niemu efekty. Uczelnie są zobowiązane do weryfikacji czy zamierzone efekty zostały osiągnięte na każdym etapie kształcenia. Wprowadzenie takiego systemu jest etapem wdrażania procesu bolońskiego [E. Siczek, *Komentarz do art. 2*, [w:] W. Sanetra, M. Wierzbowski (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2013, s. 20 – 28]. Doktorant, który zrealizował program studiów doktoranckich powinien osiągnąć efekty kształcenia na poziomie 8 Polskiej Ramy Kwalifikacji, zgodnie ustawą z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji (Dz.U.2020.226). Absolwent studiów doktoranckich w zakresie wiedzy zna i rozumie światowy dorobek naukowy i twórczy oraz wie jaki rezultat ma to w praktyce. W zakresie umiejętności potrafi dokonywać analiz i syntezy tego dorobku. Potrafi dzięki temu identyfikować i rozwiązywać pojawiające się problemy badawcze. Dodatkowo samodzielnie tworzy ten dorobek, planuje swój dalszy rozwój, motywuje inne osoby do rozwoju, wymienia się doświadczeniami, rezultatami swoich badań. W ramach kompetencji społecznych, jest przygotowany do analizy i badania powiększającego istniejący dorobek naukowy i twórczy, jest gotowy do podjęcia pracy, udziału w sferze publicznej, realizuje wyzwania zgodnie z etyką zawodową oraz kieruje się właściwymi wzorcami postępowania. Na podstawie powyższego można stwierdzić, że od osoby, która zrealizowała studia doktoranckie oczekuje się wiedzy związanej z podjętym tematem na poziomie światowym, ale również samodzielnego ciągłego jej pogłębiania, planowania i podejmowania kolejnych wyzwań badawczych, taka osoba musi wykazywać się kreatywnością, zainteresowaniem tematem oraz oczekuje się od niej wzbogacania istniejącego dorobku w danym zakresie. T. Scheffler, *Komentarz do art. 2,* [w:] P. Chmielnicki, P. Stec (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2017, LEX/el.

[112] Art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2017 r. poz. 1789 z późn. zm.).

dyscypliny nauki lub doktora sztuki określonej dziedziny sztuki w zakresie dyscypliny artystycznej, których uzyskanie było potwierdzone odpowiednim dyplomem[113].

Studia doktoranckie w reżimie ustawy PoSW mogły być prowadzone w formie stacjonarnej i niestacjonarnej. Stacjonarne studia doktoranckie w jednostkach i uczelniach publicznych były studiami nieodpłatnymi. W jednostkach i uczelniach niepublicznych były nieodpłatne, jeśli jednostki otrzymywały od państwa dotację podmiotową przeznaczoną na finansowanie zadań projakościowych przeznaczonych na kształcenie doktorantów. Niestacjonarne studia doktoranckie mogły być odpłatne. Wysokość opłat nie mogła jednak przekraczać rzeczywistych kosztów kształcenia i określana była przez rektora lub dyrektora jednostki naukowej prowadzącej studia. Wysokość opłat określała pisemna umowa zawarta między jednostką prowadzącą studia a doktorantem[114]. Proporcje dotyczące liczby doktorantów na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych regulował art. 195a ustawy PoSW, dodany ustawą z dnia 23 czerwca 2016 r. o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym oraz niektórych innych ustaw[115]. Mianowicie liczba uczestników stacjonarnych studiów doktoranckich nie mogła być mniejsza od liczby doktorantów niestacjonarnych studiów doktoranckich. Wprowadzony przepis ograniczał liczbę doktorantów niestacjonarnych studiów trzeciego stopnia. Ustalając powyższy limit ustawodawca zredukował możliwość przyjmowania dowolnej liczby doktorantów studiujących odpłatnie. Patrząc na to obecnie, możemy zastanawiać się czy prawodawca nie wprowadził tego ograniczenia celowo. Obowiązujący stan prawny w ogóle nie przewiduje możliwości prowadzenia kształcenia doktorantów w trybie niestacjonarnym. Wprowadzając art. 195a ust. 1 w ustawie PoSW, już w 2016 r. być może chciał stopniowo przygotować jednostki na przyszłe zmiany, początkowo tylko ograniczając liczbę uczestników niestacjonarnych studiów

[113] Wymogi dotyczące dyplomów dla osób, którym nadano stopień doktora regulował § 23 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 19 stycznia 2018 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz. U. poz. 261).

[114] H. Izdebski, J. M. Zieliński, *Komentarz do art. 195*, [w:] H. Izdebski, J. M. Zieliński (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz do zmian wprowadzonych ustawą z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw*, Warszawa 2011, LEX/el. Warunki odpłatności za studia określa umowa zawarta między uczelnią lub jednostką naukową a doktorantem. Umowa o odpłatności za studia wymagała formy pisemnej, jednak art. 195 ust. 10 ustawy PoSW nie przewidywała sankcji nieważności ani innych ujemnych skutków prawnych niedochowania tej formy. Umowa powinna określać warunki odpłatności za studia, często w praktyce przybierała ona postać umowy o nauczanie (zob. P. Stec, *Komentarz do art. 195*, [w:] P. Chmielnicki (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2017, LEX/el).

[115] Ustawa z dnia 23 czerwca 2016 r. o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym oraz niektórych innych ustaw (Dz.U.2016.1311).

doktoranckich. Tak, aby przyszły stan prawny nie był zbyt drastyczny dla uczelni i jednostek naukowych, które bazowały na niestacjonarnych studiach doktoranckich[116].

Okres trwania studiów wynosił nie krócej niż 2 i nie dłużej niż 4 lata[117]. W wyjątkowych sytuacjach określonych przepisami powszechnie obowiązującymi i doprecyzowanymi wewnętrznymi, studia doktoranckie mogły zostać przedłużone. Decyzje w tej sprawie podejmował kierownik studiów doktoranckich po zasięgnięciu opinii opiekuna naukowego lub promotora. Z prośbą (wnioskiem) o przedłużenie okresu odbywania studiów doktoranckich występował doktorant. Kierownik studiów doktoranckich obok decyzji o przedłużeniu studiów doktoranckich zwalniał doktoranta z obowiązku uczestniczenia w zajęciach. Powodem, dla którego można było wydać pozytywną decyzję o przedłużeniu studiów była konieczność prowadzenia długotrwałych badań naukowych realizowanych w ramach tych studiów. Takie rozwiązanie wydaje się słuszne, ponieważ szczególnie w przypadku badań eksperymentalnych ciężko przewidzieć na początku naukowej drogi wszystkie okoliczności, które mogą wystąpić w trakcie prowadzonych badań. Często powody przedłużających się badań nie zależą od czynnika ludzkiego, ale np. od warunków atmosferycznych czy obiektu badanego (organizmy żywe). Z tego powodu kierownik studiów doktoranckich mógł podjąć decyzję o wydłużeniu studiów łącznie nie dłużej niż o 2 lata[118]. Poza tym przepisy przewidywały jeszcze inne uzasadnienia, na podstawie których doktorant mógł wnioskować o przedłużenie okresu odbywania studiów. Należą do nich: czasowa niezdolność do odbywania studiów z powodu choroby, osobista opieka nad chorym członkiem rodziny, osobista opieka nad dzieckiem do 4 roku życia lub dzieckiem posiadającym orzeczenie o niepełnosprawności, posiadanie orzeczenia o stopniu niepełnosprawności. Wymienione powody dawały możliwość do przedłużenia studiów łącznie o rok z jednoczesnym zwolnieniem z obowiązku uczestniczenia w zajęciach[119].

[116] Ustawa PoSW w art. 195 ust. 2 przewidywała możliwość prowadzenia środowiskowych studiów doktoranckich. Taka forma była prowadzona przez kilka jednostek, z których wszystkie posiadały uprawnienia do prowadzenia studiów trzeciego stopnia. Niewątpliwie taka formuła sprzyjała interdyscyplinarności prowadzonych badań i przyciągała badaczy z różnych jednostek. Zasady prowadzenia takich studiów były pozostawione woli stron, które określały je w umowie, która powinna jako minimum zawierać podział zadań oraz sposób finansowania. Obecnie zupełnie zrezygnowano z tej formy współpracy.

[117] Art. 195 ust. 4 i 4a ustawy PoSW (Dz.U.2017.2183, z późn. zm.).

[118] § 7 ust. 1 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie studiów doktoranckich i stypendiów doktoranckich (Dz. U. poz. 1696).

[119] § 7 ust. 2 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie studiów doktoranckich i stypendiów doktoranckich (Dz. U. poz. 1696). Zob. wyrok WSA z 29 lutego 2024 r., III SA/Gd 402/23, LEX nr 3696949; postanowienie WSA z 14 stycznia 2020 r., II SA/Wa 976/19, LEX nr 3010830; wyrok WSA z 19 października 2021 r., II SA/Bd 222/21, LEX nr 3318721.

Przepisy umożliwiały przedłużenie studiów doktoranckich o okres odpowiadający czasowi trwania urlopu macierzyńskiego, dodatkowego urlopu macierzyńskiego, urlopu na warunkach urlopu macierzyńskiego, dodatkowego urlopu na warunkach urlopu macierzyńskiego, urlopu ojcowskiego oraz rodzicielskiego o których mowa w kodeksie pracy[120]. W tym przypadku również kierownik mógł podjąć decyzję o zwolnieniu doktoranta z obowiązku uczestniczenia w zajęciach[121].

Program studiów doktoranckich określany był we wniosku o utworzenie tych studiów[122]. Jednostki prowadzące studia doktoranckie miały dużą swobodę w kształtowaniu programów studiów, ustawa PoSW w art. 195 ust. 5 wymagała jedynie, żeby co najmniej połowa zajęć odbywała się w ramach bezpośredniego kontaktu nauczyciel/opiekun naukowy – doktorant. Miało to być w formie zajęć dydaktycznych i pracy naukowej. Pozostawienie dużej autonomii w kształtowaniu programu studiów jednostkom je prowadzącym doprowadziło do sytuacji, w której oferowane zajęcia były nieprzydatne w pracy naukowej doktorantów i straciły na jakości. Poza tym niejednokrotnie realizacja programu studiów w praktyce była ciężka do realizacji, np. w przypadku prowadzenia badań poza macierzystą jednostką. Co do niestacjonarnych studiów doktoranckich ustawa pozostawiała dużą swobodę, zastrzegała tylko że program studiów ma być dostosowany tak, żeby umożliwiał odbywanie studiów osobom zatrudnionym w stosunku pracy[123]. Ustawą z dnia 21 kwietnia 2017 r. o zmianie ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule naukowym w zakresie sztuki oraz niektórych innych ustaw[124], dodano do art. 195 ust. 5a, w którym wyartykułowano możliwość kształcenia doktorantów przy współpracy uczelni

[120] § 7 ust. 3 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie studiów doktoranckich i stypendiów doktoranckich (Dz. U. poz. 1696). W myśl tego obowiązującego wówczas rozporządzenia podane urlopy odnosiły się do ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. - Kodeks pracy (Dz.U.2023.1465 z późn. zm.).

[121] Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 24 października 2014 r. w sprawie studiów doktoranckich i stypendiów doktoranckich (Dz.U.2014.1480, z późn. zm.) określało co obligatoryjnie wniosek o przedłużenie okresu odbywania studiów powinien zawierać. Poza podstawowymi danymi osobowymi (tj. imię, nazwisko, numer PESEL) wniosek powinien zawierać uzasadnienie. Dodatkowo doktorant do wniosku powinien dołączyć opinię opiekuna naukowego albo promotora. Wydaje się zasadne, że wniosek powinien też zawierać dokumenty, które potwierdzałyby zaistniałe okoliczności uzasadniające przedłużenie studiów doktoranckich.

[122] § 2 ust. 1 pkt 5 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie studiów doktoranckich i stypendiów doktoranckich (Dz. U. poz. 1696). W § 10 wymienionego rozporządzenia określono warunki stawiane nauczycielom akademickim i pracownikom prowadzącym zajęcia na studiach doktoranckich w formie zajęć dydaktycznych. Musieli oni posiadać aktualny dorobek naukowy opublikowany w okresie ostatnich pięciu lat albo osiągnięcia artystyczne z okresu ostatnich pięciu lat lub co najmniej pięcioletnie doświadczenie w prowadzeniu działalności badawczo-rozwojowej.

[123] Art. 195 ust. 5 zdanie 2 ustawy PoSW (Dz.U.2017.2183, z późn. zm).

[124] Ustawa z dnia 21 kwietnia 2017 r. o zmianie ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz niektórych innych ustaw (Dz.U.2017.859).

i jednostek naukowych prowadzących studia doktoranckie z otoczeniem społeczno-gospodarczym. Taka współpraca była praktykowana jeszcze przed wejściem w życie tego przepisu, dlatego wydaje się zbędne jego wprowadzenie.

Do studiów doktoranckich stosowano analogicznie, jak do studentów art. 164 ustawy PoSW, który formułuje zasadę „otwartości wykładów", chyba że statut uczelni czy jednostki naukowej stanowi inaczej. Dotyczy to zarówno uczelni publicznych, jak i niepublicznych. Przesądza to o publicznym charakterze wykładów, co oznacza, że mogą w nim uczestniczyć zarówno studenci, jak i osoby nie związane z uczelnią/jednostką naukową realizującą kształcenie. Zasada ta może ulec ograniczeniu przepisami statutu obowiązującego w danym podmiocie. Chociaż wykład jako forma prowadzenia zajęć różni się niewątpliwie od innych form jak np. ćwiczeń i seminarium, nie należy uznawać, że przepis ten przesądza o zamkniętym charakterze form zajęć. Decyzja o tym powinna w ramach zasady autonomii uczelni, być pozostawiona podmiotom prowadzącym zajęcia dydaktyczne. Wprowadzenie przepisów statutowych, które przewidywałyby ograniczenie dostępu do wykładów jedynie dla doktorantów, mogłyby spotkać się z zarzutem naruszenia jednej z podstawowych zadań uczelni, określonej w art. 11 ust. 1 pkt 9 ustawy PoSWiN – upowszechnienie i rozwijanie osiągnięć nauki i kultury, rozumiane między innymi jako gromadzenie i udostępnianie zbiorów bibliotecznych, informacyjnych i archiwalnych[125]. Mogłoby to być również postrzegane jako naruszenie konstytucyjnej zasady wolności nauki[126].

Art. 164 ust. 3 PoSW wprowadza możliwość prowadzania zajęć dydaktycznych z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość[127]. Wydaje się to być słuszny kierunek w dobie innowacyjności i mobilności. Niestety, nie zawsze pomimo ich

[125] Analogiczny przepis można było znaleźć w ustawie PoSW w art. 13 ust. 1 pkt. 5.

[126] Jeśli regulaminy studiów przewidywały taką możliwość i określały ich zasady, zajęcia dydaktyczne mogły być prowadzone również w języku obcym. Dotyczy to także egzaminów dyplomowych, sprawdzianów wiedzy i umiejętności na etapie rekrutacji na studia oraz prac dyplomowych. Natomiast dla kształcących się na uczelniach cudzoziemców, uczelnia musiała zorganizować zajęcia z języka polskiego.

[127] Na podstawie delegacji ustawowej (art. 164 ust. 4) prowadzenie zajęć z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość regulowało rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 25 września 2007 r. w sprawie warunków, jakie muszą być spełnione, aby zajęcia dydaktyczne na studiach mogły być prowadzone z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość (Dz.U.2007.188.1347 z póź.zm). Rozporządzenie dopuszczało stosowanie takich metod na wszystkich kierunkach prowadzonych zarówno w trybie stacjonarnym, jak i niestacjonarnym, z uwzględnieniem ich specyfiki. Dodatkowo uczelnia, chcąca prowadzić zajęcia z wykorzystaniem tych technik musiała spełnić łącznie dodatkowe warunki: posiadać wykwalifikowaną w tym zakresie kadrę, zapewnić odpowiedni sprzęt komputerowy i oprogramowanie, zapewnić materiały dydaktyczne w formie elektronicznej, zapewnić bezpośredni kontakt z nauczycielem akademickim, zapewnić odpowiednią weryfikację wiedzy w siedzibie uczelni, kontrolować aktywność prowadzących. Poza tym studenci/doktoranci powinni przed korzystaniem z tego typu zajęć przejść odpowiednie kursy i szkolenia.

dostępności, metody te i techniki są w pełni wykorzystywane szczególnie przez starszą kadrę dydaktyczną. Należy także pamiętać, że zgodnie z art. 195 ust. 5 PoSW, przynajmniej połowa programu stacjonarnych studiów doktoranckich wymaga bezpośredniego uczestniczenia doktorantów w zajęciach dydaktycznych i badaniach naukowych, zatem metody o których mowa można wykorzystywać w ograniczonym zakresie[128]. Obecnie metody kształcenia z wykorzystaniem środków komunikacji na odległość zyskały istotnie na znaczeniu. W związku z wprowadzanym czasowo stanem epidemii spowodowanego wirusem SARS-CoV-2 wiele uczelni wykorzystywało takie systemy i są one rozbudowywane. Dostrzeżono wiele ich zalet, dlatego wzrasta zainteresowanie takimi systemami i niewątpliwie jednostki będą z nich korzystać w szerszej mierze.

Ostatni nabór kandydatów na studia doktoranckie odbył się w roku akademickim 2018/2019, mogą być one prowadzone nie dłużej niż do 31 grudnia 2024 r. Osoby, rozpoczynające studia doktoranckie 1 października 2018 r. powinny ukończyć je uzyskując stopień naukowy doktora w terminie 4 lat. Ustawodawca początkowo nie zakładał możliwości skorzystania przez tych doktorantów z przedłużenia okresu odbywania studiów. Pierwsze szkoły doktorskie zaczęły funkcjonować od 1 października 2019 r. Wynika z tego, że w okresie od 1 października 2019 r. do końca 2024 r. będziemy mieć dualizm form kształcenia doktorantów[129].

Zgodnie z art. 279 ustawy wprowadzającej, nadzór merytoryczny nad studiami doktoranckimi w okresie przejściowym do dnia 30 września 2019 r. nadal sprawowały rady jednostek podstawowych uczelni, natomiast po 1 października 2019 r. do końca ich funkcjonowania podmioty wskazane przez senat uczelni. Istotne jest, że przewody doktorskie wszczęte, ale niezakończone przed wejściem w życie ustawy PoSWiN są przeprowadzane na dotychczasowych zasadach. Z zastrzeżeniem, że po 30 kwietnia 2019 r. stopień nadaje się według nowej klasyfikacji dziedzin i dyscyplin[130]. Przewody doktorskie na zasadach przewidzianych w ustawie PoSW, można było wszczynać do 30 kwietnia 2019 r., stopień doktora nadaje się na podstawie dotychczasowych

[128] P. Malinowski, *Komentarz do art. 164*, [w:] P. Chmielecki, P. Stec (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2017, LEX/el; P. Orzeszko, *Komentarz do art. 164*, [w:] W. Senetra, M. Wierzbowski (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz,* Warszawa 2013, LEX/el.
[129] Ustawa z dnia 3 lipca 2018 r. przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U.2018.1669 z późn. zm.).
[130] Klasyfikacja dziedzin i dyscyplin w formie rozporządzenia wydana jest na podstawie art. 5 ust 3 ustawy PoSWiN – rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 20 września 2018 r. w sprawie dziedzin i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych (Dz.U.2018.1818).

przepisów, z zastrzeżeniem, że nadany stopień musi odpowiadać nowej klasyfikacji dziedzin i dyscyplin. W zależności od momentu, kiedy nadawany jest stopień doktora – w uczelniach organem nadającym do 30 września 2019 r. była rada jednostki organizacyjnej, po 1 października 2019 r. – senat lub inny przewidziany statutem organ (art. 179 ust. 3 ustawy wprowadzającej). Postępowania o których mowa w art. 179 ust. 1 i 2 ustawy wprowadzającej oraz przewody doktorskie niezakończone do dnia 31 grudnia 2021 r. miały zostać umorzone lub z mocy prawa zamknięte. Jednak globalna pandemia COVID-19 wpłynęła na zmianę tego terminu, który przedłużono do końca 2024 r.[131]

2.2 Jednostki uprawnione do prowadzenia studiów doktoranckich i jednostki uprawnione do nadawania stopnia doktora

Uprawnionymi do prowadzenia studiów III stopnia i nadawania stopnia naukowego doktora były uczelnie wyższe, jednostki naukowe tj. instytuty PAN, instytuty badawcze, międzynarodowe instytuty badawcze[132]. Kryteria stawiane tym jednostkom, określone były w art. 195 ust. 1 ustawy PoSW. Musiały one posiadać uprawnienia do nadawania stopnia naukowego doktora habilitowanego albo co najmniej dwa uprawnienia do nadawania stopnia naukowego doktora w zakresie dyscyplin odpowiadającym tym uprawnieniom. Uprawnienia te przyznawane były przez Centralną Komisję do Spraw Stopni i Tytułów[133]. Dopiero jednostka posiadająca odpowiednie uprawnienia mogła rozpocząć kształcenie na studiach doktoranckich. Czemu ustawodawca postawił akurat takie wymogi, ciężko stwierdzić, być może intencją było

[131] Okres funkcjonowania studiów doktoranckich był kilkukrotnie wydłużany, wpływ na taką decyzję miała niewątpliwie pandemia COVID-19, która uniemożliwiła prowadzenie badań naukowych przez długi okres, powodowała ograniczenia w dostępie do danych, ale również wpłynęła w niektórych przypadkach na decyzję o zmianie kierunku badań naukowych. Początkowo ustawa z dnia 14 maja 2020 r. o zmianie niektórych ustaw w zakresie działań osłonowych w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2 (Dz.U.2020.875, z późn. zm.) art. 35 ust. 1 przedłużyła datę umorzenia lub zamknięcia przewodów doktorskich do 31 grudnia 2022 r. Następnie ustawa z dnia 7 kwietnia 2022 r. o zmianie ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce oraz ustawy - Przepisy wprowadzające ustawę - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U.2022.1010) wprowadziła art. 2 zmianę brzmienia art. 179 w ustawie wprowadzającej, który to wydłużył początkowy okres umorzenia albo zamknięcia przewodów do dnia 31 grudnia 2023 r. Ostatnią zmianą wprowadzoną ustawą z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy - Karta Nauczyciela oraz niektórych innych ustaw (Dz.U.2023.1672), było wydłużenie terminu umorzenia albo zamknięcia przewodów doktorskich do dnia 31 grudnia 2024 r. (art. 12).

[132] Chodzi o instytut badawczy w rozumieniu ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. o instytutach badawczych badawczych (Dz.U.2024.534) – art. 1 tej ustawy stanowi, że instytutem badawczym jest państwowa jednostka organizacyjna, wyodrębnioną pod względem prawnym, organizacyjnym i ekonomiczno-finansowym, prowadząca badania naukowe i prace rozwojowe ukierunkowane na ich wdrożenie i stosowanie w praktyce. Instytut naukowy PAN jako podstawowa jednostka naukowa akademii - art. 42 ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. o Polskiej Akademii Nauk (Dz.U.2020.1796 z późn. zm.)

[133] Zasady i tryb nadawania uprawnień określała ustawa z dnia 14 marca 2003 r o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U.2017.1789, ze zm.).

posiadanie odpowiednio wykwalifikowanej kadry, która da gwarancję wysokiej jakości kształcenia doktorantów. Chociaż nie można jednoznacznie stwierdzić, że nabywając wyżej wspomniane uprawnienia będzie to zagwarantowane. Jak się później okazało system ten wymagał wielu poprawek i nie zawsze był gwarancją wysokiej jakości studiów. Wątpliwy jest również fakt, że posiadanie uprawnień do nadawania stopnia doktora z dwóch niezwiązanych ze sobą dziedzin będzie w jakikolwiek sposób wpływał na wzrost jakości kształcenia. Często prowadziło to również do sztucznego łączenia podstawowych jednostek organizacyjnych, tylko w celu pozyskania uprawnień do prowadzenia studiów trzeciego stopnia. Taka zależność prowadziła do sytuacji, że jednostki, które posiadały tylko jedno uprawnienie do nadawania stopnia doktora, mogły je nadawać wyłącznie własnej kadrze i osobom chcącym uzyskać stopień doktora z tak zwanej „wolnej stopy". Istniały przypadki, w których uczelnie niepubliczne prowadziły odpłatne zajęcia/seminaria przygotowujące do otwarcia przewodu doktorskiego. Forma taka była dopuszczalna[134].

Uprawnienie do prowadzenia studiów doktoranckich nie jest tożsame z uprawnieniem do nadawania stopnia naukowego doktora. Te dwie kwestie często były błędnie traktowane jednakowo[135]. Nadanie stopnia doktora odbywało się na zasadach określonych w rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 19 stycznia 2018 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora[136]. Tryb przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim zmierzający do nadania stopnia doktora zostanie opisany w dalszej części pracy.

Po uzyskaniu uprawnień, o których mowa w art. 195 ust. 1 ustawy PoSW jednostka z mocy prawa nabywała uprawnienie do prowadzenia studiów doktoranckich. W ust. 6 komentowanego artykułu można było przeczytać, że studia doktoranckie tworzy rektor na wniosek rady jednostki organizacyjnej w przypadku uczelni wyższych, natomiast w jednostkach naukowych – dyrektor na wniosek rady naukowej. Wniosek rady naukowej był elementem obligatoryjnym. Zgodnie z § 2 rozporządzenia Ministra

[134] P. Stec, *Komentarz do art. 195*, [w:] P. Chmielnicki (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2017, LEX/el; H. Izdebski, J. M. Zieliński (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2019, s. 323-324; P. Orzeszko, *Komentarz do art. 195*, [w:] W. Sanetra, M. Wierzbowski (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa, 2023, s. 446-447.
[135] P. Stec, *Komentarz do art. 195*, [w:] P. Chmielnicki (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2017, LEX/el.
[136] T.j. Dz. U. poz. 261.

Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 24 października 2014 r. w sprawie studiów doktoranckich i stypendiów doktoranckich wniosek o utworzenie studiów doktoranckich powinien określać: obszar wiedzy, dziedziny nauki i dyscypliny naukowej albo dziedziny sztuki i dyscypliny artystycznej; nazwę studiów doktoranckich; formę studiów; czas trwania studiów; zakładane efekty kształcenia; program studiów; warunki i tryb rekrutacji; wysokość opłat w przypadku niestacjonarnych studiów doktoranckich. Rektor lub dyrektor jednostki naukowej po analizie i akceptacji wniosku wydawał akt o utworzeniu studiów doktoranckich [137].

Nadzór merytoryczny nad studiami doktoranckimi sprawowała rada jednostki organizacyjnej uczelni albo rada naukowa jednostki naukowej, które prowadziły te studia. Nadzór ten sprowadzał się między innymi do określania planu i programu studiów doktoranckich, zatwierdzania sposobu oceny realizacji programu, sposobu prowadzenia zajęć na studiach doktoranckich oraz oceny realizacji postępów pracy doktoranta. Poza tym jednostki te nadzorowały studia doktoranckie w ramach wewnętrznego systemu zarządzania jakością kształcenia. Poza ustawą PoSW uprawnienia jednostek znaleźć można było w ustawie z dnia 14 marca 2003 r o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie[138].

2.3 Proces rekrutacji

Rozważania na temat procesu rekrutacji należy rozpocząć od wyjaśnienia kto mógł ubiegać się o przyjęcie na studia doktoranckie, czyli jakimi umiejętnościami musieli odznaczać się pretendenci na studia doktoranckie.

Kandydaci na studia doktoranckie, co do zasady musieli posiadać kwalifikacje drugiego stopnia. Jest to ogólna zasada, ustawa PoSW przewidywała jednak pewien wyjątek, mianowicie na studia doktoranckie mogła zostać przyjęta osoba, która jest

[137] Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 24 października 2014 r. w sprawie studiów doktoranckich i stypendiów doktoranckich (Dz.U.2014.1480, z późn. zm.).

[138] P. Stec, *Komentarz do art. 195*, [w:] P. Chmielnicki, P. Stec (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz,* Warszawa 2017, LEX/el; P. Orzeszko, *Komentarz do art. 195*, [w;] W. Sanetra, M. Wierzbowski (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2013, s. 445 - 447.
Ustawa PoSW przewidywała możliwość prowadzenia środowiskowych studiów doktoranckich. Mogły je wspólnie prowadzić jednostki organizacyjne uczelni i jednostki naukowe, które spełniały wyżej wymienione wymogi z art. 195 ust. 1 ustawy PoSW, czyli te jednostki, które posiadały uprawnienie do nadawania stopnia naukowego doktora habilitowanego lub dwa uprawnienia do nadawania stopnia naukowego doktora. Nie ma podstaw do stwierdzenia, że środowiskowe studia doktoranckie mogły prowadzić jednostki, które dopiero łącznie spełniały ten warunek. Współpraca opierała się na zawartej między tymi stronami umowie, która określała w szczególności podział zadań związanych z prowadzeniem studiów oraz sposób finansowania.

beneficjentem programu „Diamentowy grant”[139]. Ustawa PoSW w art. 2 ust. 18g wskazywała co należy rozumieć przez kwalifikacje drugiego stopnia, były to efekty kształcenia uzyskane po odbyciu studiów drugiego stopnia, zakończone uzyskaniem tytułu zawodowego magistra, magistra inżyniera lub równorzędnego[140], określonego kierunku studiów i profilu kształcenia, co udokumentowane jest odpowiednim dyplomem. Możliwe więc było przyjęcie w drodze wyjątku na studia doktoranckie osoby, która nie nabyła kwalifikacji drugiego stopnia. Dotyczyło to również osób, które nie posiadały nawet potwierdzonych kwalifikacji pierwszego stopnia. Ustawodawca nie przewidział konsekwencji w przypadku skreślenia takiej osoby z listy studentów. Już sam fakt uzyskania finansowania z programu „Diamentowy grant” dawał możliwość ubiegania się o status doktoranta na studiach doktoranckich. Dlatego skreślenie z listy studentów nie powodowało skreślenia doktoranta ze studiów doktoranckich. Mając powyższe na uwadze osoba taka, po zrealizowaniu studiów doktoranckich mogła otrzymać stopień doktora. Była zatem traktowana jako osoba mająca kwalifikacje równoważne z tymi które uzyskuje się po ukończeniu studiów wyższych drugiego stopnia. Niewywiązywanie się z obowiązków grantowych, nie wpływało na kształcenie na studiach doktoranckich.

---

[139] Rozszerzenie grupy kandydatów na studia doktoranckie o beneficjentów „Diamentowego grantu” zostało wprowadzone ustawą z dnia 11 lipca 2014 r. o zmianie ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym oraz niektórych innych ustaw (Dz.U.2014.1198). Na temat „Diamentowego grantu” zob. art. 187a ustawy PoSW. Był to program ministra właściwego do spraw nauki przeznaczony na badania naukowe dla wybitnie uzdolnionych dwóch grup studentów. Do pierwszej z nich należą absolwenci studiów pierwszego stopnia, czyli osoby, które ukończyły studia i mają tego potwierdzenie w odpowiednim dokumencie (zgodnie z art. 191a ustawy PoSW). Druga grupa osób mogących ubiegać się o środki z „Diamentowego grantu” to studenci po zakończeniu trzeciego roku jednolitych studiów magisterskich, którzy nie posiadają jeszcze tytułu zawodowego magistra. O prestiżu tego konkursu świadczy między innymi fakt, że określona została ustawowo maksymalna liczba beneficjentów – 100 osób. Nie zostały w ustawie określone konsekwencje przekroczenia tej liczby, zatem określony limit nie ma charakteru bezwzględnego. Nie określono minimalnej liczby osób, którym może zostać przyznane wsparcie. Decyzja w tym zakresie należała do ministra, uzależniona była niewątpliwie od posiadanych środków, liczby i jakości zgłoszeń. Brak ustawowego określenia przedmiotu konkursu, podstawowych zasad, kryteriów konkursu, a także niedookreślenie o jakich absolwentów pierwszego stopnia chodzi (czy o finansowanie mogły ubiegać się osoby, które ukończyły studia wiele lat temu) budziło problemy i kontrowersje. Przykładem może być wyrok WSA z dnia 2 listopada 2015 V SA/Wa 1704/15, LEX nr 2030869. Zob. J. Kostrubiec, *Glosa do wyroku WSA z dnia 17października 2017 r. (V SA/Wa 2821/16),* "Studia Iuridica Lublinensia" 2019, vol. XXVIII, nr 1, s. 207-220; S. Nitecki, *Komentarz do art. 187a*, [w:] P. Chmielnicki, P. Stec (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2017, LEX/el; H. Izdebski, J.M. Zieliński (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2015, s. 533 – 534.

[140] Tytuły równorzędne z tytułem zawodowym magistra określało rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. w sprawie tytułów zawodowych nadawanych absolwentom studiów, warunków wydawania oraz niezbędnych elementów dyplomów ukończenia studiów i świadectw ukończenia studiów podyplomowych oraz wzoru suplementu do dyplomu (Dz.U.2011.196.1167, z późn. zm.) w § 3 i § 4, wymienione są między innymi: magister inżynier architekt, magister inżynier architekt krajobrazu, magister inżynier położnictwa, magister pielęgniarstwa, magister sztuki, lekarz, lekarz weterynarii, magister farmacji.

Art. 196 ust. 2 - 5 ustawy PoSW regulował proces rekrutacji na studia doktoranckie. Ustawodawca określił, że rekrutacja na bezpłatne studia doktoranckie odbywała się w drodze konkursu, którego zasady określi senat uczelni, a w przypadku jednostki naukowej – rada naukowa jednostki. Warunki przyjęcia na studia doktoranckie wynikające z przepisów powszechnie obowiązujących oraz określonych uchwałą właściwych organów mają charakter materialnoprawny, ponieważ ich spełnienie lub niespełnienie stanowi podstawę decyzji w przedmiocie przyjęcia lub nieprzyjęcia kandydata na studia doktoranckie[141]. Przepisy ustawy PoSW dawały organom uczelni autonomię w stanowieniu przepisów dotyczących zasad rekrutacji[142]. Kierując się zasadą sprawiedliwości i transparentności w ustalaniu zasad naboru, jednostki powinny przyjmować jednolite kryteria dla całej uczelni. Ocena kandydatów powinna odbywać się na tych samych warunkach na wszystkich wydziałach czy jednostkach. W praktyce podmioty uprawnione do prowadzenia studiów doktoranckich różnie ten przepis interpretowały[143]. Ponadto art. 196 ust. 2 zdanie drugie odwołując się do regulacji dotyczącej studentów określał, że warunki i tryb rekrutacji powinny być dostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych (odesłanie do art. 169 ust. 5)[144].

Warunki, tryb rekrutacji oraz formę studiów doktoranckich podawało się do publicznej wiadomości nie później niż do dnia 30 kwietnia roku kalendarzowego, w którym rozpoczynał się rok akademickim, którego dotyczyła uchwała[145]. Dzięki czemu kandydaci mogli zapoznać się z zasadami z odpowiednim wyprzedzeniem.

Przepisy nie ograniczały możliwości bycia doktorantem na kilku różnych studiach doktoranckich. Można było kandydować i zostać przyjętym na różne studia doktoranckie w tej samej lub różnych uczelniach. Jednak jak zauważył WSA w Gliwicach w wyroku z dnia 27 października 2016 r. nie można zostać ponownie doktorantem tego samego kierunku, tej samej uczelni, jeśli trwa już stosunek administracyjnoprawny pomiędzy doktorantem a uczelnią, który powstał na mocy decyzji Wydziałowej Komisji Rekrutacyjnej. Celem studiów doktoranckich powinno być między innymi przygotowanie rozprawy doktorskiej i jej publiczna obrona. Tylko raz możliwe jest uzyskanie stopnia naukowego doktora na danym kierunku studiów. Zatem ponowne

[141] Wyrok WSA z dnia 11 maja 2011 r., III SA/Kr 1350/10, LEX nr 795736.
[142] Wyrok WSA z dnia 26 lipca 2018 r., III SA/Kr 205/18, LEX nr 2537170. Zob. omówienie do orzeczenia: A. Partyk, *Uczelnia ma autonomię przy ustalaniu zasad naboru na studia doktoranckie*, Warszawa 2018, LEX/el.
[143] Zob. wyrok WSA z dnia 28 maja 2014 r., III SA/Kr 157/14, LEX nr 1531831.
[144] W związku z odesłaniem do art. 169 ust. 5 ustawy PoSW (Dz. U. z 2017 r. poz. 2183).
[145] Art. 196 ust. 2 zdanie 3 ustawy PoSW (Dz. U. z 2017 r. poz. 2183).

przyjęcie na ten sam kierunek studiów doktoranckich kłóciłoby się z celami, dla których utworzono studia doktoranckie. Należy sądzić, że powtórny kandydat mógł mieć inne ukryte cele, niekoniecznie zgodne z etyką doktorancką (np. pobieranie stypendiów). Sąd słusznie zauważył, że nie jest dopuszczalne powtórne orzekanie w sprawie, która jest tożsama zarówno przedmiotowo, jak i podmiotowo i musi skutkować umorzeniem postępowania[146]. Akty prawa wewnętrznego uczelni czy jednostek naukowych prowadzących studia doktoranckie mogą ograniczać możliwość równoległego posiadania statusu doktoranta na kilku kierunkach studiów trzeciego stopnia[147].

Ustawa gwarantowała jawność wyników postępowania rekrutacyjnego, oznaczało to, że uczelnie miały obowiązek publikacji listy rankingowej osób przyjętych na studia doktoranckie[148].

Osoba, która uzyskała pozytywną decyzję o przyjęciu na studia doktoranckie, nabywała prawa doktoranta dopiero z chwilą złożenia ślubowania[149]. W ramach przyznanej uczelniom oraz jednostkom naukowym autonomii mogą one swobodnie kształtować treść ślubowania. Ustawa przewiduje tylko wymóg określenia jego treści

---

[146] Wyrok WSA z 27 października 2016 r., IV SA/Gl 159/16, LEX nr 2159420.

[147] Rekrutację na studia doktorancie przeprowadzały komisje rekrutacyjne powoływane przez kierowników jednostek organizacyjnych uczelni lub dyrektorów jednostek naukowych, które prowadziły studia doktoranckie. W uczelniach tą kompetencje scedowano na organ niższego szczebla. To rozstrzygnięcie ustawowe, zatem akty prawa wewnętrznie obowiązujące w uczelni nie mogą tego uprawnienia przenieść na władze rektorskie czy inne organy. Jedynie w uczelniach, gdzie nie ma wyodrębnionych jednostek podstawowych, decyzje w tej sprawie podejmuje rektor. Komisja rekrutacyjna była organem kolegialnym, decyzje podejmowała w drodze uchwał. Do kompetencji komisji rekrutacyjnych należało podejmowanie decyzji w sprawach przyjęcia na studia doktoranckie. Rodzi to pewne konsekwencje, o których wypowiedział się między innymi Wojewódzki Sąd Administracyjny w Lublinie w wyroku z 30 czerwca 2016 r. Komisje rekrutacyjne nie tylko prowadzą postępowanie rekrutacyjne w pełnym składzie, ale również wypracowują i wydają decyzje. Co za tym idzie, decyzje te powinny zawierać imiona i nazwiska składu komisji wraz z podpisami wszystkich jej członków. Brak wymienionych elementów stanowi istotne naruszenie art. 107 § 1 k.p.a. (wyrok WSA z dnia 30 czerwca 2016 r., II SA/Lu 321/16, LEX nr 2117237; zob. też wyrok WSA z dnia 18 maja 2016 r., III SA/Kr 1450/15, LEX nr 2050423; wyrok WSA z dnia 18 maja 2016 r., III SA/Kr 1449/15, LEX nr 2050422).
Organem drugiej instancji w sprawach decyzji o przyjęciu lub nieprzyjęciu na studia doktoranckie był odpowiednio rektor lub dyrektor jednostki naukowej. W jego kompetencjach leżało rozstrzyganie odwołań od decyzji komisji rekrutacyjnych. Termin na wniesienie odwołania wynosił 14 dni od dnia doręczenia decyzji komisji ustawa wyznacza zakres przedmiotowy do jakiego mogły odnosić się zarzuty względem decyzji odmawiającej przyjęcia na studia doktoranckie. Decyzja organu odwoławczego była ostateczna. Od ostatecznej decyzji służyła jedynie skarga do sądu administracyjnego. W uczelni odwołanie kierowane jest do rektora, a więc innego organu niż ten który powołuje komisje rekrutacyjne (kierownik jednostki organizacyjnej), inaczej sprawa się ma w przypadku jednostek naukowych, co budziło wątpliwości. Bowiem odwołanie od decyzji komisji rekrutacyjnych w jednostkach naukowych kieruje się podmiotu, który te komisje powoływał. Według teoretyków prawa rozwiązanie takie powinno zostać zmienione (A. Musiała, *Komentarz do art. 196*, [w:] K.W. Baran (red.), *Akademickie prawo pracy. Komentarz do art. 107-158 oraz 196-201a i 226 ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym*, Warszawa 2015, LEX/el).

[148] Art. 196 ust. 5 ustawy PoSW (Dz. U. z 2017 r. poz. 2183).

[149] Art. 196a ustawy PoSW (Dz. U. z 2017 r. poz. 2183) - treść ślubowania określa statut uczelni albo jednostki naukowej.

w statucie. Należy przychylić się do poglądu, że ślubowanie nie może zawierać treści dyskryminujących ze względu na jakikolwiek czynnik, kandydatów na studia doktoranckie. Przepis art. 196a jest analogiczny do art. 170 ustawy PoSW dotyczącego rozpoczęcia kształcenia studentów[150]. Z powyższego wynika, że do pełnego nabycia statusu doktoranta konieczne było spełnienie kilku przesłanek: pozytywne przejście procedury rekrutacyjnej, podjęcie przez komisję rekrutacyjną uchwały o przyjęciu na studia oraz złożenie ślubowania. Wystąpienie powyższych przesłanek kumulatywnie powoduje dopiero nawiązanie stosunku administracyjnoprawnego między doktorantem a uczelnią/jednostką naukową[151].

Stosunek prawny łączący doktoranta z uczelnią czy jednostką naukową często nastręcza trudności przez swój złożony charakter. W wyniku nawiązania takiego stosunku, powstają dwojakiego rodzaju relacje: o charakterze zewnętrznym, których kontrola nad ich prawidłowym przebiegiem leży w kompetencjach sądów administracyjnych oraz wewnętrzne, gdzie ta kontrola jest ograniczona tylko do pewnych zagadnień lub wyłączona[152]. Organy szkoły wyższej nie są co prawda typowymi organami administracji publicznej, jednak szkole wyższej przyznaje się miano tzw. „zakładu administracyjnego". Stosunek, który łączy doktoranta z jednostką, gdzie rozpoczyna kształcenie określa się jako stosunek zakładowy. Można wyróżnić w nim dwa typy relacji: jedna – zewnętrzna, która dotyczy nawiązania, zmiany lub ustania stosunku prawnego łączącego szkołę wyższą i doktoranta, druga – wewnętrzna, dotycząca

[150] P. Stec, *Komentarz do art. 196a*, [w:] P. Chmielnicki, P. Stec (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2017, LEX/el.

[151] *Ibidem*; zob. wyrok WSA z dnia 27 października 2016 r., IV SA/Gl 159/16, LEX nr 2159420.

[152] Zmiany dokonane na przestrzeni lat w przepisach dotyczących studentów i doktorantów, rozszerzyły zakres aktów wydawanych przez uczelnie wyższe w sprawach studentów i doktorantów, do których to aktów należy stosować k.p.a. i które są zaskarżalne sądowoadministracyjnie. Od września 2021 r. ustawą z 12 września 1990 r. o szkolnictwie wyższym enumeratywne wyliczenie aktów, do których stosowano k.p.a. i na które przysługiwała skarga do sądu administracyjnego, zastąpiono klauzulą generalną (zob. art. 1 pkt 27 ustawy z dnia 20 lipca 2001 r. o zmianie ustawy o szkolnictwie wyższym, ustawy o wyższych szkołach zawodowych oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U.2021.85.924 z późn. zm.); K. Klonowski, *Nowelizacja ustawy o szkolnictwie wyższym w aspekcie ochrony praw jednostki,* [w:] S. Pikulski (red.), *Ochrona człowieka w świetle prawa Rzeczypospolitej Polskiej*, Olsztyn 2002, s. 531–544. Unormowanie spraw szkolnictwa wyższego znalazło się w ustawie z 27 lipca 2005 – Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz.U.2017.2183 z późn. zm.). Ustawa z dnia 1 października 2011 r. PoSW objęła także rozstrzygnięcia dokonywane w sprawach doktorantów przez dyrektorów jednostek naukowych (tj. instytutów PAN, instytutów badawczych albo międzynarodowych instytutów naukowych - art. 2 ust. 1 pkt 34 ustawy PoSW) oraz rozstrzygnięcia nadzorcze względem samorządu doktoranckiego. Kluczowym w omawianej materii był przepis art. 207 ust. 1 ustawy PoSW. Do decyzji, o których mowa w art. 169 ust. 10 i 11 oraz art. 196 ust. 3 (decyzje dotyczące rekrutacji), decyzji podjętych przez organy uczelni, kierownika studiów doktoranckich lub dyrektora jednostki naukowej w indywidualnych sprawach studentów i doktorantów, a także w sprawach nadzoru nad działalnością uczelnianych organizacji studenckich oraz samorządu studenckiego i doktoranckiego, stosuje się odpowiednio przepisy k.p.a. oraz przepisy o zaskarżaniu decyzji do sądu administracyjnego.

normowania korzystania doktoranta z usług uczelni/jednostki naukowej, oparta głównie na aktach wewnętrznie stanowionych przez jednostki kształcące doktorantów, oczywiście muszą być zgodne z prawem powszechnie obowiązującym. Doktryna opowiada się za dopuszczalnością zaskarżania do sądów administracyjnych wszystkich wydawanych przez organy uczelni rozstrzygnięć skierowanych indywidualnie do studentów lub doktorantów oraz za odpowiednim stosowaniem w tych postępowaniach przepisów k.p.a.[153]. Założenie, że tylko rozstrzygnięcia w formie decyzji administracyjnej są zaskarżalne godzi w powszechne prawo do sądów[154]. Gwarantuje to studentom i doktorantom prawo do sądu, jak również wynikającą z przepisów k.p.a. ochronę przy wydawanych w ich sprawach rozstrzygnięciach (decyzjach). To zaś wpływa na poczucie bezpieczeństwa prawnego jednostek odbywających kształcenie[155].

Należy zaznaczyć, że już z chwilą doręczenia doktorantowi decyzji o przyjęciu na studia powstawał stosunek prawny pomiędzy nim a uczelnią/jednostką naukową, w tym momencie osoba nabywała status prawny doktoranta. Jednak nie jest to równoważne z tym, że od tej chwili doktorant wstępował we wszystkie prawa i obowiązki uczestnika studiów doktoranckich. Do nabycia pełnego statusu doktoranta potrzebne było dokonanie jeszcze jednego aktu, akceptacji regulacji wewnętrznych uczelni/jednostki naukowej przez doktoranta (zgodnie z art. 197 ust. 1 ustawy PoSW: doktorant jest obowiązany podstępować zgodnie z treścią ślubowania i regulaminem studiów). Doktorant wypełniał ten obowiązek odbyciem immatrykulacji i złożeniem ślubowania[156]. Tym samym akceptował on przysługujące mu prawa i ciążące na nim obowiązki. Oznacza to, że orzekanie o statusie prawnym doktoranta jest zasadne już w chwili doręczenia decyzji, kiedy tworzy się stosunek prawny, a nie w chwili złożenia ślubowania. Definitywne

[153] Wcześniej rozróżniano akty na zewnętrzne oraz wewnętrzne. Pierwsze z nich wydawane w formie decyzji administracyjnej rozstrzygały o powstaniu, przekształceniu, trwaniu i wygaśnięciu stosunku zakładowego (np. skreślenie z listy studentów). Akty wewnętrzne to jednostronne działania prawne organów zakładu skierowane na wywołanie konkretnych, indywidualnie oznaczonych skutków prawnych w ramach stosunku zakładowego, które nie wpływają na sam byt tego stosunku. Nie musiały mieć formy decyzji administracyjnej.

[154] Art. 45 ust. 1 w zw. z art. 77 ust. 2 Konstytucji. Potwierdza to orzecznictwo, np. wyrok TK z dnia 9 czerwca 1998, K 28/97, OTK nr 4/1998, poz. 50; uchwała NSA z dnia 26 października 2009 r., I OPS 10/09, ONSAiWSA nr 1/2010 poz. 1; uchwała NSA z dnia 13 października 2003, OPS 5/03, ONSA 2004, nr 1, poz. 9; podobnie M. Bogusz, *Granice przedmiotowe prawa do sądu w sprawach z zakresu administracji publicznej*, „Gdańskie Studia Prawnicze", 2005, t. XIII, s. 355–364.

[155] A. Jakubowski, *Status prawny studentów i doktorantów w relacjach ze szkołą wyższą, „*Państwo i Prawo", 2011, nr 11, s. 57-70; A. Skóra, *Odpowiednie stosowanie przepisów k.p.a. w sprawach decyzji wydawanych przez władze wyżej uczelni na podstawie przepisów ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym,* [w:] J. Pakuła (red.), *Współczesne problemy nauki i szkolnictwa wyższego: continuum*, Toruń 2015, s. 121-131.

[156] Wyrok WSA z dnia 30 czerwca 2011 r., III SA/Lu 49/11, LEX nr 1087579.

zerwanie powstałego stosunku następuje na mocy decyzji o skreśleniu z listy doktorantów[157]. Słusznie wskazywano, że zasadne było orzekanie o statusie prawnym doktoranta w zakresie jego uprawnień i obowiązków także w sytuacji braku ostatniego elementu wieńczącego nabycie pełni praw i obowiązków doktoranta – złożenia ślubowania. Uczelnia z jednej strony nie mogła nadać praw doktoranta osobie, która nie złożyła ślubowania, z drugiej zaś decyzja o przyjęciu na studia jest bezwarunkowa i wykonalna, stąd jej adresat ma możliwość ubiegania się o realizację płynących z niej praw. Zarazem sama odmowa złożenia ślubowania nie jest przesłanką skreślenie z listy uczestników studiów doktoranckich[158].

2.4 Regulamin studiów doktoranckich

Przepisy ustawy PoSW i akty wykonawcze nie regulowały w pełni całej materii odnoszącej się do funkcjonowania studiów doktoranckich. Ustawodawca pozostawiał dużą autonomię jednostkom prowadzącym studia doktoranckie. Uczelnie i jednostki naukowe były zobligowane do uchwalenia regulaminu studiów doktoranckich, który kształtował organizację i tok studiów doktoranckich[159]. Przepis art. 196 ust. 6 zdanie 3 odsyłał do odpowiedniego stosowania regulaminu studiów doktoranckich, art. 161 i 162 ustawy PoSW, które dotyczyły regulaminu studiów. W treści regulaminu studiów doktoranckich obok kwestii wymienionych w art. 162 ustawy PoSW[160], regulamin powinien zawierać regulacje dotyczące trybu zgłaszania i rozpatrywania zastrzeżeń co do rozstrzygnięć kierownika studiów doktoranckich w kwestii realizacji programu studiów i prowadzenia badań naukowych, a także zaliczenia kolejnych etapów studiów, w regulaminie powinny znaleźć się tryb, przesłanki przedłużania okresu studiów oraz

[157] A. Musiała, *Komentarz do art. 196(a)*, [w:] K. W. Baran (red.), *Akademickie prawo pracy. Komentarz do art. 107-158 oraz 196-201a i 226 ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym*, Warszawa 2015, LEX/el. Zob. wyrok WSA z dnia 30 czerwca 2011 r., III SA/Lu 49/11, LEX nr 1087579.

[158] Art. 197 ust. 4 ustawy PoSW (Dz. U. z 2017 r. poz. 2183) wymienia jako przesłanki skreślenia z listy uczestników studiów doktoranckich: postępowanie niezgodnie z treścią ślubowania i regulaminem studiów doktoranckich; brak realizacji programu studiów doktoranckich, w tym prowadzenia badań naukowych i składania sprawozdań z ich przebiegu. A. Musiała, *Komentarz do art. 196(a)*, [w:] K. W. Baran (red.), *Akademickie prawo pracy. Komentarz do art. 107-158 oraz 196-201a i 226 ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym*, Warszawa 2015, LEX/el. Zob. wyrok WSA z dnia 30 czerwca 2011, III SA/Lu 49/11, LEX nr 1087579. Ciekawe ujęcie wątpliwości co do charakteru prawnego decyzji o przyjęciu na studia wyraził J. Dobkowski, co można w części odnieść również do doktorantów – J. Dobkowski, *„Kwiatuszki administracyjne i inne" w toku studiów wyższych*, „Administracja Publiczna. Studia krajowe i międzynarodowe" 2009, nr 2 (14), s. 137-146.

[159] Art. 196 ust. 6 zdanie pierwsze ustawy PoSW (Dz. U. z 2017 r. poz. 2183).

[160] Art. 162 w zw. z art. 195a ustawy PoSW (Dz. U. z 2017 r. poz. 2183).

powody zwalniania z obowiązku odbycia praktyki zawodowej[161]. Regulamin studiów doktoranckich był podstawą praw i obowiązków uczestników studiów III stopnia. Co potwierdza art. 197 ust. 1 ustawy PoSW, w myśl którego podstawowym obowiązkiem doktoranta było postępowanie zgodne z treścią ślubowania i regulaminem studiów doktoranckich.

Kompetencje uchwalenia regulaminu posiadały odpowiednio – senat uczelni lub rada naukowa jednostki naukowej. Ustawa wprowadzała termin dla tych organów, w którym należy dokonać jego uchwalenia – co najmniej 5 miesięcy przed rozpoczęciem zajęć. Skutkiem niedotrzymania terminu było późniejsze wejście w życie regulaminu, dopiero z początkiem kolejnego cyklu kształcenia. Przepisy nie wskazywały, jak należało interpretować sformułowanie „rozpoczęcia zajęć". Należy zatem stwierdzić, że było to regulowane w aktach wewnętrznych uczelni czy jednostki naukowej[162]. Określenie terminu uchwalenia regulaminu studiów doktoranckich miało na celu odpowiednio wczesne zapoznanie się doktorantów i kandydatów na studia doktoranckie z istotnymi zasadami dotyczącymi warunków i procesu kształcenia (np. z prawami i obowiązkami doktorantów). Chodziło o warunki i zasady, które obowiązywałyby od nowego roku akademickiego[163]. Przepis art. 196 ust. 6 zdanie 3 odsyłał do stosowania odpowiednio do regulaminu studiów doktoranckich, art. 161 i 162 ustawy PoSW, co dotyczyło regulaminu studiów. Wynikał z nich obowiązek konsultacji treści regulaminu z uczelnianym samorządem doktorantów w trybie przewidzianym w art. 161 ust. 2. Dodatkowo regulamin w uczelniach wojskowych oraz służb państwowych wymagał akceptacji

[161] P. Stec, *Komentarz do art. 196*, [w:] P. Chmielnicki, P. Stec (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2017, LEX/el.; P. Malinowski, *Komentarz do art. 161. Zajęcia dydaktyczne*, [w:] P. Chmielecki, P. Stec (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2017, LEX/el; P. Orzeszko, *Komentarz do art. 161*, [w:] W. Senetra, M. Wierzbowski (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz,* Warszawa, 2023, s. 383-384.; A. Musiała, *Komentarz do art. 162*, [w:] K.W. Baran (red.), *Akademickie prawo pracy. Komentarz do art. 107-158 oraz 196-201a i 226 ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym*, Warszawa 2015, LEX/el.

[162] Art. 161 i 162 w zw. z art. 195a ustawy PoSW (Dz. U. z 2017 r. poz. 2183). Organizację roku akademickiego przedstawia rektor zarządzeniem w systemie rocznym. Czego potwierdzeniem może być określenie wejścia w życie regulaminu z początkiem roku akademickiego.

[163] Pogląd ten popierają sądy administracyjne, np. w wyroku WSA z dnia 10 sierpnia 2011 r., II SA/Bd 382/11, LEX nr 1253420, skład orzekający podkreślił, że przyszli studenci (zgodnie z odwołaniem dotyczy to również doktorantów) powinni znać reguły jakie obowiązują na studiach, na których chcą rozwijać swoje umiejętności. Zasady powinny być przedstawione w jasny sposób. Dzięki temu pozwoli to przyszłym studentom na podjęcie świadomej decyzji, dostosowanej do ich sytuacji życiowej. Nieprzestrzeganie reguł art. 161 i 162 ustawy PoSW narusza zasadę demokratycznego państwa prawa i kwestionuje zaufanie do organów państwowych.

odpowiednio Ministra Obrony Narodowej albo Ministra właściwego do spraw wewnętrznych[164].

Przed wejściem w życie regulaminu studiów doktoranckich, jego treść musiała zostać uzgodniona z uczelnianym organem uchwałodawczym doktorantów – samorządem doktorantów. Stanowisko samorządu mogło być wyrażone również wobec samego projektu regulaminu, co często w praktyce miało miejsce. Ustawa nie wskazywała w jakiej formie powinno być wyrażone takie „uzgodnienie" pomiędzy stronami. Formę w jakiej powinno to nastąpić mogły określać akty wewnętrzne jednostek, jeśli jednak takie regulacje się nie pojawiały, powinny były być określane przez pryzmat odpowiedniej woli stron. Przepisy nie zastrzegały żadnej konkretnej formy porozumienia, należy zatem stwierdzić, że ciężar udowodnienia realizacji obowiązku uzgodnienia treści regulaminu studiów doktoranckich spoczywał po stronie uczelni. Ustawa PoSW w art 161 wskazywała maksymalny termin, w jakim uzgodnienia należało dokonać. Wynosił on 3 miesiące licząc od momentu uchwalenia przez senat uczelni regulaminu. Jeśli w podanym terminie strony nie doszły do porozumienia co do treści, senat podejmował powtórnie uchwałę, na mocy której regulamin wchodził w życie, większością co najmniej dwóch trzecich głosów jego statutowego składu. Taki sam tryb uzgodnienia, jak opisany powyżej przewidziany był również w przypadkach wprowadzenia zmian w regulaminie studiów doktoranckich.

Przykłady zastosowanych przez jednostki rozwiązań w regulaminach studiów doktoranckich zostaną przybliżone na podstawie regulaminów[165]: Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie[166], Uniwersytetu Warszawskiego[167],

[164] Art. 162 ustawy PoSW (Dz. U. z 2017 r. poz. 2183) zawierał delegację do wydania rozporządzenia określającego, warunki, jakim muszą odpowiadać postanowienia regulaminu studiów w uczelniach. Zob. rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 25 września 2014 r. w sprawie warunków, jakim muszą odpowiadać postanowienia regulaminu studiów w uczelniach (Dz.U.2014.1302).

[165] Studia doktoranckie w tych jednostkach są nadal prowadzone, dlatego użyte sformułowania są w również w czasie teraźniejszym.

[166] Regulamin studiów doktoranckich - załącznik do uchwały Nr 716 Senatu Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie z dnia 24 kwietnia 2015 roku w sprawie uchwalenia regulaminu studiów doktoranckich Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie (https://bip.uwm.edu.pl/artykuly/united/uchwaly-senatu/uchwaly-senatu-716-2015/, dostęp na dzień: 04.05.2024 r.).

[167] Regulamin studiów doktoranckich na Uniwersytecie Warszawskim – obwieszczenie nr 10 Rektora Uniwersytetu Warszawskiego z dnia 18 lipca 2016 r. w sprawie ogłoszenia tekstu jednolitego uchwały nr 494 Senatu Uniwersytetu Warszawskiego z dnia 18 kwietnia 2012 r. w sprawie uchwalenia regulaminu Studiów Doktoranckich na Uniwersytecie Warszawskim (https://www.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2013/10/m.2016.321.obw_.10.pdf, dostęp na dzień: 04.05.2024 r.).

Politechniki Warszawskiej[168], Uniwersytetu Jagiellońskiego[169] oraz Uniwersytetu Gdańskiego[170].

Regulamin studiów doktoranckich na Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie określa organizację i tok studiów, ale także prawa i obowiązki doktorantów. § 2 regulaminu studiów UWM zawiera ogólnie postanowienia i warunki rekrutacji (zasady przyjęcia na studia doktoranckie były określone w uchwałach Senatu UWM), większość regulacji została wprost przepisana z ustawy PoSW np. co do warunków stawianych kandydatom na studia[171]. Rozdział II zatytułowany „Organizacja studiów" rozpoczyna się od określenia trwania roku akademickiego i jego składowych (dwóch 15-tygodniowych semestrów, jako okresów zajęć dydaktycznych; sesji egzaminacyjnych oraz przerw wypoczynkowych). Studia doktoranckie w UWM trwały od 2 do 4 lat i były prowadzone w formie stacjonarnej i niestacjonarnej, zgodnie z programem studiów w zakresie dziedziny nauki i dyscypliny naukowej lub dziedziny sztuki i dyscypliny artystycznej. Wymiar zajęć obowiązkowych, fakultatywnych i praktyk zawodowych objętych programem studiów odpowiadał od 30 do 45 pkt ECTS. Zajęcia fakultatywne były prowadzone w wymiarze co najmniej 15 h, miały one na celu: rozwijanie umiejętności zawodowych (przygotowanie do pracy w charakterze badawczym lub badawczo-rozwojowym) oraz rozwijanie umiejętności dydaktycznych (przygotowanie do zawodu nauczyciela akademickiego). Do zadań rady podstawowej jednostki organizacyjnej należało: określenie sposobu dokonywania oceny realizacji programu studiów; zatwierdzanie sposobu organizacji zajęć; zamknięcie przewodu doktorskiego w przypadku skreślenia z listy uczestników studiów doktoranckich. W kolejnych ustępach § 6 regulaminu studiów UWM tj. 4-6 określone były kompetencje i zadania kierownika studiów doktoranckich i opiekuna naukowego. Kolejny III rozdział regulaminu studiów UWM dotyczył indywidualnego programu studiów i planu studiów. Uprawnionym

[168] Regulamin studiów doktoranckich w Politechnice Warszawskiej - załącznik nr 1 do uchwały nr 415/XLVII/2012 Senatu PW z dnia 22 lutego 2012 r. (https://www.bip.pw.edu.pl/Wewnetrzne-akty-prawne/Regulaminy/Regulamin-studiow-doktoranckich-w-Politechnice-Warszawskiej2, dostęp na dzień: 04.05.2024 r.).

[169] Regulamin studiów doktoranckich – załącznik do uchwały nr 116/XII/2018 Senatu Uniwersytetu Jagiellońskiego z dnia 19 grudnia 2018 r. (https://bip.uj.edu.pl/documents/1384597/141551970/uchw_nr_116_2018_zal_1.pdf, dostęp na dzień: 04.05.2024 r.).

[170] Regulamin studiów doktoranckich Uniwersytetu Gdańskiego – załącznik do zarządzenia Rektora UG nr 99/R/16 (https://bip.ug.edu.pl/sites/default/files/_nodes/akty_normatywne/84090/files/tj_regulamin_studiow_doktoranckich_ug.pdf, dostęp na dzień: 04.05.2024 r.).

[171] § 2 ust. 2 regulaminu studiów UWM: „do studiowania na studiach doktoranckich może być dopuszczona osoba, która posiada kwalifikacje drugiego stopnia lub jest beneficjentem programu „Diamentowy Grant".

o ubieganie się o indywidualny program studiów i plan studiów[172] był doktorant po zaliczeniu I roku studiów, który odznaczał się co najmniej dobrymi wynikami. Ustalenie szczegółowych zasad studiowania w tym trybie należało do kompetencji rady podstawowej jednostki organizacyjnej. Regulamin studiów UWM przewidywał również możliwość studiowania w trybie indywidualnej organizacji studiów[173] (§ 8). Z tego trybu mógł skorzystać doktorant znajdujący się w sytuacji uznanej przez kierownika studiów za uzasadniającą podjęcie takiego trybu studiów. Wyłączono jako okoliczność uzasadniającą indywidualną organizację studiów podjęcie lub pozostawanie przez doktoranta w stosunku pracy. Regulamin studiów UWM określał w § 9-11 prawa i obowiązki doktoranta. Do praw doktoranta należało między innymi: zdobywanie wiedzy; rozwijanie zainteresowań naukowych i artystycznych oraz korzystania w tym celu z pomieszczeń dydaktycznych i urządzeń; uczestniczenia w pracach naukowych, rozwojowych i wdrożeniowych realizowanych w Uniwersytecie; zrzeszanie się w kołach naukowych, uczelnianych organizacjach oraz agendach kulturalnych, sportowych i stowarzyszeniach; ubieganie się o pomoc materialną oraz inne stypendia oferowane na UWM na zasadach określonych na podstawie odrębnych regulaminów; zgłaszanie podmiotom nadrzędnym uwag i postulatów dotyczących programów studiów, organizacji studiów, warunków socjalno-bytowych oraz innych spraw związanych z realizacją procesu dydaktycznego; korzystanie ze wsparcia merytoryczno-organizacyjnego nauczycieli akademickich i organów Uniwersytetu; korzystanie z przerw wypoczynkowych; uzyskiwanie nagród i wyróżnień. Do obowiązków uczestnika studiów doktoranckich UWM należało np.: postępowanie zgodnie z treścią ślubowania, regulaminem studiów UWM, kodeksem etyki uczestników studiów doktoranckich oraz z przepisami wewnątrzzakładowymi; realizowanie programu studiów i składanie rocznych sprawozdań z przebiegu prowadzonych badań naukowych; składanie egzaminów; odbywanie praktyk zawodowych; otwarcie przewodu doktorskiego nie później niż do końca trzeciego roku studiów; złożenie rozprawy doktorskiej do recenzji, nie później niż do końca ostatniego roku studiów lub przedłużonego okresu odbywania studiów. Kolejny rozdział VI dotyczył praktyk zawodowych, większość postanowień

[172] § 7 ust. 3 regulaminu studiów UWM - ustalenie indywidualnego programu studiów polegało to na rozszerzeniu zakresu wiedzy w ramach realizowanej dyscypliny i specjalności naukowej, łączeniu dwu lub więcej specjalności naukowych w obrębie jednej lub więcej dyscyplin, a także na udziale doktoranta w pracach badawczych. Studiowanie w tym trybie mogło prowadzić do skrócenia okresu studiów.
[173] Zgodnie z § 8 ust. 2 regulaminu studiów UWM - indywidualna organizacja studiów polegała na ustaleniu odrębnych terminów realizacji obowiązków dydaktycznych wynikających z planu studiów.

regulaminu zawierało regulacje ustawowe[174] bez modyfikacji. Wyłączono jedynie, możliwość realizacji praktyk zawodowych w formie samodzielnego prowadzenia zajęć dla doktorantów I roku studiów stacjonarnych. Jednak w szczególnie uzasadnionych przypadkach, kierownik jednostki organizacyjnej mógł powierzyć doktorantowi realizację praktyk zawodowych w formie prowadzenia zajęć dydaktycznych. Zastrzeżono również, że w pierwszej kolejności przydziela się realizację praktyk w formie prowadzenia zajęć dydaktycznych, dopiero jeśli w jednostce nie występują godziny ponadwymiarowe w liczbie zapewniającej realizację praktyki w formie prowadzenia zajęć dydaktycznych, kierownik jednostki organizacyjnej podejmuje decyzję o realizacji praktyki w formie uczestniczenia w prowadzeniu zajęć dydaktycznych. Rozdział VII regulaminu studiów UWM określa warunki zaliczenia roku akademickiego (jako okresu rozliczeniowego), skalę ocen, zasady składania egzaminów; warunki powtarzania przedmiotu; w tym rozdziale znalazły się również zarówno przesłanki uprawniające do skreślenia doktoranta z listy uczestników studiów doktoranckich, jak i przedłużenia okresu odbywania studiów. § 17 opisuje tryb powołania, odwołania oraz kompetencje kierownika studiów doktoranckich (szerzej będzie o tym mowa w kolejnych podrozdziałach). Regulamin studiów UWM w § 24 bardzo ogólnie traktuje o nagrodach i wyróżnienia, jakie mógł uzyskać doktorant. Ostatnim rozdziałem przed postanowieniami końcowymi, jest rozdział regulujący ukończenie studiów doktoranckich. Warunkiem ukończenia studiów jest zrealizowanie programu studiów, w tym planu studiów, udokumentowanie wyników prac badawczych, złożenie egzaminów przewidzianych programem studiów oraz uzyskanie stopnia naukowego doktora w określonej dziedzinie nauki w zakresie dyscypliny nauki lub doktora sztuki określonej dziedziny sztuki w zakresie dyscypliny artystycznej, potwierdzone odpowiednim dyplomem.

Regulamin studiów Uniwersytetu Warszawskiego określa tryb i organizację toku studiów doktoranckich oraz prawa i obowiązki doktorantów. Nie zawiera definicji pojęć użytych w tym akcie, odwołując się tylko do ustawy PoSW. Program kształcenia na studiach doktoranckich w UW obejmuje indywidualną pracę naukową prowadzoną pod kierunkiem opiekuna naukowego albo promotora oraz realizację programu studiów prowadzących do osiągnięcia odpowiednich efektów kształcenia. Regulamin od § 4 zawiera regulacje na temat tworzenia i likwidacji studiów doktoranckich (podmiot

[174] Regulacje z ustawy PoSW zostaną omówione w dalszej części dysertacji.

uprawniony; elementy wniosku o utworzenie studiów). Regulamin studiów UW zawiera szerszą regulację w zakresie studiów doktoranckich jako studiów środowiskowych (§ 5), czego nie było w regulaminie studiów UWM. W dalszej części określone są ogólne postanowienia dotyczące organizacji studiów (forma studiów, kompetencje rady jednostki organizacyjnej prowadzącej studia – które są tożsame z regulacjami zawartymi w regulaminie studiów UWM). W UW program studiów obejmował zajęcia: z przedmiotów ogólnych; z przedmiotów związanych z dyscypliną naukową lub dyscyplinami naukowymi w zakresie prowadzonych studiów doktoranckich oraz praktyki. Regulamin wskazuje, że przedmioty ogólne powinny zostać wybrane przez doktoranta w porozumieniu z opiekunem naukowym albo promotorem. Prowadzone są w wymiarze 60 h (wymiar ten obejmuje również zajęcia rozwijające umiejętności dydaktyczne doktorantów organizowane przez UW we współpracy z jednostkami organizacyjnymi UW oraz zajęcia fakultatywne rozwijające umiejętności zawodowe, przygotowujące doktoranta do pracy o charakterze badawczym lub badawczo-rozwojowym). Ciekawe jest, że istniała możliwość zwolnienia doktoranta z realizacji z tych zajęć (z wyłączeniem zajęć rozwijających umiejętności dydaktyczne doktorantów) na podstawie dorobku naukowego z pierwszego roku studiów. Decyzję w tej sprawie podejmował kierownik studiów w porozumieniu z opiekunem naukowym albo promotorem doktoranta. Regulacje dotyczące praktyk zawodowych są analogiczne do przewidzianych w ustawie PoSW. § 11 ust. 4 regulaminu studiów UW wskazuje, że warunkiem ukończenia studiów doktoranckich jest zrealizowanie programu studiów doktoranckich, ale przewidywał również możliwość zwolnienia doktoranta, który złożył pracę doktorską w terminie krótszym niż przewidziany programem studiów, z niektórych obowiązków przewidzianych programem. Kolejne paragrafy dotyczą osoby kierownika studiów i jego kompetencji, o czym będzie w dalszej części dysertacji. Bardzo ogólnie regulamin studiów UW traktuje zagadnienia rekrutacji, odwołując się tylko do właściwych uchwał senatu, określających corocznie zasady rekrutacji. W regulaminie studiów w § 15 ust. 1 zamieszczono treść ślubowania, z zastrzeżeniem, że kandydat na studia III stopnia nabywa prawa doktoranta dopiero z chwilą jego złożenia. Kolejny rozdział zatytułowany „zasady odbywania studiów doktoranckich", odnosi się do: długości trwania studiów (od 2 do 4 lat); przesłankach na których podstawie można było przedłużyć okres trwania studiów (są one analogiczne do przewidzianych

w rozporządzeniu w sprawie studiów doktoranckich i stypendiów doktoranckich[175]). Regulamin studiów UW zawiera regulacje dotyczące możliwości przyznania doktorantom urlopów: zdrowotnego, naukowego lub okolicznościowego (po zaliczeniu co najmniej 1 roku studiów, na okres maksymalny roku), decyzje w tej sprawie podejmuje kierownik studiów. W § 17 znajdują się ogólne regulacje dotyczące stypendiów doktoranckich, z delegacją do wydania odpowiedniego zarządzenia rektora określającego warunki i tryb przyznania stypendium. Rozwiązaniem zasługującym na aprobatę jest zamieszczenie prawa doktoranta do odbywania staży krajowych, zagranicznych oraz prowadzenia badań w instytucjach naukowych zarówno krajowych jak i zagranicznych (przyjęto, że okres absencji doktoranta z tych powodów wlicza się do okresu odbywania studiów, o ile doktorant nie uzyskał na ten czas urlopu). Ciekawe jest, że na wniosek doktoranta może on otrzymać indeks, w którym odnotowuje się uczestnictwo w seminariach, złożone egzaminy i zaliczenia, odbyte staże naukowe, a także okresowe opinie opiekuna naukowego albo promotora. Regulamin przewiduje w 19 ust. 2, że „doktorant, który ukończył ostatni rok studiów i w czasie trwania studiów otworzył przewód doktorski, ale nie obronił rozprawy doktorskiej, nie ponosi opłat z tytułu kosztów przewodu doktorskiego, jeżeli przyjęcie pracy przez promotora nastąpiło w ciągu dwóch lat od ukończenia studiów". Nadano również uprawnienie radzie jednostki organizacyjnej UW prowadzącej studia doktoranckie do zamknięcia przewodu doktorskiego, jeżeli doktorant nie przedstawi rozprawy doktorskiej w terminie czterech lat od otwarcia tego przewodu (nie wliczając w to okresu urlopów i przedłużeń studiów doktoranckich). Regulamin studiów UW w kolejnych paragrafach wskazywał powody skreślenia z listy uczestników studiów doktoranckich. W regulaminie studiów UW § 22 - § 24 zawiera prawa i obowiązki doktorantów, które związane są z wykonywaniem pracy badawczej. Na ich podstawie doktorant ma prawo do: korzystania z systemu biblioteczno-informacyjnego UW; otrzymywania informacji o procedurach uzyskiwania środków na badania naukowe oraz pomocy organizacyjnej w opracowywaniu wniosków pozwalających sfinansować badania lub uzyskać stypendia krajowe i zagraniczne; uzyskiwania informacji o konferencjach naukowych oraz innych przedsięwzięciach naukowych związanych z jego pracą badawczą; współfinansowania uczestnictwa w lektoratach przeznaczonych dla doktorantów prowadzonych na UW; współfinansowania przez UW uczestnictwa w zajęciach wychowania fizycznego.

[175] § 7 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie studiów doktoranckich i stypendiów doktoranckich (Dz. U. poz. 1696.).

Ponadto w miarę posiadanych możliwości finansowych przez jednostkę organizacyjną UW doktorant mógł otrzymać środki na pokrycie kosztów badań, publikacji, udziału w konferencji naukowej, kursach lub wyjazdu w celu naukowo-badawczym a także zakupu aparatury czy materiałów potrzebnych do realizacji badań. Obowiązkiem doktoranta zgodnie z § 23 regulaminu studiów UW było postępowanie zgodnie ze złożonym ślubowaniem, sumienne realizowanie programu studiów oraz przestrzeganie przepisów wewnętrznych UW. Zasługującym na aprobatę rozwiązaniem jest przyznanie doktorantowi wynagrodzenia za prowadzenie zajęć dydaktycznych, z wyjątkiem doktorantów pobierających stypendium doktoranckie (do 90 h zajęć rocznie). Doktorant mógł prowadzić samodzielnie zajęcia dydaktyczne pod warunkiem zaliczenia zajęć rozwijających umiejętności dydaktyczne i uzyskanie pozytywnej oceny przynajmniej jednego semestru praktyk.

Regulamin studiów Politechniki Warszawskiej w postanowieniach ogólnych wskazuje zakres regulaminu, który określa zasady: rekrutacji, organizację i tok studiów doktoranckich realizowanych w PW oraz związane z nimi prawa i obowiązki uczestnika studiów doktoranckich. Możliwe było prowadzenie studiów środowiskowych na zasadach określonych w umowie zawartej między jednostkami je prowadzącymi. Organem uprawnionym do nadzoru merytorycznego nad studiami doktoranckimi prowadzonymi na wydziale była rada wydziału, która odpowiadała również za uchwalenie: programu kształcenia, zasad przeprowadzenia postępowania konkursowego w procesie rekrutacji na studia oraz zasad organizacji i prowadzenia studiów doktoranckich. Do kompetencji rady wydziału należało także określenie maksymalnej liczby uczestników studiów doktoranckich będących pod opieką jednego pracownika. § 2 regulaminu studiów PW określa zasady przyjęcia na studia. Poza ogólnymi kwalifikacjami jakie powinien posiadać kandydat na studia doktoranckie, dodatkowo wymagano aby ta osoba uzyskała zgodę na opiekę naukową od pracownika wydziału, posiadającego co najmniej stopień naukowy doktora habilitowanego w zakresie danej lub pokrewnej dyscypliny naukowej oraz uzyskała od kierownika jednostki organizacyjnej wydziału (instytutu, katedry, zakładu), w której realizowana będzie praca doktorska, zgodę na wykonywanie tej pracy w jednostce, stanowiącą zarazem zobowiązanie do zapewnienia właściwych warunków jej realizacji, tj. zapewnienia środków finansowych na realizowane badania i publikacje ich wyników oraz stworzenie możliwości współpracy naukowej w zespołach badawczych (§ 5 ust. 17 regulaminu studiów PW). Regulamin w § 1 ust. 5 wskazywał podmiot uprawniony do przeprowadzenia rekrutacji na studia

doktoranckie i jego skład. Interesujący jest ust. 6 § 1, który wskazuje co komisja rekrutacyjna bierze pod uwagę w postępowaniu konkursowym. Oprócz warunków formalnych, które musiał spełniać kandydat, komisja brała pod uwagę „przebieg studiów prowadzących do dyplomu magisterskiego", osiągnięcia wskazujące na predyspozycje do prowadzenia pracy badawczej (publikacje, działalność w studenckich ruchach naukowych) oraz wyniki egzaminu wstępnego (jeśli taki był przewidziany). Przyjęcie w poczet doktorantów PW następowało z chwilą immatrykulacji i po złożeniu ślubowania. Z konieczności złożenia ślubowania byli zwolnieni absolwenci PW. Po immatrykulacji doktorant otrzymywał legitymację doktoranta oraz kartę uczestnika studiów doktoranckich (dokument przedstawiający przebieg oraz wyniki studiów). Regulamin studiów PW przewidywał możliwość przeniesienia doktoranta, który ma zaliczony co najmniej pierwszy semestr studiów doktoranckich i dopełnił wszystkich swoich obowiązków na studia prowadzone na innym wydziale PW lub na innej uczelni, w ramach tej samej lub pokrewnej dyscypliny naukowej. § 3 Regulaminu studiów PW określa zasady dotyczące programu kształcenia. program studiów doktoranckich obejmował m.in.: pracę naukową, prowadzącą do przygotowania rozprawy doktorskiej i uzyskania stopnia naukowego doktora; przedmioty o charakterze podstawowym dla dziedziny nauki, w której prowadzone są studia doktoranckie; przedmioty związane z dyscypliną naukową, w której prowadzone są studia doktoranckie; przedmioty przekazujące wiedzę niezwiązaną bezpośrednio z dziedziną nauki i dyscypliną naukową oraz kształtujące ogólne umiejętności zawodowe; przedmioty, na których doktorant zdobywa kompetencje w zakresie metodyki oraz nowoczesnych metod i technik prowadzenia zajęć dydaktycznych oraz praktyki zawodowe (w § 3 ust. 4 określone są wymagania co do pkt ECTS). Regulamin studiow PW wyznacza termin wszczęcia przewodu doktorskiego – przed ukończeniem trzeciego roku studiów (§ 3 ust. 7). Dość szczegółowo regulamin studiów PW określał przedmioty objęte programem studiów i przypisane do nich punkty ECTS (przedmioty podstawowe na poziomie zaawansowanym oraz przedmioty humanistyczne, ekonomiczne i specjalistyczne zajęcia z języków obcych, związane z dodatkowymi egzaminami doktorskimi oraz zajęcia kształtujące umiejętności o charakterze ogólnym). Każdy doktorant był zobowiązany do ustalenia w porozumieniu z opiekunem naukowym indywidualnego programu studiów doktoranckich, w którym określono zadania przewidziane do realizacji w kolejnych semestrach. § 4 regulaminu studiów dotyczy organizacji studiów i zasad studiowania. Warunkiem ukończenia czteroletnich studiów doktoranckich było zrealizowanie

programu studiów doktoranckich oraz uzyskanie stopnia naukowego doktora. Przesłanki przedłużenia studiów doktoranckich są przepisane z aktów powszechnie obowiązujących, jak to miało miejsce również w przypadku wcześniej analizowanych regulaminów studiów UWM i UW. W dotychczas analizowanych regulaminach nie było regulacji dotyczących wznowienia studiów doktoranckich, w regulaminie PW przewidziano, że kierownik studiów doktoranckich może wydać zgodę na wznowienie studiów doktoranckich osobie skreślonej z listy uczestników studiów doktoranckich, która złożyła pozytywnie zaopiniowaną przez promotora rozprawę doktorską oraz wniosek o wznowienie, pod warunkiem, że wnioskujący zrealizował wymagany program kształcenia (§ 4 ust. 4). Co najmniej raz w roku kierownik studiów doktoranckich oceniał postępy każdego doktoranta w realizacji programu, uwzględniając: postępy w pracy naukowej, oceny uzyskane z przedmiotów, realizację praktyk zawodowych (dydaktykę). Szeroko, regulamin studiów PW analizuje o instytucję skreślenia z listy studiów doktoranckich. W § 4 ust. 15 wymienia przesłanki skreślenia, należą do nich między innymi: niepodjęcie studiów (w terminie miesiąca od daty rozpoczęcia zajęć); rezygnacja ze studiów; ukaranie karą dyscyplinarną wydalenia z uczelni czy utrata zdolności do czynności prawnych. Fakultatywnie kierownik studiów może również podjąć decyzję o skreśleniu doktoranta w wyniku niewywiązywania się z obowiązków (brak postępów w realizacji programu studiów; nieterminowość we wnoszeniu opłat, jeśli takie są przewidziane; uchwała rady wydziału o zamknięciu przewodu). W regulaminie studiów PW w § 5 znalazł się rozdział: „Prawa i obowiązki uczestnika studiów doktoranckich". Do obowiązków doktoranta należało między innymi: postępowanie zgodnie z treścią ślubowania; realizacja indywidualnego programu studiów (w tym prowadzenie badań naukowych, zaliczanie przedmiotów; odbywanie praktyk; składanie sprawozdań) czy realizacja zadań związanych z przewodem doktorskim. Regulamin wprost w § 5 ust. 3 przewidywał możliwość pozostawania doktoranta w stosunku pracy, jeśli nie koliduje to z obowiązkami wynikającymi z realizacji studiów doktoranckich. W katalogu praw doktoranta znalazły się: możliwość ubiegania się o różnego rodzaju stypendia, pomoc materialną; zakwaterowanie w domu studenckim (§ 5 ust. 4); korzystanie z aparatury, materiałów, obsługi sekretariatu jednostki, w której realizowana jest praca (§ 5 ust.18); zorganizowanie stanowiska pracy (komputer z internetem, skrytka pocztowa) (§ 5 ust. 19); możliwość ubiegania się o kredyt studencki (§ 5 ust. 20); przerw wypoczynkowych (§ 5 ust. 21); bezpłatnego korzystania z oferty Studium Języków Obcych poza programem studiów w wymiarze 60h oraz do korzystania z ośrodków

sportowych na takich samych zasadach jak studenci (§ 5 ust. 22). Regulamin w § 5 ust. 24 przewidywał prawo doktoranta do ubezpieczenia społecznego i powszechnego ubezpieczenia zdrowotnego na zasadach określonych w odrębnych przepisach. Doktorantowi przysługuje uprawnienie do świadczeń publicznych zakładów opieki zdrowotnej na zasadach ustalonych dla pracowników PW. Uregulowano również powiązanie pobierania stypendium doktoranckiego z realizacją praktyk zawodowych. Mianowicie doktoranci, którzy pobierają stypendium doktoranckie mieli w ramach praktyk zawodowych obowiązek poprowadzenia zajęć dydaktycznych lub uczestniczenia w ich prowadzeniu w wymiarze 30 - 90 godzin obliczeniowych na rok. Wyjątkiem byli doktoranci, których stypendium jest finansowane wyłącznie z dotacji podmiotowej na dofinansowanie zadań projakościowych. Pronaukowym rozwiązaniem jest możliwość zmniejszenia wymiaru praktyk zawodowych w związku z prowadzeniem badań naukowych poza macierzystą jednostką (§ 5 ust. 6). Zwolnieni z obowiązku realizacji praktyk zawodowych były osoby zatrudnione w charakterze nauczyciela akademickiego, którzy prowadzili zajęcia dydaktyczne w wymiarze ponad 90 h rocznie. Mniejszy wymiar praktyk zawodowych (10-30 h/rok, w tym co najmniej 10 h w ramach współprowadzenia zajęć) regulamin przewidywał dla doktorantów: niepobierających stypendiów, otrzymujących tylko stypendium projakościowe, studiów niestacjonarnych. Słusznym, jest wprowadzeniem obowiązku odbycia przeszkolenia w zakresie BHP przed przystąpieniem do realizacji zajęć dydaktycznych w ramach praktyki zawodowej (§ 5 ust. 12) oraz podleganie obowiązkowemu ubezpieczeniu od następstw nieszczęśliwych wypadków lub odpowiedzialności cywilnej (§ 5 ust. 25). Ochroną przed nadmiarem obowiązków nałożonych na doktorantów wydaje się być § 5 ust. 14 regulaminu studiów PW, który przewidywał, że za prace wykonywane na rzecz Uczelni, wykraczające poza zakres obowiązków wynikających z tego regulaminu doktorant otrzymuje dodatkowe wynagrodzenie. Zatrudnienie doktoranta na PW na stanowisku asystenta nie pozbawiało go możliwości korzystania z różnych form stypendiów, pomocy materialnej i wynagrodzeń, o których mowa w regulaminie studiów PW (§ 5 ust 23)[176].

Celem wprowadzenia regulaminu studiów na Uniwersytecie Jagiellońskim również było uregulowanie organizacji i toku studiów prowadzonych na UJ. Regulamin

[176] Załącznikiem do uchwały nr 415/XLVII/2012 Senatu PW z dnia 22 lutego 2012 r, były zalecenia dotyczące efektów kształcenia dla studiów doktoranckich w Politechnice Warszawskiej. Zob.: https://www.bip.pw.edu.pl/Wewnetrzne-akty-prawne/Regulaminy/Regulamin-studiow-doktoranckich-w-Politechnice-Warszawskiej2 (dostęp na dzień: 4.05.2024 r.).

w zakresie rekrutacji na studia odwoływał się do przepisów ustawy PoSW oraz odpowiednich uchwał Senatu UJ. § 3 określał zasady tworzenia i likwidacji studiów doktoranckich. Studia III stopnia na UJ prowadzone były w formie stacjonarnej (bezpłatnie) i niestacjonarnej, trwały od 2 do 4 lat. Przesłanki przedłużenia okresu studiów doktoranckich są określone w ten sam sposób co w powyżej opisywanych regulaminach i zaczerpnięte zostały z przepisów powszechnie obowiązujących. Szczegółowo natomiast określono w § 6 ust. 1-2 elementy jakie powinien posiadać wniosek o przedłużenie okresu odbywania studiów. Nabycie praw doktoranta następuje od 1 października z chwilą złożenia ślubowania (§ 7). Przewidziano również możliwość i szczegółowo uregulowano przeniesienie doktoranta z innej uczelni lub jednostki naukowej, po zaliczeniu pierwszego roku studiów, z wyłączeniem postępowania rekrutacyjnego (§ 8). Starano się zapewnić najwyższą jakość zajęć prowadzonych dla doktorantów poprzez określenie kompetencji jakie muszą posiadać pracownicy uczelni je prowadzący (aktualny dorobek naukowy za ostatnich 5 lat; § 11). Rozdział 2 reguluje tok studiów doktoranckich, zawarto w nim ogólne informacje (skala ocen; dokumentacja z przebiegu studiów). W § 14 określony jest termin (do 30 czerwca każdego roku z możliwością przedłużenia do 30 września) oraz warunki zaliczenia roku studiów. Doktorant jest zobowiązany do złożenia: sprawozdania z realizacji obowiązków; opinię opiekuna naukowego w sprawie postępów w pracy naukowej i przygotowaniu rozprawy doktorskiej; inne dokumenty wymagane przez plan i program studiów oraz aktach wewnętrznych dotyczących dokumentacji przebiegu studiów. Doktorant mógł zostać skreślony decyzją kierownika z powodu: niewypełniania obowiązków wynikających z treści ślubowania i regulaminu studiów UJ; niewypełnienia obowiązków wynikających z planu i programu studiów doktoranckich (nieprowadzenie badań naukowych, nieskładanie sprawozdań z ich przebiegu) czy rezygnacji ze studiów (§ 15 ust. 1-3). Wyłączono możliwość powtarzania roku przez doktorantów (§ 16 ust. 1), miał on jednak prawo do powtórzenia nie zaliczonych zajęć (§ 16 ust. 3). UJ nie dopuszczał możliwości wznowienia studiów doktoranckich po skreśleniu z listy uczestników studiów (§ 16 ust. 4). Szeroko regulamin studiów UJ w § 17 traktuje o przeprowadzeniu egzaminu komisyjnego. Rozdział 3 regulaminu studiów UJ regulował prawa i obowiązki doktoranta. Do praw doktoranta należy między innymi: opieka naukowa; ubieganie się o stypendia i pomoc materialną; ubieganie się o zakwaterowanie w domu studenckim oraz małżonka i dzieci; zgłoszenie do ubezpieczenia zdrowotnego; przerwy wypoczynkowej; finansowania badań naukowych z budżetu jednostki organizacyjnej;

korzystania z aparatury naukowej i dydaktycznej; odbywania praktyk zawodowych lub staży naukowych (§ 19). Do obowiązków doktoranta UJ natomiast należało np.: postępowanie zgodnie z treścią ślubowania, regulaminem studiów UJ i innymi wewnątrzzakładowymi przepisami; dbanie o dobre imię UJ; przestrzeganie kodeksu etyki doktoranta; realizacja programu studiów; odbywanie praktyk zawodowych (w tym miejscu określono wymiar praktyk: nie mniej niż 10 h i nie więcej niż 90 h dla doktorantów pobierających stypendium doktoranckie i nie więcej niż 60 h. dla doktorantów niepobierających tego stypendium); złożenie wniosku o wyznaczenie promotora lub promotorów (w § 20a szczegółowo zostały określone wymagania co do terminu i wymogów złożenia tego wniosku); składanie wymaganych sprawozdań, do obowiązków zaliczono również udział w pracach organizacyjnych jednostki w której doktorant przygotowuje rozprawę doktorską (§ 20). Kolejny § 21 regulaminu studiów UJ dotyczy doktorantów niepełnosprawnych i praw, które są im należne. Cały rozdział 4 dotyczy kierownika studiów doktoranckich, natomiast rozdział 5 reguluje funkcję opiekuna naukowego, kwestie te będą podjęte w dalszej części dysertacji. Należy w tym miejscu zaznaczyć, że to pierwszy z analizowanych regulaminów, który poświęca tym podmiotom całe rozdziały w regulaminie studiów doktoranckich. We wcześniej przedstawionych regulaminach, zamieszczono tylko pojedyncze artykuły wskazujące głównie obowiązki tych podmiotów.

W tym miejscu zostaną przybliżone rozwiązania co do organizacji i toku studiów doktoranckich Uniwersytetu Gdańskiego oraz prawa i obowiązki doktorantów z niego wynikające. Studia doktoranckie na UG były prowadzone w formie stacjonarnej i niestacjonarnej. Już rozdział 2 regulaminu studiów UG reguluje prawa i obowiązki uczestników studiów doktoranckich. Do praw doktoranta UG należało między innymi: konsultacja u nauczycieli akademickich (nie tylko opiekuna naukowego lub promotora); korzystania z dostępnych zasobów bibliotecznych, informatycznych i infrastruktury; udział w stażach naukowych i praktykach oraz konferencjach, seminariach, sympozjach i szkołach letnich; korzystanie z przewidzianych w odrębnych przepisach środków finansowych; publikacji wyników badań naukowych w czasopismach wydawanych przez UG (§ 4 – 5). Nabycie praw doktoranta następuje z chwilą złożenia ślubowania (§ 6). Obowiązkami doktoranta UG było w szczególności: przestrzeganie kodeksu etyki doktoranta UG; dbanie o dobre imię Uniwersytetu; złożenie rozprawy doktorskiej w wyznaczonym terminie; przestrzeganie regulaminu studiów UG. Dodatkowo regulamin wprowadził również obowiązek prowadzenia konsultacji dla studentów

i uczestników zajęć dla doktorantów prowadzących zajęcia dydaktyczne (§ 7 1-3). Podobnie jak regulaminu studiów UJ również w regulaminie studiów UG odrębny rozdział (3) poświęcono na regulację zadań i kompetencji kierownika studiów doktoranckich (o czym będzie w kolejnych podrozdziałach). Rozdział 4 określa czas trwania i organizację roku akademickiego, znajdują się tu ogólne informację na temat trwania roku akademickiego i kompetencji organów w ustaleniu jego organizacji. Kolejny 5 rozdział regulaminu studiów UG został poświęcony warunkom i trybowi odbywania zajęć dydaktycznych. Określenie programu studiów leżało w kompetencji rady wydziału. Doktorant jest obowiązany do uczestnictwa w zajęciach obowiązkowych określonych w planie studiów (§ 16 ust. 1, artykuł w ust. 2-4 określa warunki usprawiedliwienia nieobecności). Regulamin przewidywał również możliwość usunięcia z zajęć doktoranta, który swoim zachowaniem utrudnia prowadzenie zajęć (§ 17). § 18 określa warunki zaliczenia okresu rozliczeniowego (uzyskanie wymaganych zaliczeń; złożenie egzaminów; odbycie praktyk zawodowych; złożenie sprawozdania z przebiegu prac naukowych; uzyskał wymaganą liczbę punktów ECTS oraz zakładane efekty kształcenia). Możliwe było uzyskanie zgody kierownika na jednokrotne powtarzanie nie więcej niż dwóch przedmiotów (§ 21 i § 22). Regulamin studiów UG przewidywał możliwość „studiowania awansem" – za zgodą kierownika studiów (§ 24) oraz eksternistyczne zaliczanie zajęć (w uzasadnionych przypadkach - § 25). Była też możliwość ustalenia dla doktoranta indywidualnego programu studiów (§ 28). Czego nie było we wcześniej przytoczonych regulaminach, regulamin studiów UG poświęca cały rozdział 6 na regulację dotyczące skali ocen i sposobów wyrażania osiągnięć doktoranta zgodnie z Europejskim Systemem Transferu i Akumulacji Punktów oraz przenoszenia i uznawania zajęć zaliczonych przez doktoranta. Przedłużenie okresu studiów doktoranckich zostało uregulowane w identyczny sposób co w powyżej analizowanych regulaminach, wymieniono te same przesłanki, które znajdziemy w przepisach powszechnie obowiązujących (§ 33). Po zaliczeniu co najmniej pierwszego okresu rozliczeniowego doktorant UG mógł ubiegać się o zmianę studiów doktoranckich w UG (§ 35) oraz przeniesienie na inną uczelnię lub jednostkę naukową (§ 37). Rozdział 8 regulaminu studiów UG regulował kwestię rezygnacji ze studiów (§ 38) oraz tryb skreślenia z listy uczestników studiów doktoranckich (§ 39, który odwołuje się do ustawowych przesłanek skreślenia oraz nieprzestrzegania regulaminu studiów UG). Regulamin studiów UG przewidywał możliwość wznowienia studiów doktoranckich na zasadach określonych w § 40 (jeśli skreślenie nastąpiło po pierwszym okresie

rozliczeniowym) oraz ponownego przyjęcia na studia doktoranckie (§ 41). Rozdział 10 regulaminu normuje opiekę naukową i wsparcie w samodzielnej pracy badawczej sprawowane przez opiekuna naukowego (kwestie te będą omówione w podrozdziale dotyczącym opiekuna naukowego i promotora). Regulamin kończy rozdział dotyczący składania egzaminów doktorskich i ukończenia studiów doktoranckich, które następuje po uzyskaniu stopnia naukowego doktora (§ 45).

Podsumowując powyższe rozważania można zauważyć, że jednostki w wielu kwestiach zastosowały podobne regulacje w większości wprost wzięte z przepisów ustawy PoSW lub aktów wykonawczych regulujących dane kwestie. Dotyczy to np. przesłanek przedłużenia okresu odbywania studiów doktoranckich, skreślenia z listy uczestników studiów doktoranckich czy warunków ukończenia studiów doktoranckich (zrealizowanie programu studiów, złożenie odpowiednich egzaminów, uzyskanie stopnia naukowego doktora w określonej dziedzinie nauki w zakresie dyscypliny nauki lub doktora sztuki określonej dziedziny sztuki w zakresie dyscypliny artystycznej, potwierdzone odpowiednim dyplomem).

Niewątpliwie każda jednostka próbowała dookreślić tematykę oferowanych dla doktorantów zajęć. UWM określił, że zajęcia miały rozwijać umiejętności zawodowe (praca w charakterze badawczym lub badawczo-rozwojowym oraz dydaktyka). Program studiów doktoranckich UW zakładał zajęcia między innymi z przedmiotów związanych z dyscypliną naukową lub dyscyplinami naukowymi w zakresie prowadzonych studiów doktoranckich. Dodatkowo wprowadzono możliwość swobodnego wyboru przedmiotów ogólnych, rozwijających umiejętności dydaktyczne doktorantów organizowanych przez UW we współpracy z jednostkami organizacyjnymi UW oraz zajęć fakultatywnych rozwijających umiejętności zawodowe, przygotowujące doktoranta do pracy o charakterze badawczym lub badawczo-rozwojowym. Rozwiązaniem przyjętym w UW, którego nie zastosowano w innych regulaminach jest możliwość zwolnienia doktoranta z realizacji zajęć (z wyłączeniem zajęć rozwijających umiejętności dydaktyczne) na podstawie dorobku naukowego z pierwszego roku studiów. W programie studiów PW znalazły się obok przedmiotów podstawowych dla dziedziny nauki, w której prowadzone są studia doktoranckie oraz związanych z dyscypliną naukową również przedmioty kształtujące ogólne umiejętności zawodowe, przedmioty, w zakresie metodyki oraz nowoczesnych metod i technik prowadzenia zajęć dydaktycznych. UJ wprowadził regulacje dotyczące osób, które mogły prowadzić zajęcia dla doktorantów na studiach doktoranckich (aktualny dorobek naukowy za ostatnich 5 lat). Wprowadzenie tego typu

rozwiązań niewątpliwie miało na celu wskazać tematykę, która mogła być przydatna doktorantom w przyszłej pracy naukowca i dydaktyka. Ograniczało to możliwość podstawowych jednostek organizacyjnych dowolnego kształtowania programów i planów studiów. Wprowadzone regulacje zapewniały odpowiedni poziom jakości kształcenia na studiach doktoranckich.

Różnice w poszczególnych regulaminach dotyczą też uregulowania kwestii praktyk zawodowych. Wszystkie jednostki określiły ich wymiar w granicach prawa od 10 do 90 h na rok akademicki[177]. Zastosowano jednak pewne modyfikacje, na UWM wyłączono co do zasady możliwość realizacji praktyk zawodowych w formie samodzielnego prowadzenia zajęć dla doktorantów I roku studiów stacjonarnych. Wprowadzenie takiego rozwiązania należy ocenić pozytywnie, jeśli jednostka skupiała się na właściwym przygotowaniu doktoranta pierwszego roku do prowadzenia zajęć dydaktycznych. W interesujący sposób uregulowano kwestie praktyki zawodowej na PW, poprzez uzależnienie ilości prowadzonych zajęć dydaktycznych od pobierania stypendium doktoranckiego. Doktoranci, którym przyznano stypendium doktoranckie poprowadzą zajęcia dydaktyczne lub uczestniczą w ich prowadzeniu w wymiarze 30 - 90 godzin obliczeniowych na rok. Natomiast mniejszy wymiar praktyk zawodowych w wymiarze 10-30 h/rok (w tym co najmniej 10 h w ramach współprowadzenia zajęć) regulamin studiów PW przewidywał dla doktorantów: niepobierających stypendiów, otrzymujących tylko stypendium projakościowe, studiów niestacjonarnych. Zasługującym na aprobatę rozwiązaniem wprowadzonym przez UW (którego nie znajdziemy w żadnym innym analizowanym regulaminie) jest przyznanie doktorantowi wynagrodzenia za prowadzenie zajęć dydaktycznych. Wyjątkiem są doktoranci pobierających stypendium doktoranckie (do 90 h zajęć rocznie), mamy więc tu również do czynienia z powiązaniem prawa do stypendium doktoranckiego z obowiązkiem odbycia praktyki zawodowej. Często stypendium doktoranckie było postrzegane jako pewnego rodzaju ekwiwalent za pracę doktoranta, dlatego to powiązanie wymiaru praktyk z pobieraniem lub niepobieraniem stypendium doktoranckiego wydaje się ciekawym rozwiązaniem. Doktoranci zatrudnieni w charakterze nauczycieli akademickich, prowadzący zajęcia w wymiarze co najmniej 90 h/rok akademicki byli zwalniani z obowiązku realizacji praktyk zawodowych (nie tylko na PW, ale także np. na UWM czy UW), co jest oczywiście słusznym rozwiązaniem.

[177] § 5 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 10 lutego 2017 r. w sprawie kształcenia na studiach doktoranckich w uczelniach i jednostkach naukowych (Dz. U. poz. 256).

Zasługującym na pozytywną ocenę jest wprowadzenie w regulaminie PW obowiązku odbycia przeszkolenia w zakresie BHP przed przystąpieniem do realizacji zajęć dydaktycznych w ramach praktyki zawodowej oraz obowiązku podlegania ubezpieczeniu od następstw nieszczęśliwych wypadków lub odpowiedzialności cywilnej.

Prodoktoranckim rozwiązaniem jakie wprowadzał regulamin PW jest też zagwarantowanie dodatkowego wynagrodzenia dla doktoranta za prace wykonywane na rzecz Uczelni, wykraczające poza zakres obowiązków wynikających regulaminu studiów PW. Niewątpliwie ograniczyło to w praktyce nakładanie na doktorantów obowiązków wykraczających poza program studiów i realizację badań naukowych. Zatrudnienia doktoranta na stanowisku asystenta nie pozbawiało to tej osoby otrzymywania finansowania w ramach stypendium i pomocy materialnej. Określenie maksymalnej liczby uczestników studiów doktoranckich będących pod opieką jednego pracownika, wprowadzone w regulaminie studiów PW wydaje się skutecznym sposobem na zwiększenia jakości prac doktorskich.

Każdy z regulaminów określał prawa i obowiązki uczestników studiów trzeciego stopnia, w większości były one zbieżne. Należą do nich obowiązek: realizacji programu i planu studiów, składania obowiązkowych egzaminów, składania sprawozdań z postępów pracy naukowej czy postępowanie zgodnie z treścią ślubowania, regulaminów studiów doktoranckich i innych wewnętrznych aktów prawnych uczelni; dbanie o dobre imię uniwersytetu (regulamin studiów UJ i UG), postępowanie zgodnie z kodeksami etyki doktoranta. Jeśli chodzi o przysługujące doktorantom prawa, wspólne były: korzystanie z pomocy merytorycznej opiekuna naukowego lub promotora (dodatkowo regulamin studiów UG wprost nadał prawo doktorantowi do konsultacji u każdego nauczyciela akademickiego); możliwość ubiegania się o różnego rodzaju stypendia, pomoc materialną; zakwaterowanie w domu studenckim oraz korzystanie ze stołówki akademickiej; korzystanie z aparatury, materiałów (regulamin studiów PW dodatkowo wskazał na prawo do obsługi sekretariatu jednostki w której realizowana jest praca oraz zorganizowania odpowiedniego stanowiska pracy); korzystanie z przerw wypoczynkowych. Niektóre regulaminy przewidywały jeszcze inne uprawnienia, np. regulamin studiów PW nadawał doktorantom prawo do bezpłatnego korzystania z oferty Studium Języków Obcych poza programem studiów w wymiarze 60 h oraz do korzystania z ośrodków sportowych na takich samych zasadach jak studenci; regulamin studiów UJ dawał prawo doktorantom do finansowania badań naukowych z budżetu jednostki organizacyjnej oraz odbywania staży naukowych (podobnie w regulaminie studiów UG

oraz UW); regulamin studiów UG dawał doktorantom prawo do udziału w konferencjach, seminariach, sympozjach i szkołach letnich oraz prawo do publikacji wyników badań naukowych w czasopismach wydawanych przez UG; regulamin studiów UW przewidywał prawo otrzymywania informacji o procedurach uzyskiwania środków na badania naukowe oraz pomocy organizacyjnej w opracowywaniu wniosków o finansowanie badań i uzyskanie stypendiów, pomoc w uzyskiwaniu informacji o konferencjach naukowych oraz innych przedsięwzięciach naukowych związanych z jego pracą badawczą; prawo do współfinansowania uczestnictwa w lektoratach przeznaczonych dla doktorantów prowadzonych na UW; prawo do współfinansowania przez UW uczestnictwa w zajęciach wychowania fizycznego. Dodatkowo regulamin studiów UW wprowadził możliwość korzystania doktorantów z urlopów: zdrowotnego, naukowego lub okolicznościowego. Można zauważyć, że wszystkie dodatkowe prawa zagwarantowane doktorantom wspierały ich pracę naukową.

Dodatkowe obowiązki nakładały regulaminy studiów: UJ - złożenie wniosku o wyznaczenie promotora oraz obowiązek udziału w pracach organizacyjnych jednostki, w której doktorant przygotowuje rozprawę doktorską; UG - obowiązek prowadzenia konsultacji dla studentów i uczestników zajęć dla doktorantów prowadzących zajęcia dydaktyczne.

2.5 Podmioty obecne w toku kształcenia doktorantów

Doktorantowi w toku kształcenia na studiach doktoranckich towarzyszyły podmioty, które wspomagały jego rozwój na różnych etapach. Można tu wymienić: kierownika studiów doktoranckich, opiekuna naukowego/promotora, ustawa PoSW przewidywała również możliwość powołania promotora pomocniczego oraz kopromotora.

2.5.1 Rola kierownika studiów doktoranckich

Kierownik studiów doktoranckich pełnił funkcję administracyjną i organizacyjną w toku kształcenia na studiach doktoranckich. Kierownika studiów doktoranckich powoływał odpowiednio rektor uczelni lub dyrektor jednostki naukowej prowadzącej studia, po zasięgnięciu opinii rady jednostki organizacyjnej uczelni lub rady naukowej oraz właściwego organu samorządu doktorantów. Kierownik studiów doktoranckich musiał posiadać odpowiednie kwalifikacje do pełnienia tej funkcji. Prawodawca przyjął,

że osoba taka powinna posiadać co najmniej stopień naukowy doktora habilitowanego albo stopień doktora habilitowanego sztuki albo równoważne na mocy odrębnych przepisów. Jego kandydatura wyłaniana była spośród nauczycieli akademickich jednostki organizacyjnej uczelni lub pracowników naukowych jednostki naukowej zatrudnionych w pełnym wymiarze czasu pracy.

Przy dokonaniu wyboru kierownika studiów doktoranckich rektor lub dyrektor jednostki naukowej był zobowiązany do powzięcia opinii na temat kandydatów od właściwego organu samorządu doktorantów. Organ ten miał na wypowiedzenie się termin 14-sto dniowy od otrzymania wniosku o jej wydanie. Po bezskutecznym upływie tego terminu wymóg uważano za spełniony. Wyjątkiem od tej zasady było powołanie kierownika pierwszych studiów doktoranckich w danej jednostce organizacyjnej uczelni albo w jednostce naukowej. W tym przypadku zasięgnięcie opinii właściwego organu samorządu doktorantów nie było wymagane[178].

Do uprawnień rektora uczelni/dyrektora jednostki naukowej należało również odwoływanie kierowników studiów doktoranckich, procedura odbywała się analogicznie, jak przy jego powołaniu. Z uwagi na fakt, że osoba kierownika miała znaczący wpływ na funkcjonowanie studiów doktoranckich oraz bezpośrednio wpływała na losy samych doktorantów, musiał istnieć organ, który weryfikowałby ewentualne zastrzeżenia doktorantów co do rozstrzygnięć podejmowanych przez kierownika. Takie uprawnienie otrzymał zgodnie z przepisami rozporządzenia w sprawie studiów doktoranckich i stypendiów doktoranckich kierownik jednostki organizacyjnej uczelni albo dyrektor jednostki naukowej. Rozpatrywane zastrzeżenia wpływały od samych doktorantów. Dodatkowo rada jednostki organizacyjnej uczelni albo rada jednostki naukowej określała sposób dokonywania oceny realizacji programu studiów doktoranckich oraz zatwierdzała sposób organizacji zajęć[179].

Do zadań kierownika studiów doktoranckich należało: organizacja realizacji programu studiów; ocena realizacji programu studiów oraz postępów w prowadzeniu badań naukowych przez doktorantów; zaliczanie doktorantom kolejnych etapów kształcenia; rozpatrywanie wniosków o przedłużenie studiów doktoranckich. Ponadto przepisy nadawały kierownikowi funkcję przewodniczącego doktoranckiej komisji

[178] § 3 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie studiów doktoranckich i stypendiów doktoranckich (Dz. U. poz. 1696).
[179] *Ibidem* § 6.

stypendialnej[180]. Szczegółowe kompetencje kierownika studiów doktoranckich określone były w regulaminach tych studiów poszczególnych jednostek. Regulamin studiów UWM (§ 6 ust. 4, 5) powierzał kierownikowi studiów następujące zadania: organizacja realizacji programu studiów; dokonanie oceny realizacji programu studiów (w tym postępów w prowadzeniu badań naukowych) przez doktorantów; zaliczanie doktorantom kolejnych lat studiów; skreślanie doktoranta z listy uczestników studiów doktoranckich w wyniku zaistnienia określonych przepisami przesłanek. Kierownik studiów występował również do rady podstawowej jednostki organizacyjnej o powołanie i odwołanie opiekunów naukowych doktorantów.

Regulamin studiów UW w kwestii regulacji dotyczącej kierownika studiów doktoranckich poza ogólnym trybem jego powołania i odwołania wynikającym z przepisów prawa powszechnie obowiązującego zawiera dodatkowe regulacje. Wprowadza kadencyjność tej funkcji – 4 lata (rozpoczyna się nie później niż 1 stycznia roku następującego po wyborze władz UW) (§ 12 ust. 2). W § 13 regulaminu studiów UW określone są podstawowe zadania kierownika studiów, do których należą między innymi: organizacja realizacji programu studiów doktoranckich; przedstawienie radzie jednostki organizacyjnej UW oraz Rektorowi corocznych sprawozdań z działalności studiów doktoranckich; obowiązek informacyjny wobec Rektora (o przyjętym przez radę jednostki organizacyjnej UW: programie studiów doktoranckich, zasadach odbywania studiów doktoranckich); członkostwo w komisji rekrutacyjnej na studia doktoranckie; przewodniczy komisji przyznającej stypendia doktoranckie i projakościowe; ocenia realizację programu studiów doktoranckich oraz prowadzenia badań naukowych przez doktorantów; przyznaje urlopy doktorantom.

Regulamin studiów PW (§ 1 ust. 6) wprowadza ogólne zadanie kierownika studiów doktoranckich, jest to koordynacja bieżącego działania związanego z prowadzeniem studiów na wydziale. Dopiero w kolejnych paragrafach regulaminu znaleźć można porozrzucane zadania kierownika studiów doktoranckich, do których należy: przedłużanie studiów doktoranckich po zaistnieniu jednej z wymienionych przesłanek (§ 4 ust. 3); wyrażanie zgody na wznowienie studiów (§ 4 ust. 4); dokonywanie oceny postępów każdego doktoranta w realizacji programu (§ 4 ust. 10); podejmowanie decyzji w sprawie zaliczenia kolejnych lat studiów; przeprowadzanie „rejestracji doktorantów w terminach wynikających z kalendarza roku akademickiego,

[180] *Ibidem* § 4.

dokonując odpowiednich wpisów w „Karcie uczestnika studiów doktoranckich”” (§ 4 ust. 13); podejmowanie decyzji w sprawie skreślenia doktoranta z listy uczestników studiów doktoranckich (§ 4 ust. 15-17); składanie radzie wydziału sprawozdania z funkcjonowania studiów doktoranckich po zakończeniu każdego roku akademickiego (§ 4 ust. 20).

W regulaminie studiów UJ znaleźć można cały rozdział (4) poświęcony kierownikowi studiów doktoranckich. Procedura powołania kierownika studiów doktoranckich na UJ opisana w § 22 ust. 1-5 jest zaczerpnięta bez żadnych modyfikacji z przepisów rozporządzenia w sprawie studiów doktoranckich i stypendiów doktoranckich, podobnie jak tryb odwołania (§ 22 ust. 7). Wprowadzono kadencyjność kierownika, na okres odpowiadający kadencji władz jednostki organizacyjnej, w której prowadzone są studia doktoranckie, ograniczono możliwość pełnienia tej funkcji do dwóch następujących po sobie kadencji. Ważne jest wprowadzenie regulacji w przypadku kierownika studiów doktoranckich, wobec którego wygasł stosunek pracy lub w stosunku, do którego zostało wydane prawomocne orzeczenie dyscyplinarne, wobec takiej osoby Rektor niezwłocznie stwierdza wygaśnięcie aktu powołania na stanowisko kierownika studiów doktoranckich bez konieczności uzyskania dodatkowych opinii (§ 22 ust. 8). W przypadku odwołania z funkcji kierownika studiów doktoranckich lub wygaśnięcia aktu powołania zostaje niezwłocznie wszczęte postępowanie w sprawie powołania na wakujące stanowisko kierownika na okres do końca kadencji władz jednostki (§ 22 ust. 9). Kolejny paragraf (§ 23 od ust. 2) szeroko wskazuje zadania kierownika studiów doktoranckich, do których należą w szczególności: rozstrzygnięcia w sprawie zaliczenia doktorantom kolejnych lat studiów; rozpatruje wnioski doktorantów w sprawie zaliczenia roku studiów; podejmuje decyzje w sprawie skreślenia z listy uczestników studiów doktoranckich; przedstawia Rektorowi wnioski w sprawach należących do właściwości Rektora; organizuje realizację programu studiów doktoranckich; opracowuje i przedstawia władzom podstawowej jednostki organizacyjnej wnioski dotyczące planu i programu studiów doktoranckich; dokonuje oceny realizacji programu studiów doktoranckich przez doktorantów; rozpatruje wnioski doktorantów dotyczące tych ocen; przedłuża okres odbywania studiów doktoranckich; opiniuje wniosek doktoranta ubiegającego się o przeniesienie z innej uczelni na studia doktoranckie w UJ. Inne przepisy regulaminu UJ przewidują również inne zadania: przedłużanie okresu odbywania studiów (§ 5 ust. 2-3) oraz określanie warunków kontynuowania studiów przez doktoranta po upływie okresu przedłużenia (§ 5 ust. 7);

podejmowanie decyzji w sprawie realizacji obowiązków doktorantów w późniejszych terminach (§ 14 ust. 4); podejmowanie decyzji o zaliczeniu roku oraz przyznaniu stypendiów za osiągnięcia naukowe (§ 14 ust. 5); podejmowanie decyzji o skreśleniu z listy uczestników studiów doktoranckich (§ 15)

Również regulamin studiów UG poświęca funkcji kierownika studiów doktoranckich cały rozdział (3). W § 9 określone zostały zadania i kompetencje kierownika studiów, poza określonymi w ustawie PoSW oraz aktach wykonawczych do niej zadań kierownika studiów doktoranckich należało w szczególności: podejmowanie decyzji w sprawie skreślenia doktoranta z listy uczestników studiów doktoranckich; organizowanie realizacji programu studiów doktoranckich; dokonywanie oceny realizacji programu studiów doktoranckich; zaliczanie doktorantom kolejnych okresów rozliczeniowych; przedłużanie okresu odbywania studiów doktoranckich; udzielanie pomocy doktorantowi w znalezieniu nowego opiekuna naukowego albo promotora w losowym przypadku utraty dotychczasowego opiekuna naukowego albo promotora; sprawowanie bieżącej kontroli nad przebiegiem studiów doktoranckich; przedstawianie radzie wydziału rocznego sprawozdania z przebiegu studiów doktoranckich.

Wynika z powyższego, że kierownik studiów doktoranckich w analizowanych jednostkach miał w szczególności przewidziane zadania, określone w rozporządzeniu w sprawie studiów doktoranckich i stypendiów doktoranckich. Jednostki w regulaminach studiów nie rozszerzyły znacząco zakresu kompetencji tego podmiotu, a raczej w sposób bardziej (jak to ma miejsce w regulaminie studiów UJ i UG) lub mniej szczegółowy wypisały obowiązki przewidziane w aktach powszechnie obowiązujących.

2.5.2 Funkcja opiekuna naukowego, promotora, promotora pomocniczego i kopromotora

W toku kształcenia doktoranta na studiach trzeciego stopnia uczestniczyły jeszcze inne podmioty. Należy tu wymienić opiekuna naukowego, który co do zasady stawał się na późniejszym etapie promotorem. Przepisy przewidywały również funkcję promotora pomocniczego oraz kopromotora. O ile promotor pomocniczy był w praktyce dość często powoływany, to osoba kopromotora nie odgrywała znaczącej wagi.

Rozporządzenie w sprawie studiów doktoranckich i stypendiów doktoranckich[181] wskazywało na obowiązek leżący po stronnie uczelni lub jednostki naukowej wsparcia merytorycznego doktoranta. Taką pomoc miał zapewniać na wstępnym etapie pracy wyznaczony opiekun naukowy. Głównym zadaniem takiej osoby była opieka naukowa oraz wsparcie w samodzielnej pracy badawczej albo artystycznej doktoranta.

Przepisy stawiały kandydatom na opiekunów naukowych pewne wymagania. Mianowicie, opiekunem mogła zostać tylko osoba będąca nauczycielem akademickim albo pracownikiem naukowym jednostki naukowej. Poza tym musiała posiadać co najmniej stopień naukowy doktora habilitowanego w danej lub pokrewnej dyscyplinie naukowej oraz dorobek naukowy opublikowany w okresie ostatnich 5 lat[182]. Prawodawca określając podstawowe wymogi stawiane opiekunom naukowym, chciał zagwarantować odpowiedni poziom opieki merytorycznej nad doktorantem. Osoba opiekuna naukowego powinna być osobą aktywną naukowo, znającą poruszany przez doktoranta problem, śledzącą aktualny światowy dorobek naukowy. Praktyka pokazała, że nie zawsze właściwie dobierano opiekunów naukowych. Częstym przypadkiem była sytuacja, że jeszcze przed rozpoczęciem studiów doktoranckich, doktorant otrzymywał od nauczyciela akademickiego propozycje dalszej współpracy lub sam doktorant szukał sobie odpowiedniej osoby, która będzie jego przewodnikiem po rozwoju własnych zainteresowań badawczych. Niestety częste były też przypadki niedopasowania osoby opiekuna naukowego do doktoranta, różnice w postrzeganiu problemu czy sposobie jego rozwiązania, czasem różny styl pracy, prowadziło to do konfliktów i zmiany opiekuna, w ostateczności również do rezygnacji ze studiów doktoranckich.

Najczęściej opiekun naukowy na etapie wszczęcia przewodu doktorskiego stawał się promotorem. Sposób taki wyznaczała procedura przeprowadzania przewodu doktorskiego, którą regulowało rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 30 października 2015 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora[183]. Osoba, która ubiegała się o nadanie

[181] Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie studiów doktoranckich i stypendiów doktoranckich (Dz.U.2017.1696 z późn. zm.).
[182] *Ibidem* § 9. Analogicznie sprawa ma się w przypadku dziedziny sztuki - opiekunem naukowym mogła zostać osoba ze stopniem co najmniej doktora habilitowanego sztuki w zakresie danej lub pokrewnej dyscypliny artystycznej oraz osiągnięcia artystyczne z okresu ostatnich 5 lat.
[183] Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 30 października 2015 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz.U.2015.1842, z późn. zm.).

stopnia doktora składała kierownikowi jednostki organizacyjnej wybranej do przeprowadzenia przewodu doktorskiego wniosek o jego wszczęcie. Do takiego wniosku doktorant musiał załączyć szereg dokumentów między innymi propozycje osoby do pełnienia funkcji promotora oraz kandydatury osób, które miały pełnić funkcję drugiego promotora, kopromotora czy promotora pomocniczego, jeśli te osoby były przewidziane i uczestniczyły w realizacji dysertacji. Decyzje w tym temacie podejmowała rada jednostki organizacyjnej przeprowadzającej przewód doktorski. W § 2 przytoczonego rozporządzenia powtórzono cel, dla którego powoływany jest promotor: „Po wszczęciu przewodu doktorskiego rada jednostki organizacyjnej przeprowadzającej przewód doktorski wyznacza promotora w celu sprawowania opieki naukowej nad kandydatem*”*. Co potwierdza obowiązek uczelni lub jednostki naukowej zapewnienia doktorantowi stałej opieki merytorycznej „mentora”. To na radzie jednostki organizacyjnej spoczywała odpowiedzialność za właściwy dobór osoby promotora, dlatego prawodawca przewidział możliwość ograniczenia przez ten organ liczby kandydatów, nad którymi promotor może jednocześnie sprawować opiekę. W ten sam sposób można było ograniczyć liczbę doktorantów przypadającą pod opiekę jednego promotora pomocniczego. Korzystanie z takiego uprawnienia, dawało większe szanse na terminowo zrealizowane, wysokiej jakości prace doktorskie. Niestety w praktyce rzadko decydowano się na wprowadzenie takich limitów. Należy zaznaczyć, że opieka nad dużą liczbą doktorantów może utrudniać właściwe podejście i pełne wsparcie merytoryczne każdego z doktorantów, co prowadzić mogło do wydłużenia czasu realizacji badań naukowych, przedłużenia okresu studiów doktoranckich, czasem nawet do niedokończenia studiów i nieuzyskania stopnia doktora.

Zgodnie z przepisami ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki[184], promotorem w przewodzie doktorskim mogła zostać wyznaczona osoba, która posiadała tytuł profesora, stopień doktora habilitowanego w zakresie danej lub pokrewnej dyscypliny naukowej lub artystycznej[185]. Rada jednostki organizacyjnej przeprowadzającej przewód doktorski mogła wyznaczyć

[184] Art. 20 ust. 6 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (t.j. Dz. U. z 2017 r. poz. 1789 z późn. zm.).

[185] Dotyczy to również osoby, która nabyła równoważne uprawnienia z uprawnieniami doktora habilitowanego na mocy art. 21a ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (t.j. Dz. U. z 2017 r. poz. 1789 z późn. zm.). Zgodnie z tym, osoba, która uzyskała stopień doktora i pracując poza granicami Polski przez co najmniej 5 lat kierowała samodzielnie zespołami badawczymi, a także posiada znaczący dorobek i osiągnięcia naukowe, zatrudniona na stanowisku profesora nadzwyczajnego lub wizytującego, nabywa decyzją rektora/dyrektora instytutu naukowego/dyrektora instytutu badawczego, uprawnienia równoważne z uprawnieniami doktora habilitowanego.

na promotora osobę, która nie spełnia powyższych wymagań, jeżeli była ona pracownikiem zagranicznej szkoły wyższej lub instytucji naukowej oraz była wybitnym znawcą tematyki podjętej w rozprawie doktorskiej.

Ustawodawca przewidział możliwość powołania drugiego promotora, kopromotora oraz promotora pomocniczego. Wyznaczenie osób na te funkcje również należało do kompetencji rady jednostki organizacyjnej. Osobę drugiego promotora wyznaczano w przypadku interdyscyplinarnych rozpraw doktorskich. Osoba realizująca badania z pogranicza dwóch dyscyplin, niewątpliwie potrzebowała pomocy ekspertów z tych dwóch obszarów, dlatego prawodawca przewidział możliwość powołania takiej osoby. Wydaje się to szczególnie ważne w czasie, kiedy kładziony jest tak duży nacisk na interdyscyplinarne, kompleksowe badania naukowe.

Osoba kopromotora mogła zostać wyznaczona przez radę jednostki organizacyjnej w sytuacji, kiedy doktorant realizował pracę doktorską w ramach współpracy międzynarodowej. Instytucja koopromotora została wprowadzona nowelizacją z 2011 r.[186], przez niedookreślenie istoty tego podmiotu, można było szukać analogii do drugiego promotora, do którego odnosiły się wszystkie przepisy dotyczące promotora. Żadne inne przepisy nie wspominały o instytucji koopromotra, należało zatem uznać, że ustawodawca nie nakładał na niego żadnych uprawnień w przewodzie doktorskim. Dopiero nowelizacja przepisów ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki[187] z 2014 r.[188] w dodanych do art. 20 ustępach 4 - 4b, wprowadziła możliwość powołania drugiego promotora oraz wprost wskazano zasadę, że w odniesieniu do kopromotora i drugiego promotora stosuje się analogicznie przepisy dotyczące promotora.

Zdawałoby się, że koncepcja wprowadzenia kopromotora była słuszna, jednak w praktyce rzadko decydowano się na jego powołanie. Powodem może być fakt, że nie wszystkie uczelnie, jednostki naukowe prowadziły aż tak zaangażowane badania z jednostkami zagranicznymi. Z drugiej strony realizacja badań we współpracy międzynarodowej przeznaczona jest raczej dla doświadczonych badaczy, mających większą świadomość naukową. Dlatego uważam, że na etapie przewodów doktorskich

[186] Ustawa z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U.2011.84.455 z późn. zm.).
[187] T. j. Dz. U. z 2017 r. poz. 1789 z późn. zm.
[188] Ustawa z dnia 11 lipca 2014 r. o zmianie ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym oraz niektórych innych ustaw (Dz.U.2014.1198).

tak daleko idące badania, przeznaczone były tylko dla wybitnie uzdolnionych doktorantów i było to możliwe przy ogromnej wiedzy eksperckiej promotora.

Często natomiast rady decydowały się na wyznaczenie promotorów pomocniczych. Funkcję tą wprowadziła nowela z 2011 r.[189], w tym jednak przypadku przepisy dostatecznie określały rolę i status promotora pomocniczego. Osoba, pełniąca taką funkcję miała za zadanie pomóc promotorowi w sprawowaniu opieki naukowej nad doktorantem. Wymagania stawiane promotorom pomocniczym znaleźć można było w ustawie o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, w art. 20 ust. 7[190]. Osoba taka musiała posiadać stopień doktora w zakresie danej lub pokrewnej dyscypliny naukowej lub artystycznej, jednocześnie nie posiadając uprawnień do pełnienia funkcji promotora. W praktyce pojawiał się problem, co z osobami pełniącymi funkcję promotora pomocniczego, które w trakcie prowadzonego przewodu doktorskiego nabyły stopień doktora habilitowanego lub równoważne. Czy nadal mogły piastować tę funkcję, czy zgodnie z literalnym brzmieniem przepisów wykluczało to te osoby z pełnienia tej funkcji? Centralna Komisja do spraw Stopni i Tytułów opierała się na literalnym brzmieniu przepisu, natomiast Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego stanęło po stronie wykładni funkcjonalnej, opowiedziało się, że nie ma przeszkód do dalszego sprawowania tej funkcji[191]. Przepisy dokładniej określały zadania jakie mogły być postawione promotorowi pomocniczemu. Mianowicie, osoba taka pełniła istotną funkcję pomocniczą w opiece nad doktorantem, w szczególności w procesie planowania, realizacji badań oraz interpretacji wyników.

Należy wspomnieć, że przyjęcie funkcji promotora oraz promotora pomocniczego w przewodzie doktorskim było obowiązkiem nauczyciela akademickiego. Nie znajdziemy jednak, żadnych środków prawnych, które posłużą egzekwowaniu tego obowiązku[192].

---

[189] Ustawa z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U.2011.84.455 z późn. zm.).

[190] T. j. Dz. U. z 2017 r. poz. 1789 z późn. zm.

[191] H. Izdebski, J. M. Zieliński, *Ustawa o stopniach naukowych i tytule naukowym. Komentarz*, Warszawa 2015, s. 102-103.

[192] Przed wejściem w życie ustawy z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U.2011.84.455) art. 30 ust. 1 w zdaniu drugim przewidywał możliwość zwolnienia z obowiązku objęcia tych funkcji w uzasadnionych przypadkach. Zmiany wprowadzone powyżej przytoczoną nowelizacją, zniosły taką możliwość. Wątpliwości interpretacyjne budził zwrot „uzasadnione przypadki", co należy za takie przypadki uważać. Jak zauważył WSA w poznaniu samo wnioskowanie promotora o zwolnienie go z takiego obowiązku nie dawało takiego skutku, a na pewno nie powinno być podstawą do wydania uchwały o zamknięciu przewodu doktorskiego. Jeśli

Podmioty prowadzące studia III stopnia mogły w regulaminie studiów doktoranckich dookreślać np. sposób sprawowania opieki nad doktorantem czy przyznawać opiekunowi naukowemu, promotorowi, promotorowi pomocniczemu oraz kopromotorowi dodatkowe zadania i kompetencje. Regulamin studiów UWM w § 6 ust. 6 do zadań opiekuna naukowego zaliczał: wspieranie doktoranta w samodzielnej pracy badawczej albo artystycznej od momentu rozpoczęcia studiów; opracowanie indywidualnego programu studiów; prowadzenie systematycznych konsultacji z uczestnikiem studiów doktoranckich oraz nadzór nad realizacją harmonogramu badań; opiniowanie okresowych sprawozdań doktoranta; przedstawianie kierownikowi studiów okresowych ocen postępów w pracy naukowej i dydaktycznej doktoranta; inicjowanie otwarcia przewodu doktorskiego i wspomaganie w jego przeprowadzeniu. Regulamin studiów UW zawierał ogólne informacje o tych podmiotach, powielone z aktów powszechnie obowiązujących. Przewidywał w § 7 ust. 5a możliwość wnioskowania o zmianę opiekuna naukowego w uzasadnionych przypadkach. Z wnioskiem o zmianę mógł wystąpić doktorant lub kierownik studiów doktoranckich. Regulamin studiów PW poświęca opiekunowi naukowemu § 4 ust. 7 zobowiązując go do wspierania doktoranta w pracy badawczej, jak również w pozyskiwaniu środków na realizację badań, w szczególności w ramach projektów badawczych. Ważnym przepisem z punktu widzenia jakości realizowanych prac doktorskich jest § 1 ust. 5 regulaminu studiów PW, który ograniczał liczbę doktorantów będących pod opieką jednego pracownika (kompetencję do określenia tej liczby przyznano radzie wydziału, która określała również zasady sprawowania opieki nad doktorantami przez emerytowanych pracowników PW i pracowników zatrudnionych na PW w niepełnym wymiarze czasu pracy). Regulamin studiów UJ funkcji opiekuna naukowego poświęca cały rozdział 5, zawiera on ogólne postanowienia ustawowe (§ 24). Warto zwrócić jednak uwagę na szczególne uregulowania wprowadzone przez UJ np. wymaganie od opiekuna naukowego pisemnej zgody na sprawowanie opieki naukowej nad doktorantem przez cały okres trwania studiów, a cofnięcie tej zgody wymaga szczegółowego uzasadnienia. Przepisy dopuszczały możliwość sprawowania funkcji opiekuna naukowego przez osobę niebędącą pracownikiem tej jednostki organizacyjnej za zgodą rady tej jednostki.

złożenie rezygnacji poparte byłoby właściwym uzasadnieniem rada danej jednostki organizacyjnej powinna z urzędu wszcząć procedurę wyboru nowego promotora. Każdorazowo ocena czy postawione przypadki są uzasadnione należy do rady podstawowej jednostki organizacyjnej (wyrok WSA z dnia 8 kwietnia 2010, IV SA/Po 942/09, LEX nr 620112).

Przewidziano również możliwość czasowego sprawowania tej funkcji przez inną osobę posiadającą odpowiednie kompetencje w razie przedłużającej się nieobecności opiekuna naukowego. Regulamin dopuszczał zmianę z uzasadnionych przyczyn opiekuna naukowego. W § 25 regulamin studiów UJ wskazywał, że we wniosku o wyznaczenie promotora jako osobę proponowaną do pełnienia tej funkcji można wskazać dotychczasowego opiekuna naukowego. Była to powszechna praktyka, ale tylko w tym regulaminie wskazano ją w sposób bezpośredni. W § 26 wskazano katalog otwarty zadań opiekuna naukowego, do których zaliczono: dokonywanie corocznej oceny postępów doktoranta; opiniowanie wniosków doktoranta dotyczących przebiegu studiów; ustalanie zasad udziału doktoranta w pracach badawczych i działalności dydaktycznej; wyrażanie opinii w sprawie odbywania przez doktoranta zajęć lub realizacji innych obowiązków poza UJ. W regulaminie studiów UG regulacje dotyczące opiekuna naukowego zamieszczono w rozdziale zatytułowanym „Opieka naukowa i wsparcie w samodzielnej pracy" (rozdział 10). Już sam tytuł sugeruje zadanie przypisane opiekunowi naukowemu lub promotorowi jakim jest przede wszystkim wsparcie w prowadzeniu badań naukowych. § 42 wyznacza czas sprawowania wsparcia mentorskiego opiekuna naukowego – do czasu wszczęcia przewodu doktorskiego. Po wszczęciu przewodu zadania te przechodzą na promotora (§ 42 ust. 2). Podobnie do regulacji regulaminu studiów PW § 43 regulaminu studiów UG rada jednostki organizacyjnej przeprowadzającej przewód doktorski określała maksymalną liczbę doktorantów, nad którymi promotor lub promotor pomocniczy mógł równocześnie sprawować opiekę naukową. Regulamin studiów UG szerzej traktował o zadaniach opiekuna naukowego lub promotora (§ 44). Zadaniami tych podmiotów było: udzielanie doktorantowi niezbędnej pomocy merytorycznej i metodycznej w pracy badawczej; odbywanie konsultacji, ocena rozwoju naukowego doktoranta i postępów w przygotowywaniu rozprawy doktorskiej; pomoc w doskonaleniu warsztatu badawczego oraz w organizacji i odbywaniu praktyk zawodowych; udzielanie wskazówek metodycznych i pomoc w zdobywaniu przez niego doświadczeń dydaktycznych; opiniowanie składanych przez doktoranta wniosków; zatwierdzanie sprawozdania doktoranta z przebiegu badań naukowych; wnioskowanie do kierownika studiów o skreślenie doktoranta z listy uczestników studiów doktoranckich w uzasadnionych przypadkach. Podobne zadania przypisywano promotorowi pomocniczego, drugiemu promotorowi i kopromotorowi.

W każdym z analizowanych regulaminów zadania tryb powoływania, wymóg odpowiednich kwalifikacji w stosunku do opiekuna naukowego, promotora, promotora

pomocniczego są zaczerpnięte z aktów powszechnie obowiązujących. Również zadania i kompetencje są analogiczne i dotyczą głównie wsparcia doktoranta w pracy badawczej, praktykach zawodowych oraz innych zadaniach nałożonych na doktoranta. Podmioty te spełniały istotną rolę opiniodawczą w stosunku do doktoranta, wymagano opinii opiekuna naukowego lub promotora co do każdego wniosku dokładanego przez doktoranta do kierownika podstawowej jednostki organizacyjnej lub kierownika studiów doktoranckich. Regulaminy UW i UJ przewidywały w regulaminie studiów doktoranckich możliwość wnioskowania o zmianę opiekuna naukowego lub promotora w uzasadnionych przypadkach. Ponadto regulamin studiów UJ wprowadzał instytucję czasowej zmiany tych podmiotów w przypadku przeciągającej się nieobecności właściwego opiekuna naukowego lub promotora. Pozytywnie należy ocenić rozwiązania przyjęte w regulaminie studiów PW i UG, które dawały uprawnienia radzie jednostki prowadzącej studia na określenia maksymalnej liczby doktorantów będących równocześnie pod opieką jednego opiekuna naukowego lub promotora, co należy ocenić jako działania projakościowe. Zasługujące na aprobatę jest rozwiązane zastosowane w regulaminie studiów PW, które oprócz opieki merytorycznej nad doktorantem do głównych zadań opiekuna naukowego lub promotora zalicza również wsparcie w pozyskiwaniu środków na realizację badań, w tym w szczególności w ramach projektów badawczych. Dodatkowo wskazano, że studia doktoranckie musiały być tak zorganizowane, aby ich uczestnik realizował badania pozostając w stałym kontakcie z opiekunem naukowym.

2.6 Prawa i obowiązki doktorantów

Z punktu badanej materii bardzo istotne jest wskazanie praw i obowiązków doktorantów, bowiem to na ich podstawie można dokonać porównania i oceny zbieżności sytuacji doktorantów z innymi grupami społeczności akademickiej – studentami i pracownikami uczelni.

W dalszej części podrozdziału szczegółowo poddano analizie poszczególne prawa i obowiązki wynikające z przepisów ustawy PoSW i PoSWiN. Prawa i obowiązki doktorantów związane z procesem kształcenia

Źródłami praw i obowiązków doktorantów są zarówno akty powszechnie obowiązujące, jak i akty uchwalane przez jednostki prowadzące kształcenie doktorantów. Kwestie dotyczące doktorantów w poprzednim stanie prawnym wyznaczała ustawa

PoSW oraz szereg aktów wykonawczych, z których najważniejsze to: rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie kształcenia na studiach doktoranckich w uczelniach i jednostkach naukowych (Dz. U. poz. 256)[193] oraz rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie studiów doktoranckich i stypendiów doktoranckich[194].

W orzecznictwie sądów administracyjnych ugruntowany jest pogląd, że z chwilą rozpoczęcia kształcenia, doktorant na mocy własnej decyzji wiąże się wewnątrzzakładowymi aktami prawnymi, które są źródłem praw i obowiązków. Uczestnik studiów doktoranckich godzi się na warunki regulaminu studiów oraz poddanie się władztwu zakładowemu. Uczelnia, posiada autonomię, która daje możliwość ustanawiania regulacji wewnętrznych. Doktorant dobrowolnie przystępuje w poczet społeczności zakładu administracyjnego. Wniosek o przyjęcie do grona doktorantów jest równoznaczny ze zgodą na poddanie się regulacjom wewnętrznym uczelni[195].

Do podstawowych obowiązków doktoranta należała realizacja programu kształcenia, zobowiązanie te wynikało z treści ustawy PoSW. Doktoranci byli również zobowiązani do realizowania badań naukowych i przygotowywania na ich podstawie rozprawy doktorskiej. Poza tymi obowiązkami, zarówno wewnętrzne regulaminy jak i przepisy powszechnie obowiązujące, kreowały liczne zobowiązania, z których doktorant musiał się wywiązać. Należały do nich między innymi: realizacja praktyk zawodowych, publikowanie, przygotowanie i złożenie wniosku grantowego, uczestnictwo w konferencjach czy stażach naukowych.

Przepisy formułowały również szereg uprawnień, z których doktoranci mieli prawo korzystać, należały do nich: pomoc finansowa w postaci stypendiów, przerwy wypoczynkowe czy wparcie merytoryczne i techniczne ze strony jednostki kształcącej itp.

2.6.1 Program kształcenia i prowadzenie badań naukowych

Na studiach doktoranckich podstawą kształcenia jest program kształcenia. Ustawa PoSW definiowała w art. 2 ust. 1 pkt. 14 program kształcenia jako „opis określonych

[193] Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 10 lutego 2017 r. w sprawie kształcenia na studiach doktoranckich w uczelniach i jednostkach naukowych (Dz.U.2017.256).
[194] Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie studiów doktoranckich i stypendiów doktoranckich (Dz.U.2017.1696 z późn. zm.).
[195] Wyrok WSA z dnia 8 sierpnia 2019 r. II SA/Rz 181/19, LEX nr 2723046; wyrok WSA z dnia 27 lutego 2018 r. IV SA/Wr 442/17, LEX nr 2469809.

przez uczelnię spójnych efektów kształcenia właściwych dla obszaru lub obszarów kształcenia, zgodny z Krajowymi Ramami Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego, oraz opis procesu kształcenia prowadzącego do osiągnięcia tych efektów, wraz z przypisanymi do poszczególnych modułów tego procesu punktami ECTS". Należy traktować powyższe jako punkt odniesienia, bowiem ustawa PoSW posługiwała się w odniesieniu do studiów doktoranckich pojęciem „program studiów doktoranckich", natomiast definicja ustawowa zdaje się, była dedykowana studiom I i II stopnia oraz studiom podyplomowym. Obecne przepisy nie podają definicji legalnej programu kształcenia, co może prowadzić do trudności w zrozumieniu i stosowaniu przepisów, które się odnoszą do tego zagadnienia.

Realizacja programu kształcenia należała do podstawowych obowiązków doktoranta. O czym świadczył art. 197 ust. 2. ustawy PoSW. Do grupy tych obowiązków doktoranta ustawa PoSW zaliczała również postępowanie zgodnie z treścią ślubowania oraz regulaminem studiów doktoranckich. Ustawodawca do tej grupy obowiązków zaliczał również, analogicznie jak u studentów: obowiązek uczestniczenia w zajęciach dydaktycznych i organizacyjnych zgodnie z regulaminem studiów; obowiązek składania egzaminów, odbywania praktyk i spełniania innych wymogów przewidzianych w planie studiów; obowiązek przestrzegania przepisów wewnętrznych uczelni (art. 189 ust. 2). Zabieg odesłania do obowiązków studentów był krytykowany w doktrynie pod względem poprawności legislacyjnej. Stanowi to powtórzenie obowiązków doktorantów, ponieważ realizowanie programu studiów doktoranckich mieści się w treści art. 189 ust. 2 pkt 1 ustawy PoSW, natomiast obowiązek sprawozdawczości mieści się w hipotezie art. 189 ust. 2 pkt 2 i 3[196].

W myśl ustawy PoSW w pojęciu realizacji programu studiów mieściło się prowadzenie badań naukowych oraz składanie sprawozdań z ich przebiegu. Traktując je jako jedne ze składowych programu kształcenia na studiach doktoranckich. Ustawodawca zdecydował się wymienić wprost akurat te obowiązki, czym podkreślił ich znaczenie w procesie kształcenia doktorantów. Uchwalanie programów studiów doktoranckich należało do kompetencji rady podstawowej jednostki organizacyjnej. Wymogiem było zasięgnięcie opinii właściwego organu samorządu doktorantów. Wytyczne dotyczące programów studiów doktoranckich ustalał senat uczelni publicznej lub kolegialny organ uczelni niepublicznej (art. 68 ust. 1 pkt 3 ustawy PoSW). Skąpą część regulacji dotyczącą

[196] P. Stec, *Komentarz do art. 197*, [w:] P. Chmielnicki, P. Stec (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz;* Warszawa 2017, LEX/el.

programu kształcenia znaleźć można było w rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie studiów doktoranckich i stypendiów doktoranckich[197]. Już wniosek o utworzenie studiów doktoranckich obok innych elementów miał zawierać program studiów, który to rada jednostki organizacyjnej przedstawiała rektorowi (rada naukowa jednostki naukowej – dyrektorowi jednostki).

W wyżej przytoczonym rozporządzeniu (§ 10) zastrzeżono, że zajęcia dydaktyczne objęte programem studiów doktoranckich mogli prowadzić tylko nauczyciele i pracownicy naukowi posiadający aktualny dorobek naukowy albo osiągnięcia artystyczne (za okres 5 lat) lub doświadczenie co najmniej pięcioletnie w pracy badawczo-rozwojowej.

Dodatkowe obostrzenie ustawowe wprowadzono w przypadku prowadzenia studiów doktoranckich w dwóch trybach: stacjonarnym i niestacjonarnym. W art. 195 ust. 5 ustawy PoSW znalazło się zastrzeżenie, że ponad połowa programu stacjonarnych studiów doktoranckich wymagała obecności doktorantów w jednostce organizacyjnej i musiała być realizowana w formie zajęć dydaktycznych i pracy naukowej, która wymaga bezpośredniego udziału nauczycieli akademickich lub opiekunów naukowych i doktorantów. Program studiów niestacjonarnych powinien być tak zorganizowany, aby umożliwić korzystanie z tej formy kształcenia osobom pozostających w stosunku pracy. Szczegóły dotyczące kształcenia na studiach doktoranckich dookreślone były w rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 10 lutego 2017 r. w sprawie kształcenia na studiach doktoranckich w uczelniach i jednostkach naukowych[198].

Niewywiązywanie się doktoranta z podstawowych obowiązków stanowiło podstawę do skreślenia z listy doktorantów w myśl ustawy PoSW. Decyzję o skreśleniu podejmował kierownik studiów doktoranckich.

Do podstawowych obowiązków doktorantów należało prowadzenie pracy badawczej. Badania naukowe stanowią ważny, jak nie najważniejszy element dysertacji doktorskiej. Bez pracy badawczej studia doktoranckie byłyby pozbawione sensu. Z obowiązkiem tym ściśle łączy się obowiązek sprawozdawczości. Doktoranci w myśl ustawy PoSW musieli dokumentować postęp prowadzonych badań naukowych w formie

[197] Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie studiów doktoranckich i stypendiów doktoranckich (Dz.U.2017.1696, z późn. zm.).
[198] Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 10 lutego 2017 r. w sprawie kształcenia na studiach doktoranckich w uczelniach i jednostkach naukowych (Dz.U.2017.256).

sprawozdań[199]. Niewywiązywanie się z obowiązku prowadzenia badań naukowych stanowiło podstawę, podjęcia przez kierownika studiów doktoranckich decyzji o skreśleniu z listy doktorantów. Ustawa PoSW wprost podawała, że do obowiązków związanych z programem kształcenia należy prowadzenie badań naukowych. Takiej bezpośredniości nie znajdziemy w ustawie PoSWiN.

2.6.2 Praktyka zawodowa doktorantów (prowadzenie i współprowadzenie zajęć dydaktycznych)

Obowiązkiem wynikającym wprost z przepisów ustawy PoSW było odbycie praktyk zawodowych. W ramach praktyk doktoranci mieli prowadzić lub uczestniczyć w prowadzeniu zajęć dydaktycznych. Ustawodawca nie zaliczył tego obowiązku do grupy tzw. obowiązków podstawowych. Celem realizacji praktyki zawodowej było wyposażenie doktoranta w umiejętności i kompetencje dydaktyczne.

Zajęcia dydaktyczne w ramach praktyki zawodowej można było realizować w dwojaki sposób: samodzielnego prowadzenia zajęć lub uczestniczenia w prowadzeniu zajęć. Ustawodawca uznawał wymienione formy jako równorzędne. Sformułowanie prowadzenie zajęć sugeruje, że doktorant zajęcia realizuje sam, bez nadzoru i bez większego zaangażowania opiekuna naukowego, promotora czy innej osoby odpowiedzialnej za dydaktykę. Należy jednak zadbać, żeby doktorant posiadał odpowiednią wiedzę, umiejętności i kompetencje do prowadzenia zajęć dydaktycznych. Tak aby kształcenie studentów pozostawało na wysokim poziomie. W praktyce większe trudności nastręczało „uczestniczenie w prowadzeniu zajęć", nikt bowiem do końca nie wie co to pojęcie znaczy. Ustawodawca pozostawił dużą swobodę w ukształtowaniu praktycznego zastosowania tego pojęcia. W rzeczywistości, doktoranci uczestniczący w prowadzeniu zajęć, pozostawali zupełnie bierni, ich rola polegała tylko na obserwacji bądź w ogóle nie uczestniczyli w zajęciach, albo w drugą stronę, odpowiedzialni za dydaktykę zrzucali na doktorantów faktyczne prowadzenie zajęć i wszystkie zajęcia dodatkowe z tym związane. Oczywiste jest, że były to praktyki nie do zaakceptowania.[200]

[199] Art. 197 ust. 2 ustawy PoSW (Dz. U. z 2017 r. poz. 2183).
[200] H. Izdebski, J. M. Zieliński, *Komentarz do art. 201*, [w:] H. Izdebski, J. M. Zieliński (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, Warszawa 2019, s. 334-335.; I. Florczak, *Komentarz do art. 201*, [w:] K. W. Baran (red.), *Akademickie prawo zatrudnienia. Komentarz*, Warszawa 2020, s. 346-349; M. Dokowicz, *Komentarz do art. 201*, [w:] J. Woźnicki (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, Warszawa 2019, LEX/el.

Sytuacja prawna doktorantów kształcących się na uczelniach i w jednostkach naukowych była odmiennie uregulowana. Obowiązek nieodpłatnego prowadzenia zajęć lub uczestnictwa w ich prowadzeniu dotyczy jedynie uczestników studiów doktoranckich prowadzonych przez uczelnie. Zatem doktoranci jednostek naukowych nie musieli tego obowiązku spełniać. Prawodawca ustanawiając ten obowiązek kierował się zapewne możliwościami jego realizacji, o ile w uczelniach dydaktyka jest jednym z filarów ich funkcjonowania, o tyle jednostki naukowe prowadzą głównie badania naukowe, nie prowadząc dydaktyki. Dlatego realizacja tego obowiązku w przypadku tych ostatnich byłaby utrudniona, ale nie niemożliwa. Należałoby się zastanowić nad słusznością takiego rozwiązania czy ustanawianie obowiązków tylko dla części doktorantów, a dla innych nie, było zabiegiem poprawnym. Wprowadzenie tego obowiązku dla doktorantów uczelni sugeruje, że ustawodawca traktował studia III stopnia, jako swoiste przygotowanie przyszłej kadry do prowadzenia dydaktyki. W jednostkach naukowych nie istnieją stanowiska dydaktyczne, dlatego przygotowanie dydaktyków jako przyszłych pracowników byłoby bezcelowe.

Opisywany obowiązek dotyczy wszystkich doktorantów kształcących się na studiach doktoranckich prowadzonych przez uczelnię, a więc tych którzy otrzymują stypendia, jak i tych którzy są ich pozbawieni, doktorantów studiów doktoranckich stacjonarnych i niestacjonarnych. P. Stec otwarcie krytykuje przyjęcie takiego rozwiązania. Twierdzi, że doktoranci poprzez spełnianie tego obowiązku, traktowani byli jako bezpłatna lub tania siła robocza[201]. Co rozważając przez pryzmat zasad moralnych należy ocenić negatywnie. Autor postulował, żeby w przyszłym stanie prawnym zrezygnować z tego obowiązku, na rzecz powrotu do praktyki zatrudniania asystentów lub realizację tego obowiązku na podstawie umów cywilnoprawnych[202]. Również inni autorzy mają wątpliwości co do tej formy odbywania praktyki zawodowej. Wskazują na niejasny stosunek prawny, na podstawie którego doktoranci świadczyli pracę, szczególnego rodzaju, w celu przygotowania zawodowego. Szczególnie, kiedy doktorant sam prowadzi zajęcia dydaktyczne, świadczy bowiem pracę nieodpłatnie. Ustawodawca odnosił się do tej kwestii przy ustalaniu kryteriów, jakie należało brać pod uwagę przy

[201] Zob. K. Kulikowski, R. Damaziak, *Współczesny uniwersytet oczami doktorantów – wymagania i zasoby studiów doktoranckich. Raport z badania opinii doktorantów Uniwersytetu Jagiellońskiego* „Nauka", 2017, nr 2, s. 100-102.
[202] P. Stec, *Komentarz do art. 197*, [w:] P. Chmielnicki, P. Stec (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2017, LEX/el.

przyznawaniu stypendium dla najlepszych doktorantów[203]. Do zaangażowania w pracę dydaktyczną odwoływał się również w przypadku zwiększenia stypendium doktoranckiego z dotacji projakościowej[204]. Sugeruje to, że wymienione stypendia były rekompensatą za świadczoną pracę. Ustawodawca nie przewidywał zatem za pracę doktoranta w ramach praktyki zawodowej wynagrodzenia, co wydawało się rozwiązaniem niesłusznym[205]. P. Orzeszko stwierdza, że jeśli doktorant nie pobierał stypendium lub przekraczał określoną maksymalną liczbę godzin do prowadzenia przez doktorantów w ramach praktyki zawodowej, prowadzenie zajęć mogło odbywać się na podstawie umowy zlecenia. Zaznacza jednak, że nie należało to do obowiązków uczelni[206]. Pogląd, że wypłata wynagrodzenia za prowadzenie zajęć dydaktycznych ponad ustawowo określone granice nie należy do obowiązków uczelni spotkał się z krytyką[207].

Niewywiązanie się z obowiązku prowadzenia lub uczestniczenia w prowadzeniu zajęć dydaktycznych, nie stanowiło podstawy do skreślenia z listy doktorantów w myśl art. 197 ust. 4 ustawy PoSW. Jednak w związku z odesłaniem w art. 197 ust. 1 do art. 189 ust. 2 ustawy PoSW dotyczącego studentów, między innymi do obowiązku odbywania praktyk, było możliwe skreślenie na tej podstawie z listy uczestników studiów doktoranckich. Ponieważ niewywiązywanie się z obowiązków zawartych w art. 197 ust. 1 stanowiło podstawę skreślenia z listy doktorantów.

Ustawa wprowadzała górną granicę dopuszczalnej liczby godzin praktyk zawodowych na poziomie 90 godzin rocznie. Informacje na temat praktyk zawodowych znaleźć można było w rozporządzeniu w sprawie kształcenia na studiach doktoranckich w uczelniach i jednostkach naukowych[208]. Przepisy rozporządzenia powtarzały górną granicę liczby godzin zajęć dydaktycznych, jakie w ramach praktyk zawodowych mogli

[203] art. 199 ust. 5 ustawy PoSW, stypendium dla najlepszych doktorantów może być przyznane na drugim roku i kolejnych latach studiów doktoranckich - doktorantowi, który w roku akademickim poprzedzającym przyznanie stypendium spełnił łącznie następujące warunki: uzyskał bardzo dobre lub dobre wyniki egzaminów objętych programem studiów doktoranckich; wykazał się postępami w pracy naukowej i przygotowywaniu rozprawy doktorskiej; podczas studiów doktoranckich prowadzonych przez uczelnię wykazał się szczególnym zaangażowaniem w pracy dydaktycznej.

[204] Art. 200a ust 1 zdanie 1: „Zwiększenie stypendium doktoranckiego z dotacji projakościowej, o której mowa w art. 94b ust. 1 pkt 5, przysługuje doktorantom wyróżniającym się w pracy naukowej i dydaktycznej (…)".

[205] A. Musiała, *Komentarz do art. 197*, [w:] K. Baran (red.), *Akademickie prawo pracy. Komentarz do art. 107-158 oraz 196-201a i 226 ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższego*, Warszawa 2015, LEX/el.

[206] P. Orzeszko, *Komentarz do art. 197*, [w:] W. Sanetra, M. Wierzbowski (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2013, s. 449 - 450.

[207] Ł. Kierznowski, *Szkoły doktorskie. Komentarz do art. 198-216 oraz 259-264 ustawy prawo o szkolnictwie wyższym i nauce,* Warszawa 2018, s. 46-47.

[208] Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 10 lutego 2017 r. w sprawie kształcenia na studiach doktoranckich w uczelniach i jednostkach naukowych (Dz.U.2017.256).

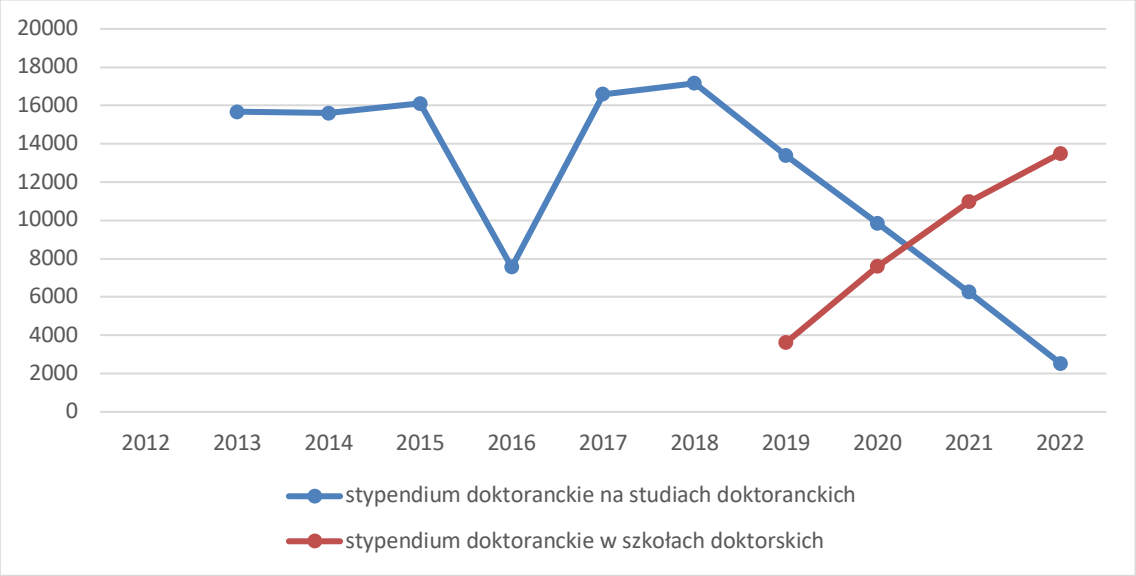
prowadzić doktoranci, ale wprowadzały również limit dolny. Mianowicie, wymiar praktyk zawodowych, realizowanych w formie prowadzenia zajęć dydaktycznych lub uczestniczenia w ich prowadzeniu nie mógł być mniejszy niż 10 godzin rocznie. Należy zauważyć, że rozpiętość była znaczna, pomiędzy 10 a 90 godzin rocznie. Wynika z tego, że niektórzy doktoranci byli obciążeni zajęciami dydaktycznymi, a inni realizowali ustawowy obowiązek w sposób „symboliczny". Co nie wydawało się rozwiązaniem słusznym. W przypadku, kiedy uczestnik studiów doktoranckich prowadził zajęcia dydaktyczne będąc zatrudnionym w charakterze nauczyciela akademickiego, był zwolniony z obowiązku z prowadzenia lub uczestniczenia w prowadzeniu zajęć.

2.6.3 Finansowanie (system stypendialny)

Stan prawny pod reżimem ustawy PoSW przewidywał możliwość ubiegania się o stypendia: doktoranckie, zwiększenie stypendium doktoranckiego z dotacji projakościowej, stypendia pomocy materialnej (stypendium socjalne, zapomogi, stypendium dla najlepszych doktorantów, stypendium specjalne dla osób niepełnosprawnych oraz stypendium ministra za wybitne osiągnięcia), stypendia oferowane przez osoby fizyczne, prawne oraz jednostki samorządu terytorialnego.

Na wykresie 1 zilustrowano przebieg zmian ilości udzielonych stypendiów doktoranckiego na studiach doktoranckich w latach 2012-2022 oraz stypendiów doktoranckich w szkołach doktorskich w latach 2019-2022. Dane dotyczą uczelni publicznych i niepublicznych. Od momentu ogłoszenia nowego modelu kształcenia doktorantów ilość stypendiów na studiach doktoranckich maleje od poziomu 17100 w 2018 roku do poziomu 2533 w roku 2022. W raz z uruchamianiem kolejnych szkół doktorskich ilość stypendiów uzyskanych przez uczestników wzrastała od ilości 3624 w 2018 roku do 13501 w roku 2022.

Wykres 1. Zmiana ilości stypendiów na uczelniach (publicznych i niepublicznych) na studiach doktoranckich oraz w szkołach doktorskich w latach 2012-2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych[209]

2.6.3.1 Stypendium doktoranckie

Stypendium doktorancie traktowane było jako tzw. „stypendium podstawowe", między innymi dlatego, że stanowiło znaczną część, jeśli nie jedyną źródła utrzymania doktoranta.

Przepisy ustawy PoSW przewidywały, że doktorant stacjonarnych studiów doktoranckich mógł otrzymywać stypendium doktoranckie. Prawo do ubiegania się o to stypendium mieli zarówno doktoranci uczelni, jak i jednostek naukowych. Często był to przywilej tylko nielicznej grupy doktorantów, którzy wykazywali się znacznymi osiągnięciami w różnych strefach działalności przede wszystkim w strefie naukowej. Zdarzyć się mogła również sytuacja, że żaden doktorant nie otrzymywał tego stypendium,

[209] Dane GUS: https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkolnictwo-wyzsze-i-jego-finanse-w-2022-roku,2,19.html; https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkolnictwo-wyzsze-i-jego-finanse-w-2021-roku,2,18.html; https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkolnictwo-wyzsze-i-jego-finanse-w-2020-roku,2,17.html; https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkolnictwo-wyzsze-i-jego-finanse-w-2019-roku,2,16.html; https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkoly-wyzsze-i-ich-finanse-w-2018-roku,2,15.html; https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkoly-wyzsze-i-ich-finanse-w-2017-roku,2,14.html; https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkoly-wyzsze-i-ich-finanse-w-2016-r-,2,13.html; https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkoly-wyzsze-i-ich-finanse-w-2015-r-,2,12.html; https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkoly-wyzsze-i-ich-finanse-w-2014-r-,2,11.html; https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkoly-wyzsze-i-ich-finanse-w-2013-r-,2,10.html; https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkoly-wyzsze-i-ich-finanse-w-2012-r-,2,9.html (dostęp na dzień: 04.03.2024 r.).

bowiem decyzja o przyznaniu należała do rektora w przypadku uczelni, bądź dyrektora w przypadku jednostek naukowych. Świadczenie to przeznaczone było tyko dla uczestników stacjonarnych studiów doktoranckich, nie mogli się o nie ubiegać doktoranci niestacjonarnych studiów doktoranckich[210]. Ustawa PoSW gwarantowała minimalną wysokość stypendium doktoranckiego, na poziomie nie mniejszym niż 60% minimalnego wynagrodzenia zasadniczego asystenta[211].

Przepisy pozostawiały dużą swobodę w kwestii regulacji wewnętrznych dotyczących: przyznania lub nieprzyznania stypendium; okresu jego pobierania; wysokości (jednak nie mniej niż gwarantowane ustawowo minimum); zasad i kryteriów branych pod uwagę przy podejmowaniu decyzji o przyznaniu bądź odmowie przyznania tego stypendium. Decyzję w tych sprawach w ramach uznania administracyjnego podejmował w uczelni rektor, w jednostkach naukowych jej dyrektor. Również do tych podmiotów należała decyzja czy możliwe było ubieganie się o stypendium doktoranckie w okresie przedłużenia studiów doktoranckich. Ustawodawca tym samym określił właściwość rektora i jego kompetencje. Żaden inny organ nie mógł podejmować decyzji w tej sprawie. Prawnie bezskuteczne było upoważnienie innego organu np. dziekana do podjęcia decyzji w sprawie przyznania lub odmowy przyznania stypendium doktoranckiego[212].

Materię dotyczącą stypendiów doktoranckich uszczegółowiało rozporządzenie w sprawie studiów doktoranckich i stypendiów doktoranckich[213]. Określało ono między innymi tryb przyznania stypendium. Co prawda przyznanie bądź odmowa przyznania należy do kompetencji retora lub dyrektora, wcześniej jednak wnioski były opiniowane przez komisję stypendialną jednostki organizacyjnej albo jednostki naukowej powołaną w tym celu. Komisja, o której mowa, była powoływana przez rektora uczelni lub dyrektora, kiedy chodziło o jednostkę naukową. Skład komisji był co najmniej czteroosobowy, do jej grona wchodził: kierownik studiów doktoranckich, co najmniej dwóch nauczycieli akademickich oraz przedstawiciel doktorantów wskazany przez

[210] M. Czuryk, M. Karpiuk, J. Kostrubiec (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym po nowelizacji. Komentarz praktyczny,* Warszawa 2015, s. 276.
[211] Nie może być niższe niż 60% minimalnego wynagrodzenia zasadniczego asystenta ustalonego w rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 2 grudnia 2016 r. w sprawie warunków wynagradzania za pracę i przyznawania innych świadczeń związanych z pracą dla pracowników zatrudnionych w uczelni publicznej (Dz.U.2016.2063).
[212] W. Czerwiński, *Postępowanie administracyjne - właściwość organu - decyzja w przedmiocie stypendium doktoranckiego - ponowne rozpatrzenie sprawy - wyłączenie pracownika organu.* Glosa do wyroku WSA z dnia 23 czerwca 2014 r., II SA/Wa 295/14, OSP 2015/4/39.
[213] Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie studiów doktoranckich i stypendiów doktoranckich (Dz.U.2017.1696, z późn. zm.).

właściwy organ samorządu doktorantów. Nauczyciele akademiccy wchodzący w skład komisji musieli spełniać dodatkowe warunki: wykonywać pracę w jednostce organizacyjnej uczelni, a w przypadku jednostki naukowej – musieli to być pracownicy naukowi, którzy posiadają stopień naukowy doktora habilitowanego lub stopień naukowy doktora habilitowanego sztuki lub uprawnienia równoważne z uprawnieniami doktora habilitowanego[214].

Podmiotem właściwym do przyjęcia wniosku o stypendium doktoranckie był kierownik studiów doktoranckich. Nie miał on jednak poza techniczną czynnością – przyjęcia wniosku, żadnych uprawnień. Niemniej jednak w doktrynie można znaleźć pogląd, że przed nadaniem dalszego biegu wnioskowi, kierownik mógł dokonać oceny formalnej, ocenić, czy wniosek spełnia wszystkie wymogi określone przepisami[215]. Przepisy rozporządzenia precyzowały również jakie elementy powinien zawierać wniosek. Oprócz danych personalnych doktoranta oraz elementów potwierdzających spełnienie kryteriów, o których była mowa powyżej, składową wniosku musiała być opinia opiekuna naukowego albo promotora.

Dopiero po zapoznaniu się i zaopiniowaniu wniosków przez komisję, lista doktorantów ubiegających się o stypendium doktoranckie z uzasadnioną rekomendacją osób, które powinny otrzymać świadczenie, trafiała do rektora uczelni albo dyrektora jednostki naukowej. Komisja dokonywała zbiorczej oceny wniosków, sporządzała listę osób ubiegających się o stypendium doktoranckie, ze wskazaniem osób rekomendowanych do przyznania stypendium. Lista rankingowa powinna była zostać sporządzona na podstawie wewnętrznego regulaminu uczelni czy jednostki naukowej. Komisja stypendialna podejmowała decyzję w formie uchwały.

Opinia komisji stypendialnej nie miała charakteru wiążącego, była jedynie formą pomocy przy podjęciu decyzji przez rektora lub dyrektora. Tym samym od opinii komisji stypendialnej nie przysługiwał żaden środek odwoławczy. Ponadto opinia taka powinna była być sporządzona na piśmie i zawierać podpisy wszystkich członków komisji.

Wspomniane wyżej rozporządzenie regulowało po części kryteria jakie rektor lub dyrektor powinien mieć na względzie podejmując decyzję w sprawie decyzji o przyznaniu lub nieprzyznaniu stypendium doktoranckiego. Na pierwszym roku studiów

[214] Chodzi o uprawnienia nabyte na podstawie art. 21a ustawy z dnia 14 marca 2003 r o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U.2017.1789, ze zm.).
[215] S. Nitecki, *Komentarz do art. 187a*, [w:] P. Chmielnicki, P. Stec (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2017, LEX/el.

doktoranckich kryterium decydującym o przyznaniu stypendium był wynik postępowania rekrutacyjnego. Otrzymywali je doktoranci, którzy uzyskali bardzo dobre wyniki w postępowaniu kwalifikacyjnym na studia doktoranckie. Należy przez to rozumieć, że w tym przypadku brane były pod uwagę wyniki uzyskane jeszcze przed rozpoczęciem studiów doktoranckich.

W kolejnych latach studiów brano pod uwagę inne kryteria, związane już *stricte* ze studiami III stopnia. Stypendium doktoranckie przysługiwało osobom, które spełniały łącznie następujące przesłanki: terminowo realizowały program kształcenia, wykazywały się zaangażowaniem w odbywane praktyki zawodowe, a więc prowadzone zajęcia dydaktyczne oraz prowadzone badania naukowe realizowane w jednostce organizacyjnej uczelni albo jednostce naukowej, a także w roku poprzedzającym złożenie wniosku o stypendium wykazały się postępami w pracy naukowej i przygotowaniu rozprawy doktorskiej. Wymienione przesłanki musiały być spełnione łącznie, brak którejkolwiek prowadził do negatywnej decyzji o przyznaniu stypendium.

Przepisy gwarantowały otrzymywanie stypendium przez okres 12 miesięcy i były wypłacane w odstępach miesięcznych. Ustawa PoSW przewidywała wypłatę stypendiów doktoranckich z tych samych środków finansowych, co stypendia dla studentów. Do zadań uczelni należało stworzenie zasad podziału środków pomiędzy te grupy społeczności akademickiej. Przyznanie stypendium doktoranckiego było niezależne od otrzymywanych przez doktoranta innych świadczeń[216].

Konsekwencją skreślenia doktoranta z listy uczestników studiów doktoranckich, było zaprzestanie wypłaty stypendium doktoranckiego. Również po ukończeniu studiów doktoranckich doktorant tracił uprawnienie do otrzymywania stypendium, przepisy przewidywały jeden wyjątek. Mianowicie stypendium doktoranckie było wypłacane doktorantowi, który wcześniej ukończył studia, niż przewidywał program studiów z wyróżniającą oceną rozprawy doktorskiej. Obie przesłanki, a więc wcześniejsze ukończenie studiów niż to wynika z programu studiów oraz otrzymanie określonej oceny

[216] Rozporządzenie podawało katalog świadczeń niezależnych od możliwości pobierania stypendium doktoranckiego były to: świadczenia ze środków funduszu pomocy materialnej dla studentów i doktorantów, o których mowa w art. 199 ust. 1 pkt 1-4 ustawy PoSW; środki w ramach pomocy materialnej, o której mowa w art. 199a ustawy PoSW; stypendiów naukowych, o których mowa w art. 199b ustawy PoSW; stypendium za wybitne osiągnięcia, o którym mowa w: art. 199 ust. 1 pkt 5 ustawy PoSW oraz art. 37a ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. o instytutach badawczych (Dz.U.2024.534) oraz art. 70a ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. o Polskiej Akademii Nauk (Dz.U.2020.1796 z późn. zm.)stypendium doktorskiego, o którym mowa w art. 22 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U.2011.84.455, z póz. zm.). Katalog ten miał charakter zamknięty.

rozprawy doktorskiej, musiały wystąpić kumulatywnie. Stypendium było wypłacane przez okres pozostały do ukończenia tych studiów, nie dłużej jednak niż 6 miesięcy. Stanowi to formę gratyfikacji doktoranta za wcześniejsze ukończenie studiów III stopnia oraz przygotowanie wyróżniającej rozprawy doktorskiej. Czynność ta była czynnością materialno-techniczną i nie wymagała wydawania w tej sprawie decyzji administracyjnej. Niewykonanie jej bądź wykonanie niezgodnie z przepisami stanowiło podstawę zaskarżenia czynności do sądu administracyjnego.

Nowelizacją z 2016 r.[217] dodano art. 195a, którym uregulowano stosunek liczby doktorantów na stacjonarnych i niestacjonarnych studiach doktoranckich. Zastrzeżono, że liczba doktorantów kształcących się w formie stacjonarnej nie może być mniejsza od liczby uczestników niestacjonarnych studiów doktoranckich. Co wprowadziło w niektórych jednostkach dezorganizację, ponieważ ich kształcenie opierało się głównie na kształceniu doktorantów w formie niestacjonarnej. Co ważne art. 195a w ust. 2 ustawy PoSW gwarantował stypendium doktoranckie dla nie mniej niż 50% uczestników stacjonarnych studiów doktoranckich liczonych ogółem[218]. Doktoranci studiów doktoranckich będą podlegali tym zasadom do momentu zaprzestania kształcenia w tym trybie.

W kwestii ubezpieczeń społecznych doktorantów studiów doktoranckich, mogli liczyć na objęcie ich ubezpieczeniem zdrowotnym. Jeśli doktorant nie podlegał ubezpieczeniu zdrowotnemu z innego tytułu, mógł zostać objęty tym ubezpieczeniem z ramienia podmiotu prowadzącego szkołę doktorską. Ubezpieczenie obowiązywało od momentu złożenia wniosku o objęcie ubezpieczeniem, do dnia ukończenia kształcenia lub skreślenia z listy doktorantów.

2.6.3.2 Orzecznictwo dotyczące wysokości stypendium doktoranckiego w okresie przejściowym

Wątpliwości interpretacyjne w rozumieniu i stosowaniu art. 285 ust. 1 ustawy wprowadzającej doprowadziły do wykształcenia dwóch linii orzeczniczych, które zostaną poniżej przybliżone. Obecnie funkcjonuje pewny dualizm kształcenia

[217] Ustawa z dnia 23 czerwca 2016 r. o zmianie ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym oraz niektórych innych ustaw (Dz.U.2016.1311). Art. 195a ust. 2: „W jednostce organizacyjnej uczelni oraz w jednostce naukowej liczba uczestników stacjonarnych studiów doktoranckich, którym przyznano stypendium doktoranckie, o którym mowa w art. 200 ust. 1, z wyłączeniem liczby uczestników stacjonarnych studiów doktoranckich, którym przyznano wyłącznie środki finansowe, o których mowa w art. 200a ust. 2, nie może być mniejsza niż 50% liczby uczestników stacjonarnych studiów doktoranckich ogółem."
[218] Art. 196a ust. 2 (Dz. U. z 2017 r. poz. 2183).

doktorantów, z jednej strony wygaszane są studia doktoranckie i kończą kształcenie doktoranci realizujący rozprawy doktorskie tym trybem. Z drugiej zaś w trakcie kształcenia są już doktoranci szkół doktorskich. Przepisy przejściowe nieprecyzyjne określiły wysokość stypendium doktoranckiego dla uczestników studiów III stopnia.

Doktoranci studiów doktoranckich mają przyznawane stypendia na podstawie poprzednich zasad, ustawa wprowadzająca utrzymała w mocy poprzednie regulacje przyznawania stypendiów. Zgodnie z art. 285 ust. 1 ustawy wprowadzającej doktoranci mogą otrzymywać stypendium doktoranckie (o którym mowa w art. 200 ust. 1 ustawy PoSW) w wysokości nie mniejszej niż 60% minimalnego wynagrodzenia zasadniczego asystenta, o którym mowa w przepisach wydanych na podstawie art. 151 ust. 1 ustawy PoSW. Ostateczna decyzja co do przyznania czy odmowy przyznania stypendium należy do rektora uczelni lub dyrektora instytutu[219].

Przytoczony przepis niejednoznacznie wskazuje i budzi istotne wątpliwości interpretacyjne czy wysokość stypendiów doktoranckich pozostaje „zamrożona" w wysokości wcześniej przyznanej, czy należy ustalić jego wysokość na podstawie aktualnego poziomu wynagrodzenia asystentów? Podejmując się odpowiedzi na to pytanie należy dokonać wykładni językowej, z uwzględnieniem reguł wykładni systemowej i zasad konstytucyjnych.

Ustawa PoSW w art. 151 ust. 1 przewidywała delegację do wydania rozporządzenia określającego wysokość minimalnego wynagrodzenia asystenta. Na tej podstawie obowiązywało rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 2 grudnia 2016 r. w sprawie warunków wynagradzania za pracę i przyznawania innych świadczeń związanych z pracą dla pracowników zatrudnionych w uczelni publicznej[220]. Przepis art. 285 ust. 1 ustawy wprowadzającej odwołuje się do przepisów wydanych na podstawie tej delegacji. Także pojawia się argument, który popiera tezę, że wysokość stypendiów doktoranckich dla uczestników studiów III stopnia powinna wynosić 60% z wynagrodzenia określonego w przywołanym rozporządzeniu z 2016 r.

Ustawodawca nie wziął pod uwagę faktu, że to rozporządzenie utraciło moc z chwilą wejścia w życie ustawy PSWiN, a art. 349 ustawy wprowadzającej, (który to wskazuje jakie przepisy zachowały moc obowiązywania) nie przewiduje przedłużenia czasu jego stosowania. Dlatego wyliczenie w ten sposób kwoty stypendium następuje na

[219] Dotyczy instytutu Polskiej Akademii Nauk, instytutu badawczego oraz międzynarodowego instytutu naukowego.
[220] T.j. Dz.U.2016.2063.

podstawie nieobowiązujących już przepisów. Obecnie obowiązującym rozporządzeniem, na podstawie którego aktualnie określane jest wynagrodzenie asystenta jest rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 25 września 2018 r. w sprawie wysokości minimalnego miesięcznego wynagrodzenia zasadniczego dla profesora w uczelni publicznej[221], na tej podstawie wynagrodzenie asystenta wynosi 3 205 zł. co daje wyższą kwotę stypendium doktoranckiego niż pod rządami wcześniejszych przepisów - 1 923 zł.

Na tym gruncie pojawiły się dwie odrębne linie orzecznicze, część sądów orzeka na korzyść doktorantów przyznając stypendia doktoranckie w kwocie wyższej ustalonej na podstawie obecnie obowiązujących przepisów, natomiast druga część uważa, że kwota stypendium powinna pozostać na niezmienionym - wcześniejszym poziomie. Pierwsze z wymienionych stanowisk popiera Krajowa Reprezentacja Doktorantów, co wyraziła w piśmie z dnia 11 października 2020 r.[222]

Po jednej stronie stoją składy orzekające, które uważają, że na podstawie art. 285 ust. 1 ustawy wprowadzającej należy przyznawać stypendia doktorantom kształcącym się na wygaszanych studiach doktoranckich w wysokości nie mniejszej niż 60% minimalnego wynagrodzenia asystenta ustalonego w oparciu o przepisy wydane na podstawie art. 151 ust. 1 nieobowiązującej już ustawy PoSW, a więc o którym mowa w rozporządzeniu z 2016 r. w sprawie warunków wynagradzania za pracę i przyznawania innych świadczeń związanych z pracą dla pracowników zatrudnionych w uczelni publicznej[223]. W załączniku nr 1 wskazanego rozporządzenia, ustalone były minimalne miesięczne stawki wynagrodzenia zasadniczego nauczyciela akademickiego, na tej podstawie pensję asystenta określono na poziomie 2 450 zł, z czego 60% wynosi - 1 470 zł, i w takiej kwocie przyznawano stypendium doktoranckie.

Jednym z argumentów podawanych przez sądy jest fakt, że analizowany art. 285 ust. 1 ustawy wprowadzającej należy do przepisów intertemporalnych, co oznacza, że zastosowanie znajdą one tylko tymczasowo, regulując sytuacje przejściowe. Dlatego dopuszcza się odwołanie również do przepisów, które utraciły moc obowiązującą. Należy zatem twierdzić, że ustawodawcy odwołując się w art. 285 ust. 1 do 60% minimalnego

[221] T.j. Dz.U.2018.1838 z późn. zm.
[222] Stanowisko w sprawie minimalnej wysokości stypendium doktoranckiego dla doktorantów dotychczasowych studiów doktoranckich (https://krd.edu.pl/wp-content/uploads/2020/10/Stanowisko-srodowiska-doktorantow-ws.-min.-wysokosci-stypendium-doktoranckiego-dla-doktorantow-dotychczasowych-studiow-doktoranckich.pdf, dostęp na dzień: 16.12.2021). Pogląd podzielają doktoranckie porozumienia lokalne i branżowe doktorantów oraz Rzecznik Praw Doktoranta.
[223] T. j. Dz.U.2016.2063.

wynagrodzenia chodziło również o jego wysokość określoną na mocy poprzednio obowiązujących przepisów.

W uzasadnieniu orzeczeń można znaleźć twierdzenie, że nie można pominąć sensu wyrażenia: "o którym mowa w przepisach wydanych na podstawie art. 151 tej ustawy", który odwołuje się do rozporządzenia z 2016 r. Pomimo, że utraciło ono moc obowiązywania, nie należy tego traktować jako błąd prawodawcy, a celowy zabieg, o charakterze przejściowym. Zdaniem przedstawicieli jurydykatury, celem ustawodawcy było utrzymanie wysokości stypendiów doktoranckich na dotychczasowym poziomie, jak wynika to z literalnego brzemienia artykułu[224]. Jeśli ustawodawca nie chciałby utrzymać kwoty stypendium doktoranckiego na dotychczasowym poziomie, nie użyłby odesłania do art. 151 ust. 1 ustawy PoSW, gdyż byłoby ono zbyteczne[225]. Wyżej wymienionymi argumentami posłużył się również Naczelny Sąd Administracyjny w Gliwicach[226], potwierdzając tym samym, że interpretacja art. 285 ustawy wprowadzającej powinna prowadzić do wniosku, że podstawą ustalenia wysokości stypendium powinno być nieobowiązujące już rozporządzenie z 2016 r.

W opozycji stoją doktoranci, którzy skarżą decyzje przyznające im stypendia w zmniejszonej kwocie – 1 470 zł, niektóre składy orzekające przyznają im rację. Wskazują na wykładnię systemową i funkcjonalną art. 285 ust. 1 ustawy wprowadzającej. Stoją na stanowisku, że nowa ustawa PoSWiN i ustawa ją wprowadzająca, odwołuje się przy określaniu kwot stypendiów i wynagrodzeń pracowników uczelni do aktualnego wynagrodzenia profesora. Co ma na celu aktualizację tych składek, poprzez automatyczną waloryzację stawek. Zabieg taki powoduje dostosowywanie wysokości stypendium do aktualnych warunków rynkowych. Wysokość stypendium na podstawie starych przepisów w obecnej sytuacji ekonomicznej byłaby rażąco niska. Wielu skarżących podnosi, że interpretacja sądów przyznających stypendia w kwocie 1 470 zł narusza art. 70 ust. 4 (równy i powszechny dostęp do wykształcenia) oraz art. 32 ust. 1 (zakaz dyskryminacji i zasada równości wobec prawa) Konstytucji RP[227]. Podkreślono, że został uchylony przepis delegujący do wydania

[224] Wyrok WSA z dnia 26 sierpnia 2021 r. III SA/Gd 151/21, LEX nr 3229108; wyrok WSA z dnia 5 sierpnia 2021 r. III SA/Gd 176/21, LEX nr 3217918; wyrok WSA z dnia 14 października 2021 r. III SA/Gd 242/21, LEX 3264584.
[225] Analogiczny pogląd wyraził już wcześniej WSA w wyroku z dnia 10 września 2020 r. sygn. akt III SA/Gd 253/20, LEX nr 3064299.
[226] Wyrok NSA z dnia 1 lipca 2021 r. III OSK 3552/21, LEX nr 3211522.
[227] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 Kwietnia 1997 r. (Dz.U.1997.78.483 z późn. zm.).

rozporządzenia z 2016 r.[228], zatem i samo rozporządzenie nie ma mocy obowiązującej i nie może być podstawą do ustalania wysokości stypendium[229].

Analizowany artykuł 285 ustawy wprowadzającej należy rozpatrywać mając na uwadze treść całej ustawy, zamiar i racjonalność ustawodawcy oraz wykładnię systemową, biorąc powyższe pod uwagę należy stwierdzić, że zastosowane odesłanie do art. 151 uchylonej ustawy PoSW, nie może prowadzić do wniosku, że należy stosować dotychczasowe przepisy w pełnym zakresie. Intencją ustawodawcy było tylko odesłanie do dotychczasowych zasad, wskazując jedynie rodzaj stypendium o jakim mowa, a nie do wytycznych określających jego wysokość. W treści ustawy wprowadzającej nie znajdziemy wyraźnej dyspozycji do stosowania przepisów dotychczasowych, co ustawodawca stosował w innych przypadkach. Sugerować to zatem może, że ustawodawca nie miał takiej intencji. Dodatkowym potwierdzeniem jest art. 349 ustawy wprowadzającej, w którym ustawodawca wskazał wszystkie przepisy wykonawcze, które nadal pozostają w mocy. Nie znajdziemy wśród nich spornego rozporządzenia z 2016 r.

W zestawieniu z art. 1 ustawy wprowadzającej, który określa terminy wejścia w życie poszczególnych regulacji z ustawy PoSWiN, można wysunąć wniosek, że wolą ustawodawcy było wyliczenie stypendium doktoranckiego na podstawie nowych regulacji, a więc przyznawanie stypendiów w zwiększonej wysokości. Potwierdzeniem jest, art. 470 ustawy PoSWiN, który stanowi, że: „ustawa wchodzi w życie w terminie i na zasadach określonych w ustawie z dnia 3 lipca 2018 r. - Przepisy wprowadzające ustawę - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce".

Zastosowany przez prawodawcę zabieg z art. 285 ustawy wprowadzającej, wydaje się, że miał wskazać tryb i zasady przyznawania stypendium, które miały pozostać niezmienione. Natomiast wysokość stypendium doktoranckiego powinno się określać na nowej podstawie prawnej, a sam art. 285 stanowi podstawę do jego przyznania[230]. Zastosowane odesłanie było celowe, również ze względu na konieczność zdefiniowania pojęcia „minimalnego zasadniczego wynagrodzenia asystenta", ponieważ nowa ustawa jej nie wprowadza, wszystkie wynagrodzenia ustalane są na podstawie wysokości „minimalnego miesięcznego wynagrodzenia zasadniczego profesora"[231].

[228] T. j. Dz.U.2016.2063.
[229] Wyrok WSA z dnia 14 kwietnia 2021 r. III SA/Gl 56/21, LEX nr 3172110.
[230] Wyrok WSA z dnia 10 listopada 2020 r., III SA/Lu 244/20, LEX nr 3087959.
[231] Chodzi tu o wynagrodzenie profesora określone w rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 25 września 2018 r. w sprawie wysokości minimalnego miesięcznego wynagrodzenia zasadniczego dla profesora w uczelni publicznej (Dz.U.2018.1838 z późn. zm.), dlatego zakładając

Dokonując interpretacji przepisów należy mieć na względzie cały akt prawny oraz względy racjonalności, słuszności ustawodawcy, a także jego intencje.

Odpowiedzi na powyższe rozważania nie znajdziemy w uzasadnieniu projektu ustawy wprowadzającej, wskazuje ona tylko, że świadczenia w formie stypendiów (doktoranckiego, zwiększenia stypendium doktoranckiego i pomocy materialnej) przyznaje się na dotychczasowych zasadach. To ogólne stwierdzenie daje ciągłość przyznawania pomocy finansowej i kończy rozważania na ten temat, nie odpowiadając w żadnym stopniu na nurtujące pytania[232]. Podobną argumentację przyjęły Wojewódzkie Sądy Administracyjne w Gliwicach[233] oraz w Krakowie[234].

Reasumując powyższe rozważania należy stwierdzić, że przyznawanie stypendiów w kwocie 1 470 zł dla doktorantów kończących kształcenie na studiach doktoranckich stoi poniekąd w sprzeczności z wykładnią językową oraz systemową. Doktoranci „starego" trybu są jedyną grupą społeczności akademickiej, której świadczenia zostałyby „zamrożone", można dostrzec tu znamiona dyskryminujące i zachwianie zasady poczucia sprawiedliwości.

Przełomowym z punktu widzenia ujednolicenia orzecznictwa sądów administracyjnych jest wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 1 lipca 2021 r.[235]. NSA stanął na stanowisku, że wykładnia art. 285 ustawy wprowadzającej powinna prowadzić do wniosku, że odesłanie w nim do art. 151 ustawy PoSW dotyczy nie tylko gwarancji wysokości stypendium (60% wynagrodzenia zasadniczego asystenta), ale również do wynikających z jej przepisów wysokości wynagrodzenia zasadniczego asystenta (2450 zł).

---

pragmatyczność wprowadzonych przepisów, zasadnym byłoby sądzić, że w całej ustawie PoSWiN ustawodawca odnosi się do tej wysokości wynagrodzenia.

[232] Uzasadnienie projektu ustawy - Przepisy wprowadzające ustawę - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (https://www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/druk.xsp?nr=2447, dostęp na dzień: 19.09.2021 r.), s 18.

[233] Wyrok WSA z dnia 16 czerwca 2020 r. III SA/Gl 100/20, LEX nr 3025161.

[234] Wyrok WSA z dnia 10 lipca 2019 r., III SA/Kr 342/19, LEX nr 2704442. Tak samo: wyrok WSA z dnia 28 maja 2019 r., III SA/Kr 315/19, LEX nr 2684001 oraz wyrok WSA z dnia 28 maja 2019 r., III SA/Kr 358/19, LEX nr 2683902; wyrok WSA z dnia 26 marca 2019 r., III SA/Kr 58/19, LEX nr 2705347; wyrok WSA z dnia 30 lipca 2020 r., III SA/Lu 243/20, LEX nr 3049866; wyrok WSA z dnia 10 listopada 2020 r., III SA/Lu 244/20, LEX nr 3087959; wyrok WSA z dnia 10 maja 2019 r., III SA/Kr 222/19, LEX nr 2683991.

[235] Wyrok NSA z dnia 1 lipca2021 r., III OSK 3552/21, LEX nr 3211522. Szerzej nad analizą wyroku zob. M. Gubała, *Zasady przyznawania stypendium w aspekcie międzyczasowym. Glosa do wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego z 1.07.2021 r. III OSK 3552/21*, „Przegląd Prawa Publicznego", 2022, nr 6, s. 119-129.

2.6.3.3 Zwiększenie stypendium doktoranckiego z dotacji projakościowej

Ustawa PoSW przewidywała możliwość przyznania doktorantom: zwiększenia stypendium doktoranckiego z dotacji projakościowej (tzw. stypendium projakościowe). Możliwość przyznania tego świadczenia wprowadzono nowelizacją z 2011[236]. Celem wprowadzenia takiego świadczenia miało być promowanie projakościowych działań, co skutkować miało podniesieniem jakości naukowej prac doktorantów. Obecnie zrezygnowano z tego rodzaju stypendium.

Warunkiem otrzymania tych środków było złożenie stosownego wniosku oraz posiadanie wyróżniających osiągnięć naukowych i dydaktycznych[237]. Jednostki prowadzące studia doktoranckie miały możliwość dookreślenia kryteriów przyznania tego stypendium w aktach wewnętrznych. Na pierwszym roku studiów doktoranckich podstawą przyznania stypendium projakościowego było osiągnięcie bardzo dobrych wyników w nauce w trakcie studiów drugiego stopnia albo jednolitych studiów magisterskich oraz wysoka ocena w postępowaniu rekrutacyjnym. Swoboda w regulacji podstawy przyznania stypendium na pierwszym roku studiów została mocno ograniczona, regulaminy nie mogły przewidzieć dodatkowych osiągnięć, które mogłyby być brane pod uwagę przy rozpatrywaniu wniosków o omawiane stypendium. Większą swobodę podmioty miały na kolejnych latach studiów doktoranckich, mianowicie na drugim i kolejnych latach studiów doktoranckich brano pod uwagę osiągnięcia w pracy badawczej lub osiągnięcia artystyczne. Za podstawę brano poprzedni rok studiów[238].

Ustawa PoSW w art. 200a ust. 1 zawierała delegację do określenia wewnętrznych zasad i trybu przyznawania tego stypendium w regulaminach wydanych przez rektorów uczelni prowadzących studia doktoranckie. Warunkiem uchwalenia regulaminu było powzięcie opinii na jego temat od właściwego organu samorządu doktorantów. Opinia nie miała charakteru wiążącego.

Określenie szczegółowych zasad przyznawania stypendium mieści się w granicach autonomii uczelni. Uprawnienie rektora do uszczegółowienia owych zasad

[236] Przepis został wprowadzony ustawą z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U.2011.84.455, z póz. zm.). Wszedł w życie z początkiem 2012 roku.
[237] Art. 200a ust. 1 zdanie pierwsze ustawy PoSW.
[238] Analogicznie do zasad przyznania stypendium doktoranckiego - § 13 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie studiów doktoranckich i stypendiów doktoranckich (Dz. U. poz. 1696).

w regulaminach „oznacza prawo do ich skonkretyzowania ich warunków, które trzeba spełnić, aby zwiększenie stypendium otrzymać np. poprzez określenie sposobu obliczenia 30 % najlepszych doktorantów uprawnionych do zwiększenia stypendium”[239]. Przepisy nie przewidują sposobu weryfikacji treści regulaminów uchwalanych w uczelniach. Sposobem na ich częściową kontrolę należy uznać wniesienie skargi do sądu administracyjnego na rozstrzygnięcie oparte na ich podstawie[240].

Charakter uznaniowy oceny wniosków o przyznanie stypendium doktoranckiego z dotacji projakościowej nie może być mylony z dowolnością. Uznaniowość oznacza dokonanie wyboru, jednak powinien być on oparty na jasnych przesłankach i być poparty argumentami wyjaśniającymi podjęcie takiej a nie innej decyzji[241]. Stypendium projakościowe przyznawał rektor po zaopiniowaniu przez komisję doktorancką jednostki organizacyjnej uczelni[242].

Mowa tu tylko o regulaminach uchwalanych przez rektorów, tak wynika z literalnego brzmienia przepisu 200a ustawy PoSW. Dlatego powstawały wątpliwości czy zwiększenie, o którym tu mowa przysługuje również doktorantom jednostek naukowych. Biorąc pod uwagę literalne brzmienie przepisu należałoby sądzić, że jest to stypendium dedykowane jedynie doktorantom uczelni. Argumentem za tą tezą jest również wskazanie w ustawie, że to stypendium przysługuje za działalność naukową i dydaktyczną. Co prawda pierwszą z nich mogą realizować zarówno doktoranci uczelni, jak i jednostek naukowych, natomiast działalność dydaktyczną mogą prowadzić tylko doktoranci studiów doktoranckich na uczelniach. Wskazuje to, że ustawodawca celowo pominął doktorantów jednostek naukowych. Gratyfikując pozostałych doktorantów za prowadzoną dydaktykę. W literaturze można znaleźć pogląd, że nie był to trafny zabieg, żeby wykluczać część doktorantów z możliwości korzystania z tego uprawnienia[243].

Ustawa PoSW określała maksymalny limit osób jakie mogły otrzymywać stypendium projakościowe – nie więcej niż 30% najlepszych doktorantów na poszczególnych latach studiów doktoranckich. Zatem dla każdego rocznika studiów

[239] Wyrok WSA z dnia 1 października 2014 r. III SA/Kr 399/14, LEX nr 1534851.
[240] Przykładem może być Wyrok WSA z dnia 10 października 2023 r., II SA/Bk 602/23, LEX nr 3622381, sąd uznał, że: „przesłanka nieterminowego realizowania programu studiów doktoranckich nie ma zastosowania dla oceny spełnienia przesłanek do uzyskania stypendium doktoranckiego z dotacji projakościowej, względem doktorantów przedłużających okres odbywania studiów doktoranckich z uwagi na konieczność prowadzenia badań naukowych”.
[241] Wyrok WSA z dnia 16 czerwca 2016 r. II SA/Bk 94/16, LEX nr 2075628.
[242] Komisja ta rozpatrywała również wnioski o stypendia doktoranckie, więcej o komisji w rozdziale poświęconym stypendiom doktoranckim.
[243] A. Musiała, *Komentarz do art. 200a*, [w:] K.W. Baran (red.), *Akademickie prawo pracy. Komentarz do art. 107-158 oraz 196-201a i 226 ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym*, Warszawa 2015, LEX/el.

doktoranckich ustalano własny ranking najlepszych doktorantów. Decyzja, ile dokładnie osób otrzyma stypendium projakościowe należała do rektora. Było to zależne od liczby doktorantów na poszczególnych latach studiów i ilości środków finansowych przeznaczonych na ten cel.

W przypadku, kiedy doktorant nie otrzymał stypendium doktoranckiego, jednak znajdował się w grupie 30 % najlepszych doktorantów, mógł uzyskać stypendium projakościowe, kwota zwiększenia stawała się stypendium doktoranckim.

Kwotę zwiększenia stypendium doktoranckiego regulowało rozporządzenie w sprawie studiów doktoranckich i stypendiów doktoranckich[244], określono minimalną jego wysokość na 800 zł. miesięcznie. W zależności od posiadanych środków uczelnie mogły przyznać stypendium projakościowe w wyższej kwocie. W literaturze funkcjonuje pogląd, że rektor może różnicować kwotę stypendium pomiędzy doktorantami, w zależności od osiągnięć dydaktycznych i naukowych doktoranta. Jednakże powinno się to opierać na jasnych, jednolitych zasadach obowiązujących wszystkich upoważnionych do otrzymania stypendiów[245].

Środki na ten rodzaj stypendium pochodziły z dotacji projakościowej[246], czyli dotacji podmiotowej z budżetu państwa przeznaczonej na wsparcie zadań projakościowych.

2.6.3.4 System pomocy materialnej

Ustawa PoSW oferowała szereg uprawnień przysługujących w ramach pomocy materialnej. Niewątpliwie ubieganie się o pomoc socjalną należało do kolejnych przywilejów uczestników studiów trzeciego stopnia. Niestety ustawa PoSWiN pozbawiła doktorantów tych świadczeń. Należy takie działanie ocenić negatywnie, ponieważ doktoranci zostali jedyną grupą społeczności akademickiej, pozbawioną pomocy z funduszu materialnego.

Przepisy art. 199 ustawy PoSW[247] przewidywały w ramach pomocy materialnej możliwość ubiegania się o: stypendium socjalne, zapomogi, stypendium dla najlepszych

[244] Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie studiów doktoranckich i stypendiów doktoranckich (Dz.U.2017.1696, z późn. zm.).
[245] S. Nitecki, *Komentarz do art. 200a*, [w:] P. Chmielnicki, P. Stec (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2017, LEX/el.
[246] Więcej o dotacji, z której finansowane było zwiększenie stypendium doktoranckiego w art. 94b ustawy PoSW.
[247] Dodane nowelizacją z dnia 18 marca 2011 r., powodem wprowadzenia nowelizacji była zmiana brzmienia art. 173 ustawy PoSW, który wymienia katalog świadczeń w ramach funduszu pomocy

doktorantów, stypendium specjalne dla osób niepełnosprawnych, stypendium ministra za wybitne osiągnięcia. Ustawodawca w sposób wyczerpujący wymienia rodzaje pomocy materialnej, jest to katalog zamknięty. W ramach pomocy socjalnej możliwe było również zakwaterowanie w domu studenckim dla siebie i swoich bliskich oraz korzystanie z wyżywienia na stołówce uczelnianej.

Pomoc socjalna należy do publicznych praw podmiotowych, w tym przypadku również mamy do czynienia z uznaniem administracyjnym organu podejmującego decyzję o przyznaniu tej pomocy. Ograniczeniem jest limit środków przeznaczonych na ten cel z budżetu państwa oraz limity wynikające z dostępnej bazy noclegowej i gastronomicznej jednostki.

S. Nitecki wskazał, że celem omawianych świadczeń było stworzenie odpowiednich warunków zgłębiania wiedzy, nie zaś zaspakajanie potrzeb bytowych doktoranta. Szczególnie widoczne było to przy stypendium dla najlepszych doktorantów i stypendium ministra za wybitne osiągnięcia, w tych dwóch przypadkach podstawą przyznania pomocy były osiągnięcia naukowe doktoranta i jego wyniki w nauce. Sytuacja materialna doktoranta w tych przypadkach była bez znaczenia. Najczęściej świadczenia te pełniły dwojaką funkcję, z jednej strony zaspakajały podstawowe potrzeby bytowe uczestników studiów doktoranckich, a z drugiej były czynnikiem motywacyjnym[248] do osiągania wysokich wyników naukowych. W przypadku stypendium socjalnego celem nadrzędnym było wsparcie doktoranta będącego w niekorzystnej sytuacji materialnej. Autor podaje, że głównym celem świadczeń z pomocy materialnej było umożliwienie doktorantowi zdobywanie wiedzy w godnych warunkach[249].

Reguły przyznawania świadczeń pomocy materialnej określał rektor po uzgodnieniu z uczelnianym organem samorządu doktorantów. Wskazanie właściwego organu uzgadniającego następowało w regulaminie samorządu doktorantów. Mowa była o „uzgodnieniu", a więc właściwy organ miał zaakceptować propozycję zasad przyznawania świadczeń pomocy materialnej. Rektor nie mógł samowolnie narzucać tych zasad, a jego propozycje powinny uzyskać akceptację doktorantów.

materialnej, o którym mowa w art. 103 wspominanej ustawy. Podyktowane było to również chęcią zrównania sytuacji studentów i doktorantów.

[248] Znalazło to potwierdzenie również w orzecznictwie, między innymi: wyrok WSA z dnia 8 czerwca 2017 r. II SA/Ol 357/17, LEX nr 2323207.

[249] S. Nitecki, *Komentarz do art. 199*, [w:] P. Chmielnicki, P. Stec (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2017, LEX/el.

Art. 199 ust. 1a i 1b[250] ustawy PoSW przewidywał możliwość ubiegania się o zakwaterowanie w domach studenckich uczelni lub wyżywienie w stołówce studenckiej. Doktorant mógł również ubiegać się o zakwaterowanie małżonka i dziecka. Uprawnienia te uzupełniały pomoc w ramach pomocy materialnej i zależały od bazy socjalnej uczelni. Zatem uczelnia zaspokajała te potrzeby ze środków własnych.

Adresatami świadczeń z funduszu pomocy materialnej są doktoranci. Z pomocy materialnej mogli korzystać poza doktorantami uczelni, również doktoranci jednostek naukowych, na analogicznych zasadach. Należy sądzić, że z omawianych uprawnień mogli korzystać zarówno doktoranci studiów stacjonarnych, jak i niestacjonarnych. Kwestią do rozważenia była sytuacja czy formy pomocy materialnej przysługiwały osobom, które nie zaliczyły danego roku. Orzecznictwo wskazywało, że należało się kierować celem dla jakiego formy wsparcia utworzono, chodzi w głównej mierze o motywację do efektywnego działania. Nie stanowiło naruszenia przepisów powszechnie obowiązujących, jeśli organ decyzyjny nie przyznał pomocy materialnej z uwagi na niezaliczenie roku[251]. Takie rozwiązanie było właściwe dla stypendiów uzależnionych od osiąganych przed doktoranta wyników w nauce i dokonań naukowych doktoranta. Nie wydawało się to jednak słuszne dla tych form pomocy materialnej, które były zależne od sytuacji finansowej doktoranta, zdarzeń losowych i stanu zdrowia osoby ubiegającej się o takie świadczenie.

Ustawa nie przewidywała żadnych ograniczeń w przyznawaniu tych form pomocy socjalnej, takie ograniczenia, jak i zasady, na których organ decyzyjny będzie opierał swoje rozstrzygnięcia, mogły być wprowadzone aktami wewnętrznymi.

Ustawodawca zastrzegał, że do przyznawania świadczeń z funduszu pomocy materialnej stosowano analogicznie przepisy dotyczące pomocy materialnej dla studentów z wyjątkiem art. 174 ust. 4. Wyłączony przepis dotyczył podziału środków na poszczególne formy pomocy społecznej. W przypadku doktorantów do kompetencji władz uczelni lub jednostek naukowych należał podział otrzymanej z budżetu państwa dotacji na cele pomocy materialnej. Zasygnalizować należy, że zgodnie z art. 103 ustawy PoSW środki na świadczenia dla doktorantów w uczelniach pochodziły ze wspólnego

[250] Przepis art. 199 1a i 1b został dodany ustawą z dnia 11 lipca 2014 r. o zmianie ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym oraz niektórych innych ustaw (Dz.U.2014.1198), jest on analogiczny do przepisu art. 173 ust 2 i 3 dotyczącego studentów. Dzięki temu nie budziło wątpliwości czy doktoranci z takiej pomocy uczelni mogą korzystać. Jednak brak takiego przepisu nie wykluczał takiej możliwości.
[251] Wyrok WSA z dnia 28 maja 2008 r. IV SA/Po 403/07, LEX nr 510262.

funduszu pomocy materialnej studentów i doktorantów[252]. W jednostkach naukowych, gdzie nie ma studentów tworzony był fundusz pomocy materialnej dedykowany tylko doktorantom.

Odwołanie do przepisów dotyczących studentów rodziło wiele wątpliwości między innymi dotyczących organów przyznających stypendia. Z odwołania do sytuacji prawnej studentów wynika zakaz pobierania świadczeń z funduszu pomocy materialnej na więcej niż jednych studiach doktoranckich i tym samym obowiązek złożenia oświadczenia o niepobieraniu świadczeń na innych studiach doktoranckich[253].

Przepisy art. 199 ust. 5 ustawy PoSW wprowadzały podstawowe zasady, którymi należało się kierować przy przyznawaniu stypendium dla najlepszych doktorantów. Na pierwszym roku kształcenia stypendium to mógł otrzymać doktorant, który osiągnął bardzo dobre wyniki w postępowaniu rekrutacyjnym. Wyniki kwalifikujące do uzyskania stypendium były określane w ramach uznania administracyjnego przez rektorów lub dyrektorów jednostek w uzgodnieniu z organem samorządu doktorantów. Zwrot „bardzo dobre wyniki" w praktyce oznaczał wysoką pozycję na liście rankingowej, co oczywiście należało ocenić pozytywnie. Pozytywny wynik postępowania rekrutacyjnego nie zawsze pokrywał się z przyznaniem stypendium.

Na kolejnych latach studiów doktoranckich stypendium to mogło być przyznane osobie, która w roku akademickim[254] poprzedzającym przyznanie stypendium spełniała łącznie następujące warunki: uzyskała dobre lub bardzo dobre wyniki egzaminów objętych programem studiów doktoranckich, wykazała progres w przygotowaniu rozprawy doktorskiej i pracy naukowej oraz wykazała szczególne zaangażowanie w pracę dydaktyczną. Przesłanki te musiały być spełnione kumulatywnie[255].

Wątpliwości budziła kwestia dobrych i bardzo dobrych wyników egzaminów, bowiem nie było wiadomo, czy ustawodawca miał na myśli wszystkie przedmioty czy

[252] Podział tych środków pomiędzy studentów i doktorantów następował na zasadach określonych w art. 174 ust. 2 ustawy PoSW.
[253] Zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 5 listopada 2013 r., K 40/12, OTK-A 2013, nr 8, poz. 120. W wyroku, analizowano możliwość przyznawania stypendiów naukowych tej samej osobie, studiującej na więcej niż jednym kierunku studiów. Trybunał uznał, że możliwe jest wprowadzenie ograniczeń w tym zakresie i będzie to usprawiedliwiony wyjątek od zasady równości.
[254] A. Musiała podaje w wątpliwość słuszność określenia w tym miejscu „rok akademicki", bowiem w jednostkach naukowych brak jest wyznaczenia lat akademickich. Należy rozumieć przez to „okres kształcenia" który powinien zostać dookreślony wewnętrznymi aktami uczelni czy jednostki naukowej (A. Musiała, *Komentarz do art. 199*, [w:] K. W. Baran (red.), *Akademickie prawo pracy. Komentarz do art. 107-158 oraz 196-201a i 226 ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym*, Warszawa 2015, LEX/el. Wspominali o tym również: H. Izdebski i J. M. Zieliński, *Komentarz do art. 199,* [w:] H. Izdebski i J. M. Zieliński (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2019, s. 561 - 564.
[255] Wyrok WSA z dnia 17 kwietnia 2019 r., III SA/Kr 144/19, LEX nr 2656557.

tylko te które kończyły się egzaminami. Przyjęto w praktyce, że to jednostki naukowe i uczenie w wewnętrznych regulaminach dookreślą wątpliwe kwestie.

Również wykazanie się postępami w przygotowaniu rozprawy doktorskiej i pracy naukowej nastręczało pewnych trudności, ponieważ trudno było je zweryfikować. Użyte przez ustawodawcę pojęcia są nieostre. Nie wiadomo było co należy rozumieć przez postęp w pracy naukowej i kiedy możemy uznać, że doktorant ten postęp osiągnął. Czy przygotowanie jednego artykułu, wystąpienie na naukowej konferencji krajowej czy międzynarodowej było takim postępem. Niewątpliwie łatwiej było zweryfikować postępy w przygotowaniu rozprawy doktorskiej, doktorant mógł przedstawić kolejne rozdziały pracy. Należy stwierdzić, że opracowanie kolejnej części dysertacji doktorskiej należało traktować, jako postępy w pracy naukowej. Sytuacja odwrotna nie rodzi takich samych wniosków, napisanie publikacji nie będzie równoznaczne z postępami w przygotowaniu pracy doktorskiej[256] .

Ostatni z wymogów – zaangażowanie w pracę dydaktyczną również nie był prosty do weryfikacji. Zaangażowanie można bowiem ocenić różnymi kryteriami np. ilością godzin prowadzonych zajęć, jakością prowadzonych zajęć, stopniem trudności itp. Akty wewnętrzne jednostek powinny dookreślać te kryteria, w sposób umożliwiający w jasny, niebudzący wątpliwości sposób wycenę zaangażowania w pracę dydaktyczną. W przypadku doktorantów jednostek naukowych ten wymóg był pomijany z racji, że nie prowadzili oni dydaktyki[257].

M. Małecki stwierdził, że minimalnym wymogiem ubiegania się o stypendium dla najlepszych doktorantów powinny stanowić dobre wyniki z egzaminów objętych programem studiów. Po spełnieniu warunku wysokiej średniej ocen, pozycje na liście rankingowej będą różnicowały punkty z pozostałych warunków. Określił, że obostrzenie w postaci pozbawienia ubiegania się o to stypendium w przypadku uzyskania z chociażby jednego egzaminu oceny niższej niż 4,0, jako nazbyt surowe[258].

Decyzje przyznające stypendia najczęściej nie były uzasadniane, możliwość ta wynika z art. 107 § 4 k.p.a., który przewiduje możliwość odstąpienia od uzasadniania decyzji, która w całości jest zgodna z żądaniem strony.

---

[256] M. Małecki, K. Mamak, *Kryteria oceny dorobku doktorantów*, „Państwo i Prawo", 2014, nr 11, s. 92-106.
[257] S. Nitecki, *Komentarz do art. 199*, [w:] P. Chmielnicki, P. Stec (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2017, LEX/el.
[258] M. Małecki, K. Mamak, *Kryteria oceny dorobku doktorantów*, „Państwo i Prawo", 2014, nr 11, s. 92-106.

Skorzystanie z przedłużenia studiów doktoranckich ze względu na przesłanki prawne, nie uzasadniało odmowy przyznania stypendium dla najlepszych doktorantów[259].

Zgodnie z art. 273 ust. 1 ustawy wprowadzającej, w roku akademickim 2018/2019 pomoc materialna, zakwaterowanie i wyżywienie, o których mowa w art. 173 i art. 199 ustawy PoSW przyznaje się na zasadach dotychczasowych i w trybie dotychczasowym.

Należy zaznaczyć, że pomimo zaszeregowania stypendium ministra za wybitne osiągnięcia do świadczeń pomocy materialnej, wypłacane jest ono z innej puli środków finansowych, o której mowa była w art. 103 ustawy PoSW, niż pozostałe formy pomocy. Z tego względu zostanie ono omówione w odrębnym rozdziale.

2.6.3.5 Stypendium ministra za wybitne osiągnięcia przyznawane doktorantom

Ustawa PoSW przewidywała w ramach świadczeń pomocy materialnej stypendium ministra za wybitne osiągniecia. Regulował to art. 199c ustawy PoSW, który zawierał również delegację do uszczegółowienia między innymi warunków i trybu przyznawania oraz wypłacania stypendium ministra za wybitne osiągnięcia. Znalazło to wyraz najpierw w rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 2011 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania oraz wypłacania doktorantom stypendiów ministra za wybitne osiągnięcia[260], które obowiązywało do 1 lipca 2015 roku. W dniu 29 lipca 2015 r. weszło w życie kolejne rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie stypendiów ministra za wybitne osiągnięcia przyznawanych doktorantom[261], które zostało uchylone 1 października 2018 r. w związku z wejściem w życie ustawy PoSWiN.

Art. 199 ustawy PoSW wskazywał, że stypendium to należy do świadczeń pomocy materialnej, jednak ze względu na zgoła odmienny charakter tego stypendium, ustawodawca osobno uregulował kwestie z nim związane (w art. 199c oraz w akcie wykonawczym). Przepis ten był analogiczny do regulacji art. 178 ustawy PoSW dotyczącego studentów. Celem stypendium ministra podobnie jak stypendium dla

[259] Wyrok WSA z dnia 17 kwietnia 2019 r. III SA/Kr 145/19, LEX nr 2657189.
[260] Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 14 września 2011 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania oraz wypłacania doktorantom stypendiów ministra za wybitne osiągnięcia (Dz.U.2011.214.1271).
[261] Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 lipca 2015 r. w sprawie stypendiów ministra za wybitne osiągnięcia przyznawanych doktorantom (Dz.U.2015.1051).

najlepszych doktorantów było zmotywowanie doktorantów do pracy naukowej. Było ono przyznawane najbardziej aktywnym naukowo doktorantom w kraju.

Stypendium ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego[262] za wybitne osiągnięcia było przyznawane doktorantom na wniosek rektora uczelni, wniosek w pierwszej kolejności podlegał opinii rady podstawowej jednostki organizacyjnej lub jeśli takiej rady w strukturach uczelni nie było, przez senat. W tym miejscu należy wskazać, że było to stypendium dedykowane tylko doktorantom uczelni, ustawodawca wyłączył możliwość przyznawania go doktorantom jednostek naukowych.

Stypendium ministra za wybitne osiągnięcia finansowane było z budżetu państwa z części, której dysponentem był minister nadzorujący daną uczelnię, wyjątkiem były uczelnie wojskowe, w ich przypadku finansowanie pochodziło z budżetu ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego.

Stypendium ministra za wybitne osiągniecia było przyznawane doktorantowi na rok akademicki, który spełnił kumulatywnie następujące warunki:

- zaliczył poprzedni rok akademicki;
- uzyskał w danym roku akademickim wpis na kolejny rok studiów doktoranckich (zgodnie z programem studiów);
- uzyskał w okresie studiów doktoranckich[263] wybitne osiągnięcia naukowe lub artystyczne związane z dziedziną nauki i dyscypliną, w ramach których odbywał studia doktoranckie lub wybitne osiągnięcia w sporcie.

Szczegółowo wyróżniające osiągnięcia naukowe[264], artystyczne i sportowe wymienia rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie stypendiów

---

[262] W przypadku uczelni służb państwowych, artystycznych, medycznych oraz morskich uprawnienie ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego wykonują ministrowie (zgodnie z art. 33 ust. 2 ustawy PoSW):

- Minister Obrony Narodowej (dodatkowo opiniuje wniosek o przyznanie stypendium doktorantom uczelni wojskowych) - w odniesieniu do uczelni wojskowych;
- minister właściwy do spraw wewnętrznych - w odniesieniu do uczelni służb państwowych;
- minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego - w odniesieniu do uczelni artystycznych;
- minister właściwy do spraw zdrowia - w odniesieniu do uczelni medycznych;
- minister właściwy do spraw gospodarki morskiej - w odniesieniu do uczelni morskich.

[263] Przez okres studiów doktoranckich należało rozumieć okres od dnia rozpoczęcia tych studiów. Jeżeli doktorant ponownie uzyskał stypendium – od dnia 1 października roku, w którym otrzymał ostatnie stypendium do 30 września roku, w którym aplikuje o stypendium.

[264] WSA w Warszawie wypowiedział się, że podmiot decydujący o przyznaniu stypendium ma oceniać całokształt osiągnięć, nie tylko okoliczności dotyczące ich upowszechniania (publikacji). Podstawą oceny powinny być kwestie merytoryczne i formalne. Nie można dokonać oceny tylko na podstawie przesłanek formalnych, które powinny być stosowane jedynie posiłkowo (wyrok WSA z dnia 19 listopada 2019 r. II SA/Wa 1583/19, LEX nr 2945005).

ministra za wybitne osiągnięcia przyznawanych doktorantom[265]. Rozporządzenie określało również ścieżkę postępowania przy ubieganiu się o stypendium, w załączniku był określony wzór wniosku o przyznanie stypendium.

Nie budzi wątpliwości, że decyzja o przyznaniu czy odmowie przyznania stypendium ma charakter uznaniowy. Wskazane w przepisach przesłanki, których spełnienie warunkowało przyznanie stypendium ministra były niedookreślone, pozostawiały pewną swobodę w ocenie przez zespoły ekspertów. Konsekwencją uznaniowości podejmowanych decyzji w tym zakresie jest też ograniczony zakres kontroli sądów administracyjnych. Kontrola dotyczyć może tylko kwestii formalnych, rozstrzygnięcia czy decyzja nie opiera się na dowolności, czy rozstrzygnięcie jest zgodne z prawem, czy zbadano całokształt okoliczności sprawy. Sąd nie dokonuje oceny osiągnięć doktoranta ani tego czy noszą one cechy wybitności czy innowacyjności. Organy uczelni powinny były ocenić merytoryczną wartość osiągnięć doktoranta, natomiast minister podejmował ostateczną decyzję i mógł wprowadzić własne kryteria oceny, które pozwolą na ocenę czy dany dorobek można ocenić jako wybitny[266].

Zgodnie z ustawą wprowadzającą (art. 274) ostatni nabór wniosków o stypendia ministra za wybitne osiągnięcia miał miejsce w roku akademickim 2018/2019[267] i prowadzono go na zasadach dotychczasowych.

2.6.3.6 Inne rodzaje stypendiów

Przepisy przewidywały również inne rodzaje stypendiów oferowane przez podmioty zewnętrzne. Stypendia, te były niezależne od innych form wsparcia finansowego doktorantów, przewidzianych w przepisach ustawy PoSW. Podmiotami, które mogły przekazywać stypendia doktorantom były: jednostki samorządu terytorialnego (gminy, powiaty oraz województwa samorządowe), osoby fizyczne, jak i osoby prawne niebędące państwowymi ani samorządowymi osobami prawnymi.

Ustawa PoSW przewidywała w art. 199a możliwość przyznania stypendiów dla doktorantów przez jednostki samorządu terytorialnego. Ustawodawca odwołał się do rozwiązania zastosowanego w art. 173a ustawy PoSW dotyczącego studentów. Przyznawane „lokalne" stypendia mogły mieć wymiar motywacyjny np. przyznanie

[265] Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 lipca 2015 r. w sprawie stypendiów ministra za wybitne osiągnięcia przyznawanych doktorantom (Dz.U.2015.1051).
[266] Wyrok WSA z dnia 11 marca 2019 r. II SA/Wa 959/18, LEX nr 2644890.
[267] Nabór wniosków trwał do 15 października 2018 r.

stypendiów za wyniki naukowe albo mogły mieć charakter pomocowy (np. zapewnienie środków na utrzymanie). Stypendia te były przyznawane na podstawie uchwały organu stanowiącego jednostki samorządu terytorialnego, której minimum stanowiło określenie rodzaju pomocy materialnej, sposobu i terminu ubiegania się o stypendium, kryteria wyłaniania beneficjentów, maksymalną wysokość pomocy materialnej. Stypendia oferowane przez samorządy terytorialne miały charakter subsydiarny, w stosunku do innych przewidzianych w ustawie, ale i fakultatywny. Przepis art. 199a PoSW dawał podstawę do podjęcia przez samorządy działań w zakresie przyznania świadczeń materialnych doktorantom[268], ale nie nakładał na nie takiego obowiązku. Ustawodawca celowo zastosował określenie jednostki samorządu terytorialnego, traktując krąg podmiotów mogących przyznać stypendia szeroko (wszystkie szczeble samorządu terytorialnego). Adresatami stypendium byli doktoranci, jednak wybór spośród tej grupy osób, które otrzymają pomoc czy też kryteria przyznania, przepisy pozostawiały jednostkom samorządowym. Również forma pomocy była wybierana przez jednostki samorządu terytorialnego.

Kolejną formą wsparcia doktorantów były stypendia naukowe przyznawane doktorantom przez osoby fizyczne i osoby prawne, które nie były państwowymi ani samorządowymi osobami prawnymi. Przyznawanie świadczeń przez jednostki samorządowe ma wyraźne umocowanie w wyżej omówionym artykule 199a ustawy PoSW. Prawodawca wyłączył jednak możliwość przyznawania stypendium przez państwowe osoby prawne, a tym samym wyłączył sytuację możliwego zdublowania finasowania doktorantów z budżetu państwa. Również w tym przypadku ustawodawca odwołał się do regulacji studenckich - art. 173b miał tutaj zastosowanie. Podstawą przyznania stypendiów przez te podmioty mogły być tylko osiągnięcia naukowe (można to wnioskować po samej nazwie: stypendia naukowe). Przepis ten znacznie rozszerzył krąg podmiotów, które mogły wesprzeć uczestników studiów trzeciego stopnia. Ustawodawca nie narzucił formy prawnej przyznawanych świadczeń. Ograniczeniu swobody udzielania tego rodzajów stypendium doznają natomiast zasady ich przyznawania. Ponieważ wymagały one zatwierdzenia przez Ministra właściwego do

[268] Stanowiło to delegację ustawową umożliwiającą podjęcie odpowiednich kroków do przyznania pomocy materialnej doktorantom. Zawarcie delegacji ustawowej w ustawie PoSW było istotne dla doktorantów, żadne bowiem inne przepisy nie otwierały drogi do możliwości przyznania stypendiów. Bez tego jednostki samorządu terytorialnego nie mogłyby takiej pomocy przekazać.

spraw szkolnictwa wyższego[269], po zaopiniowaniu przez Radę Główną Nauki i Szkolnictwa Wyższego[270]. Z obowiązujących wówczas przepisów nie wynikało wprost, w jakiej formie prawnej następuje zatwierdzenie zasad przyznawania stypendiów za wyniki w nauce. Mogło ono przybierać postać aktu lub czynności z zakresu administracji publicznej, jak również uznać można je za akt administracyjny.

2.6.4 Samorządność doktorancka

Doktoranci, jak każda grupa społeczności akademickiej została wyposażona w atrybut samorządności w reprezentowaniu swoich praw.

Kwestie samorządności doktorantów nie uległy znaczącym zmianom na przestrzeni lat i wprowadzanych zmian. Zarówno ustawa PoSW, jak i PoSWiN artykułuje, że wszyscy doktoranci zarówno uczestnicy studiów doktoranckich prowadzonych w uczelni lub jednostce naukowej (art. 208 ustawy PoSW), jak i doktoranci w podmiocie prowadzącym szkołę doktorską tworzą samorząd doktorantów.

Zasady dotyczące funkcjonowania samorządu doktorantów pod reżimem ustawy PoSW zostały opracowane w sposób analogiczny do samorządu studentów. Samorząd doktorantów działa przez swoje organy, które są wyłącznym reprezentantem ogółu doktorantów jednostki. Podstawą działania samorządu doktorantów były akty powszechnie obowiązujące oraz regulamin samorządu. Regulamin powinien być zgodny z aktami wewnętrznymi obowiązującymi w jednostce prowadzącej kształcenie doktorantów. Przepisy ustawy PoSW (art. 202 ust. 3 i 4) wyraźnie wskazywały, że samorząd działa zgodnie ze statutem uczelni. Nad legalnością regulaminu samorządu doktorantów czuwał senat uczelni. Regulamin obowiązywał dopiero po stwierdzeniu jego zgodności przez senat z ustawą PoSW i statutem uczelni. Pierwszy regulamin samorządu doktorantów uchwalał senat, w kompetencji tego organu było również zatwierdzanie wprowadzanych w nim zmian. Przedmiotem regulacji były w szczególności zasady

[269] W przypadku doktorantów uczelni wojskowych, służb państwowych, artystycznych, medycznych oraz morskich zasady przyznawania stypendiów wymagały również zasięgnięcia opinii właściwych ministrów, o których była mowa w art. 33 ust. 2 ustawy PoSW: „Uprawnienia ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego w zakresie nadzoru, o którym mowa w ust. 1, sprawują odpowiednio:
1) Minister Obrony Narodowej - w odniesieniu do uczelni wojskowych;
2) minister właściwy do spraw wewnętrznych - w odniesieniu do uczelni służb państwowych;
3) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego - w odniesieniu do uczelni artystycznych;
4) minister właściwy do spraw zdrowia - w odniesieniu do uczelni medycznych;
5) minister właściwy do spraw gospodarki morskiej - w odniesieniu do uczelni morskich."

[270] S. Nitecki, *Komentarz do art.: 173a, 173b* oraz *199b,* [w:] P. Chmielecki, P. Stec (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2017, LEX/el.

organizacji i tryb działania samorządu, rodzaje organów kolegialnych i jednoosobowych, sposób ich wyboru i kompetencje.

Samorząd doktorantów posiadał kompetencje uchwałodawcze realizowane przez odpowiednie organy. Ustawa PoSW określała właściwości działania samorządu doktorantów należało do nich m. in. prowadzenie działalności w zakresie spraw socjalno-bytowych i kulturalnych, opracowanie i promowanie kodeksu etyki doktoranta, podział środków finansowych przeznaczonych przez organy uczeni na cele doktoranckie. Samorząd jest również organem opiniodawczym w wielu kwestiach między innymi w sprawie powoływania czy odwoływania kierownika studiów doktoranckich. Do obowiązków samorządu należało składanie przez swoje organy, nie rzadziej niż raz w roku sprawozdania z rozdziału środków finansowych.

Nadzór nad legalnością działania samorządu sprawował rektor, który ma ustawowe uprawnienie do uchylenia uchwał organów samorządu niezgodnych z obowiązującymi przepisami. Środki materialne umożliwiające funkcjonowanie samorządu były zapewnione przez uczelnię, na mocy art. 202 ust. 8 w zw. z art. 208 ust. 2.

Na czele samorządu doktorantów stał przewodniczący lub prezes, który pełnił funkcje reprezentatywne, organizował prace samorządu. Jego szczegółowe kompetencje określał regulamin samorządu. Zazwyczaj przewodniczący lub prezes stał na czele organu kolegialnego (zarządu), który był organem wykonawczym. W praktyce często samorządy powoływały również inne organy (np. komisję rewizyjną, czy sąd koleżeński), komisje doradcze stałe lub doraźne w zależności od potrzeb.

Na szczeblu krajowym doktoranci reprezentowani są przez Krajową Reprezentację Doktorantów (KRD). Członkami KRD są przedstawiciele samorządów doktoranckich uczelni i jednostek naukowych, wynika to wprost z ustawy PoSW, zatem przynależność do KRD z mocy ustawy jest obowiązkowa. Liczebność zrzeszonych członków nie ma znaczenia dla istnienia KRD.

Ustawa PoSW nadawała KRD atrybut osobowości prawnej[271], oznacza to, że KRD posiada zarówno zdolność sądową jak i zdolność do czynności prawnych. Organy KRD działają na rachunek i w imieniu Krajowej Reprezentacji Doktorantów oraz na własną

[271] Osobowość prawną KRD uzyskało ustawą z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U.2011.84.455), dzięki czemu KRD stało się ustawowo obligatoryjnym podmiotem. Dotychczas nie było obowiązku utworzenia i działania KRD.

odpowiedzialność. Takiej możliwości nie ma samorząd doktorantów, który nie może samodzielnie zaciągać zobowiązań, a do legitymacji swoich działań potrzebuje zgody organów uczelni[272]. KRD działa analogicznie do Parlamentu Studentów Rzeczypospolitej Polskiej (PSRP), z tego względu ustawa PoSW w niektórych miejscach odsyła do stosowania przepisów dotyczących PSRP. Krajowa Reprezentacja Doktorantów jest organem opiniodawczym w sprawach dotyczących doktorantów, między innymi opiniuje przedłożone przez ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego projekty aktów prawnych dotyczące doktorantów. Najważniejszym organem KRD jest zjazd delegatów[273].

KRD działa na podstawie statutu uchwalonego przez zjazd delegatów, który określa zasady i tryb działania, w szczególności rodzaje organów kolegialnych i jednoosobowych, sposób ich wyboru, kompetencje. Statut wchodzi w życie po stwierdzeniu jego zgodności z przepisami prawa przez ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego (taka sama procedura obowiązuje przy zmianach statutu).

Środki finansowe na działalność Krajowej Reprezentacji Doktorantów przekazuje w formie dotacji Minister właściwy do spraw szkolnictwa wyższego. Konsekwencją tego jest obowiązek rozliczenia się z otrzymanych środków zgodnie z dyscypliną finansów publicznych.

Ustawa PoSW przewidywała również możliwość zrzeszania się doktorantów w uczelnianych organizacjach doktorantów, w szczególności kołach naukowych oraz zespołach artystycznych i sportowych.

2.6.5 Inne uprawnienia doktorantów

Poza wskazanymi we wcześniejszych rozdziałach prawami i obowiązkami, przepisy gwarantowały doktorantom również inne uprawnienia.

Przepisy ustawy PoSW przyznawały doktorantom prawo do przerw wypoczynkowych w wymiarze nieprzekraczającym ośmiu tygodni w ciągu roku[274], które

[272] A. Bednarczyk-Płachta, *Komentarz do art. 209*, [w:] P. Chmielnicki, P. Stec (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2017, LEX/el.

[273] Więcej o Krajowej Reprezentacji Doktorantów można znaleźć w statucie zamieszczonym na stronie: https://krd.edu.pl/ (dostęp na dzień: 04.02.2021 r.).

[274] Prawdopodobnie ustawodawcy chodziło o rok kalendarzowy, nie zaś akademicki. Należy uznać takie określenie za przemyślany zabieg ustawodawcy, w obu stanach prawnych przyjął to samo rozwiązanie. Należy upatrywać tu analogii do urlopów wypoczynkowych, które również określane są w roku kalendarzowym. Natomiast ustawodawca posłużył się tygodniami jako jednostką określającą czas trwania odpoczynku, nie zaś dniami jak to ma miejsce przy urlopach wypoczynkowych.

powinny być wykorzystane w okresie wolnym od zajęć dydaktycznych. Wskazuje to na obowiązek ewidencjonowania absencji doktorantów. W doktrynie funkcjonuje pojęcie uprawnień quasi-pracowniczych, które przysługiwały doktorantom, do których można zaliczyć przerwy wypoczynkowe, stanowiące odpowiednik urlopu wypoczynkowego[275]. W czasie przerw wypoczynkowych doktorant miał prawo do pobierania stypendiów. Niewykorzystanie przerw wypoczynkowych, nie rodziło roszczenia o zapłatę ekwiwalentu za niewykorzystany urlop. Prawo do przerw wypoczynkowych mieli wszyscy doktoranci niezależnie od jednostki kształcącej i formy studiów. Przepisy nie regulowały kwestii sposobu wykorzystania okresu odpoczynku, zatem nie było podstaw do stwierdzenia, że przerwa musi być wykorzystana przez doktoranta jednorazowo. Mógł on dowolnie nią dysponować. A. Musiała analizując art. 198 ustawy PoSW stwierdza, że podobnie, jak w przypadku pracowników, przynajmniej jedna przerwa wypoczynkowa powinna mieć dłuższy okres[276]. Tryb udzielania przerw wypoczynkowych powinien być określony w regulaminie studiów doktoranckich.

Przepisy przewidywały dla doktorantów prawo do bezpłatnej opieki zdrowotnej. Doktoranci byli objęci ubezpieczeniem społecznym i powszechnym ubezpieczeniem zdrowotnym zgodnie z obowiązującymi przepisami o systemie ubezpieczeń społecznych oraz o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanej ze środków publicznych.

Uprawnieniem szczególnie ważnym było prawo sformułowane w art. 198 ust. 3 ustawy PoSW, mianowicie chodzi o fakt, że okres odbywania studiów doktoranckich (nie dłuższy jednak niż 4 lata) wlicza się do okresu pracy, od którego zależą uprawnienia pracownicze[277]. Dotyczy to jednak jedynie osób, które uzyskały stopień doktora. Okres

---

[275] P. Stec, *Komentarz do art. 19,8* [w:] P. Stec, P. Chmielnicki (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2017, LEX/el.

[276] A. Musiała, *Komentarz do art. 198*, [w:] K. W. Baran (red.), *Akademickie prawo pracy. Komentarz do art. 107-158 oraz 196-201a i 226 ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym*, Warszawa 2015, LEX/el.

[277] Orzecznictwo stało na stanowisku, że ten przywilej stosuje się tylko w sytuacji zatrudnienia w publicznych i niepublicznych szkołach wyższych, formułuje stwierdzenie: „(…) Prawo o szkolnictwie wyższym, nie precyzuje rodzaju uprawnień pracowniczych, w przypadku których należy uwzględnić ukończone studia doktoranckie. Nie ma zatem, żadnych przesłanek by na podstawie tego przepisu wywieść prawo powoda do zwiększonego wymiaru urlopu u pozwanej (…) w tych wszystkich przypadkach, gdy pracownikowi przysługują większe lub inne niż wymienione w kodeksie pracy uprawnienia, ustawodawca dokładnie określa je w tzw. pragmatykach służbowych takich jak przywołana ustawa PoSW, czy np. ustawa z 26 lutego 1982 r. - Karta Nauczyciela. Regulacje te dotyczą określonego kręgu pracodawców i tylko zatrudnianych przez nich pracowników. W rozpoznawanej sprawie, sytuacja tak nie ma miejsca, bowiem pozwana nie należy do takiego kręgu pracodawców i w stosunku do swoich pracowników jest zobowiązana do przestrzegania przepisów kodeksu pracy (…)". Wyrok SO z dnia 30 sierpnia 2018 r. VIII Pa 66/18, LEX nr 2580350. Jednak obecnie obowiązujące przepisy zmieniły postrzeganie na ten problem i przyjęte w wyżej przytoczonym orzeczeniu rozwiązanie jest już nieaktualne.
Wątpliwości powstawały na gruncie wykładni art. 189 ust. 4 ustawy PoSW. Wskazywano w nim, że „do okresu, o którym mowa w ust. 3, zalicza się również okres odbywania stacjonarnych studiów doktoranckich, jeżeli zostały one przerwane". Z jego treści nie wynikało więc jednoznacznie, czy chodziło

studiów doktoranckich wlicza się również do okresu pracy w sytuacji, kiedy studia były przerwane z powodu podjęcia zatrudnienia w charakterze nauczyciela akademickiego lub pracownika naukowego w instytucjach naukowych[278].

Od 1 października 2014 r. doktoranci mają prawo do ubiegania się o zakwaterowanie w domu studenckim razem z małżonkiem i dziećmi lub wyżywienie w stołówce uczelni[279].

Wskazane wyżej świadczenia można postrzegać jako uzupełnienie udzielanej doktorantom pomocy materialnej, jednak nie jest ona zależna od ilości przekazanych środków finansowych z budżetu państwa, ale jest uzależniona od zasobów socjalnych (bazy mieszkaniowej i żywieniowej), którą dysponuje dana uczelnia.

Wraz z doktorantem w domu studenckim może zamieszkać jego małżonek i dzieci, jest to ograniczony krąg osób i nie należy tego rozpatrywać rozszerzająco. Literalne brzmienie przepisu art. 199 ust. 1b ustawy PoSW wskazuje na możliwość zamieszkania z doktorantem „dziecka", jednak należy przyjmować, że może być to więcej dzieci.

Pomocą dla doktorantów była możliwość ubiegania się o kredyt studencki, na zasadach analogicznych, jak w przypadku studentów, z tym, że ustawodawca wprowadził limit wiekowy, a mianowicie kredyt może otrzymać osoba, która nie ukończyła 35 roku życia[280]. Ustawa wprowadzająca (art. 288) zapewniła możliwość ubiegania się o kredyt studencki doktorantom, którzy rozpoczęli studia doktoranckie przed rokiem

---

tu o okres jako „okres odbywania studiów doktoranckich" czy też o zaliczenie go „do okresu pracy, od którego zależą uprawnienia pracownicze". Aktualnie zarówno w ramach art. 208 ust. 2, jak też w zakresie art. 208 ust. 3 ustawy PoSWiN, odrębnie usytuowano maksymalny termin czterech lat, który może być zaliczony do okresu, od którego zależą uprawnienia pracownicze. Ugruntowany stał się już pogląd, że okres nieukończonych stacjonarnych studiów doktoranckich należały zaliczyć do okresu pracy, nie zaś do okresu studiów doktoranckich (A. Musiała, *Komentarz do art. 198*, [w:] K.W. Baran (red.), *Akademickie prawo pracy. Komentarz do art. 107-158 oraz 196-201a i 226 ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym*, Warszawa 2015, LEX/el). Co więcej A. Musiała stwierdza, że nie ma żadnych przeszkód, by osobie, która uzyskała stopień doktora na podstawie nowych przepisów, zaliczono na poczet okresu pracy, okresu nieukończonych studiów doktoranckich prowadzonych na podstawie przepisów ustawy PoSW.
Reasumując, pogląd wyrażony na podstawie przytoczonego orzecznictwa w obecnym stanie prawnym przestaje być aktualny. Obecne przepisy nie zawężają bowiem stosowania ustawowych norm prawnych tylko w obrębie relacji w ramach uczelni publicznych i niepublicznych.

[278] P. Orzeszko, *Komentarz art. 198*, [w:] W. Senetra, M. Wierzbowski (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa, 2023, s. 451.; A. Musiała, *Komentarz art. 198*, [w:] K.W. Baran (red.), *Akademickie prawo pracy. Komentarz do art. 107-158 oraz 196-201a i 226 ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym,* Warszawa 2015, LEX/el; P. Stec, *Komentarz art. 198*, [w:] P. Chmielnicki, P. Stec (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz,* Warszawa 2017, LEX/el; H. Izdebski, J.M. Zielińsk (red.)*, Komentarz art. 198*, [w:] *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2015, LEX/el.

[279] S. Nitecki, *Komentarz do art. 199*, [w:] P. Chmielnicki, P. Stec (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentar*z, Warszawa 2017, LEX/el.

[280] Dokonano istotnej zmiany, ograniczającej możliwość ubiegania się o kredyt studencki. Dotychczas o kredyt mogli się ubiegać doktoranci, którzy rozpoczęli studia przed 25. rokiem życia.

akademickim 2019/2020 (na okres studiów doktoranckich, maksymalnie na okres 4 lat)[281].

Lokalnym profitem posiadania statusu doktoranta mogą być ulgi w opłatach za przejazdy publicznymi środkami komunikacji miejskiej[282]. Decyzję o wprowadzeniu ulg podejmują jednostki samorządu terytorialnego. Jest to przywilej fakultatywny, nie każdy bowiem samorząd terytorialny decyduje się na ich przyznanie. Czasem przyjęte rozwiązania doznają pewnych ograniczeń, np. samorządy decydują się na przyznanie ulg doktorantom tylko uczelni i jednostek naukowych regionalnych, natomiast doktoranci posiadający legitymację doktorancką z innych jednostek takich ulg nie posiadają. Swobodę w podejmowaniu tej decyzji ustawodawca pozostawił jednostkom samorządu terytorialnego, dał jednak podstawę do jej wydania (delegację ustawową).

Pewne wątpliwości budzi wysokość ewentualnie wprowadzonej ulgi, zdaje się, że decyzja należy do jednostki samorządu terytorialnego i będzie zależna od ilości środków, które samorząd jest w stanie przeznaczyć na ten cel[283]. Rozwiązanie takie prezentowała ustawa PoSW w art. 188 ust. 1a[284].

Model kształcenia doktorantów wprowadzony ustawą PoSW w formie studiów III stopnia funkcjonował przez blisko trzynaście lat. W tym czasie ujawnione zostały problemy, jakie za sobą niosły rozwiązania prawne dotyczące tego systemu. Postrzeganie studiów doktoranckich jako trzeciego stopnia kształcenia doprowadził do spadku elitarności stopnia doktora. Jednostki przyjmowały znaczną liczbę kandydatów co doprowadziło do ich umasowienia i spadku jakości rozpraw doktorskich. Efektywność

[281] W poprzednim stanie prawnym, pod reżimem ustawy PoSW, kwestie związane z kredytami studenckimi regulowała ustawa z dnia 17 lipca 1998 r. o pożyczkach i kredytach studenckich (Dz.U.2017.357).

[282] Zgodnie z ustawą z dnia 20 czerwca 1992 r. o uprawnieniach do ulgowych przejazdów środkami publicznego transportu zbiorowego (Dz.U.2018.295 z późn. zm.) doktoranci do ukończenia 35 roku życia są uprawnieni do ulgi 51% przy:

- przejazdach środkami publicznego transportu zbiorowego kolejowego w pociągach osobowych, pospiesznych i ekspresowych, na podstawie biletów jednorazowych,
- przy przejazdach środkami publicznego transportu zbiorowego kolejowego w pociągach osobowych i pospiesznych, na podstawie imiennych biletów miesięcznych,
- przy przejazdach środkami publicznego transportu zbiorowego autobusowego w komunikacji zwykłej i przyspieszonej, na podstawie biletów imiennych miesięcznych.

[283] M. Dokowicz słusznie zauważa, że celem regulacji było przyznanie doktorantom analogicznych ulg w przejazdach do studentów. Mając to na uwadze, właściwym byłoby przyznanie ulg na takim samym poziomie, na jakim ulga została przyznana studentom (50%). M. Dokowicz zaznacza, że nie jest to jednak poparte przepisami prawa, a dobrą praktyką (M. Dokowicz, *Komentarz do art. 214*, [w:] J. Woźnicki (red.) *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, Warszawa 2019, LEX/el).

[284] Wprowadzenie możliwości objęcia doktorantów ulgami na przejazdy komunikacji miejskiej zostało wprowadzone ustawą z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U.2011.84.455 z późn. zm.).

kształcenia na studiach doktoranckich na przestrzeni lat spadała, w stosunku do doktorantów rozpoczynających studia niewielu kończyło je z sukcesem, osiągając stopień naukowego doktora. Przeprowadzono wiele raportów, które pokazywały problemy kształcenia uczestników studiów trzeciego stopnia[285]. Potwierdzał to raport Najwyższej Izby Kontroli „Kształcenie na studiach doktoranckich"[286]. Wyniki kontroli wykazały, że w badanym okresie studia doktoranckie nie były skutecznym narzędziem kształcenia przyszłej kadry naukowej. W latach 2006-2013 liczba uczestników studiów trzeciego stopnia wzrosła o 40%. Według GUS w roku akademickim 2006/2007 kształciło się w Polsce prawie 31 000 doktorantów, w roku 2013/2014 – ponad 43 300, w kolejnych latach liczba ta pozostawała na stałym poziomie i w roku 2016/2017 odnotowano nieco ponad 43 000 doktorantów; w roku akademickim 2017/2018 odnotowano nieznaczny spadek liczby doktorantów do 41 300 [287] NIK wskazał, że pomimo rosnącej z roku na rok liczby doktorantów, spada liczba uzyskanych stopni doktora.

Przepełniony program studiów przedmiotami, które były nieprzydatne doktorantom w pracy badawczej i dydaktycznej często zniechęcał do ukończenia studiów. Powodem braku finalizacji rozpraw doktorskich był również nadmiar obowiązków i słaby system finansowania. Doktoranci prowadzili badania naukowe wykorzystywane w swoich pracach doktorskich, prowadzili dydaktykę w ramach praktyk zawodowych, do której musieli się przygotować, wymagano od nich wyników publikacyjnych i grantowych, bo to wpływało na pozyskiwanie środków w ramach stypendiów, które były często jedynym źródłem utrzymania doktoranta, a niekiedy i jego rodziny. Nadmiar obowiązków skutkował brakiem czasu na realizację właściwego celu studiów doktoranckich jakim było napisanie rozprawy doktorskiej i jej obrona.

Co do konieczności wprowadzenia zmian w kształceniu doktorantów na studiach doktoranckich zgadzało się całe środowisko akademickie, zarówno władze uczelni i jednostek naukowych, nauczyciele akademiccy, jak i sami doktoranci.

---

[285] Zob. A. Sobkowiak (red.), *Studia doktoranckie i mobilność młodych naukowców. Raport Rady Głównej Nauki i Szkolnictwa Wyższego* (https://rgnisw.nauka.gov.pl/wp-content/uploads/2022/03/Raport-nr-3.pdf, dostęp na dzień: 20.08.2024 r.); M. Dokowicz (red.), *Diagnoza stanu studiów doktoranckich 1.0, Najważniejsze problemy* (http://sd.wfa.uni.wroc.pl/wp-content/uploads/2015/02/Diagnoza-Stanu-Studiów-Doktoranckich-1_0.pdf, dostęp na dzień: 14.03.2024 r.).

[286] Informacja o wynikach kontroli NIK pn. „Kształcenia na studiach doktoranckich" z dnia 5 stycznia 2016 r. (https://www.nik.gov.pl/plik/id,9897,vp,12191.pdfc, dostęp na dzień: 26.08.2024 r.).

[287] Na podstawie danych GUS, Raporty: „Szkoły wyższe i ich finanse w 2017" r. (https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkoly-wyzsze-i-ich-finanse-w-2017-roku,2,14.html, dostęp na dzień: 14.03.2024 r.); „Szkoły wyższe i ich finanse 2013 r." (http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkoly-wyzsze-i-ich-finanse-w-2013-r-,2,10.html, dostęp na dzień: 14.03.2024 r.).

2.7 Postępowanie od wszczęcia przewodu doktorskiego do nadania stopnia doktora

2.7.1 Procedura wszczęcia przewodu doktorskiego na podstawie przepisów ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym

Zwieńczeniem studiów doktoranckich była obrona dysertacji doktorskiej. Uzyskanie stopnia doktora dowodzi ukończenia kształcenia oraz otwiera możliwość kontynuowania pracy naukowej i ubiegania się o stopień doktora habilitowanego, a dalej tytuł profesora. Uzyskanie stopnia doktora jest osiągnięciem kolejnego szczebla kształcenia.

Procedurę nadania stopnia doktora regulowała ustawa o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki z 2003 r.[288] Stopień doktora wymagał przeprowadzenia przewodu doktorskiego (w szkole wyższej przez radę wydziału lub radę innej jej jednostki organizacyjnej; natomiast w innej jednostce organizacyjnej – rada naukowa), wszczynanego na wniosek osoby ubiegającej się o nadanie stopnia (postępowanie wnioskowe). Wszczęcie przewodu następowało na mocy uchwały właściwego organu kolegialnego. Przed jej podjęciem należało określić czy kandydat do stopnia doktora spełnia wszystkie przewidziane w przepisach prawa warunki. Należało spełnić wymogi formalne, mianowicie złożyć wniosek o wszczęcie postępowania wraz z kompletem dokumentów, których wymagał ustawodawca (między innymi: dokument potwierdzający posiadanie tytułu zawodowego lub dokumentu potwierdzającego uzyskanie Diamentowego Grantu; propozycję tematu i koncepcję rozprawy doktorskiej; wskazanie obszaru wiedzy, dziedziny nauki albo sztuki i dyscypliny naukowej albo artystycznej, w zakresie której otwierany był przewód doktorski; propozycję osoby promotora; wykaz dorobku naukowego albo artystycznego)[289].

Ustawodawca wprowadził warunek konieczny do wszczęcia przewodu doktorskiego. Kandydat do stopnia doktora musiał posiadać w dorobku naukowym wydaną lub przyjętą do druku publikację naukową w formie książki lub co najmniej jedną publikację naukową w recenzowanym czasopiśmie naukowym wymienionym w wykazie

[288] T. j. Dz.U.2017.1789, z późn. zm.
[289] Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 19 stycznia 2018 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz.U.2018.261).

czasopism naukowych ogłaszanym przez ministra właściwego do spraw nauki zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 44 ust. 2 ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. o zasadach finansowania nauki (Dz.U.2018.87) lub w recenzowanych materiałach z międzynarodowej konferencji naukowej lub publiczną prezentację dzieła artystycznego. Wyjątkiem od tej zasady byli beneficjenci programu "Diamentowy Grant"[290], w ich przypadku warunkiem wszczęcia przewodu było dołączenie do wniosku opinii potwierdzającej wysoką jakość prac badawczych oraz wysoki stopień zaawansowania tych prac, wydaną przez opiekuna naukowego[291]. Niewątpliwie beneficjenci grantu stanowili specyficzną grupę kandydatów do stopnia naukowego, wymagania wobec nich były odmienne od stawianych uczestnikom studiów doktoranckich.

Wprowadzenie od października 2011 r.[292] warunku *sine qua non* wszczęcia przewodu było podyktowane chęcią podniesienia poziomu rozpraw doktorskich, cel należy określić jako słuszny natomiast sposób realizacji pozostawiał wiele wątpliwości. Trudności stanowił fakt, że większość z wyżej wymienionych form stanowiących dorobek naukowy kandydata do stopnia naukowego doktora nie posiadała definicji legalnych. Stąd duża swoboda organów w ocenie wystarczającego dorobku naukowego do wszczęcia przewodu doktorskiego.

Ocena wniosku pod względem formalnym o wszczęcie przewodu doktorskiego należała do kompetencji kierownika jednostki organizacyjnej uprawnionej do nadania stopnia doktora. Natomiast ocena merytoryczna zasadności wniosku należała do rady jednostki, która wyrażała swoją opinię w drodze uchwały[293]. Czynności przewodu doktorskiego kończyły się właściwymi uchwałami rady jednostki organizacyjnej (np. uchwała w przedmiocie wyznaczenia promotora, wyznaczenia recenzentów, dopuszczenia do publicznej obrony, nadania stopnia doktora).

Doktoranci studiów doktoranckich otwierali przewody doktorskie na różnych etapach kształcenia, niektórzy dość wcześnie, inni bardzo późno, wpływ na to miał nie tylko etap postępu prac nad dysertacją doktorską, ale również wewnętrzne regulacje

[290] Więcej o beneficjentach „Diamentowego grantu" w ustawie PoSW była mowa w podrozdziale poświęconym rekrutacji.
[291] Art. 11 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (t.j. Dz. U. z 2017 r. poz. 1789 z późn. zm.).
[292] Ustawa z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U.2011.84.455, z późn. zm.).
[293] P. Dańczak, *Decyzja administracyjna w indywidualnych sprawach studentów i doktorantów*, Warszawa 2015, s. 289 - 293.

jednostek prowadzących kształcenie. W czasie obowiązywania przepisów ustawy PoSW problemem była znaczna dysproporcja pomiędzy liczbą otwartych przewodów, a liczbą postępowań zakończonych obroną prac doktorskich[294]. W wielu przypadkach, doktoranci otwierali przewody doktorskie, nie kończąc ich, co w praktyce przysparzało dodatkowej pracy administracyjnej, każdy bowiem niedokończony przewód doktorski należało zamknąć.

Warto podkreślić, że po nowelizacji z 2011 r. ustawa o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki[295] w art. 14a przewidywała wspólne przeprowadzenie przewodów doktorskich w zakresie jednej lub kilku dyscyplin naukowych. Dawało to możliwość przeprowadzenia wspólnie przewodów przez różne jednostki organizacyjne. Możliwość taka obejmowała te przewody, których przedmiotem były rozprawy w zakresie określonej dyscypliny naukowej oraz rozprawy interdyscyplinarne. Przewody mogły być przeprowadzane w zakresie jednej albo kilku dyscyplin, z których jedna miała charakter wiodący. Podstawą ich przeprowadzenia było porozumienie rad jednostek organizacyjnych (także zagranicznych podmiotów) uprawnionych do nadawania stopnia doktora w zakresie dyscyplin, w których jest przeprowadzany przewód doktorski. Wymogiem koniecznym było posiadanie przez rady jednostek organizacyjnych uprawnień do nadawania stopnia doktora w zakresie dyscyplin, w których przeprowadzany jest przewód doktorski. H. Izdebski i J.M. Zieliński wskazywali praktyczny problem jaki się z tym wiązał, mianowicie że mogą wystąpić trudności w sytuacji współwystępowania w ramach przewodu zagranicznej jednostki „z państwa, w którym nie występuje dokładny odpowiednik "posiadania uprawnienia do nadawania stopnia doktora"”. Autorzy wskazują, że rozwiązaniem tego problemu, mogło być rozpatrywanie posiadania uprawnień poprzez weryfikację systemu uznawania zagranicznych dyplomów doktorskich[296]. Sposób wydania dyplomu określało porozumienie, jednostki organizacyjne mogły wydać wspólny dyplom albo tylko jedna jednostka wydawała dyplom.

[294] Uzasadnienie do rządowego projektu ustawy prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, (https://www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/druk.xsp?nr=2447, dostęp na dzień: 17.05.2024 r.).
[295] T. j. Dz.U.2017.1789, z późn. zm.
[296] H. Izdebski, J. M. Zieliński (red.), *Ustawa o stopniach naukowych i tytule naukowym. Komentarz*, Warszawa 2015, s. 72-73.

2.7.2 Rozprawa doktorska

Podstawą ubiegania się o nadanie stopnia naukowego doktora było złożenie rozprawy doktorskiej, która stanowiła zwieńczenie pracy na studiach doktoranckich.

Kwestie rozprawy doktorskiej regulowała ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki[297]. Zgodnie z art. 13 tej ustawy rozprawa powinna posiadać cechy oryginalności, stanowić kompleksowe rozważania nad podjętym zagadnieniem naukowym. Powinna być dowodem na posiadanie ogólnej wiedzy teoretycznej w danej dyscyplinie naukowej oraz samodzielności w prowadzeniu badań naukowych. Nad przygotowaniem pracy doktorskiej czuwał promotor, będący mentorem merytorycznym dla osoby ubiegającej się o stopień doktora. Dysertacja mogła być pracą projektową, konstrukcyjną lub technologiczną, o ile posiada wyżej wymienione cechy.

Rozprawa mogła mieć formę:

- maszynopisu książki;
- książki wydanej;
- spójnego tematycznie zbioru rozdziałów w książkach wydanych;
- zbioru artykułów opublikowanych lub przyjętych do druku w czasopismach naukowych, określonych przez ministra właściwego do spraw nauki;
- pracy projektowej, konstrukcyjnej, technologicznej, wdrożeniowej lub artystycznej, z zastrzeżeniem, że posiadają one w/w cechy;
- wyodrębnionej części pracy zbiorowej, jeśli możliwe jest dokonanie oceny indywidualnego wkładu kandydata.

Kontrowersje w środowisku budziło pytanie, czy spełnienie wymogu formalnego do otwarcia przewodu doktorskiego jakim było opublikowanie artykułu naukowego, książki, elementu zbioru rozdziałów czy artykułów opublikowanych lub przyjętych do druku przed otwarciem przewodu można było uznać za element rozprawy doktorskiej. H. Izdebski stał na stanowisku, że to co zostało opublikowane lub przyjęte do druku przed otwarciem przewodu doktorskiego nie może się wliczać jako składowa rozprawy doktorskiej. Jako argument podaje między innymi fakt, że przed wszczęciem przewodu doktorskiego nie było jeszcze wyznaczonej osoby promotora, a to pod jego opieką

[297] T. j. Dz.U.2017.1789, z późn. zm.

powstaje rozprawa[298]. Przeciwne stanowisko reprezentowali sami doktoranci, gdyż rozprawa doktorska stanowiła zwieńczenie całej pracy doktoranta. Doktoranci otwierali przewody na różnych etapach pracy, często w bardzo zaawansowanych stadiach badań czy samego tworzenia rozprawy doktorskiej. Brak jest argumentów, które przemawiałyby za twierdzeniem, że efekty tej pracy nie mogę być wykorzystane w rozprawie doktorskiej. Należy przychylić się do tego stanowiska, bowiem doktorant prowadził badania od samego początku kształcenia na studiach doktoranckich, które później wykorzystywał w opracowaniu publikacji, wystąpień konferencyjnych oraz pracy doktorskiej. Należy zatem ocenić całokształt pracy doktoranta podczas kształcenia na studiach doktoranckich. Kolejnym argumentem może być fakt, że w zdecydowanej większości przypadków opiekun naukowy stawał się formalnie po otwarciu przewodu promotorem. Nie ma więc podstaw, żeby dokonywać wyłączeń części dorobku naukowego doktoranta powstałego przed otwarciem przewodu do rozprawy doktorskiej. Kolejne wątpliwości pojawiały się przy różnej „randze" formy rozprawy doktorskiej. Mianowicie chodzi tu o brak wymogu recenzowania rozdziałów w książkach, natomiast artykułom publikowanym w czasopismach, które znalazły się w wykazie właściwego ministra stawiano wymóg recenzowania.

Rozprawa doktorska była oceniana przez co najmniej dwóch recenzentów zatrudnionych „w szkole wyższej lub jednostce organizacyjnej innej niż ta, której pracownikiem jest osoba ubiegająca się o nadanie stopnia doktora i niebędących członkami rady jednostki organizacyjnej przeprowadzającej przewód"[299]. Decyzja ilu recenzentów zostanie powołanych należała do rady właściwej jednostki organizacyjnej[300].

Ustawodawca przewidział również szereg wymogów formalnych, które należy spełnić przy złożeniu rozprawy doktorskiej, m. in. załączenie streszczenia w języku angielskim lub jeśli jest przygotowywana w języku obcym – streszczenie w języku polskim; załączenie opisu w języku polskim i angielskim, jeśli rozprawa nie miała formy maszynopisu książki[301].

Transparentność procedury nadania stopnia doktora wzmacniał obowiązek publikacji na stronie internetowej jednostki przeprowadzającej przewód doktorski

[298] H. Izdebski, J. M. Zieliński (red.), *Ustawa o stopniach naukowych i tytule naukowym. Komentarz,* Warszawa 2015, s. 62-65.
[299] Art. 20 ust. 5 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U.2017.1789, z późn. zm.).
[300] Co potwierdził WSA w wyroku z dnia 23 kwietnia 2010 r., I SA/Wa 28/10, LEX nr 619822.
[301] Art. 13 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (t.j. Dz. U. z 2017 r. poz. 1789 z późn. zm.).

streszczenia rozprawy doktorskiej wraz z recenzjami oraz w Biuletynie Informacji Publicznej Centralnej Komisji.

Obok ścieżki kształcenia w szkołach doktorskich ustawodawca przewidział tzw. doktorat wdrożeniowy, w którym wyniki własnych badań naukowych można zastosować w sferze gospodarczej i społecznej. Ideą jaka przyświeca doktoratom wdrożeniowym jest przede wszystkim praktyczne wykorzystanie badań naukowych (aplikacyjny charakter). Oczywiste jest, że część teoretyczna jest niezbędna w rozprawie doktorskiej, jednak w tym przypadku jest ona znacznie okrojona na korzyść prezentacji wyników, wyciągnięcia wniosków i wskazania praktycznego ich wykorzystania w gospodarce czy społeczeństwie. Program doktoratów wdrożeniowych został dodany nowelizacją[302] ustawy o zasadach finansowania nauki[303]. Celem jaki przyświecał ustawodawcy było stworzenie warunków współpracy między nauką a środowiskiem społeczno-gospodarczym.

2.7.3 Publiczna obrona rozprawy doktorskiej i nadanie stopnia doktora

Ustawa o stopniach naukowych[304] określała, że stopień doktora można nadać osobie, która kumulatywnie spełniła wymienione w art. 12 warunki. Osoba taka powinna posiadać tytuł zawodowy magistra, magistra inżyniera, lekarza lub inny równorzędny, lub dyplom potwierdzający ukończenie studiów wyższych za granicą (o którym mowa w art. 191a ust. 3 i 4 ustawy PoSW); zdała trzy obowiązkowe egzaminy doktorskie (z dyscypliny podstawowej odpowiadającej tematowi rozprawy doktorskiej z dyscypliny dodatkowej oraz z języka nowożytnego, który mógł być zastąpiony certyfikatem potwierdzającym znajomość nowożytnego języka obcego na właściwym poziomie) oraz przedstawiła i obroniła rozprawę doktorską.

Wyjątkiem od powyższych wymagań byli beneficjenci programu „Diamentowy grant". Ustawodawca dopuścił nadanie stopnia doktora, jeśli uzasadniają to najwyższej

[302] Ustawa z dnia 21 kwietnia 2017 r. o zmianie ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz niektórych innych ustaw (Dz.U.2017.859).
[303] Ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o zasadach finansowania nauki z 21 kwietnia 2017 r. (Dz.U.2018.87). Szczegółowe informacje o konkursie określały: art. 26 ust 3f – 3q. W poprzednim stanie prawnym obowiązywało również rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 28 kwietnia 2017 r. w sprawie szczegółowych kryteriów i trybu przyznawania, przekazywania oraz rozliczania środków finansowych na naukę, trybu wyznaczania opiekuna pomocniczego i przyznawania stypendium doktoranckiego w ramach programu "Doktorat wdrożeniowy" (Dz.U.2017.873, z późn. zm.), które uszczegółowiało kwestia związane z doktoratem wdrożeniowym.
[304] Ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U.2017.1789 z późn. zm.).

jakości badania naukowe, osobom, które ukończyły co najmniej trzeci rok studiów jednolitych magisterskich albo są absolwentami pierwszego stopnia z tytułem zawodowym licencjata, inżyniera lub równorzędnym oraz są beneficjentami „Diamentowego grantu". Po nadaniu stopnia doktora taka osoba nabywała uprawnienia równoważne z uprawnieniami nabywanymi po odbyciu studiów kończących się uzyskaniem kwalifikacji drugiego stopnia[305].

Stopień doktora nadawany był uchwałą rady wydziału lub rady innej jej jednostki organizacyjnej - w szkole wyższej lub rady naukowej - w innej jednostce organizacyjnej. Wcześniej organ kolegialny musiał podjąć stosowne uchwały kończące czynności w przewodzie doktorskim, między innymi uchwałę o przyjęciu rozprawy doktorskiej do publicznej obrony. Ważne jest, że rozprawę można było przedstawić tylko raz, nieprzyjęta nie mogła stanowić podstawy do ubiegania się o stopień doktora w innych jednostkach organizacyjnych[306].

Zamknięcie przewodu doktorskiego również następowało mocą uchwały właściwego organu, przyczyną mogło być nieprzystąpienie do egzaminów doktorskich w wyznaczonym terminie albo nieprzedstawienie rozprawy doktorskiej.

Postępowanie w sprawie nadania stopnia doktora kończyła uchwała o nadaniu stopnia doktora, która stawała się prawomocna z chwilą jej podjęcia. Nie oznacza to, że podjęta uchwała zawsze nadawała stopień doktora. Zdarzały się bowiem sytuacje, iż pomimo przyjęcia publicznej obrony, uchwała właściwego organu nie nadawała stopnia doktora.

Wyjątkiem były uchwały rady jednostki, której na mocy art. 9 ust. 2 pkt 1 Centralna Komisja w związku z negatywną oceną spełniania warunków do nadawania stopna, ograniczyła uprawnienie do podejmowania uchwał w tym zakresie, wówczas każda uchwała o nadawaniu stopnia doktora do swojej prawomocności wymagała zatwierdzenia Centralnej Komisji[307].

[305] *Ibidem* art. 13a.
[306] *Ibidem* art. 14.
[307] Ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (t.j. Dz. U. z 2017 r. poz. 1789 z późn. zm.).

Rozdział III: Model kształcenia doktorantów w ustawie Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce - szkoły doktorskie

Kształcenie doktorantów na studiach doktoranckich wymagało wielu zmian, co do tego zgadzało się całe środowisko akademickie, zarówno władze uczelni/jednostek naukowych, jak i nauczyciele akademiccy, jak i sami doktoranci.

Przygotowano wiele raportów, które pokazywały problemy i bolączki kształcenia uczestników studiów trzeciego stopnia. Największy rozgłos zyskał raport Najwyższej Izby Kontroli „Kształcenie na studiach doktoranckich”[308]. Wyniki kontroli wykazały, że w badanym okresie studia doktoranckie nie były skutecznym narzędziem kształcenia przyszłej kadry naukowej. W latach 2006-2013 liczba uczestników studiów trzeciego stopnia wzrosła o 40%. Według GUS w roku akademickim 2006/2007 kształciło się w Polsce prawie 31 000 doktorantów. Od roku 2013 i przez kolejne trzy lata liczba ta pozostawała na stałym poziomie około 40 500. W latach 2017 – 2018 odnotowano spadek liczby doktorantów do 36 500.[309] NIK wskazał, że pomimo rosnącej z roku na rok liczby doktorantów, spada liczba uzyskanych stopni doktora.

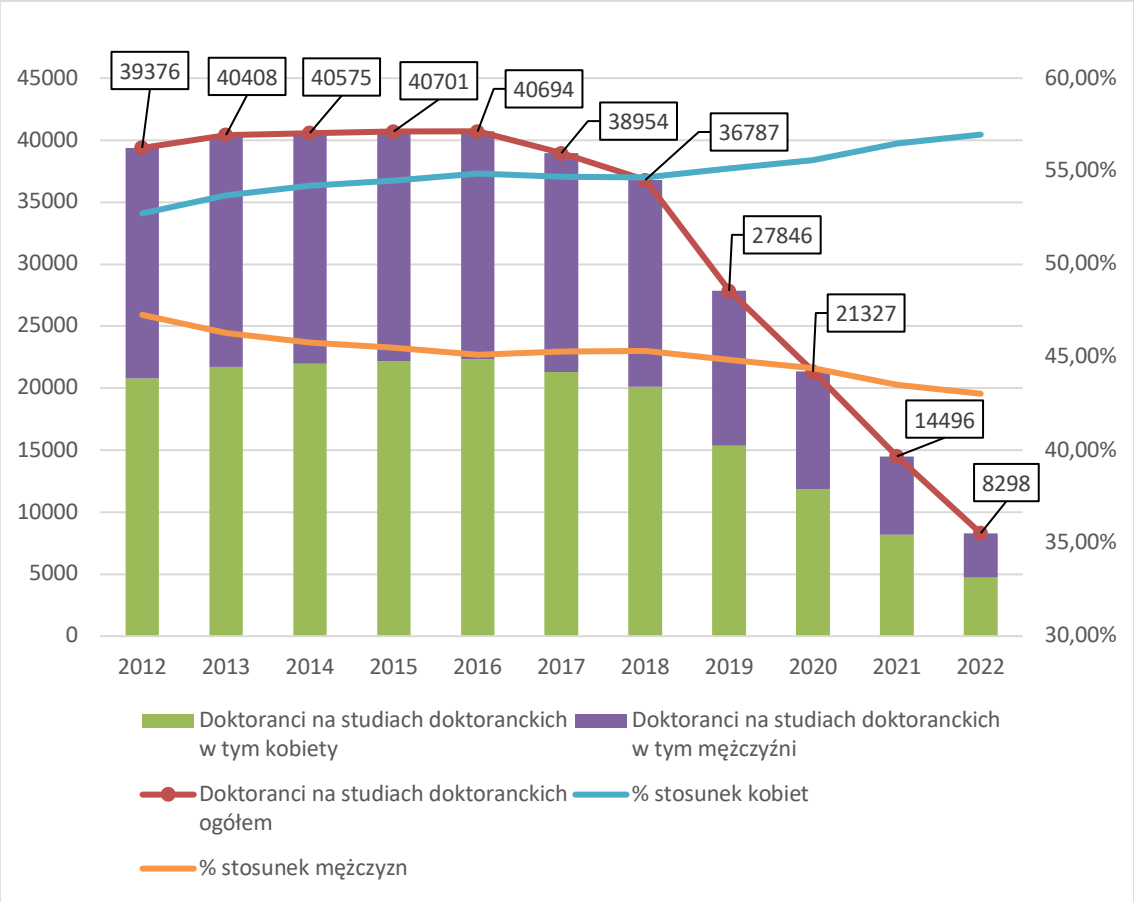
3.1 Liczba doktorantów – dane statystyczne

Poniżej przedstawiono dane liczbowe dotyczące doktorantów na studiach doktoranckich i w szkołach doktorskich na przestrzeni lat 2012 – 2022. Zwizualizowano liczbę wszczętych przewodów oraz liczbę nadanych stopni doktora celem ukazania konsekwencji wprowadzenia nowego modelu kształcenia – szkół doktorskich ustawą PoSWiN.

[308] Informacja o wynikach kontroli NIK pn. *Kształcenia na studiach doktoranckich* z dnia 5 stycznia 2016 r. (https://www.nik.gov.pl/plik/id,9897,vp,12191.pdfc, dostęp na dzień: 26.08.2024 r.).

[309]Na podstawie danych GUS, Raporty: „Szkoły wyższe i ich finanse w 2017 r.” (https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkoly-wyzsze-i-ich-finanse-w-2017-roku,2,14.html, dostęp na dzień: 14.03.2024 r.); „Szkoły wyższe i ich finanse 2013 r.” (http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkoly-wyzsze-i-ich-finanse-w-2013-r-,2,10.html, dostęp na dzień: 14.03.2024 r.).

Wykres 2. Zmiana liczby doktorantów na studiach doktoranckich biorąc pod uwagę uczelnie (publiczne i niepubliczne) na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych ze względu na płeć w latach 2012-2022

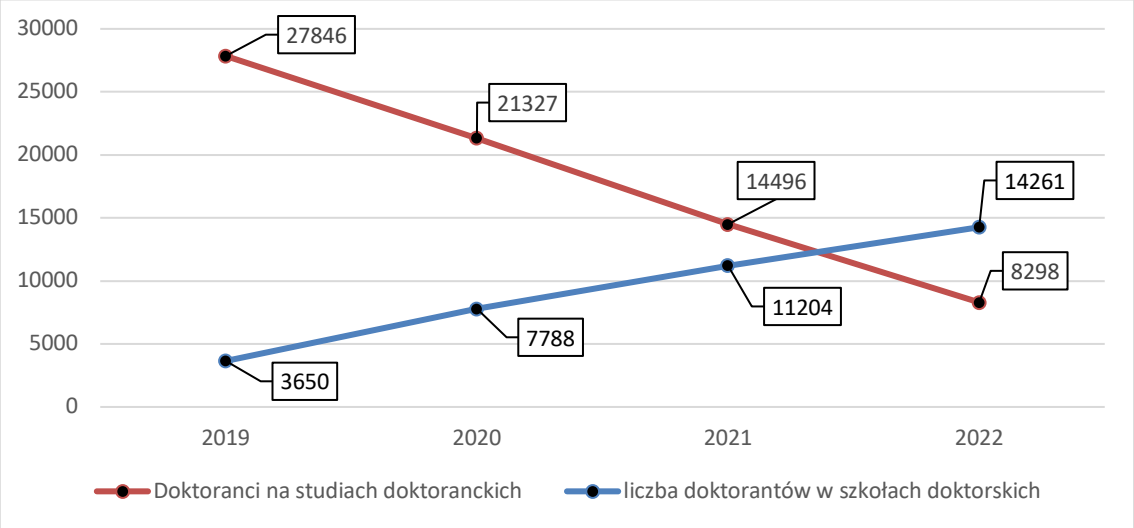
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS[310]

Wykres 2. opracowano na podstawie danych GUS o liczbie doktorantów na studiach doktoranckich w latach 2012 – 2022. Można zaobserwować widoczny spadek liczby doktorantów na studiach doktoranckich w 2019 r., więc od chwili rozpoczęcia kształcenia doktorantów w szkołach doktorskich. Rok 2020 przyniósł kolejny ich spadek

[310] Dane GUS: https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkolnictwo-wyzsze-i-jego-finanse-w-2022-roku,2,19.html; https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkolnictwo-wyzsze-i-jego-finanse-w-2021-roku,2,18.html; https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkolnictwo-wyzsze-i-jego-finanse-w-2020-roku,2,17.html; https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkolnictwo-wyzsze-i-jego-finanse-w-2019-roku,2,16.html; https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkoly-wyzsze-i-ich-finanse-w-2018-roku,2,15.html; https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkoly-wyzsze-i-ich-finanse-w-2017-roku,2,14.html; https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkoly-wyzsze-i-ich-finanse-w-2016-r-,2,13.html; https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkoly-wyzsze-i-ich-finanse-w-2015-r-,2,12.html; https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkoly-wyzsze-i-ich-finanse-w-2014-r-,2,11.html; https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkoly-wyzsze-i-ich-finanse-w-2013-r-,2,10.html; https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkoly-wyzsze-i-ich-finanse-w-2012-r-,2,9.html (dostęp na dzień: 04.03.2024 r.).

do poziomu ok. 21 300. Jest to znaczący spadek w porównaniu z rokiem 2018, kiedy liczba doktorantów na studiach doktoranckich wynosiła 36 500. Niewątpliwie miał na to wpływ nowy porządek prawny, który wprowadził granicę czasową na sfinalizowanie otwartych przewodów doktorskich, strach przed funkcjonowaniem nowej rzeczywistości w okresie przejściowym, a także utworzenie nowego modelu kształcenia szkół doktorskich. Potwierdzeniem tego są dane z lat 2021-2022, w których to odnotowano kolejno 14 500 oraz 8 300. doktorantów na studiach doktoranckich a także dane zwizualizowane na wykresie 3. Wizualizacja przedstawia porównanie liczby doktorantów z obu systemów kształcenia[311].

Wykres 3. Liczba doktorantów w szkołach doktorskich i na studiach doktoranckich w uczelniach publicznych i niepublicznych w latach 2019 – 2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych [312]

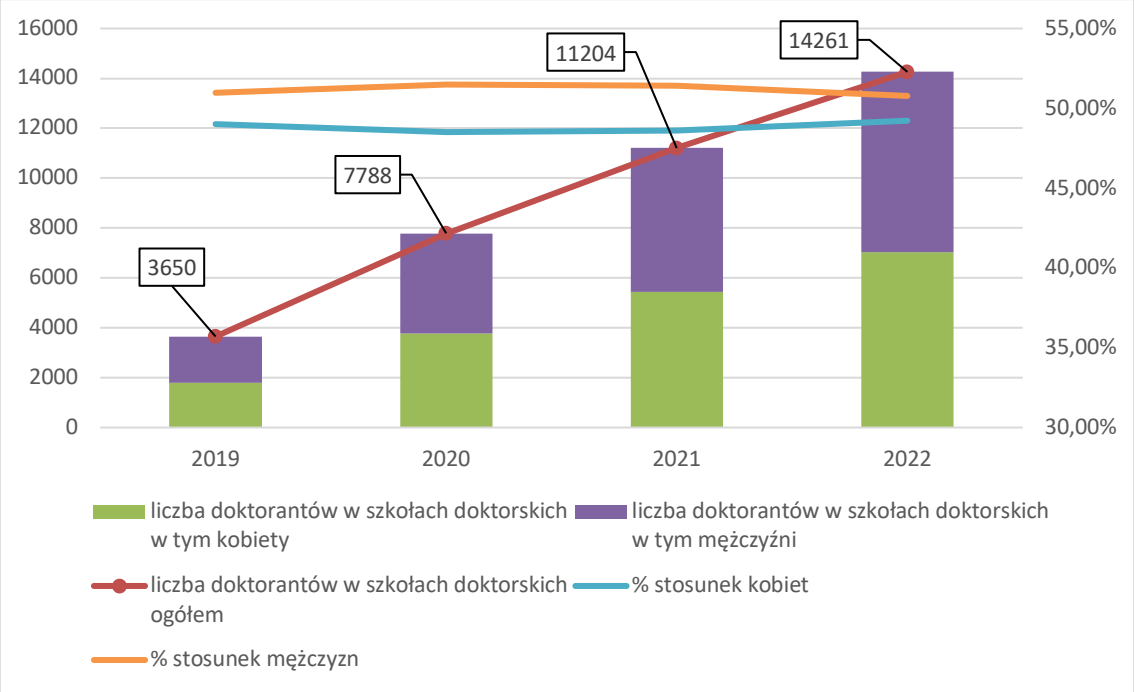
[311] Wg dostępnych danych (https://www.destatis.de/DE/Presse/Pressemitteilungen/2022/08/PD22_347_213.html, dostęp na dzień: 05.01.2024 r.), w 2021 r. w Niemczech kształciło się 200 300 doktorantów. Było to o 8 000 (4%) doktorantów więcej niż w 2020 roku. 36 200 osób (18%) zostało zarejestrowanych jako doktoranci w niemieckich szkołach wyższych, tj. rozpoczęli studia doktoranckie w roku sprawozdawczym 2021. W porównaniu z rokiem 2020 było to o 800 doktorantów więcej (+2%). W 2021 było 33.400 doktorantów (17%) w dziedzinie prawa, ekonomii i nauk społecznych. Na czele listy uczelni o największej liczbie doktorantów w Niemczech uplasowały się w 2021 r.: Uniwersytet Ruprechta Karola w Heidelbergu (Ruprecht-Karls-Universität Heidelberg) (8 700 osób), Uniwersytet Ludwiga Maximiliana w Monachium (Ludwig-Maximilians-Universität München) (8 400), Uniwersytet Techniczny w Monachium (Technische Universität München) (7 800) i Uniwersytet Techniczny w Akwizgranie (Technische Hochschule Aachen) (7 200) [Wyniki dotyczące liczby obecnych doktorantów pochodzą z nowych statystyk dotyczących wprowadzonych w 2017 r. i rejestrują wszystkie osoby prowadzące projekty doktoranckie w instytucjach szkolnictwa wyższego w Niemczech. Ponieważ statystyki były opracowywane jeszcze w 2020 r., nie są dostępne porównywalne wyniki dla lat sprawozdawczych przed 2020 r. Pressemitteilung Nr. 347 vom 16. August 2022 (https://www.destatis.de/DE/Presse/Pressemitteilungen/2022/08/PD22_347_213.html, dostęp na dzień 9.11.2023 r.)].

[312] Dane GUS: https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkolnictwo-wyzsze-i-jego-finanse-w-2022-roku,2,19.html; https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkolnictwo-

Do szkół doktorskich zrekrutowano w 2020 r. więcej o 4138 osób w porównaniu z rokiem 2019. Natomiast liczba uczestników studiów III stopnia spadła o 6519. Widać wyraźny spadek liczby doktorantów na studiach doktoranckich i jednoczesny wzrost liczby doktorantów w szkołach doktorskich. W roku 2021 przewaga ilości uczestników studiów doktoranckich nad ilością uczestników szkół doktorskich wynosiła prawie 3 300. W kolejnym roku 2022 widać prawie dwukrotną przewagę ilości doktorantów w nowym ukształtowanym modelu kształcenia.

Liczba doktorantów, którzy podjęli po raz pierwszy kształcenie według nowego modelu – w szkołach doktorskich wynosiła 3650 osób. W roku 2020 w szkołach doktorskich kształciło się już 7788 doktorantów. Stosunek liczby doktorantek do liczby doktorantów w latach 2019-2022 rozkładał się niemalże po połowie, co obrazuje wykres 4.

Wykres 4. Zmiana liczby doktorantów w szkołach doktorskich w uczelniach (publicznych i niepublicznych) ze względu na płeć w latach 2019-2022

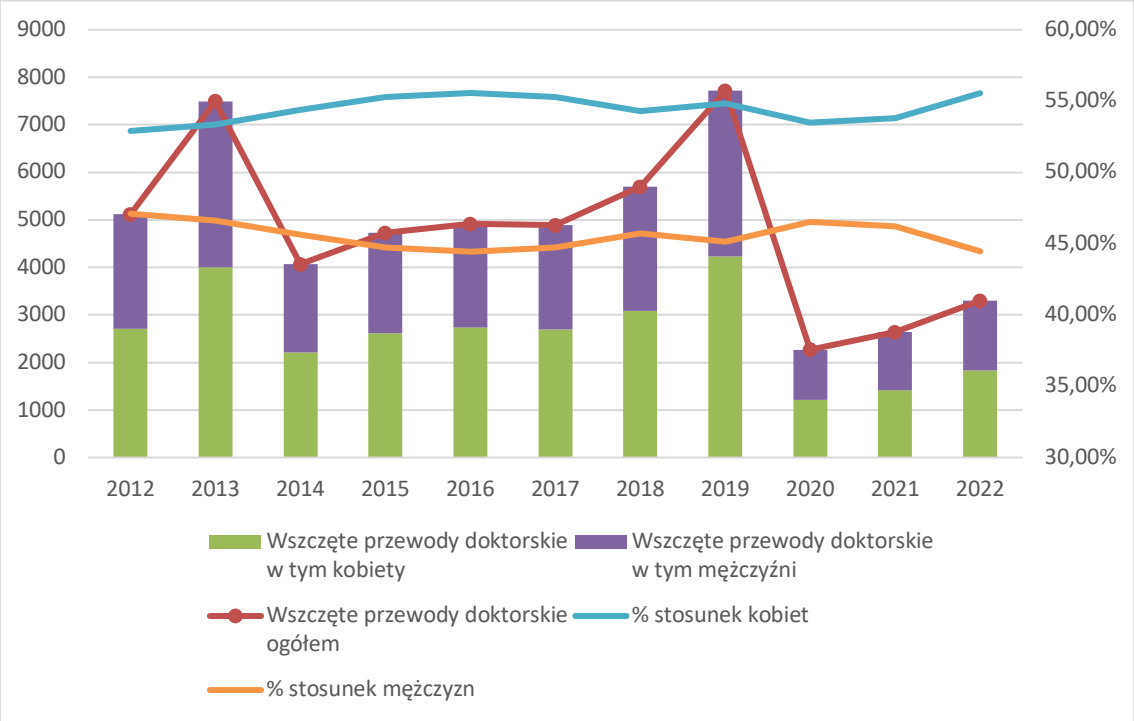
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych [313]

wyzsze-i-jego-finanse-w-2021-roku,2,18.html; https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkolnictwo-wyzsze-i-jego-finanse-w-2020-roku,2,17.html; https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkolnictwo-wyzsze-i-jego-finanse-w-2019-roku,2,16.html; (dostęp na dzień: 04.03.2024 r.).

[313] Dane GUS: https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkolnictwo-wyzsze-i-jego-finanse-w-2022-roku,2,19.html; https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkolnictwo-wyzsze-i-jego-finanse-w-2021-roku,2,18.html; https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkolnictwo-wyzsze-i-jego-finanse-w-2020-

Reforma kształcenia doktorantów wpłynęła na liczbę wszczętych przewodów doktorskich na studiach doktoranckich. Odnotowano znaczny wzrost liczby wszczęć przewodów w 2019 r. Wpływ na taką sytuację miały przepisy przejściowe, które wprowadziły w art. 179 datę graniczną funkcjonowania zasad poprzedniego systemu prawnego. Do dnia 30 kwietnia 2019 r. przewody doktorskie, można było wszcząć na podstawie przepisów ustawy PoSW. To zmotywowało doktorantów do przystąpienia do tej procedury. W 2020 r. liczba wszczętych przewodów uczestników studiów doktoranckich znacząco spadła, lecz tendencja w kolejnych dwóch latach jest narastająca. Powodem jest wygaszanie studiów doktoranckich oraz pojawiające się z roku na rok przedłużenia terminów wszczęcia przewodów z powodu wystąpienia epidemii/pandemii COVISD-19. Efekt nowego modelu kształcenia będzie widoczny w kolejnych latach. Powyższe obrazuje wykres 5.

Wykres 5. Zmiana liczby wszczętych przewodów doktorskich w roku kalendarzowym biorąc pod uwagę uczelnie (publiczne i niepubliczne) ze względu na płeć w latach 2012-2022

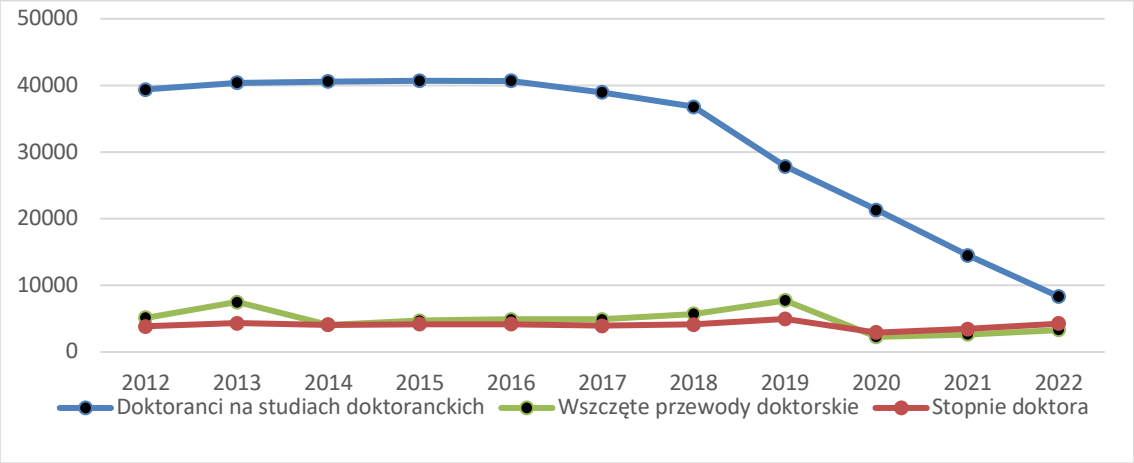
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych [314]

roku,2,17.html; https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkolnictwo-wyzsze-i-jego-finanse-w-2019-roku,2,16.html; (dostęp na dzień: 04.03.2024 r.).

[314] Dane GUS: https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkolnictwo-wyzsze-i-jego-finanse-w-2022-roku,2,19.html; https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkolnictwo-wyzsze-i-jego-finanse-w-2021-roku,2,18.html; https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkolnictwo-wyzsze-i-jego-finanse-w-2020-

Podano, że spośród 261 przebadanych absolwentów (w latach 2013-2014) tylko ok. 41% uzyskało stopień doktora. Zauważalne są różnice pomiędzy skutecznością[315] kształcenia pomiędzy różnymi dziedzinami nauki (dziedzina nauk: ścisłych i medycznych – 66% absolwentów obroniło pracę doktorską, humanistyczne i społeczne – 27% absolwentów obroniło pracę doktorską). Potwierdziły to również przeprowadzone przez NIK badanie kwestionariuszowe. Z 7681 absolwentów studiów doktoranckich prowadzonych na uczelniach w latach 2013-2014, tylko 3423 (co stanowiło 44,6%) uzyskało stopień naukowy doktora. Jeszcze gorsze wyniki uzyskały jednostki naukowe, tu mniej niż 25% doktorantów uzyskało stopień naukowy doktora. W wyniku tego badania również potwierdzono, że uczelnie medyczne i techniczne wykazują wyższą skuteczność (odpowiednio: 56% i niespełna 49%), aniżeli uniwersytety i uczelnie pedagogiczne (odpowiednio: 44,6% i 20,7%). Wyniki pokazują, że skuteczność kształcenia na studiach doktoranckich była niska.

Wykres 6. Ilość nadanych stopni doktora (uczelnie publiczne i niepubliczne) w okresie 2012-2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS [316]

roku,2,17.html; https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkolnictwo-wyzsze-i-jego-finanse-w-2019-roku,2,16.html; https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkoly-wyzsze-i-ich-finanse-w-2018-roku,2,15.html; https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkoly-wyzsze-i-ich-finanse-w-2017-roku,2,14.html; https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkoly-wyzsze-i-ich-finanse-w-2016-r-,2,13.html; https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkoly-wyzsze-i-ich-finanse-w-2015-r-,2,12.html; https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkoly-wyzsze-i-ich-finanse-w-2014-r-,2,11.html; https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkoly-wyzsze-i-ich-finanse-w-2013-r-,2,10.html; https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkoly-wyzsze-i-ich-finanse-w-2012-r-,2,9.html (dostęp na dzień: 04.03.2024 r.).

[315] Skuteczność kształcenia na studiach doktoranckich w przedstawionym raporcie NIK była określona odsetkiem osób, które ukończyły studia w latach 2013-2014 i obroniły pracę doktorską do końca pierwszego kwartału 2015 r. uzyskując stopień doktora.

[316] Dane GUS: https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkolnictwo-wyzsze-i-jego-finanse-w-2022-roku,2,19.html; https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkolnictwo-

Wykres 6 wskazuje, że pomimo dużej liczby doktorantów, kształcących się w poprzednim modelu, liczba obron była mała, co wskazuje na słabą skuteczność tego modelu kształcenia. Niewielu doktorantów sfinalizowało studia doktoranckie obroną w określonym przepisami terminie. Przedstawiony wykres pokazuje również wpływ wprowadzenia ustawy PoSWiN[317] na wzrost liczby nadanych stopni doktora, widać to wyraźnie w latach 2018-2019, gdzie liczba nadanych stopni doktora wzrosła z 4165 w 2018 r do 4956 w roku 2019. Pomimo, że rok 2020 charakteryzował się znaczącym spadkiem do 2904 nadanych stopni doktora to kolejne lata wskazują na tendencję wzrostową w liczbie nadanych tytułów.

Jako jeden z powodów takiej tendencji wymieniono łatwą dostępność do studiów doktoranckich, niskie wymogi rekrutacyjne, co niewątpliwie wpłynęło na spadek jakości kształcenia na studiach doktoranckich. W raporcie NIK do problemów zaliczono także: niedostosowany program kształcenia do potrzeb doktorantów, głównie chodziło o za małą liczbę godzin zajęć związanych z metodyką prowadzenia badań naukowych i zajęć poszerzających umiejętności zawodowe doktorantów. Niewłaściwy system stypendialny (niskie finansowanie) wpływał na niepewną sytuację życiową doktorantów. Ukończenie studiów doktoranckich i uzyskanie stopnia doktora nie dawało żadnej gwarancji zatrudnienia w jednostkach naukowych i uczelniach, jak również nie poprawiało pozycji takich osób na rynku pracy.

wyzsze-i-jego-finanse-w-2021-roku,2,18.html; https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkolnictwo-wyzsze-i-jego-finanse-w-2020-roku,2,17.html; https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkolnictwo-wyzsze-i-jego-finanse-w-2019-roku,2,16.html; https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkoly-wyzsze-i-ich-finanse-w-2018-roku,2,15.html; https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkoly-wyzsze-i-ich-finanse-w-2017-roku,2,14.html; https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkoly-wyzsze-i-ich-finanse-w-2016-r-,2,13.html; https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkoly-wyzsze-i-ich-finanse-w-2015-r-,2,12.html; https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkoly-wyzsze-i-ich-finanse-w-2014-r-,2,11.html; https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkoly-wyzsze-i-ich-finanse-w-2013-r-,2,10.html; https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkoly-wyzsze-i-ich-finanse-w-2012-r-,2,9.html (dostęp na dzień: 04.03.2024 r.).

[317] Dla porównania w Niemczech na poziomie federalnym obowiązującym prawem jest ustawa ramowa o szkolnictwie wyższym (Hochschulrahmengesetz, HRG) w wersji z 12.04.2007 r. (Hochschulrahmengesetz (HRG) in der Fassung der Bekanntmachung vom 19. Januar 1999 (BGBl. I S. 18) (Gesetze im Internet, www.gesetze-im-internet.de/hrg/HRG.pdf, dostęp na dzień 16.10.2023 r.), ale zgodnie z art. 125a ust. 1 zd. 2 ustawy Zasadniczej Republiki Federalnej Niemiec (Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland, GG), kraje związkowe mogą zastąpić tę federalną regulację prawem krajowym. Zgodnie z art. 74 ust. 1 pkt. 3 GG kompetencje ustawodawcze pozostają w gestii ustawodawcy federalnego jedynie w zakresie przyjmowania na studia i wydawania dyplomów ukończenia szkół wyższych. Jak dotąd ustawodawca federalny nie skorzystał z tego uprawnienia.

Pozytywnie oceniono warunki naukowo-dydaktyczne, doktorantom zapewniano właściwą opiekę naukową, stwarzano możliwość realizacji wymaganych praktyk zawodowych.

Wątpliwości, co do jakości kształcenia zauważyła również Polska Komisja Akredytacyjna, czemu dała wyraz w publikowanych sprawozdaniach ze swojej działalności. Niestety pomimo postulatów PKA studia doktoranckie podlegały tylko częściowej ocenie – ocenie instytucjonalnej, nie objęto studiów trzeciego stopnia ocenie programowej. Na etapie rekrutacji PKA wskazywała zbyt małą selektywność kandydatów, między innymi poprzez dostępność studiów doktoranckich w danej dyscyplinie doktoryzowania dla szerokiego wachlarza osób kończących różne studia II stopnia. Przez co kandydaci mieli bardzo ograniczoną wiedzę podstawową z dyscypliny, w której mieli otrzymać stopień naukowy doktora. Częstym błędem było również skierowanie oferty studiów doktoranckich głównie do własnych absolwentów. Wpływało to niewątpliwie na mobilność przyszłej kadry naukowej i niską interdyscyplinarność prowadzonych badań. Jako powody małej ilości obronionych prac doktorskich wskazano: niską jakość prowadzonych badań, małą aktywność badawczą opiekunów naukowych, a także zbyt wielu doktorantów pod pieczą tego samego opiekuna. Zauważono również niski poziom kształcenia językowego, co wpływa na ograniczone możliwości wymian akademickich oraz poznania zagranicznej literatury przedmiotu. Pomimo posiadanych wymaganych przepisami kwalifikacji opiekunów naukowych według PKA dużym problemem była niewystarczająca opieka naukowa, często daleka od zasady „uczeń – mistrz". Często doktoranci pozostawiani byli sami sobie, kontakt z promotorem ograniczał się do wystawienia opinii na temat doktoranta, wymaganej do corocznych sprawozdań. Skutkowało to między innymi drugorzędnymi publikacjami doktorantów. Kolejną słabą stroną studiów doktoranckich jest mała mobilność doktorantów, nieliczni doktoranci wyjeżdżali na zagraniczne staże naukowe czy konferencje międzynarodowe. Podobne spostrzeżenia jak NIK, wskazała PKA. Zauważyła, że w programach kształcenia brakowało zajęć z tematyki związanej z metodologią prowadzonych badań, pisania i redagowania artykułów naukowych, rozwijania umiejętności przydatnych w późniejszej pracy zawodowej. Niewykorzystana została autonomia przekazana podmiotom

prowadzącym studia doktoranckie w zakresie kształtowania programów studiów oraz efektów kształcenia[318].

Sami doktoranci również sygnalizowali wady studiów doktoranckich, Krajowa Reprezentacja Doktorantów - podmiot utworzony na mocy art. 209 ustawy PoSW, reprezentujący ogół doktorantów, wydała w 2014 r. raport pt. „Diagnoza stanu studiów doktoranckich 1.0. Najważniejsze problemy." Wskazano w nim wzrastającą liczbę uczestników studiów doktoranckich (masowość), przy małym odsetku obronionych doktoratów. Doktoranci wskazali na takie problemy, jak: słabe wsparcie finansowe doktorantów; brak perspektywy zatrudnienia w jednostkach naukowych po uzyskaniu stopnia doktora; kształcenie oparte na samej wiedzy, nie na umiejętnościach; niska jakość prowadzonych badań naukowych; niejasny status prawny doktorantów; nieprzydatna tematyka zajęć. Jako mocne strony studiów doktoranckich, doktoranci uznali między innymi: możliwości stypendialne; nauka języków obcych; uznanie otoczenia[319].

Dostrzegając powyższe problemy Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego wspólnie ze środowiskiem akademickim pracowało nad reformą szkolnictwa wyższego, między innymi nad nowym modelem kształcenia polskich doktorantów. Prace zostały zwieńczone wejściem w życie 1 października 2018 r. ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce[320].

Ustawa wprowadziła nowy model kształcenia doktorantów – szkoły doktorskie, który zastąpił obecnie wygaszane studia doktoranckie. Jak przeczytamy w uzasadnieniu do projektu ustawy PoSWiN, szkoły doktorskie wspierają interdyscyplinarność badań naukowych oraz rozwój umiejętności, które doktoranci będą mogli wykorzystać w późniejszej pracy zawodowej. Głównymi celami jakie przyświecały ustawodawcy przy tworzeniu nowego modelu kształcenia było z jednej strony zwiększenie skuteczności kształcenia doktorantów, a z drugiej podniesienie jakości rozpraw doktorskich i procedur nadawania stopnia doktora. Szkoły doktorskie mają rozwiązać wskazane wyżej problemy[321].

---

[318] W. A. Kamiński, *Ocena jakości kształcenia na studiach doktoranckich (analiza raportów zespołów wizytujących w okresie IV kadencji PKA)*, [w:] B. Wojciechowska (red.), *Działalność Polskiej Komisji Akredytacyjnej w latach 2012-2015. IV Kadencja*, Warszawa 2016, s. 87-94.

[319] M. Dokowicz (red.), *Diagnoza stanu studiów doktoranckich 1.0, Najważniejsze problemy* (http://sd.wfa.uni.wroc.pl/wp-content/uploads/2015/02/Diagnoza-Stanu-Studiów-Doktoranckich-1_0.pdf, dostęp na dzień: 14.03.2024 r.).

[320] T. j. Dz.U.2023.742 z późn. zm.

[321] Zob. uzasadnienie do rządowego projektu ustawy prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, (https://www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/druk.xsp?nr=2447, dostęp na dzień: 02.02.2024 r.); Ł. Kierznowski, *Nauki prawne a szkoły doktorskie. Wybrane zagadnienia*, „Krytyka Prawa", 2020, nr 2, 136-152; A.

Zgodnie z art. 198 ustawy PoSWiN szkoły doktorskie są zorganizowanymi formami kształcenia w co najmniej dwóch dyscyplinach[322]. Jest to jedyna forma kształcenia doktorantów, która przygotowuje do uzyskania stopnia doktora. Chociaż należy pamiętać, że w okresie przejściowym będą jeszcze funkcjonowały stopniowo wygaszane studia doktoranckie. Drugim trybem przygotowania rozprawy doktorskiej jest tryb eksternistyczny[323].

Mając powyższe na względzie kształcenie w szkołach doktorskich powinno zostać tak zorganizowane, aby po jego zakończeniu doktorant był przygotowany do obrony rozprawy doktorskiej oraz żeby spełniał wszystkie wymagania do nadania mu stopnia doktora. Szkoły doktorskie nie są odrębnymi jednostkami, oderwanymi od podmiotów je prowadzących, a jedynie jak określił ustawodawca „zorganizowaną formą kształcenia". Wynika z tego, że podmiotami stosunku zakładowego wynikającego z kształcenia doktorantów w szkole doktorskiej jest doktorant i podmiot prowadzący tę szkołę, nie zaś ona sama.

Szkoła doktorska[324] musi spełniać ustawowo określone wymagania, które dotyczą: liczby dyscyplin, w których będzie odbywało się kształcenie; podmiotów mogących prowadzić kształcenie; limitu prowadzonych szkół w jednej dyscyplinie. Powyższe wymogi zostaną szczegółowo opisane w kolejnych rozdziałach.

Ustawa PoSWiN wprowadza ograniczenie co do liczby szkół doktorskich prowadzących kształcenie w tej samej dyscyplinie, mianowicie podmiot prowadzący szkołę doktorską może prowadzić maksymalnie trzy szkoły doktorskie w danej dyscyplinie. Celem wprowadzenia limitu przez ustawodawcę było zapewne zapobieganie nadmiernemu rozdrobnieniu przy tworzeniu licznych szkół doktorskich.

Istotną zmianą jaką wprowadziła ustawa PoSWiN jest likwidacja kształcenia doktorantów w formie niestacjonarnej. Dodatkowo ustawodawca w art. 198 ust. 8 wprost wskazał, że za kształcenie doktorantów nie pobiera się opłat, czyli jest nieodpłatne[325].

Juzaszek, M. Juzaczek, J. B. Klakla, *Kształcenie prawników w szkołach doktorskich – zarys problematyki i postulaty badawcze*, „Krytyka Prawa", 2021, nr 2, s. 56-77.

[322] Art. 198 ust. 3 i 5 (Dz.U.2023.742 z późn. zm.)

[323] Ł. Kierznowski, *Komentarz do art. 198,* [w:] A. Jakubowski (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, Warszawa 2023, Legalis.

[324] W treści używany jest zamiennie ze skrótem SD.

[325] Słuszne wydaje się rozpatrywanie komentowanego przepisu w związku z art. 79 ustawy PoSWiN dotyczącego pobierania opłat za usługi edukacyjne. Art. 79 zawiera katalog usług, za które uczelnia publiczna może pobierać opłaty. Są to między innymi usługi związane z powtarzanie zajęć z powodu niezadawalających wyników w nauce, kształcenie w języku obcym, opłaty dla cudzoziemców kształcących się w języku polskim, opłaty rekrutacyjne, opłaty za wydanie legitymacji czy duplikatu wydanych dokumentów. W ramach autonomii, uczelnie określają warunki i tryb zwalniania z tych opłat. Nie można

Zgodnie z art. 201 ust. 1 ustawy PoSWiN kształcenie w szkole doktorskiej trwa od 6 do 8 semestrów[326]. Pomimo braku odwołania, przepis ten należy rozpatrywać łącznie z art. 66 ustawy PoSWiN dotyczącym studentów. Przemawiają za tym względy wykładni systemowej. Przepis określa czas trwania roku akademickiego i zgodnie z nim rok akademicki trwa od 1 października do 30 września, dzieląc się na dwa semestry. W ramach semestru statut jednostki może przewidywać szczegółowy podział roku akademickiego.

Kształcenie w szkole doktorskiej odbywa się pod opieką promotora lub promotorów, którzy zostają wyznaczeni w terminie 3 miesięcy od dnia podjęcia kształcenia. Podany termin należy traktować instrukcyjnie, nie ma określonych konsekwencji prawnych jego niedotrzymania. Nagminne naruszanie terminu, może zostać negatywnie ocenione przy ewaluacji jakości kształcenia w szkole doktorskiej. Podstawą kształcenia w szkole doktorskiej jest program kształcenia i indywidualny plan badawczy[327]. Więcej informacji na ten temat zostanie przedstawionych w kolejnych rozdziałach.

Pierwsze szkoły doktorskie rozpoczęły kształcenie od 1 października 2019 r., od tego roku również nie prowadzi się rekrutacji na studia doktoranckie.

3.2 Podmioty uprawnione do prowadzenia szkół doktorskich

Podmiotom, które kształcą doktorantów w obecnym systemie ustawodawca postawił wysokie wymagania. Szkoły doktorskie będą mogły być prowadzone tylko przez uczelnie i jednostki naukowe, które wykazują wysoki poziom naukowy[328]. Kształcenie doktorantów może być prowadzone przez uczelnie akademickie[329], instytuty

oczywiście stosować art. 79 wprost do doktorantów, nie wszystkie bowiem z wymienionych usług mogą być odpłatnie prowadzone w szkołach doktorskich, jak np. kształcenie w trybie niestacjonarnym, czy pobieranie opłaty za kształcenie w języku angielskim. Jednak z podanego katalogu można wybrać te, które dotyczą doktorantów, np. opłaty za wydanie legitymacji doktoranckiej. Bowiem nie są to usługi związane z kształceniem doktorantów, objęte zasadą bezpłatności.

[326] Ustawodawca zmienił sposób określenia czasu kształcenia doktorantów, w ustawie PoSW studia doktoranckie trwały od 2 do 4 lat, w ustawie PoSWiN ustawodawca czas trwania kształcenia w szkole doktorskiej określił w semestrach – od 6 do 8 semestrów.

[327] W treści używany jest też skrót: IPB.

[328] Ustawodawca powiązał możliwość prowadzenia szkół doktorskich z wynikiem ewaluacji.

[329] Zgodnie z ustawą PoSWiN art. 14 ust. 1 uczelnią akademicką jest uczelnia, która prowadzi działalność naukową i posiada kategorię A+, A lub B w co najmniej 1 dyscyplinie naukowej albo artystycznej. W dalszej części rozważań w kontekście kształcenia doktorantów w szkołach doktorskich autorka będzie stosowała zamiennie pojęć uczelnia akademicka oraz uczelnia. Przez uczelnie akademickie należy rozumieć zarówno uczelnie publiczne, jak i niepubliczne.

Polskiej Akademii Nauk[330], instytuty badawcze[331] oraz instytuty międzynarodowe[332], które posiadają kategorię A+, A lub B+ w co najmniej 2 dyscyplinach[333], którym ustawa PoSWiN nadaje miano: podmiotów prowadzących szkoły doktorskie. Wprowadzenie wymogu prowadzenia w szkole doktorskiej kształcenia w co najmniej dwóch dyscyplinach ma na celu wspieranie interdyscyplinarności prowadzonych badań. Wymóg ten różni szkoły doktorskie od wygaszanych studiów doktoranckich, które zazwyczaj takiej cechy nie posiadały.

Wyjątkiem od tej zasady są uczelnie akademickie prowadzące działalność naukową w zakresie teologii, kultury fizycznej albo w dyscyplinie artystycznej, wystarczy tu kategoria A+, A lub B+ w jednej prowadzonej dyscyplinie. Uzasadnienie wprowadzenia powyższego wyjątku wynika ze specyfiki tych dyscyplin[334]. Należy zauważyć, że wyjątek ten odnosi się tylko do uczelni akademickich, nie ma zatem zastosowania do instytutów PAN, instytutów badawczych czy międzynarodowych[335].

Szkoły doktorskie mogą również tworzyć i prowadzić federacje podmiotów szkolnictwa wyższego i nauki[336], a także działające wspólnie: uczelnie akademickie, instytuty PAN, instytuty badawcze oraz instytuty międzynarodowe. Warunkiem koniecznym jest posiadanie przez współdziałające podmioty kategorii naukowej: A+, A albo B w co najmniej 1 dyscyplinie. Daje to możliwość łączenia uprawnień i potencjałów różnych ośrodków naukowych w celu prowadzenia szkoły doktorskiej.

---

[330] W rozumieniu ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. o Polskiej Akademii Nauk (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1796 z późn. zm.). art. 42 instytut naukowy jest podstawową jednostką naukową PAN.

[331] W rozumieniu ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. o instytutach badawczych (Dz.U.2024.534) art. 1 instytut badawczy to państwowa jednostka organizacyjna, wyodrębniona pod względem prawnym, organizacyjnym, ekonomiczno-finansowym, prowadząca badania naukowe i prace rozwojowe, nakierowane na ich wdrożenie i komercyjne wykorzystanie.

[332] Przez międzynarodowy instytut należy rozumieć instytut badawczy działający na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, powstały na podstawie odrębnych przepisów. Jako przykład można podać Międzynarodowy Instytut Biologii Molekularnej i Komórkowej w Warszawie utworzony na mocy ustawy z dnia 26 czerwca 1997 r. o Międzynarodowym Instytucie Biologii Molekularnej i Komórkowej w Warszawie (Dz.U.1997.106.674, z późn. zm.).

[333] Według nowej klasyfikacji dziedzin i dyscyplin Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD). Porównanie wcześniejszej i nowej klasyfikacji dziedzin i dyscyplin można znaleźć na stronie: (https://www.gov.pl/attachment/94747338-a74b-4b34-9d00-6a28351edbc9), dostęp na dzień: 03.03.2023 r.).

[334] W uzasadnieniu ustawy PoSWiN argumentowano: „wyjątek ten jest motywowany specyfiką profilu uczelni prowadzących działalność naukową w tych obszarach" - uzasadnienie rządowego projektu ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, s. 45, (www.sejm.gov.pl, dostęp na dzień: 03.03.2023 r.).

[335] Uczelnie, posiadające jedną kategorię co najmniej B+, w innej niż wymienione dyscyplinie, będą mogły nadawać stopień doktora tylko w trybie eksternistycznym. M. Jerentowski, *Nowe regulacje prawa o szkolnictwie wyższym i nauce*, „Przegląd Prawa Publicznego", 2018, nr 11, s. 14 – 15.

[336] Więcej o tworzeniu, likwidacji, celach i organach federacji można znaleźć w art. 165 – 176 ustawy PoSWiN. Warto zauważyć, że możliwość kształcenia doktorantów przez federacje wprowadza art. 290 ustawy wprowadzającej, nie zaś art. 198 ustawy PoSWiN.

Współpraca podmiotów odbywa się na podstawie pisemnej umowy, której zawarcie jest wymogiem obligatoryjnym. *Essentialia negotii* takiej umowy są: podział zadań związanych z prowadzeniem szkoły doktorskiej pomiędzy podmiotami, sposób finansowania oraz wskazanie podmiotu odpowiedzialnego za wprowadzanie danych do systemu POL-on[337]. Niewątpliwie umowa powinna zawierać również inne elementy, które ustawa pozostawia podmiotom do samodzielnej regulacji, np. organ określający zasady rekrutacji czy warunki i podmiot zobowiązany do wypłaty stypendium doktoranckiego. Regulacje umowne muszą być zgodne z przepisami ustawy[338].

Jak zauważył H. Izdebski wprowadzone przepisy są mało precyzyjne i wymagają konkretyzacji. Wymóg posiadania odpowiedniej kategorii w co najmniej 2 dyscyplinach nie ma przełożenia na możliwość uzyskania stopnia doktora w dwóch dyscyplinach. Pomimo narzuconej podmiotom interdyscyplinarności ustawodawca nie przewiduje możliwości nadania stopnia w dwóch dyscyplinach, pomimo że tematycznie praca naukowa będzie obejmowała zagadnienia z więcej niż jednej dyscypliny. Stopień doktora nadaje się tylko w jednej wskazanej dyscyplinie, wyjątkiem jest rozwiązanie zaproponowane w art. 177 ust. 6 ustawy PoSWiN, który przewiduje nadanie stopnia doktora w dziedzinie nauki. Muszą zostać spełnione przy tym odpowiednie przesłanki, mianowicie: rozprawa doktorska obejmuje zagadnienia naukowe z więcej niż jednej dyscypliny naukowej zawierającej się w danej dziedzinie oraz nie jest możliwe wskazanie dyscypliny, w której nadany będzie stopień doktora. Trudno określić, kiedy zajdzie sytuacja, w której wskazanie jednej dyscypliny naukowej „nie jest możliwe". Należy uznać, że będzie to wówczas, gdy zagadnienia poruszane w rozprawie doktorskiej należą do różnych dyscyplin i nie można wskazać przeważającej. Ustawodawca nie przewidział sytuacji, w której podejmowana przez doktoranta tematyka należy do kilku dyscyplin, ale zawierających się w tej samej dziedzinie. Budzi to obawy, że doktoranci nadal nie będą podejmowali międzydziedzinowej tematyki i pod względem wspierania interdyscyplinarności badań nowy porządek prawny nie wniesie istotnej poprawy[339]. Ograniczenia co do podmiotów mogących kształcić doktorantów w szkołach doktorskich obowiązują od 1 października 2022 r., od tego momentu obowiązują również nowe kategorie naukowe.

---

[337] System informatyczny, w którym zbierane są dane na temat nauki i szkolnictwa wyższego w całej Polsce, na potrzeby MNiSW.
[338] M. Pyter, *Doktoraty i doktoranci. Zagadnienia prawne*, Lublin 2020, s. 48.
[339] H. Izdebski, *Kształcenie doktorantów*, [w:] H. Izdebski, M. J. Zielińsk (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, Warszawa 2019, s. 326-330.

Jak wskazuje w art. 290 ustawy wprowadzającej w okresie od 1 października 2019 r. (pierwsze nabory do szkół doktorskich) do 30 września 2022 r. szkołę doktorską mogły prowadzić: uczelnie akademickie, federacje, instytuty PAN, instytuty badawcze, instytuty międzynarodowe, które posiadają uprawnienia do nadawania stopnia doktora w co najmniej dwóch dyscyplinach; a także te uczenie, które prowadzą działalność wyłącznie w jednej dyscyplinie w zakresie teologii, kultury fizycznej albo dyscyplinie artystycznej i posiadają uprawnienia do nadawania stopnia doktora; wspólnie przez uczelnie, instytuty naukowe, badawcze lub międzynarodowe, jeśli każde z nich posiada uprawnienie do nadawania stopnia doktora w co najmniej jednej dyscyplinie.

Należy zaznaczyć, że kształcenie doktorantów we współpracy z innymi podmiotami, tj. zagraniczne ośrodki naukowe, jest czymś innym niż wspólne prowadzenie szkoły doktorskiej. Ustawodawca wprost stwierdza, że kształcenie doktorantów może być prowadzone we współpracy z podmiotami zewnętrznymi, między innymi przedsiębiorcami czy zagranicznymi uczelniami[340]. Katalog podmiotów współpracujących nie jest katalogiem zamkniętym, ustawodawca pozostawia swobodę w wyborze takich podmiotów w zależności od potrzeb. Zakres i formę współpracy będzie określało zawarte między takimi podmiotami porozumienie. Proces kształcenia doktorantów należy rozdzielić od prowadzenia szkoły doktorskiej. W przypadku współpracy przy kształceniu doktorantów tylko jeden podmiot, ten który prowadzi szkołę doktorską musi spełnić ustawowe wymagania wynikające z art. 198 ust. 4 i 5. Natomiast podmiot, który współpracuje tych wymagań spełniać nie musi i jego zadaniem jest tylko uczestniczenie w kształceniu doktorantów. Ustawodawca pozostawia swobodę co do warunków takiej współpracy, o ile nie są one sprzeczne z przepisami powszechnie obowiązującymi. Może to być współpraca przy organizacji praktyk zawodowych czy staży naukowych, prowadzenie badań naukowych na dostępnej u przedsiębiorców aparaturze badawczej itp[341].

Obecnie ważne jest, żeby jednostki prowadzące szkoły doktorskie zauważyły potencjał współpracy, czy przy wspólnym prowadzeniu szkół doktorskich, czy przy kształceniu doktorantów. Można wykorzystać go do utworzenia i prowadzenia szkół

[340] Art. 198 ust. 6 ustawy PoSWiN (Dz.U.2023.742 z późn. zm.).

[341] Współpraca z podmiotami zewnętrznymi była praktykowana już przy funkcjonowaniu studiów doktoranckich. Uczelnie i jednostki naukowe współpracowały z ośrodkami zagranicznymi czy przedsiębiorstwami. Częstym przypadkiem były wyjazdy na zagraniczne staże naukowe, konferencje do partnerskich ośrodków, badania prowadzone na rzecz przedsiębiorców, testowanie wynalazków bezpośrednio u pracodawców, co sprzyjało kooperacji nauki z biznesem i wdrożeniom.

doktorskich, które nie będą kształciły tylko przyszłej kadry naukowej, ale również specjalistów konkurencyjnych na rynku pracy. Wiadome jest, że przy obecnej sytuacji niżu demograficznego wchodzącego w etap studiowania, nie ma zapotrzebowania na dużą liczbę nauczycieli akademickich. Dlatego tworzone szkoły doktorskie powinny sprostać wymaganiom gospodarki i kształcić również specjalistów, którzy będą mogli zdobytą wiedzę efektywnie wykorzystać w pracy zawodowej.

Jak powyżej wskazano podmioty prowadzące kształcenie doktorantów w szkołach doktorskich muszą cechować się odpowiednio wysokim poziomem naukowym. Żeby to zapewnić ustawodawca dopuścił tworzenie szkół doktorskich tylko w tych jednostkach, które posiadają najwyższe kategorie naukowe. Dlatego jeśli podmiot utraci wymaganą ustawową kategorie naukową A+, A lub B+ i otrzyma kategorię niższą (B lub C) wówczas traci również możliwość prowadzenia kształcenia doktorantów w ramach tej dyscypliny. Może jednak nadal kształcić doktorantów w innych dyscyplinach, w których posiada wymaganą kategorię naukową w przynajmniej dwóch dyscyplinach.

W przypadku, utraty wymaganych uprawnień, podmiot nie spełnia już warunków do prowadzenia szkoły doktorskiej, określonych w art. 198 ust. 3-5 ustawy PoSWiN, wówczas traci możliwość prowadzenia szkoły doktorskiej. Ustawodawca nie do końca trafnie łącznie potraktował wszystkie warunki określone w art. 198 ust. 3-5 ustawy PoSWiN. Podmiot tracący samodzielnie możliwość prowadzenia szkoły, może mieć nadal możliwość prowadzenia jej wspólnie z innym podmiotem. Dlatego brzmienie art. 199 ust. 2 ustawy PoSWiN należy uznać za mylące, ponieważ podmiot tracący warunki określone w art. 199 ust. 3, ale nadal spełniający warunki postawione w art. 199 ust. 5, nadal ma możliwość prowadzenia szkoły doktorskiej, ale tylko wspólnie z innym podmiotem na podstawie art. 199 ust. 5.

Kształcenie ustaje z końcem roku akademickiego, w którym wystąpiła okoliczność, z którą ustawodawca łączy taki skutek. Ustanie następuje *ex lege,* nie wymaga potwierdzenia żadnym aktem prawnym organu administracji publicznej. Szansą na dalsze kształcenie jest podpisanie umowy o wspólnym prowadzeniu szkoły doktorskiej z innymi uprawnionymi podmiotami posiadającymi odpowiednie kategorie naukowe w co najmniej jednej dyscyplinie (odpowiedniej do prowadzącego w szkole doktorskiej kształcenia). Można rozważać czy rozwiązanie takie jest słuszne i możliwe, czy można podpisać umowę o współpracy w celu utrzymania kształcenia w szkole doktorskiej, kiedy wystąpiły okoliczności jego wstrzymania, ale przed końcem roku, w którym nastąpiły te

okoliczności. Czy wymaga to ponownego uruchomienia szkoły doktorskiej, choć kształcącej w tej samej dyscyplinie. Zasadne jest dopuszczenie pierwszej możliwości. Bezzasadne byłoby tworzenie od początku nowej szkoły doktorskiej, na tych samych zasadach, kształcącej w tej samej dyscyplinie. Chwilowo przerwane spełnienie wymaganych ustawowo warunków, zostaje uzupełnione poprzez podpisanie umowy o współpracy. W wyniku czego zostaną one znowu wypełnione w wymaganym czasie, a więc do końca roku, w którym nastąpiła okoliczność wyłączająca podmiot od prowadzenia kształcenia czy szkoły doktorskiej. Takie rozwiązanie wydaje się również korzystne z punktu widzenia doktorantów. Bowiem na gruncie art. 206 ustawy PoSWiN, jeśli podmiot zaprzestanie kształcenia doktorantów w danej dyscyplinie, musi on zapewnić tym doktorantom kontynuację kształcenia w innej szkole doktorskiej w tej dyscyplinie. Jeśli nie ma szkoły, która spełnia takie wymagania, podmiot ponosi koszty postępowania w sprawie nadania stopnia doktora w trybie eksternistycznym. Patrząc na powyższe, również doktorantowi zależało będzie na tym, żeby dokończyć rozpoczęte kształcenia w jednej szkole doktorskiej. Podmiot tracący uprawnienia ma zapewnić tylko kontynuację kształcenia w innej szkole doktorskiej, może ona znajdować się w innych ośrodkach naukowych, często znacznie oddalonych od macierzystej jednostki. Co może być problematyczne dla doktoranta, który ma ugruntowane życie rodzinne, mieszkaniowe a często również zawodowe. Podsumowując powyższe, patrząc zarówno na korzyści i straty płynące dla obu stron, zarówno dla doktoranta, jak i jednostki tracącej uprawnienia, słuszne wydaje się dopuszczenie możliwości kontynuacji kształcenia w szkole doktorskiej poprzez zawarcie umowy z odpowiednimi jednostkami o wspólnym prowadzeniu szkoły doktorskiej[342].

3.3 Proces rekrutacji do szkół doktorskich

Jednostki mające możliwość i chcące prowadzić szkoły doktorskie stoją przed zadaniem ustalenia zasad dotyczących organizacji i funkcjonowania szkół doktorskich.

[342] Uzupełniając rozważania o zaprzestaniu kształcenia w szkołach doktorskich oraz możliwości prowadzenia szkoły doktorskiej przez jednostki należy nadmienić, że utrata możliwości prowadzenia szkoły doktorskiej nastąpi również wtedy, kiedy uczelnia utraci miano uczelni akademickiej (art. 15 ust. 9 ustawy PoSWiN) oraz w związku z art. 264 ustawy PoSWiN, kiedy Komisja Ewaluacji Nauki negatywnie oceni szkołę doktorską. Ł. Kierznowski, *Szkoły doktorskie. Komentarz do art. 198-216 oraz 259-264 Ustawy prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, Warszawa 2018, s. 14-31.; H. Izdebski, *Komentarz do art. 198 szkoły doktorskie*, [w:] H. Izdebski, M. J. Zieliński (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz,* Warszawa 2019, s. 326 – 330.

Muszą stworzyć zasady rekrutacji, a także uchwalić nowe regulaminy szkół doktorskich, które będą dostosowane do nowego stanu prawnego.

Zgodnie z przepisami wprowadzającymi zasady rekrutacji do pierwszych szkół doktorskich (rozpoczynających kształcenie od 1 października 2019 r.) wraz z programem kształcenia powinny być podane do publicznej wiadomości do 31 maja 2019 r. (art. 291 ustawy wprowadzającej).

Art. 200 ust. 1 ustawy PoSWiN formułuje minimalne wymogi, jakie powinien spełniać kandydat do szkoły doktorskiej. Powinna być to co do zasady, osoba, która posiada tytuł zawodowy magistra, magistra inżyniera albo równorzędny. Wyjątkowo dopuszcza się przyjęcie absolwenta studiów pierwszego stopnia lub studenta, który ukończył trzeci rok jednolitych studiów magisterskich (na podstawie art. 186 ust. 2 ustawy PoSWiN[343]), kiedy przemawiają za tym uzasadnione względy i najwyższa jakość badań naukowych. Wprowadzone wolą ustawodawcy rozwiązanie będzie wykorzystywane przede wszystkim dla beneficjentów programu „Diamentowy grant"[344], jednak literalne brzmienie daje możliwość przyjmowania w tym trybie także innych osób, jeśli podmiot prowadzący szkołę doktorską uzna to za wskazane. Należy uznać, że w tym trybie powinny zostać przyjmowane wybitne osoby, które poza wysokimi wynikami w nauce, odznaczają się posiadaniem najwyższej jakości osiągnięć naukowych. Ustawodawca pozostawił podmiotowi prowadzącemu szkołę doktorską swobodę, co do decyzji czy w ogóle przyjmować do szkół w tym trybie oraz co do tego jakie osiągnięcia uznać za osiągnięcia najwyższej jakości. Niemniej jednak powinno być to jasno określone w zasadach rekrutacji. Najprostszym rozwiązaniem byłoby wymienienie osiągnięć, jakie uznaje się za te o najwyższej jakości. Wprowadzone rozwiązanie, chociaż kontrowersyjne, należy uznać za słuszne. Nie należy bowiem hamować, szybkiej kariery

[343] Art. 186 ust. 2 „w wyjątkowych przypadkach, uzasadnionych najwyższą jakością osiągnięć naukowych (…)" - ustawodawca nie zdefiniował pojęć „wyjątkowe przypadki" i „najwyższa jakość osiągnięć naukowych", pozostawiając swobodę interpretacyjną. Zastosowanie klauzul generalnych w tym przypadku krytykuje I. Florczak, który wskazuje, że skorzystanie z tej szczególnej ścieżki powinno być bardziej skonkretyzowane przez ustawodawcę, zob. I. Florczak, *Komentarz do art. 200,* [w:] K. W. Baran (red.), *Komentarz do wybranych przepisów ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Akademickie prawo zatrudnienia. Komentarz*, Warszawa 2020, s. 339.

[344] Takie rozwiązanie pomimo sprzeciwu jego wprowadzenia przez opiniodawców projektu ustawy (np. Rada Legislacyjna krytycznie oceniła wprowadzenie takiego rozwiązania, opinię można znaleźć na stronie: https://radalegislacyjna.gov.pl/dokumenty/opinia-z-5-grudnia-2017-r-o-projekcie-ustawy-prawo-o-szkolnictwie-wyzszym-i-nauce, dostęp na dzień: 06.06.2020 r.), znalazło się w ustawie PoSWiN. Przepis ten będzie miał głównie zastosowanie do beneficjentów programu „Diamentowy Grant", podstawą którego był art. 187a ustawy PoSW (informacje na ten temat zostały przedstawione w rozdziale I, 1.2 „Proces rekrutacji"). Chociaż nowe przepisy nie przewidują uruchomienia takiego programu po 2019 r. to przewidziano, że beneficjenci zachowują swoje dotychczasowe uprawnienia, zgodnie z art. 181 ustawy wprowadzającej.

młodym, wybitnie uzdolnionym przyszłym naukowcom. Niejednokrotnie dorobek takich osób jest zbliżony do prezentowanego przez młodych doktorów. Funkcjonowanie i skuteczność wprowadzonych rozwiązań będzie zależała od podmiotów prowadzących kształcenie doktorantów. To one mają autonomię w kształtowaniu zasad rekrutacji i to od nich będzie zależało, czy będą pozostawioną swobodę traktować czysto teoretycznie, czy wprowadzą skuteczne rozwiązania i będą przyjmować osoby z naprawdę wybitnymi osiągnięciami. Warto zaznaczyć, że skreślenie studenta z listy studentów, który kształci się równocześnie na mocy art. 186 ust. 2 ustawy PoSWiN w szkole doktorskiej, nie będzie wywoływało żadnego skutku w procesie kształcenia doktoranta. Nawet nieukończenie studiów, nie wpłynie na skończenie kształcenia i uzyskanie stopnia doktora, czego potwierdzeniem jest art. 186 ust. 3, osoba, która uzyska stopień doktora, automatycznie uzyskuje wykształcenie II stopnia[345].

Rekrutacja powinna odbywać się w drodze konkursu, którego zasady ustali senat lub rada naukowa. Sugeruje to, że liczba miejsc w szkołach doktorskich jest ograniczona, a zasady są określone obiektywnie, jasno i są jednakowe dla wszystkich kandydatów do danej szkoły doktorskiej. Ustęp 3 komentowanego artykułu 200 ustawy PoSWiN formułuje regułę, że zasady rekrutacji oraz programy kształcenia powinny być udostępnione nie później niż 5 miesięcy przed rozpoczęciem rekrutacji. Wyznaczenie terminu gwarantuje znajomość warunków i zasad na początku podjęcia kształcenia i powinny one obowiązywać do jego zakończenia. Termin został określony w odniesieniu do „rozpoczęcia rekrutacji". Sugeruje to, że podmioty prowadzące rekrutację do szkół doktorskich powinny określić dokładną datę jej rozpoczęcia. Niedotrzymanie wymaganego ustawowo terminu, powinno skutkować obowiązywaniem tych reguł dopiero z kolejnym rokiem akademickim, tak aby termin został dotrzymany, a najbliższa rekrutacja powinna odbyć się na dotychczasowych zasadach. Sposobem na dotrzymanie terminu, jest przesunięcie momentu rozpoczęcia rekrutacji[346]. Ustawa nie określa metod udostępnienia zasad rekrutacji do publicznej wiadomości. Należy jednak mieć na uwadze

[345] Art. 186 ust. 3 odwołuje się do art. 77 ust. 1 pkt. 2, uzyskanie w opisywanym trybie stopnia doktora spowoduje uzyskanie z mocy prawa uprawnienia: magistra, magistra inżyniera lub równorzędnego potwierdzające wykształcenie wyższe na poziomie studiów II stopnia lub jednolitych studiów magisterskich.

[346] Reguła ta nie miała zastosowania w stosunku do pierwszych szkół doktorskich rozpoczynających działalność od 1 października 2019 r. W tym przypadku zasady rekrutacji i program studiów był udostępniony do 31 maja 2019 r. Określenie w art. 291 ustawy wprowadzającej, że termin ten dotyczy zasad po raz pierwszy podanych do publicznej wiadomości, jest mało precyzyjnie. Należy przez to rozumieć, że ten wyjątkowy termin dotyczy tylko nowo utworzonej szkoły doktorskiej, rozpoczynającej kształcenie od roku akademickiego 2019/2020.

zasadę jawności i transparentności. Wybrana metoda udostępnienia powinna odpowiadać aktualnym sposobom obrotu informacją. Podmiot powinien dołożyć staranności by jak najszersza grupa zainteresowanych mogła zapoznać się z podaną informacją. W obecnym stanie rozwoju elektronicznego przesyłu informacji, nie wystarczy wywieszenie informacji w gablocie siedziby podmiotu[347].

Przyjęcie do szkoły doktorskiej następuje w drodze wpisu na listę doktorantów[348]. Wpis na listę doktorantów jest czynnością materialno-techniczną, nie łączy się z decyzją administracyjną o przyjęciu. Do czynności materialno-technicznych, zalicza się czynności władcze (władztwo zakładowe), do których można zaliczyć przyjęcie do szkoły doktorskiej poprzez dokonanie wpisu na listę doktorantów. Cechuje ją brak swobodnego uznania organu dokonującego czynności – stanowi co do zasady konkretyzację treści przepisów statuujących normę prawną. W ramach przyjęcia do szkoły doktorskiej w wyniku przeprowadzonego konkursu nie wydaje się odrębnych aktów indywidualnych o charakterze decyzji. Wprowadzenie wpisu na listę doktorantów, zastępującego decyzję o przyjęciu jest krytykowane w doktrynie[349]. H. Izdebski wskazuje, że także tę czynność materialno-techniczną przyjęty kandydat może zaskarżyć do sądu administracyjnego (w związku z art. 3 § 2 pkt. 4 ustawy z dnia 30 sierpnia 2002 r. Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi[350]. Wpis na listę doktorantów może wiązać się nie tylko z rozpoczęciem kształcenia w szkole doktorskiej, ale może mieć wpływ na inne kwestie. Przykładem może być, sytuacja, kiedy miejsce na liście rankingowej wpływa na przyznawane stypendia przez osoby fizyczne, prawne, jednostki samorządu terytorialnego czy inne dodatkowe stypendia oferowane przez jednostki prowadzące szkoły doktorskie. Dlatego sam wpis na listę doktorantów, bez zastosowania w tym przypadku przyjęcia w drodze decyzji administracyjnej nie jest trafnym rozwiązaniem.

---

[347] Zob. R. Gałęski, *Czynności materialno-techniczne w systemie prawnych form działania administracji*, „Przegląd Prawa i Administracji", 2001, nr 48; R. Gałęski, *Zakres swobody organu administracji publicznej w podejmowaniu czynności faktycznych*, „Przegląd Prawa i Administracji", 2002, nr 51.
[348] Art. 200 ust. 4 ustawy PoSWiN (Dz.U.2023.742 z późn. zm.).
[349] Zob. H. Izdebski, *Komentarz do art. 200*, [w:] J. M. Zieliński, H. Izdebski (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz,* Warszawa 2019, s. 331- 333.
[350] Ustawa z dnia 30 sierpnia 2002 r. Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (Dz.U.2024.935). Zob. H. Izdebski, *Komentarz do art. 200*, [w:] J. M. Zieliński, H. Izdebski (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz,* Warszawa 2019, 331-333, również I. Florczak, *Komentarz do art. 200,* [w:] K. W. Baran red., *Komentarz do wybranych przepisów ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce [w:] Akademickie prawo zatrudnienia. Komentarz*, Warszawa 2020, s. 344-345.

Natomiast odmowa przyjęcia następuje w drodze decyzji administracyjnej, od której służy wniosek o ponowne rozpatrzenie sprawy[351]. Odmowną decyzję należy właściwie uzasadnić, staje się to istotne tym bardziej, iż można przypuszczać, że nowy model kształcenia doktorantów obniży liczbę osób przyjmowanych do szkół doktorskich, czego konsekwencją będzie znacznie większa liczba decyzji odmownych. Szczególnie trudne jest uzasadnienie decyzji opartej na kryteriach wartościujących, do tej grupy należą rozstrzygnięcia podmiotów podejmujących decyzje w postępowaniach rekrutacyjnych na studia doktoranckie, a obecnie do szkół doktorskich. Uzasadnienie powinno czynić zadość minimum wymagań procedury administracyjnej (art. 107 § 3), niezbędne jest podanie faktów, które organ uznał za udowodnione, dowodów którym dał wiarę, oraz przyczyn z powodu których inne dowody uznał za niewiarygodne. W uzasadnieniu prawnym powinna znaleźć się podstawa prawna, na której organ się oparł. Nie wystarczy tylko przytoczenie przepisów, ale należy dokonać ich analizy i interpretacji w odniesieniu do zastanego stanu faktycznego. Wyczerpujące i rzetelne umotywowanie decyzji organu realizuje zasadę pogłębiania zaufania obywateli do państwa. Ważne jest, żeby zainteresowani rozstrzygnięciem uzyskali przeświadczenie, że ich sprawa została gruntownie przeanalizowana[352].

Art. 200 ust. 6 ustawy PoSWiN wprowadza jawność wyników konkursu prowadzonego przy rekrutacji do szkół doktorskich. Celem jawności wyników jest zapewnienie transparentności procedury, przez co budowane jest zaufanie strony do podmiotu przeprowadzającego rekrutację. Spełniając tę zasadę podmiot powinien podać wyniki konkursu do powszechnej wiadomości publikując je. Można założyć, że sposób ich udostępnienia powinien odpowiadać sposobowi udostępnienia informacji o warunkach rekrutacji, o których była mowa we wcześniejszych rozważaniach. Zasada jawności dotyczy całego procesu rekrutacji, wynika z tego, że podana do wiadomości powinna być nie tylko lista przyjętych, ale również lista osób nieprzyjętych do szkół

[351] Ustawodawca przewidując taki środek, dał możliwość stronie wniesienia skargi do sądu administracyjnego, bez skorzystania z uprawnienia w postaci wniesienia wniosku o ponowne rozpatrzenie sprawy. Wynika to z art. 52 § 3 ustawy z dnia 30 sierpnia 2002 r. Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (Dz.U.2024.935): „Jeżeli stronie przysługuje prawo do zwrócenia się do organu, który wydał decyzję z wnioskiem o ponowne rozpatrzenie sprawy, strona może wnieść skargę na tę decyzję bez skorzystania z tego prawa. Prawo do wniesienia skargi bez zwrócenia się do organu, który wydał decyzję, z wnioskiem o ponowne rozpatrzenie sprawy nie przysługuje stronie, gdy organem, który wydał decyzję, jest konsul".

[352] A. Jakubowski, *Uzasadnienie decyzji w postępowaniu rekrutacyjnym na studia doktoranckie,* [w:] J. P. Tarno, A. Szot, P. Pokorny (red.), *Specyfika postępowań administracyjnych w sprawach z zakresu szkolnictwa wyższego i nauki*, Lublin 2016, s. 327-346.

doktorskich. Literalne brzmienie przepisu brzmi: „Wyniki konkursu są jawne", a więc zarówno wynik pozytywny, jak i wynik negatywny.

Przepis art. 200 ust. 7 ustawy PoSWiN formułuje zasadę, że można być doktorantem tylko w jednej szkole doktorskiej. Należy zastanowić się, czy takie ograniczenie nie narusza konstytucyjnych zasad: prawa do nauki oraz wolności prowadzenia badań naukowych. Wprowadzając takie ograniczenie ustawodawca prawdopodobnie kierował się założeniem, że skupienie się na kształceniu w jednej szkole doktorskiej i prowadzeniu badań naukowych do jednej dysertacji da lepsze rezultaty. Przewidując możliwość bycia „wielokrotnym" doktorantem należałoby wprowadzić ograniczenie, co do możliwości pobierania stypendium doktoranckiego tylko w jednej szkole doktorskiej. Nie wydaje się jednak, że wprowadzenie takiego przepisu nastręczałoby trudności, mając na uwadze, że poprzedni stan prawny wprowadzał takie ograniczenia co do niektórych stypendiów. Jeśli doktoranci, kształcący się w więcej niż jednej szkole doktorskiej nie wykazywaliby postępów w realizacji pracy naukowej, indywidualnego planu badawczego czy programu kształcenia, mogą zostać na tej podstawie skreśleni z listy doktorantów. Dlatego tym bardziej zastanawiające są pobudki, dla których takie rozwiązanie przyjął ustawodawca.

Osoba przyjęta do szkoły doktorskiej rozpoczyna kształcenie i nabywa prawa przysługujące jej na podstawie przepisów powszechnie i wewnętrznie obowiązujących dotyczących doktorantów, z chwilą złożenia ślubowania[353]. Czyli osoba, która pozytywnie przeszła etap rekrutacji, zostaje wpisana na listę doktorantów i tym samym zostaje przyjęta do szkoły doktorskiej. Natomiast status doktoranta otrzyma wtedy, kiedy złoży ślubowanie. Rozróżnienie to ma duże znaczenie, przykładowo analizując zasadę, że można być doktorantem tylko w jednej szkole doktorskiej. Bowiem można podchodzić do rekrutacji w kilku szkołach doktorskich, pozytywny wynik skutkuje wpisem na listę doktorantów, czyli są to osoby przyjęte do szkoły doktorskiej, ale nie posiadają one jeszcze statusu doktoranta. Ten nabędą dopiero z chwilą złożenia ślubowania, a więc doktorat przyjęty do kilku szkół może złożyć ślubowanie w jednej z nich, wówczas stanie się pełnoprawnym doktorantem. Zgodnie z przytoczoną zasadą może być doktorantem tylko w jednej szkole doktorskiej. Przestrzegając powyższych zasad, spełni również powyższą regułę.

[353] Art. 200 ust. 8 ustawy PoSWiN (Dz.U.2023.742 z późn. zm.).

Konsekwencją naruszenia przepisów dotyczących rekrutacji lub kształcenia w szkole doktorskiej, zgodnie z art. 427 ust. 4 i 6 ustawy PoSWiN, jest wezwanie przez ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego i nauki podmiotu do zaprzestania tej działalności i usunięcia naruszenia, określając na to terminy. Jeśli podmiot nie zastosuje się do wezwania, minister może w drodze decyzji administracyjnej o natychmiastowej wykonalności, zawiesić rekrutację na kolejny rok akademicki.

3.4 Regulamin szkół doktorskich

Regulamin szkoły doktorskiej to podstawowy dokument wewnętrzny regulujący kształcenie doktorantów w jednostkach prowadzących szkoły doktorskie. Zgodnie z ustawą wprowadzającą, pierwsze regulaminy weszły w życie 1 października 2019 r[354]. Ustawodawca wskazał minimalną treść jaka powinna znaleźć się w regulaminach[355], należy do niej: sposób wyznaczania i zmiany promotora; dokumentowanie przebiegu kształcenia; sposób przeprowadzania oceny śródokresowej; zasady przedłużenia terminu złożenia rozprawy doktorskiej. Nie jest to katalog zamknięty, poza tym regulamin może precyzować wszystkie kwestie dotyczące doktorantów, które nie zostały uregulowane ustawowo. Prawodawca użył przy wyznaczeniu treści możliwych do regulacji w regulaminie określenia: „organizacja kształcenia", co należy rozumieć szeroko. Poza tematyką związaną z przekazywaniem wiedzy, dopuszczalne jest normowanie kwestii organizacyjnych szkoły doktorskiej czy relacji międzyludzkich (np. relacja doktorant – promotor). Ustawodawca pozostawił dużą swobodę jednostkom prowadzącym

[354] Art. 292 ustawy wprowadzającej: „Regulaminy szkół doktorskich zostaną uchwalone na podstawie przepisów ustawy, o której mowa w art. 1, w terminie umożliwiającym ich wejście w życie od dnia 1 października 2019 r."

[355] Dla porównania w systemie niemieckim praktyczne wdrożenie przepisów prawa państwowego przez uniwersytety odbywa się poprzez regulaminy doktoranckie (Promotionsordnung), które regulują kwestie dotyczące doktorantów, w tym warunki przyjęcia. Regulaminy doktoranckie uniwersytetów są stale oceniane przez HRK; są one połączone w internetowej bazie danych Kompas Szkół Wyższych (Hochschulkompass). HRK stanowi platformę dla autonomicznych instytucji szkolnictwa wyższego do konsultowania i uzgadniania podstawowych kwestii związanych ze studiami doktoranckimi. U podstaw tego leżą kwestie zapewnienia jakości w kontekście międzynarodowym, zwłaszcza w kontekście europejskim. W tym sensie HRK podkreśla potrzebę solidnych procedur przyjmowania, rejestracji i nadzoru nad kandydatami na studia doktoranckie w swoich opracowaniach w sprawie organizacji studiów doktoranckich (Zur Organisation des Promotionsstudiums); w sprawie przyszłości doktoratu w Europie (Zur Zukunft des Doktorats in Europa) oraz w sprawie zapewnienia jakości w procedurach doktoranckich (Zur Qualitätssicherung in Promotionsverfahren). Zgodnie z zaleceniami HRK, wielu członków HRK połączyło się, tworząc Uniwersyteckie Stowarzyszenie na rzecz Kwalifikacji Młodych Naukowców w Niemczech (Universitätsverband zur Qualifizierung des wissenschaftlichen Nachwuchses in Deutschland, UniWiND, https://www.hrk.de/themen/forschung/promotion, dostęp na dzień: 04.04.2013 r.).

kształcenie doktorantów, co do decyzji jakie kwestie znajdą swoją regulację w regulaminie.

W doktrynie podkreślano, że istotne jest precyzyjne wskazanie w regulaminach szkół doktorskich warunków przeprowadzania oceny śródokresowej doktoranta. I. Florczak wskazuje, że regulamin powinien uszczegóławiać sposób dokonywania tej oceny. Autorka wskazuje, że regulamin powinien zawierać określenie: podstawy dokonania oceny śródokresowej, czas jaki ma komisja przeprowadzająca ocenę na wydanie oceny, wskazanie czy wymagana jest opinia promotora, czy przewidziano rozmowę komisji z doktorantem, jakimi czynnikami kieruje się komisja przy określeniu stopnia realizacji indywidualnego planu badawczego, waga opinii poszczególnych członków komisji. Konieczność regulacji przedłużenia terminu złożenia rozprawy, znajdziemy zarówno w art. 204 ust. 2, jak i art. 205 ust. 1 pkt 4 ustawy PoSWiN. W pierwszym przypadku ustawa stanowi o „zasadach", w drugim o „warunkach", jednak oba artykuły traktują o tym samym[356].

Ustawa PoSWiN wskazuje na regulamin szkoły doktorskiej, zastosowano zatem liczbę pojedynczą. Co może oznaczać, że powinien on swoim zasięgiem obejmować jedną szkołę doktorską. W sytuacji, gdy w jednym podmiocie utworzono kilka szkół doktorskich, każda z nich powinna posiadać własny regulamin dostosowany do specyfiki i potrzeb dyscypliny. Z drugiej strony niektóre kwestie, takie jak prawa i obowiązki doktorantów, powinny być unormowane w jednolity sposób, w innym przypadku mogłaby zostać naruszona konstytucyjna zasada równego traktowania.

Przepisy określają termin uchwalenia regulaminów, wynosi on co najmniej 5 miesięcy przed rozpoczęciem roku akademickiego. Organem, który ma w kompetencjach uchwalenie go jest senat albo rada naukowa. Pamiętając, że regulaminy pierwszych szkół doktorskich, zgodnie z art. 292 ustawy wprowadzającej, powinny były zostać uchwalone w takim terminie, żeby ich wejście w życie było możliwe od 1 października 2019 r. Pierwsze regulaminy stanowią zatem wyjątek od reguły zawartej w art. 205 ust. 2 ustawy PoSWiN. Wejście w życie regulaminu określono na datę - początku danego roku akademickiego (czyli 1 października).

Ustawodawca postawił wymóg uzgodnienia treści regulaminu z samorządem doktorantów. Wydaje się, że celowo użyto określenia „uzgodnienie". Samorząd

[356] I. Florczak, *Komentarz do art. 205,* [w:] K. W. Baran (red.), *Komentarz do wybranych przepisów ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Akademickie prawo zatrudnienia. Komentarz,* Warszawa 2020, s. 358.

doktorantów i senat albo rada naukowa musi dojść do konsensusu co do jego treści. Jeśli jednak jest to niemożliwe i porozumienie nie zostanie osiągnięte w ciągu 3 miesięcy od uchwalenia regulaminu, regulamin wchodzi w życie na mocy uchwały senatu albo rady naukowej, podjętej większością co najmniej 2/3 głosów statutowego składu tych organów. Zastosowaną regulację należy ocenić pozytywnie, daje ona realny wpływ doktorantów na postanowienia regulaminów, co z ich perspektywy jest bardzo ważne, ponieważ regulamin stanowi podstawę ich praw i obowiązków. Taki sam tryb zastosowano w przypadku zmiany regulaminu[357].

Problematyczna w okresie przejściowym może być sytuacja, kiedy będzie funkcjonował jeden samorząd (na mocy art. 296 ustawy wprowadzającej), którego członkami będą zarówno doktoranci studiów doktoranckich, jak i doktoranci szkół doktorskich. Proporcje tych grup będą ulegały zmianie, w pierwszych latach większą grupę reprezentantów będą mieć doktoranci studiów doktoranckich, jednak w kolejnych latach liczba ta ulegnie zmianie na korzyść doktorantów szkół doktorskich. Sytuacja taka może nieść za sobą wiele niedomówień i kwestii spornych. Z jednej strony samorządy będą pracowały nad dopracowywaniem regulaminów do rzeczywistości wykreowanej nowymi przepisami, z drugiej doktoranci studiów doktoranckich będą chcieli zagwarantować przepisami regulaminu również swoje prawa (częściowo nadane przepisami wcześniej obowiązującej ustawy PoSW). Zauważyć należy, że z innymi problemami będą zmagali się doktoranci studiów doktoranckich, a z innymi doktoranci szkół doktorskich. Warto zaznaczyć, że obowiązkiem doktoranta jest przestrzeganie przepisów wewnętrznych obowiązujących w uczelni, jednostka prowadząca kształcenie jest uprawniona do wydawania aktów statuujących prawa i obowiązki doktorantów. Orzecznictwo potwierdziło, że przepisy te mogą być podstawą prawną rozstrzygnięć wobec osób podległych (np. podstawą skreślenia z listy doktorantów)[358].

Jako przykłady zostaną przybliżone regulacje zastosowane w regulaminach szkół doktorskich: Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie[359], Uniwersytetu

[357] H. Izdebski, *Komentarz do art. 205*, [w:] H. Izdebski, J.M. Zieliński (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, Warszawa 2019, s. 339-340.
[358] Więcej w wyroku WSA z dnia 24 października 2018 r., II SA/Wa 1663/17, LEX nr 2735983. Pomimo, że wyrok odnosi się do przepisów poprzedniej ustawy, teza pozostaje aktualna.
[359] Załącznik do uchwały Nr 487 Senatu UWM w Olsztynie z dnia 26 kwietnia 2019 r. Regulamin Szkoły Doktorskiej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie (https://bip.uwm.edu.pl/artykuly/uchwaly-senatu/uchwaly-senatu-487-2019/, dostęp na dzień: 09.05.2023 r.).

Warszawskiego[360], Politechniki Warszawskiej[361], Katolickiego Uniwersytety Lubelskiego[362] Uniwersytetu Jagiellońskiego[363] i Uniwersytetu Gdańskiego[364].

Zgodnie z treścią Regulaminu SD UWM na czele szkoły doktorskiej będzie stał dyrektor[365], odpowiedzialny za organizację kształcenia doktorantów. Do jego zadań należy między innymi: kierowanie działalnością szkoły doktorskiej i jej reprezentowanie; nadzór nad procesem kształcenia oraz realizacją praktyk zawodowych; podawanie do wiadomości publicznej zasad rekrutacji oraz powoływanie komisji rekrutacyjnych; projektowanie kosztów kształcenia w szkole doktorskiej; informowanie doktorantów o planie zajęć oraz harmonogramie ich realizacji; przyjmowanie sprawozdań doktorantów; dokonywanie zaliczenia kolejnych etapów kształcenia; ocenianie realizacji kształcenia i prowadzenia badań naukowych przez doktoranta; ustalanie składów komisji przeprowadzających oceny śródokresowe, sprawozdaje się z działalności szkoły przed Rektorem. Z analizy licznych obowiązków, jakie spoczywają na dyrektorze wynika, że będzie on pełnił funkcję organizacyjno-administracyjną. Pomoc w obsłudze administracyjnej ma zapewniać Biuro Szkoły Doktorskiej. Wsparciem merytorycznym dyrektora będą koordynatorzy dyscyplin w zakresie których prowadzone będą szkoły doktorskie, wyłonieni spośród członków rady naukowej danej dyscypliny, przez dyrektora szkoły w porozumieniu z przewodniczącymi rad naukowych dyscyplin. Ciałem kolegialnym szkoły doktorskiej UWM jest rada naukowa SD. Kompetencje i skład rady

[360] Obwieszczenie Nr 16 Rektora Uniwersytetu Warszawskiego z dnia 30 lipca 2021 r. o ogłoszeniu tekstu jednolitego uchwały nr 444 Senatu Uniwersytetu Warszawskiego z dnia 26 czerwca 2019 r. w sprawie uchwalenia Regulaminów szkół doktorskich na Uniwersytecie Warszawskim (https://monitor.uw.edu.pl/Lists/Uchway/Attachments/5976/M.2021.213.Obw.16.pdf; dostęp na dzień 13.01.2022 r.).

[361] Załącznik nr 5 do uchwały nr 391/XLIX/2019 Senatu Politechniki Warszawskiej z dnia 18 września 2019 r. Regulamin Szkoły Doktorskiej Nr 5 (https://www.bip.pw.edu.pl/var/pw/storage/original/application/e630b19573136752007 76b825f33174b.pdf, dostęp na dzień 13.01.2022 r.).

[362] Regulamin Szkoły Doktorskiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego (https://phd.kul.pl/wp-content/uploads/2021/07/Regulamin-Szkoly-Doktorskiej_nowelizacja-od-1.10.2021.pdf, dostęp na dzień 18.01.2022 r.).

[363] Załącznik do uchwały nr 39/IV/2023 Senatu UJ z dnia 26 kwietnia 2023 r.- Regulamin Szkół Doktorskich Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie https://social-sciences.phd.uj.edu.pl/documents/142751761/142766013/uchw_nr_39_2023_zal_1.pdf/0518a189-b8ab-426e-b1b6-f64174160f0f, dostęp na dzień 13.01.2022 r.).

[364] Załącznik do uchwały Senatu UG nr 86/19 – Regulamin Szkół Doktorskich Uniwersytetu Gdańskiego (https://bip.ug.edu.pl/sites/default/files/nodes/akty_normatywne/89600/files/zal86u19_regulamin.pdf, dostęp na 16.05.2024 r.).

[365] Wymogi stawiane kandydatom na dyrektora, kadencyjność, zasady powoływania, zasady oceny jego pracy określa Statut (§ 29 Załącznika do uchwały nr 494 z dnia 2019 r.). Dyrektorem może być „samodzielny nauczyciel akademicki, zatrudniony na Uniwersytecie jako podstawowym miejscu pracy i który zadeklarował pełny wymiar czasu pracy doprowadzenia działalności naukowej w jednej z dyscyplin, w której szkoła realizuje kształcenie."

zostały określone w statucie uczelni[366]. W myśl § 16 ust. 1 statutu UWM do kompetencji rady należy między innymi: opracowywanie programu kształcenia; ustalanie zasad konkursu rekrutacyjnego; zatwierdzanie indywidualnego planu badawczego doktorantów; zatwierdzanie wzorów kart oceny śródokresowej; rozpatrywanie odwołań od negatywnych ocen śródokresowych wskazywanie kandydatów na promotorów. W skład tego organu wchodzić ma co najmniej 11 członków, w tym samodzielni nauczyciele akademiccy, będący przedstawicielami każdej dyscypliny tworzącej szkołę doktorską oraz przedstawiciel doktorantów. Kolejne paragrafy Regulaminu SD UWM odnosi się do rekrutacji, ciekawe jest, że przewidziano dwie formy rekrutacji: regularną (coroczną) i uzupełniającą. Pierwsza z nich odbywająca się raz do roku, tak żeby doktoranci rozpoczęli kształcenie w październiku. Natomiast rekrutacja uzupełniająca, jest kierowana do osób, których stypendia i koszty badań naukowych finansowane są ze źródeł zewnętrznych. W tym trybie doktoranci rozpoczynają kształcenie nie później niż 1 kwietnia. Promotor, promotorzy, promotor pomocniczy wyznaczani są przez radę naukową szkoły doktorskiej spośród osób posiadających odpowiednie kompetencje (co najmniej stopień doktora habilitowanego lub tytuł profesora lub nieposiadająca stopnia doktora habilitowanego lub profesora, jeśli jest pracownikiem zagranicznej uczelni lub instytucji naukowej - za zgodą rady naukowej dyscypliny; promotor pomocniczy – stopień doktora). Promotor ma za zadanie sprawowanie opieki naukowej nad przygotowaniem rozprawy doktorskiej. Co ważne wprowadzono limit doktorantów nad którymi promotor może sprawować opiekę, w ramach rekrutacji regularnej w danym roku akademickim, promotor może objąć, co do zasady, opieką tylko jednego doktoranta. Kształcenie w szkole doktorskiej trwa osiem semestrów i będzie się odbywać na podstawie programu kształcenia oraz indywidualnego planu badawczego. Kształcenie można ukończyć wcześniej, w okresie nie krótszym niż 6 semestrów.

Novum w ustawie PoSWiN było wprowadzenie tzw. indywidualnego planu badawczego, czyli dokumentu zawierającego między innymi harmonogram przygotowania rozprawy doktorskiej. Według omawianego regulaminu SD UWM, doktorant powinien przedstawić radzie naukowej jednostki indywidualny plan badawczy w terminie 12 miesięcy od dnia rozpoczęcia kształcenia. Dokument określa niezbędne elementy jakie doktorant w uzgodnieniu ze swoim mentorem merytorycznym

[366] Statut Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie - Załącznik do uchwały Nr 494 Senatu Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie z dnia 21 maja 2019 r. w sprawie Statutu Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie (http://bip.uwm.edu.pl/node/6598, dostęp na dzień: 09.09.2022 r.).

(promotorem lub promotorami) powinien w IPB zawrzeć, należą do nich: termin złożenia rozprawy, termin oddania do redakcji publikacji naukowej, określenie uczestnictwa w przynajmniej jednej konferencji naukowej, obowiązek opracowania i złożenia wniosku grantowego, realizacja co najmniej miesięcznego stażu naukowego, określenie wyjazdu badawczego oraz przygotowania projektu recenzji naukowej. Wyliczenie te opatrzone jest zwrotem „w szczególności" co wskazuje, że nie jest to katalog zamknięty. Po elementach jakie powinien zawierać indywidualny plan badawczy, można stwierdzić, że doktorant zobowiązuje się do wytężonej pracy naukowej. Ma do zrealizowania w toku kształcenia wiele obowiązków naukowych. W porównaniu do regulacji dotyczących doktorantów studiów doktoranckich wymogi znacznie zwiększono. Należy żywić nadzieję, że pójdzie za tym jakość realizowanych zadań i nie będą one traktowane tylko jako niepotrzebny obowiązek. Wątpliwości może budzić określenie „obowiązek uczestnictwa w co najmniej 1 konferencji naukowej (…)", jaka była intencja prawodawcy uczelnianego w sformułowaniu „obowiązek (…)". Podobny zabieg zastosowano również w przypadku przygotowania wniosku grantowego. Czy doktorant ma w planie badawczym zawrzeć oświadczenie zobowiązujące go do uczestnictwa w konferencji i zobowiązanie do przygotowania oraz złożenia wniosku o finansowanie zewnętrzne, czy powinien już podać więcej szczegółów dotyczących wywiązania się z tego obowiązku. Zgodnie z przepisami regulaminu SD UWM postępy w realizacji indywidualnego planu badawczego będzie sprawdzała komisja ewaluacyjna powołana przez dyrektora szkoły doktorskiej, spośród nauczycieli akademickich reprezentujących daną dyscyplinę, w trakcie przeprowadzania oceny śródokresowej. W terminie 30 dni przed planowanym terminem oceny śródokresowej doktorant składa zaopiniowane przez promotora lub promotorów lub promotora i promotora pomocniczego sprawozdanie śródokresowe z realizacji IPB. Dwóch członków z komisji ewaluacyjnej (recenzenci) wyznaczonych przez dyrektora szkoły doktorskiej, z których jeden nie jest pracownikiem Uniwersytetu, dokonuje recenzji sprawozdania. Na ocenę śródokresową składają się trzy etapy: rozmowa doktoranta z członkami komisji; rozmowa promotora, promotorów lub promotora i promotora pomocniczego doktoranta z członkami komisji oraz z przygotowania oceny śródokresowej przez komisję ewaluacyjną. Może to świadczyć, że ocenie będzie podlegał nie tylko doktorant, ale również promotor i promotor pomocniczy, co do jakości sprawowanej przez nich opieki. Takie rozwiązanie wydaje się słuszne. Osoby sprawujące opiekę nad doktorantami powinny mieć świadomość co do

odpowiedzialności jaka na nich ciąży podejmując się tej funkcji[367]. Przyjęte w omawianym regulaminie rozwiązania wydają się słuszne, przede wszystkim, jeśli chodzi o wymogi stawiane doktorantom, które niewątpliwie wpłyną na przemyślenie decyzji o podjęciu kształcenia w szkole doktorskiej. Będzie miało to również przełożenie na jakość prowadzonych badań i rozpraw doktorskich. Warte uwagi jest fakt wprowadzenia oceny nie tylko doktoranta, ale również opieki promotorskiej. Zwiększy to świadomość odpowiedzialności promotora za doktoranta. Brak jest natomiast konsekwencji negatywnej oceny promotora, co może osłabić zamierzony przez organ stanowiący efekt.

Uniwersytet Warszawski utworzył cztery szkoły doktorskie: Szkołę Doktorską Nauk Humanistycznych, Szkołę Doktorską Nauk Społecznych, Szkołę Doktorską Nauk Ścisłych i Przyrodniczych oraz Międzydziedzinową Szkołę Doktorską. Każda z nich posiada swój własny regulamin, jednakże są one zbieżne, różnią się niewielkimi szczegółami. Na czele każdej z tych szkół stoi dyrektor, który kieruje jej działaniami, w szkole działa rada a organem nadzorczym jest rektor. Inaczej niż na UWM, gdzie szczegółowe wymagania stawiane dyrektorowi określa statut uczelni, na UW wymagania te są określone w regulaminach szkół doktorskich. Kandydat na dyrektora szkoły powinien: posiadać tytuł profesora lub być zatrudniony na UW na stanowisku profesora uczelni lub posiadać stopień doktora habilitowanego lub równorzędny, a także posiadać znaczący dorobek naukowy o znaczeniu międzynarodowym i doświadczenie w zarządzaniu zespołami badawczymi (zdolności organizacyjne). Regulaminy szkół doktorskich szczegółowo regulują skład rady, tryb działania oraz obowiązki jakie są w zakresie jej działania, sposób wyboru członków rady określają odrębne przepisy. Dużo uwagi poświęcono rozpatrywaniu indywidualnych spraw doktorantów. Promotor wyznaczany jest na wniosek doktoranta niezwłocznie po przyjęciu do szkoły doktorskiej. Po bezskutecznym upływie miesiąca od rozpoczęcia kształcenia przyjmuje się, że doktorant wnioskuje o wyznaczenie na promotora osoby wskazanej we wniosku o przyjęcie do szkoły doktorskiej. Postępowanie o wyznaczenie promotora lub promotorów w obu wymienionych wyżej regulaminach jest tożsame, tak jak i obowiązki i wymogi w stosunku do kandydatów na te funkcje. W regulaminie SD UW znajdziemy

[367] Załącznik do uchwały Nr 487 Senatu UWM w Olsztynie z dnia 26 kwietnia 2019 r. Regulamin Szkoły Doktorskiej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie (https://bip.uwm.edu.pl/artykuly/uchwaly-senatu/uchwaly-senatu-487-2019/, dostęp na dzień: 09.05.2023 r.).

ograniczenia co do osoby promotora, nie może nim być osoba, która w okresie pięciu lat promowała czterech doktorantów, którzy zostali skreśleni w listy doktorantów a powodem tego był negatywny wynik oceny śródokresowej; bądź w tym okresie sprawowała opiekę nad co najmniej dwoma doktorantami, którzy uzyskali negatywne recenzje rozprawy doktorskiej lub dwukrotnie uzyskała negatywny wynik ewaluacji. Jedna osoba może być równocześnie promotorem nie więcej niż pięciu doktorantów, z wyjątkiem uzasadnionych przypadków. Można dokonać zmiany promotora na każdym etapie kształcenia do momentu zatwierdzenia projektu indywidualnego programu badawczego. Postępowanie jest wnioskowe, procedura rozpoczyna się na wniosek doktoranta lub promotora poparty uzasadnieniem. Możliwe jest wystąpienie z wnioskiem o zmianę promotora przez komisję ds. oceny śródokresowej, która negatywnie oceni opiekę promotorską. Ciekawym rozwiązaniem jest możliwość wyznaczenia przez dyrektora zespołu ekspertów w celu pomocy w rozwoju naukowym doktoranta i nadzorowania postępów pracy nad przygotowaniem rozprawy doktorskiej. Rozwiązania dotyczące indywidualnego planu badawczego są nieco odmienne od tych które prezentuje regulamin SD UWM, wskazano na elementy które w planie powinny się znaleźć i dotyczą one głównie rozprawy doktorskiej (temat i zasadność jego podjęcia, tezy lub hipotezy badawcze, harmonogram przygotowania, zadania badawcze, planowane badania, metody badawcze, zarys aktualnego stanu badań, znaczenie prowadzonych badań ich efekty i sposób rozpowszechnienia), ponad to należy wskazać plan udziału w konferencjach, warsztatach itp. Zasługujące na aprobatę jest uwzględnienie jako jeden z elementów obligatoryjnych IPB zobowiązania do określenia preferowanej formy współpracy z promotorem. Świadczy to o zainteresowaniu uczelni poprawnymi relacjami na linii doktorant – promotor, co jest istotne z punktu widzenia zakończenia kształcenia sukcesem jakim jest obrona rozprawy doktorskiej. Minimalna treść IPB w UWM opierała się głównie, poza terminem złożenia rozprawy doktorskiej, na zobowiązaniach doktoranta np. do napisania artykułu naukowego, udziału w konferencji czy przygotowaniu i złożeniu wniosku grantowego. Ocenę śródokresową w SD UW przeprowadza trzyosobowa komisja ds. oceny śródokresowej o odpowiednich kwalifikacjach (co najmniej stopień doktora w odpowiedniej dyscyplinie), w tym co najmniej jedna osoba posiadająca stopień doktora habilitowanego lub tytuł profesora zatrudniona poza jednostką macierzystą. Podstawą oceny śródokresowej są dokumenty złożone przez doktoranta – sprawozdanie z realizacji IPB oraz przeprowadzona rozmowa. Na tym etapie również kontrolowana jest współpraca doktoranta z promotorem za

pomocą ankiety (którą składa zarówno doktorant, jak i promotor). Komisja ds. oceny śródokresowej dokonuje również ewaluacji wywiązywania się promotora lub promotorów oraz promotora pomocniczego ze swoich obowiązków, z czego komisja wyciąga wnioski, które następnie przedstawia dyrektorowi. Pozytywnie należy ocenić rozwiązania zastosowane w celu określenia prawidłowej relacji doktorant – promotor, jej oceny, ewentualnej poprawy. Na początku kariery naukowej doktoranci potrzebują merytorycznego mentora, który będzie ich prowadził właściwą drogą naukową. Z jednej strony wymagana jest od doktoranta samodzielność realizacji badań, ale żeby można było jej wymagać trzeba dać mu narzędzia do zrozumienia procesów badawczych. Osoba po studiach decydująca się na drogę naukową, nie zna wielu aspektów tej drogi. Dlatego właściwa osoba promotora, będącego mentorem jest często kluczem do naukowego sukcesu.

Dla porównania Politechnika Warszawska utworzyła 5 szkół doktorskich o różnych obszarach badawczych[368]. Regulaminy poszczególnych szkół są analogiczne, dlatego analizy dokonano na podstawie regulaminu szkoły doktorskiej nr 1[369]. Zaproponowane rozwiązania są podobne do tych zastosowanych w regulaminie SD UWM i UW. Część przepisów przeniesiono wprost z ustawy PoSWiN. Regulamin SD PW statuuje obowiązki nie tylko doktoranta, ale również innych podmiotów uczestniczących w procesie kształcenia doktoranta. Tak na przykład zadaniem kierownika jednostki organizacyjnej, w której doktorant realizuje badania do dysertacji doktorskiej, jest zapewnienie doktorantowi możliwości zrealizowania zadań związanych z dydaktyką. Natomiast jednostka organizacyjna, w ramach której doktorant realizuje pracę doktorską ma zapewnić doktorantowi odpowiednie warunki pracy, umożliwia publikowanie wyników badań, zapewnia zaplecze techniczne – miejsce pracy, komputer, dostęp do internetu itp., ale również stwarza możliwość współpracy w zespołach badawczych krajowych i międzynarodowych. Regulamin SD PW wskazuje jakie kompetencje powinien posiadać promotor i są one zbieżne z tymi które prezentowały

[368] Szkoła doktorska nr 1 – obejmuje dyscypliny: inżynieria chemiczna; inżynieria materiałowa; nauki chemiczne; nauki fizyczne. Szkoła doktorska nr 2 – kształci w dziedzinie nauk inżynieryjno-technicznych: automatyka, elektronika i elektrotechnika; inżynieria biomedyczna; inżynieria mechaniczna oraz w dziedzinie nauk społecznych: nauki o zarządzaniu i jakości. Szkoła doktorska nr 3 – obejmuje dyscypliny: automatyka, elektronika i elektrotechnika, informatyka techniczna i telekomunikacja, matematyka, nauki fizyczne. Szkoła doktorska nr 4 – przygotowuje doktorantów w ramach dyscyplin: inżynieria mechaniczna, inżynieria środowiska, górnictwo i energetyka, automatyka, elektronika i elektrotechnika. Szkoła doktorska nr 5 – zawiera dyscypliny: architektura i urbanistyka; inżynieria lądowa i transport; inżynieria środowiska, górnictwo i energetyka; nauki o zarządzaniu i jakości.

[369] Regulamin Szkoły Doktorskiej nr 1 Politechniki Warszawskie (https://www.sd.pw.edu.pl/sd/Szkoly-Doktorskie/Szkola-Doktorska-nr-1/Regulaminy; dostęp na dzień: 17.01.2021 r.).

wcześniej przytoczone regulaminy. Nieco inaczej uregulowano kwestie ograniczenia opieki promotorskiej, wprowadzono maksymalną liczbę doktorantów nad jaką może sprawować opiekę promotor na poziomie 8 osób kształcących się w szkołach doktorskich Politechniki Warszawskiej, w tym nie więcej niż nad 5 doktorantami finansowanymi z subwencji. Można zauważyć świadomość uczelni co do środków przeznaczonych na kształcenie doktorantów, tym samym uczelnia chce zapewnić środki finansowe przeznaczone na doktoranta. Co należy ocenić pozytywnie. Uczelnie powinny przyjmując doktoranta zapewnić mu nie tylko wsparcie merytoryczne w osobie promotora, techniczne w postaci odpowiedniego sprzętu, laboratoriów, literatury, ale również wsparcie finansowe przeznaczone na prowadzone przez doktoranta badania. Podkreślenie istoty finansowania doktorantów pojawia się również przy określeniu obowiązków promotora, to po stronie promotora leży zapewnienie środków finansowych na badania wymagane do realizacji IPB. Poza tym regulamin wymienia między innymi takie obowiązki jak: uzgodnienie IPB, udzielenie niezbędnej pomocy merytorycznej metodycznej, wsparcie w rozwoju naukowym, pomoc w nawiązaniu kontaktów z krajowymi i międzynarodowymi zespołami badawczymi czy opiniowaniu przygotowanych publikacji itp. Regulamin SD PW wprowadza również limit „promotorstwa" dla promotora pomocniczego, może on sprawować tą funkcję nad nie więcej niż dwoma doktorantami szkół PW. Przedstawione zostały również obowiązki promotora pomocniczego między innymi: opiniowanie IPB, wsparcie w rozwoju naukowym oraz planowaniu badań, ich realizacji i analizie wyników. Ciekawym rozwiązaniem przyjętym w SD PW jest realizacja kształcenia każdego doktoranta w oparciu o: indywidualny program kształcenia, który określa zajęcia zorganizowane, praktyki zawodowe oraz inne formy zająć i aktywności. Program taki jest tworzony przez doktoranta we współpracy z promotorem lub promotorami, zgodnie z innymi wewnętrznymi aktami uczelni. Jest to rozwiązanie zasługujące na powielenie w innych jednostkach kształcących doktorantów. Daje ono możliwość prawidłowego rozwoju naukowego, wywiązanie się ze wszystkich obowiązków z uwzględnieniem natężenia prowadzonych badań do rozprawy doktorskiej. Określenie programu dla każdego doktoranta zapewnia możliwość indywidualnego podejścia, uwzględnienia specyfiki badań, co daje większe szanse na ukończenie dysertacji w wyznaczonym przez uczelnie terminie. W IPB doktoranci zawierają opis zadań badawczych zaplanowanych do realizacji w czasie procesu kształcenia w szkole doktorskiej wraz z harmonogramem realizacji. Minimalne założenia IPB powinny zawierać: tematykę pracy, planowany

zakres, metodykę badań, przewidywany termin przeprowadzenia badań, przygotowania publikacji oraz złożenia pracy. Ocena realizacji IPB dokonywana jest w ramach oceny śródokresowej w trakcie V semestru kształcenia. W pracach komisji oceniającej mogą uczestniczyć bez prawa głosu promotor oraz przedstawiciel samorządu.

Nieco bardziej rozbudowany regulamin szkoły doktorskiej opracowano na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim[370], określa on szeroko zadania stojące przed dyrektorem szkoły, traktuje o radzie szkoły doktorskiej oraz sekretariacie szkoły doktorskiej. Przepisy dotyczące rekrutacji do szkoły doktorskiej przewidują dwa tryby: rekrutację zwykłą, w ramach której przyjmowani są doktoranci finansowani z subwencji oraz rekrutacja specjalna, w której prowadzi się nabór osób finansowanych ze środków zewnętrznych. Obszernie przedstawiono prawa i obowiązki doktorantów, które we wszystkich regulaminach są analogiczne, dotyczy to również procedury powołania i zmiany promotora oraz promotora pomocniczego. Wysokie wymogi regulamin SD KUL stawia osobom chcącym sprawować merytoryczną opiekę nad doktorantem, poza posiadaniem stopnia doktora habilitowanego lub tytułu profesora w dyscyplinie zbieżnej z dyscypliną, w ramach której doktorant ubiega się o stopień wymagany jest również aktualny dorobek (na poziomie trzech określonych w przepisach publikacji w okresie czterech lat kalendarzowych poprzedzających rok złożenia wniosku o wyznaczenie promotora. Kolejnym wymogiem wobec potencjalnego promotora jest skuteczność w pozyskiwaniu grantów badawczych co najmniej na poziomie krajowym. Zakaz sprawowania funkcji promotora stosuje się wobec osób, które były promotorem 4 doktorantów, którzy uzyskali negatywny wynik oceny śródokresowej co skutkowało skreśleniem z listy doktorantów. Taki sam zakaz dotyczy osoby, która sprawowała opiekę nad co najmniej 2 osobami, które uzyskały negatywne recenzje prac doktorskich. Na złożenie wniosku o wyznaczenie promotora lub promotorów doktorant ma 15 dni od rozpoczęcia kształcenia. Regulamin SD KUL szeroko traktuje o zasadach kształcenia w szkole doktorskiej, zasadach zaliczania poszczególnych etapów kształcenia, łącznie z sposobem dokumentowana przebiegu kształcenia. W ramach IPB doktorant musi określić przynajmniej termin złożenia rozprawy doktorskiej wraz z harmonogramem jej przygotowania, musi określić: termin złożenia do druku publikacji naukowej lub monografii naukowej; przygotowania i złożenia wniosku grantowego; zobowiązania się

[370] Regulamin Szkoły Doktorskiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego (https://phd.kul.pl/wp-content/uploads/2021/07/Regulamin-Szkoly-Doktorskiej_nowelizacja-od-1.10.2021.pdf, dostęp na dzień 18.01.2022 r.).

do udziału w konferencji naukowej; obowiązek upowszechnienia wyników prowadzonych badań. Fakultatywnie można wskazać obowiązek współorganizacji konferencji naukowej czy też odbycia stażu naukowego. Ocena śródokresowa przeprowadzana jest po zaliczeniu 2 roku kształcenia przez komisję ds. oceny śródokresowej. Odbywa się w formie autoreferatu, w którym uwzględnione są postępy prac nad przygotowaniem rozprawy doktorskiej oraz realizacji obowiązków wynikających z IPB. Częścią oceny jest również dyskusja.

Na UJ w Krakowie doktoranci kształcą się w czterech szkołach doktorskich (Szkoła Doktorska: Nauk Humanistycznych; Nauk Medycznych i Nauk o Zdrowiu; Szkoła Doktorska Nauk Społecznych; Nauk Ścisłych i Przyrodniczych). Szkołą doktorską kieruje dyrektor powoływany na czteroletnią kadencją, który odpowiada między innymi za gospodarkę finansową szkoły. Do zadań dyrektora należy również: reprezentacja szkoły; działania związane z tworzeniem i likwidacją programu; organizacja pracy szkoły i wyznaczenie kierunków rozwoju; nadzór nad realizacją programów w szkole; nadzoruje działalność kierownika; przygotowanie ewaluacji szkoły; przyjęcie IPR; wydawanie decyzji administracyjnych w sprawie przyjęcia do szkoły oraz skreślenia z listy doktorantów; podejmowanie rozstrzygnięć w sprawie przedłużeń terminu złożenia rozprawy doktorskiej; współpraca z samorządem doktorantów; wydawanie aktów wewnętrznych obowiązujących w szkole. Podany w regulaminie SD UJ katalog jest otwarty. Powołuje się w szkole radę szkoły kierowaną przez przewodniczącego, na czteroletnią kadencję, której skład[371] określa § 5 regulaminu SD UJ. Regulamin wyczerpuje katalog zadań stawianych radzie, należą do nich np. przedstawienie kandydata na dyrektora; ocena działalności szkoły; opiniuje: plan działania szkoły, tworzenie i likwidację programów, projekt regulaminu szkoły i zasad rekrutacji. Regulamin SD UJ określa w rozdziale 3 zasady rekrutacji do szkoły. Rekrutacja z uwzględnieniem liczby dostępnych stypendiów, odbywa się w drodze konkursu. Wymogi co do kandydatów zostały określone odesłaniem do odpowiednich przepisów ustawy PoSWiN. Kształcenie doktorantów odbywa się na 6 lub

[371] Członkami są: „po jednym przedstawicielu wskazanym przez każdą z rad dyscyplin, w których prowadzone jest kształcenie w szkole; dwóch wskazanych przez dziekana przedstawicieli każdego wydziału zatrudniającego co najmniej 12 pracowników, którzy złożyli oświadczenie o przynależności w wymiarze co najmniej 75% do co najmniej jednej dyscypliny, w której prowadzone jest kształcenie w szkole; jeden przedstawiciel wskazany przez kierownika jednostki pozawydziałowej zatrudniającej co najmniej 12 pracowników, którzy złożyli oświadczenie o przynależności w wymiarze co najmniej 75% do co najmniej jednej dyscypliny, w której prowadzone jest kształcenie w szkole - jeśli warunek ten spełnia więcej niż jedna jednostka pozawydziałowa, kierownicy tych jednostek wskazują wspólnego przedstawiciela oraz dwóch przedstawicieli doktorantów wskazanych przez samorząd”.

8 semestralnym programie kształcenia. Program kształcenia, który może mieć charakter interdyscyplinarny lub międzydziedzinowy, ustalany jest w ramach dziedziny lub dyscypliny w zakresie, w którym UJ posiada uprawnienia do nadawania stopnia doktora. W ramach programu kształcenia mogą być prowadzone programy doktorskie. Program doktorski określa w szczególności: dyscyplinę lub dyscypliny, w ramach których realizowane jest kształcenie; warunki realizacji programu kształcenia; moduły zajęć wraz z przypisanymi punktami ECTS; sposób weryfikacji efektów uczenia się. Regulamin przewiduje możliwość prowadzenia programów wspólnie z innymi jednostkami spoza UJ, które posiadają uprawnienia do nadawania stopnia doktora. Dodatkowo kształcenie doktorantów może być prowadzone we współpracy z innymi podmiotami (np. przedsiębiorcami lub krajowymi bądź zagranicznymi instytucjami naukowymi. Programem kieruje kierownik, którym może być nauczyciel akademicki posiadający co najmniej stopień doktora habilitowanego, zatrudniony w UJ jako podstawowym miejscu pracy. Do zadań kierownika należy np. organizacja bieżącej działalności programu. Tak jak we wszystkich jednostkach podstawą kształcenia w szkole doktorskiej jest program kształcenia i IPB. Regulamin określa elementy IPB, do których należy: zakres tematyczny badań, zadania badawcze oraz sposób ich realizacji, harmonogram przygotowania rozprawy doktorskiej. IPB doktorant przedstawia dyrektorowi, zaakceptowany przez promotora (lub promotorów) oraz zaopiniowany przez promotora pomocniczego, w ciągu 12 miesięcy od dnia rozpoczęcia kształcenia. Regulamin w uzasadnionych przypadkach przewiduje możliwość modyfikacji IPB. Doktorant realizuje program oraz IPB przygotowując rozprawę doktorską oraz uczestnicząc w zajęciach. Oddzielny rozdział poświęcono promotorowi, promotorowi pomocniczemu i komitetowi doktorskiemu. Promotora na wniosek[372] doktoranta wyznacza rada dyscypliny w terminie do 3 miesięcy od dnia rozpoczęcia kształcenia, jeśli rozprawa doktorska będzie w dziedzinie nauki, wówczas promotora wyznacza senat. Regulamin dopuszczał możliwość ograniczenia liczby doktorantów przypadających na jednego promotora. Do obowiązków promotora należy w szczególności: współpraca z doktorantem co do uzgodnienia treści IPB; podejmowanie działań na rzecz pozyskania środków finansowych na prowadzone badania; dbałość o zapewnienie doktorantowi

[372] § 11 ust. 3-4 - we wniosku doktorant wskazuje dyscyplinę lub dziedzinę nauki, w ramach której przygotowywana będzie rozprawa oraz uzasadnienie wyboru osoby promotora, między innymi przez wskazanie związku zainteresowań naukowych doktoranta z dorobkiem naukowym kandydata na promotora. Wymaga się załączenia do wniosku zgody przyszłego promotora.

odpowiednich warunków pracy; wsparcie w rozwoju naukowym doktoranta, również przez pomoc w nawiązywaniu kontaktów. Regulamin określa również obowiązki promotora pomocniczego, do których zaliczono: współpracę z promotorem; opiniowanie IPB i ocenę realizacji postępów prac; pomoc w opiece nad doktorantem. Przepisy regulaminu dopuszczają możliwość w uzasadnionych przypadkach zmiany osoby promotora. Innym rozwiązaniem w stosunku do rozwiązań oferowanych przez inne regulaminy, jest możliwość powołania komitetu doktorskiego. Zostaje on wyznaczony przez dyrektora na wniosek doktoranta (zaopiniowany przez promotora i kierownika). Zadaniem tego podmiotu jest wsparcie doktoranta w przygotowaniu i realizacji IPB oraz dodatkowe wsparcie merytoryczne w procesie kształcenia. W składzie komitetu zasiadają promotor (lub promotorzy, promotor pomocniczy) a także dwóch członków posiadających co najmniej stopień doktora reprezentujących dowolną dyscyplinę naukową, istotną dla realizowanego IPB. Postępy prac w realizacji IPB (stopień realizacji zakładanych celów badań oraz terminowość ich przeprowadzenia) są oceniane podczas oceny śródokresowej, której dokonuje się w połowie okresu kształcenia (w przypadku kształcenia 6-semestralnego - w trakcie czwartego semestru). W skład komisji przeprowadzającej ocenę wchodzą trzy osoby, w tym co najmniej jedna osoba ze stopniem dr hab. lub tytułem prof. w dyscyplinie, w której przygotowywana jest rozprawa doktorska, zatrudniona poza podmiotem prowadzącym szkołę doktorską. Wykluczeni ze składu komisji są: promotor, promotor pomocniczy, dyrektor, członkowie komitetu doktorskiego oraz osoby, wobec których istnieją wątpliwości co do ich bezstronności. Na miesiąc przed planowaną oceną doktorant zobowiązany jest do złożenia w szkole doktorskiej kompletu dokumentacji[373]. Podczas prac komisji doktorant w części jawnej[374] prezentuje wyniki realizacji IPB oraz przeprowadzana jest dyskusja, w części niejawnej komisja obraduje nad wynikiem oceny. Szczegółowe warunki procesu oceny określa dyrektor. Kolejny rozdział regulaminu prezentuje zagadnienia związane z zakończeniem i zawieszeniem kształcenia w SD UJ. Regulamin statuuje, że kształcenie kończy się złożeniem rozprawy doktorskiej, przez co rozumie się zaakceptowanie ostatecznej treści rozprawy przez promotora w systemie informatycznym. Możliwe jest przesunięcie terminu rozprawy doktorskiej z powodów: czasowa niezdolność spowodowana chorobą;

[373] Regulamin wskazuje, że elementami dokumentacji jest: raport z realizacji IPB, załączniki potwierdzające osiągnięcie efektów prac badawczych, potwierdzenie promotora lub promotorów albo promotora i promotora pomocniczego faktów zawartych w dokumentacji.
[374] Udział w części jawnej można ograniczyć ze względu na poufność prezentowanych treści.

konieczność sprawowania osobistej opieki nad chorym członkiem rodziny, nad dzieckiem do 4. roku życia lub dzieckiem posiadającym orzeczenie o niepełnosprawności; posiadane orzeczenia o stopniu niepełnosprawności bądź konieczność prowadzenia długotrwałych badań naukowych niezbędnych do dokończenia rozprawy doktorskiej. Zawieszenie kształcenia może nastąpić na wniosek doktoranta z powodów określonych w przepisach ustawy PoSWiN. Warunki obowiązujące doktoranta po okresie zawieszenia określa dyrektor. Okres zawieszenia przedłuża termin wykonania obowiązków. Rozdział 9 regulaminu SD UJ określa prawa i obowiązki doktoranta. W świetle tych przepisów doktorant ma w szczególności prawo do: opieki naukowej; zmiany promotora zgodnie z przepisami regulaminu; przedłużenia terminu złożenia rozprawy na mocy obowiązujących przepisów; ubiegania się o środki finansowe; otrzymywania stypendium doktoranckiego; ubieganie się o zakwaterowanie wraz z współmałżonkiem i dzieckiem w domu studenckim UJ; ubiegania się o inne świadczenia socjalne przewidziane przepisami; zgłoszenia się do ubezpieczenia zdrowotnego; przerw wypoczynkowych w wymiarze do 8 tygodni w ciągu roku; bezpłatnej nauki języków w wymiarze przewidzianym w programie; prowadzenia badań naukowych; korzystania ze zbiorów bibliotecznych UJ; odbywania praktyk i staży przewidzianych programem; otrzymania legitymacji doktoranta; udziału w samorządzie doktorantów oraz innych organizacji funkcjonujących na UJ (koła naukowe, agendy artystyczne i sportowe) oraz oceny zajęć. Regulamin przewiduje niezbędne minimum praw doktorantom. § 23 regulaminu SD UJ w wyczerpującym katalogu wymienia obowiązki doktoranta, należą do nich: postępowanie zgodnie ze ślubowaniem, treścią regulaminu i przepisami wewnętrznymi UJ; dbałość o dobre imię Uniwersytetu w przestrzeni elektronicznej w ramach i poza UJ; poinformowanie o zmianie wymaganych danych osobowych; realizowanie programu i IPB; odbywanie praktyk w wymiarze do 60 godzin dydaktycznych rocznie, jeśli takie przewiduje IPB i program; złożenie w terminie określonym w IPB rozprawy doktorskiej; składanie wymaganych raportów i sprawozdań; złożenie jeśli jest wymagane zaświadczenia lekarskiego o braku przeciwwskazań do kształcenia. Regulamin wprowadza bardzo ogólne zasady dotyczące stypendium doktoranckiego, odwołując się do ustawy PoSWiN. Końcowy rozdział dotyczy skreślenia z listy doktorantów. Przesłankami obligatoryjnego skreślenia jest: negatywny wynik oceny śródokresowej; niezłożenie terminowo rozprawy doktorskiej;

złożenie rezygnacji; niepodjęcie kształcenia[375]; naruszenia zakazu bycia doktorantem tylko w jednej szkole[376] oraz z powodu ukazania karą dyscyplinarną w postaci wydalenia ze szkoły. Fakultatywnie można dokonać skreślenia doktoranta z powodu: niezadawalających postępów w przygotowaniu rozprawy doktorskiej oraz niewywiązywanie się z podstawowych obowiązków doktoranta[377].

Na czele szkoły doktorskiej[378] w Uniwersytecie Gdańskim[379] stoi dyrektor, do którego obowiązków należy między innymi: organizacja kształcenia doktorantów; zaliczanie kolejnych okresów rozliczeniowych; ustalanie terminów oceny śródokresowej; sporządzanie sprawozdań z przebiegu kształcenia; nadzór nad prowadzeniem dokumentacji przebiegu kształcenia. Regulamin przewiduje możliwość powołania zastępcy dyrektora szkoły doktorskiej. Organem szkoły doktorskiej jest też rada szkoły, która opracowuje projekty: zasad rekrutacji, regulaminu SD, programu kształcenia i ich zmian. Rada zatwierdza sprawozdania z przebiegu kształcenia i dostosowuje zasady rekrutacji i zasady kształcenia pod kontem oceny parametrycznej. Rozdział trzeci regulaminu poświęcony jest prawom i obowiązkom doktorantów. Poza prawami

[375] Przez co rozumie się (§ 26 ust 4 regulaminu SD UJ): niezłożenie ślubowania, niezłożenie oświadczenia o kontynuacji nauki po okresie zawieszenia.
[376] Regulamin w § 26 ust. 1 pkt. 5 przewiduje również skreślenie z powodu złamania zakazu zatrudnienia, który obowiązywał do 1.10.2023 r., w chwili obecnej zakaz ten został zniesiony, dlatego ten argument skreślenia z listy doktorantów jest bezzasadny.
[377] O których mowa w art. 207 ustawy PoSWiN (Dz.U.2023.742 z późn. zm.), czyli postępowanie zgodnie z regulaminem szkoły doktorskiej oraz realizacja programu kształcenia i IPB.
[378] W UG utworzono trzy samodzielne szkoły doktorskie - SD Teorii Informacji Kwantowej (Zarządzenie nr 43/R/23 Rektora Uniwersytetu Gdańskiego z dnia 27 marca 2023 roku w sprawie zmiany Regulaminu Organizacyjnego Uniwersytetu Gdańskiego https://bip.ug.edu.pl/akty_normatywne/114621/zarzadzenie_nr_43r23_rektora_uniwersytetu_gdanskiego_z_dnia_27_marca_2023_roku_w_sprawie_zmiany_regulaminu_organizacyjnego_uniwersytetu_gdanskiego dostęp na dzień 21.01.2024 r.), SD Nauk Ścisłych i Przyrodniczych, DD Nauk Humanistycznych i Społecznych (Zarządzenie nr 30/R/19 Rektora Uniwersytetu Gdańskiego z dnia 25 kwietnia 2019 roku w sprawie utworzenia szkół doktorskich Uniwersytetu Gdańskiego https://bip.ug.edu.pl/akty_normatywne/87836/zarzadzenie_nr_30r19_rektora_uniwersytetu_gdanskiego_z_dnia_25_kwietnia_2019_roku_w_sprawie_utworzenia_szkol_doktorskich_uniwersytetu_gdanskiego dostęp na dzień 21.01.2024 r.) oraz Międzyuczelnianą Szkołę Doktorską Biotechnologii Uniwersytetu Gdańskiego i Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego (Zarządzenie nr 32/R/19 Rektora Uniwersytetu Gdańskiego z dnia 26 kwietnia 2019 roku w sprawie utworzenia Międzyuczelnianej Szkoły Doktorskiej Biotechnologii Uniwersytetu Gdańskiego i Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego https://bip.ug.edu.pl/akty_normatywne/88412/zarzadzenie_nr_32r19_rektora_uniwersytetu_gdanskiego_z_dnia_26_kwietnia_2019_roku_w_sprawie_utworzenia_miedzyuczelnianej_szkoly_doktorskiej dostęp na dzień 21.01.2024 r.). Międzyuczelniana szkoła doktorska ma swój własny regulamin studiów (Uchwała nr 119/19 Senatu Uniwersytetu Gdańskiego z dnia 26 września 2019 roku w sprawie Regulaminu Międzyuczelnianej Szkoły Doktorskiej Biotechnologii Uniwersytetu Gdańskiego i Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego z późn. zm) (https://bip.ug.edu.pl/akty_normatywne/90918/uchwala_nr_11919_senatu_uniwersytetu_gdanskiego_z_dnia_26_wrzesnia_2019_roku_w_sprawie_regulaminu_miedzyuczelnianej_szkoly_doktorskiej_biotechnologii, dostęp na dzień: 16.05.2024 r.).
[379] Załącznik do uchwały Senatu UG nr 86/19 – Regulamin Szkół Doktorskich Uniwersytetu Gdańskiego (https://bip.ug.edu.pl/sites/default/files/nodes/akty_normatywne/89600/files/zal86u19_regulamin.pdf, dostęp na dzień: 16.05.2024 r.).

przewidzianymi w ustawie PoSWiN doktoranci mają prawo do: zmiany promotora; konsultacji z nauczycielami akademickimi; korzystania z bazy biblioteczno-informatycznej oraz infrastruktury badawczej UG niezbędnej do realizacji badań naukowych; korzystania z oferowanego finansowania badań naukowych na zasadach określonych w przepisach; udziału w stażach, praktykach, konferencjach, seminariach, sympozjach itp. Wprost w regulaminie zostało wskazane, że doktoranci są objęci ubezpieczeniem w zakresie odpowiedzialności cywilnej za szkody wyrządzone podczas prowadzenia zajęć dydaktycznych. Do obowiązków doktorantów poza tymi które nakładają przepisy ustawy PoSWiN należy uczestnictwo w przewidzianych programem kształcenia zajęciach, odbywanie praktyki zawodowej, składanie sprawozdań z postępów w realizacji programu i IPB[380], terminowe złożenie rozprawy doktorskiej, przestrzeganie przepisów wewnętrznych uczelni i dbanie o dobre imię UG, informowanie o zmianie danych osobowych i postępach naukowych (wprowadzanych do systemu POL-on). Regulamin przewiduje również obowiązek prowadzenia konsultacji w przypadku doktorantów prowadzących zajęcia dydaktyczne, a także doktoranci są zobowiązani do uzyskania i zawiadomienia dyrektora o nadaniu elektronicznego identyfikatora naukowca. Zgodnie z regulaminem decyzje w indywidualnych sprawach doktorantów wydaje dyrektor lub jego zastępca z upoważnienia rektora. Regulamin SD UG poświęca cały § 13 usprawiedliwieniu nieobecności na zajęciach, co rzadko w regulaminach zostaje uwzględnione. Może to wskazywać na przywiązywanie dużej wagi władz uczelni do uczestnictwa w zajęciach objętych programem studiów. Dodatkowo w § 14 jest wskazane, że doktorant może zostać usunięty z zajęć, jeśli swoim zachowaniem utrudnia prowadzenie zajęć lub uczestnictwo w nich. Potrzeba regulacji tej kwestii sugeruje, że takie incydenty musiały mieć w uczelni miejsce. Dość szczegółowo został uregulowany obowiązek sprawozdawczości doktoranta z postępów w realizacji programu kształcenia i IPB (co do terminu złożenia, treści, ilości znaków, załączonych dokumentów – zasady te są określone w załączniku nr 1 do regulaminu SD UG) oraz opiniowania pracy doktoranta przez promotora. Dokładnie w regulaminie określono wyznaczenie dodatkowego terminu zaliczeń, wpisu w protokole zliczenia przedmiotu, zasad zaliczenia okresu rozliczeniowego oraz możliwości składania zaliczeń po zakończeniu okresu rozliczeniowego. Dużą wagę w regulacjach UG przywiązuje się do realizacji zajęć

[380] Zasady opracowywania planu badawczego są określone w załączniku 2 do regulaminu SD UG. IPB musi składać się z trzech części: cel badań, znaczenie badań oraz szczegółowy plan badań, załącznik wskazuje jakie informacje należy zawrzeć w każdej z tych części.

objętych programem kształcenia. Regulamin przewiduje możliwość kształcenia awansem (§ 21) kształcenia bez uczestnictwie w zajęciach (§ 22), zaliczenia zajęć poza SD UG (§ 23) oraz realizację kształcenia według indywidualnego programu kształcenia (§ 25). Przepisy regulaminu SD UG określają zasady wyznaczenia promotora lub promotorów oraz promotora pomocniczego. Następuje to na wniosek doktoranta złożony w terminie miesiąca od dnia podjęcia kształcenia. Proponowany promotor musi wyrazić pisemną zgodę na pełnienie tej funkcji. Jeśli doktorant nie złoży stosownego wniosku, promotora wyznaczy z własnej inicjatywy dyrektor szkoły. Doktorant ma prawo wnioskowania o zmianę osób pełniących funkcję promotora czy promotora pomocniczego. Zmiana osoby promotora może nastąpić również w przypadku utraty przez tą osobę zdolności do pełnienia tej funkcji. Regulamin (§ 33) wskazuje co należy do obowiązków promotora. Wymienia między innymi: udzielanie pomocy merytorycznej i metodycznej w pracy badawczej; odbywanie konsultacji z doktorantem; opiniowanie postępów doktoranta; pomoc w organizacji i odbywaniu praktyk. Ocenę śródokresową przeprowadza komisja powołana przez dyrektora. Ocenie podlega sprawozdanie złożone przez doktoranta, na wniosek doktoranta lub z własnej inicjatywy może również przeprowadzić rozmowę. Tryb dokonania oceny przez komisję jest regulowany w załączniku 3 do regulaminu SD UG. Regulamin powtarza ustawowe przyczyny przedłużenia terminu złożenia rozprawy doktorskiej oraz powody zawieszenia kształcenia. Regulamin dopuszcza możliwość przeniesienia doktoranta do innej szkoły doktorskiej UG (po zaliczeniu co najmniej pierwszego okresu rozliczeniowego) oraz do podmiotu innego niż UG.

W większości regulaminów rozwiązania ustawowe są przyjęte wprost i stanowią ich podstawę. Różnice są niewielkie, dotyczą wymagań co do osób promotorów, sytuacji w których dana osoba nie może ponownie podjąć się opieki nad doktorantem, części elementów wymaganych w indywidualnym planie badawczym, drobnych różnic w przeprowadzeniu oceny śródokresowej. Uczelnie nie zdecydowały się na podjęcie radykalnych rozwiązań, zapobiegawczo przyjęto rozwiązania ustawowe, wypełniając jedynie niezbędne luki pozostawione przez ustawodawcę. Można sądzić, że takie zabiegi przyjęto ze względu na to, że przepisy PoSWiN radykalnie zmieniły model kształcenia doktorantów, jednostki prowadzące ich kształcenie dopiero rozpoznawały nowe regulacje i dlatego zachowawczo podeszły do regulacji zawartych w regulaminach szkół doktorskich.

3.5 Funkcja promotora

Ustawodawca zrezygnował z funkcji drugiego promotora i kopromotora, natomiast zachował instytucję promotora i promotora pomocniczego. Funkcja tych podmiotów polega na objęciu doktoranta opieką naukową, która ma prowadzić do przygotowania rozprawy doktorskiej. W uzasadnieniu projektu ustawy PoSWiN wskazano kierunek w jakim powinna iść współpraca doktorant – promotor oraz rola jaką powinien odgrywać promotor w realizacji pracy naukowej doktoranta. Relacja łącząca te podmioty powinna być oparta na układzie mistrz – uczeń, a rola promotora powinna być kluczowa. Bowiem promotor wpływa na formowanie młodego badacza i jego warsztat naukowy. Ważne jest by promotor reprezentował odpowiedni poziom naukowy[381].

Ustawa PoSWiN określa warunki, jakie powinna spełniać osoba podejmująca się opieki promotorskiej. Promotorem może zostać osoba ze stopniem doktora habilitowanego lub tytułem profesora. Wyjątkiem od tej zasady jest osoba będąca pracownikiem zagranicznej uczelni lub instytucji naukowej, jeśli właściwy organ uzna, że posiada ona znaczące osiągnięcia w zakresie tematu rozprawy doktorskiej. Może to doprowadzić do sytuacji, w której promotor nie będzie posiadał żadnego stopnia naukowego. Użyte w tym przypadku nieostre pojęcie „znaczące osiągnięcia" również budzi wątpliwości, pozostawia dużą swobodę w zdefiniowaniu tego pojęcia przez poszczególne jednostki. Wprowadzono również negatywne przesłanki bycia promotorem. Roli promotora nie może pełnić osoba, która sprawowała opiekę promotorską nad czteroma doktorantami, którzy uzyskali negatywny wynik oceny śródokresowej, co było powodem skreślenia ich z listy doktorantów. Promotorem nie może również zostać osoba, pod której opieką co najmniej dwóch doktorantów ubiegających się o stopień doktora, uzyskało negatywne recenzje pracy doktorskiej. Okres „karencji" wynosi 5 lat, nie jest jednak jasne, który moment jest jego początkiem. Ze względu na odwołanie do przepisów kodeksu postępowania administracyjnego[382] w sprawach o nadanie stopnia naukowego doktora nieuregulowanych w ustawie PoSWiN, zasadne byłoby również stosowanie przepisów procedury administracyjnej w tym przypadku przy obliczaniu terminu początkowego. Należy przyjąć, że omawiane przesłanki dotyczą momentu wyboru osoby promotora, a nie późniejszych etapów opieki

[381] Uzasadnienie do projektu ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, druk nr 2446 Sejmu VIII kadencji, s. 40, (www.sejm.gov.pl, dostęp na dzień: 05.05.2024 r.).
[382] T. j. Dz.U.2021.735 z późn. zm.

promotorskiej. Chociaż przepisy nie regulują jaką należy podjąć procedurę wobec trwającego postępowania o nadanie stopnia naukowego doktora w sytuacji, kiedy wobec promotora wystąpią przesłanki negatywne.

Ustawodawca dopuścił możliwość wyznaczenia większej liczby promotorów, przy czym nie określił żadnych granic w ich ilości. K. Baran w komentarzu do ustawy PoSWiN określił, że powołanie więcej niż jednego promotora jest alternatywą do powołania promotora i promotora pomocniczego, dlatego może ich być maksymalnie dwóch[383]. Należy sądzić, że promotorzy ci pełnią równorzędną rolę. Wyznaczenie promotorów wyklucza wyznaczenie promotora pomocniczego w postępowaniu w sprawie o nadanie stopnia naukowego doktora. Wyznaczenie promotorów ma szczególne znaczenie przy interdyscyplinarnych rozprawach doktorskich, kiedy nie można wskazać wiodącej dyscypliny.

Ustawa PoSWiN pozostawiła instytucję promotora pomocniczego, który jest powoływany obok „głównego" promotora. Może nim zostać osoba, która posiada stopień doktora, od tej zasady przepisy nie przewidują wyjątków. Promotora pomocniczego nie dotyczą negatywne przesłanki, które zostały wyartykułowane dla promotora „głównego". Obecnie obowiązujące przepisy nie formułują zadań promotora pomocniczego, powinny je określać podmioty doktoryzujące. Wyznaczanie promotorów pomocniczych powinno mieć na względzie właściwą opiekę merytoryczną doktoranta, nie zaś korzyści dla samych promotorów w postępowaniu o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego.

Należy zauważyć, że promotorzy i promotorzy pomocniczy nie muszą być związani z podmiotem doktoryzującym stosunkiem pracy. Mogą być to osoby zatrudnione w innych podmiotach, również społeczno-gospodarczych, jeśli spełniają one wymogi postawione przez art. 190 ustawy PoSWiN, o których mowa wyżej.

Odmiennie od poprzedniego stanu prawnego ustawodawca uregulował kwestie wyznaczania „opiekuna" rozprawy doktorskiej. Promotor lub promotorzy zostają wyznaczeni przez podmiot prowadzący szkołę doktorską w terminie 3 miesięcy od dnia podjęcia kształcenia (złożenia przez doktoranta ślubowania). Tak więc, obowiązek wyznaczenia promotora/ów spoczywa na jednostce kształcącej doktorantów. Po części konkretyzuje to art. 192 ust. 2 pkt 1 ustawy PoSWiN, który przekazuje kompetencję

[383] M. Lekston*, Komentarz do wybranych przepisów ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, art. 190 - Promotorzy i recenzenci,* [w:] K. W. Baran (red.), *Akademickie prawo zatrudnienia. Komentarz,* Warszawa 2020, s. 308-312.

określenia sposobu wyznaczania promotora/ów i promotora pomocniczego senatowi albo radzie naukowej. Termin na wyznaczenie, jest terminem instrukcyjnym, bowiem ustawa PoSWiN milczy co do konsekwencji jego niedotrzymania. Notoryczne naruszanie tego obowiązku może mieć negatywny wpływ na ocenę przy ewaluacji jakości kształcenia w szkole doktorskiej.

Ustawa określa tylko obowiązek wyznaczenia promotora, procedura wyboru promotora/ów powinna być szczegółowo uregulowana w regulaminie szkoły doktorskiej (co potwierdza art. 205 ust. 1 pkt. 1 ustawy PoSWiN). Warte rozważenia jest, czy w ogóle i jaki wpływ na wybór osoby promotora powinien mieć doktorant. Jeśli relacja ma być oparta na formule uczeń – mistrz, istotna wydaje się opinia doktoranta o przyszłym mentorze. Dotychczasowa praktyka pokazała, że był to słuszny kierunek. Dochodziło jednak czasem do sytuacji, kiedy z różnych powodów zmiana promotora była konieczna, w obecnym stanie prawnym obowiązek ustalenia zasad zmiany promotora/ów czy promotora pomocniczego spoczywa na senacie albo radzie naukowej.

Osoby wskazane do funkcji promotora mogą odmówić objęcia funkcji tylko z uzasadnionej przyczyny (co formułuje art. 183 ustawy PoSWiN). Do przyczyn takich z pewnością zaliczyć można brak dostatecznego przygotowania merytorycznego podejmowanego w badaniach przez doktoranta czy zbyt duże obciążenie pracą, co mogłoby wpłynąć na niewystarczającą ilość czasu przeznaczonego na opiekę nad doktorantem[384].

3.6 Prawa i obowiązki doktorantów związane z procesem kształcenia

Ustawa PoSWiN do podstawowych obowiązków doktoranta zalicza realizację programu kształcenia. Niezmienionym obowiązkiem doktorantów jest również realizacja badań naukowych i przygotowywanie na tej podstawie rozprawy doktorskiej. *Novum* wprowadzonym w ustawie PoSWiN jest instytucja indywidualnego planu badawczego, którego realizacja należy do obowiązków doktoranta. Nie jest to jednak nic innego, jak skonkretyzowanie założeń badań, harmonogramu ich prowadzenia i etapów realizacji dysertacji doktorskiej, a także określenie zobowiązań, które w toku kształcenia doktorant

[384] H. Izdebski, *Komentarz do art. 201*, [w:] J. M. Zieliński, H. Izdebski (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, Warszawa 2019, s. 334 – 335; I. Florczak, *Komentarz do wybranych przepisów ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Art. 201 – czas trwania kształcenia doktorantów*, [w:] K. W. Baran (red.), *Akademickie prawo zatrudnienia. Komentarz*, Warszawa 2020, s. 346-348; M. Dokowicz, *Komentarz do art. 201*, [w:] J. Woźnicki (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, Warszawa 2019, LEX/el.

powinien bądź musi zrealizować. To pewne pisemne zobowiązanie się doktoranta do wypełnienia postawionych sobie założeń, które podlega ocenie śródokresowej.

3.6.1 Program kształcenia i prowadzenie badań naukowych

Podstawą kształcenia w szkołach doktorskich jest program kształcenia. Obecne przepisy nie podają definicji legalnej programu kształcenia, co może prowadzić do trudności w zrozumieniu i stosowaniu przepisów, które się odnoszą do tego zagadnienia.

Ustawa PoSWiN pozostawiła jako podstawowy obowiązek doktorantów realizację programu kształcenia oraz indywidualnego planu badawczego, czego nie przewidywał poprzedni stan prawny. W art. 207 pojawia się obowiązek respektowania regulaminu szkoły doktorskiej. Nie ma natomiast odesłania do obowiązków studentów, co miało miejsce pod rządami poprzedniej ustawy. Brak odesłań sugeruje na wzmocnienie odrębności doktorantów od studentów. Odstąpiono również od zobowiązania doktorantów do postępowania zgodnie z treścią ślubowania. Co nie znajduje wyjaśnienia w uzasadnieniu do ustawy PoSWiN.

Program kształcenia stanowi obok indywidualnego planu badawczego podstawę kształcenia doktorantów w szkołach doktorskich. Ustalenie programu kształcenia należy do zadań senatu (art. 28 ust. 1 pkt. 12 ustawy PoSWiN), co potwierdza również art. 201 ust. 4, który przekazuje kompetencję senatowi lub radzie naukowej. W przypadku prowadzenia kilku szkół doktorskich przez jeden podmiot, program kształcenia może być wspólny. Ustalenie programu wymaga zasięgnięcia opinii samorządu doktorantów. Program kształcenia może przewidywać obowiązek odbywania praktyki zawodowej.

Ustawodawca nie stosuje już punktów ECTS w odniesieniu do kształcenia doktorantów. Pozostawiono podmiotom uprawnionym do prowadzenia szkół doktorskich dużą swobodę w kształtowaniu programu kształcenia. Dzięki czemu modele kształcenia mogą być różne i elastyczne. Jednak brak jasno uregulowanych zasad na poziomie ustawowym może prowadzić do obniżenia jakości kształcenia[385].

Ustawodawca nie wprowadził w programie kształcenia obowiązku prowadzenia zajęć dydaktycznych dla doktorantów. Jednak przygotowując taki program organy muszą mieć na względzie art. 261 ustawy PoSWiN. Mianowicie chodzi o kryteria ewaluacji szkół doktorskich. Uwzględnione mają być między innymi: zgodność programów

[385] M. Dokowicz, *Komentarz do art. 201*, [w:] J. Woźnicki (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, Warszawa 2019, LEX/el.

kształcenia do efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomie 8 PRK oraz jego realizację; sposób weryfikacji efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomie 8 PRK, czy kwalifikacje nauczycieli i pracowników naukowych prowadzących kształcenie. Pośrednio więc przepis dotyczący ewaluacji szkół doktorskich wskazuje na elementy jakie w programie kształcenia jednostki powinny uwzględnić. Dlatego program kształcenia musi być tak opracowany, aby po jego ukończeniu doktorant uzyskał efekty uczenia się odpowiadające kwalifikacji na poziomie 8 PRK[386].

Głównym celem kształcenia doktorantów jest przygotowanie do uzyskania stopnia doktora, dlatego należy opracować taki program kształcenia, który by wspierał doktoranta w realizacji tego procesu. Udział doktorantów w zajęciach dydaktycznych, nie jest najistotniejszym tego elementem, nie powinien zatem obciążać znacząco doktorantów. Należy również pamiętać o zamiarach ustawodawcy, w uzasadnieniu projektu ustawy PoSWiN czytamy, że szkoły doktorskie mają prowadzić do kształcenia zaawansowanych kompetencji transferowych[387]. Przepisy ustawy PoSWiN wprowadziły termin na upublicznienie programu kształcenia, ma to następować na minimum pięć miesięcy przed rozpoczęciem rekrutacji do szkoły doktorskiej o czym mowa w art. 200 ust. 3[388].

Niewypełnianie podstawowych obowiązków przez doktoranta może stanowić fakultatywną przesłankę skreślenia z listy doktorantów (art. 203 ust. 2 pkt 2 ustawy PoSWiN).

Do podstawowych obowiązków doktorantów należały prowadzenie badań naukowych, na których opiera się dysertacja. W ustawie PoSWiN nie wyartykułowano wprost tego obowiązku, wpisywanie go nie wydaje się zabiegiem koniecznym, ponieważ prowadzenie badań naukowych jest istotą pracy doktoranta i to dzięki ich prowadzeniu doktorant może przygotować rozprawę doktorską i uzyskać stopień doktora.

---

[386] Efekty uczenia się dla kwalifikacji 8 PRK definiuje i szczegółowo określa rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 14 listopada 2018 r. w sprawie charakterystyk drugiego stopnia efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomach 6-8 Polskiej Ramy Kwalifikacji (Dz.U.2018.2218, z późn. zm.) oraz rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 13 kwietnia 2016 r. w sprawie charakterystyk drugiego stopnia Polskiej Ramy Kwalifikacji typowych dla kwalifikacji o charakterze zawodowym - poziomy 1-8 (Dz.U.2016.537, z późn. zm.). Szczegółowe informację na temat Polskiej Ramy Kwalifikacji są uregulowane w ustawie z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji (Dz.U.2020.226, z późn. zm.).

[387] Uzasadnienie do projektu ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, druk nr 2446 Sejmu VIII kadencji, s. 45, (www.sejm.gov.pl, dostęp na dzień: 05.05.2024 r.).

[388] Wyjątek stanowił art. 291 ustawy wprowadzającej, przewidywał, że program kształcenia dla doktorantów rozpoczynających kształcenie w roku akademickim 2019/2020 podano po raz pierwszy do wiadomości publicznej do dnia 31 maja 2019 r.

Niewątpliwie niewywiązywanie się z obowiązku prowadzenia badań naukowych może stanowić podstawę do skreślenia z listy doktorantów. Chociaż ustawa PoSWiN nie przewiduje przygotowania sprawozdań z przebiegu prowadzonych badań, podmiot prowadzący kształcenie doktorantów w ramach autonomii może taki obowiązek wprowadzić. Chociaż należałoby się zastanowić nad sensownością takiego rozwiązania. Ponieważ obecnie obowiązujące przepisy wprowadzają obowiązek opracowania indywidualnego planu badawczego, którego głównym elementem ma być harmonogram przygotowania rozprawy doktorskiej. Realizacja planu podlega ocenie śródokresowej. Zatem to w indywidualnym planie badawczym niewątpliwie znajdą się elementy związane z prowadzonymi badaniami naukowymi, takie jak metodyka, celowość ich prowadzenia, zakładane rezultaty, harmonogram prowadzenia itp.

3.6.2 Praktyka zawodowa doktorantów (prowadzenie i współprowadzenie zajęć)

Jeśli program kształcenia przewiduje odbywanie praktyk zawodowych, doktorant szkoły doktorskiej obowiązany jest do ich realizacji[389]. Ustawa PoSWiN nieco inaczej reguluje realizację praktyk zawodowych. Ustawodawca zrezygnował z nakładania na doktorantów obowiązku w postaci praktyk zawodowych. Pozostawił tę decyzję jednostkom prowadzącym kształcenie, mogą one przewidzieć taki obowiązek w programie kształcenia, ale nie jest to obligatoryjne, co sugeruje zwrot art. 201 ust. 5 ustawy PoSWiN „program kształcenia może przewidywać", a więc może, ale nie jest to konieczne. W ramach praktyk doktoranci prowadzą lub uczestniczą w prowadzeniu zajęć dydaktycznych. Przytoczony przepis nie ogranicza możliwości zawarcia w programie kształcenia praktyk zawodowych również w innych formach. Sytuacja taka byłaby uzasadniona np. w przypadku, gdy kształcenie jest prowadzone z innym podmiotem np. przedsiębiorcą i w programie kształcenia przewidziano by możliwość odbycia praktyk w tym przedsiębiorstwie. Należy pamiętać, że doktoranci prowadzący zajęcia dydaktyczne szczególnie w formie samodzielnego ich prowadzenia, powinni być odpowiednio przygotowani. Doktorant powinien posiadać odpowiednią wiedzę, umiejętności i kompetencje do prowadzenia zajęć dydaktycznych. Tak aby kształcenie studentów pozostawało na wysokim poziomie. W praktyce większe trudności nastręczało „uczestniczenie w prowadzeniu zajęć", nikt bowiem do końca nie wie co to pojęcie

[389] Art. 201 ust. 5 ustawy PoSWiN (Dz.U.2023.742 z późn. zm.).

znaczy. Ustawodawca pozostawił dużą swobodę w ukształtowaniu praktycznego zastosowania tego pojęcia. W rzeczywistości, doktoranci uczestniczący w prowadzeniu zajęć, pozostawali zupełnie bierni, ich rola polegała tylko na obserwacji bądź w ogóle nie uczestniczyli w zajęciach, albo w drugą stronę, odpowiedzialni za dydaktykę zrzucali na doktorantów faktyczne prowadzenie zajęć i wszystkie zajęcia dodatkowe z tym związane. Oczywiste jest, że były to praktyki nie do zaakceptowania.[390] Maksymalna liczba godzin dydaktycznych prowadzonych przez doktorantów w ramach realizacji praktyk zawodowych wynosi 60 godzin na rok akademicki.

Realizacja praktyki zawodowej ma na celu przygotować doktoranta do ewentualnej pracy dydaktyka. Ustawa PoSWiN nie przewiduje dodatkowego wynagrodzenia za pracę świadczoną w ramach realizacji praktyk zawodowych. Przytoczone w analogicznym rozdziale dotyczącym ustawy PoSW opinie autorów komentarzy pozostają nadal aktualne. Dlatego również pod rządami ustawy PoSWiN relacja prawna doktoranta i podmiotu, w którym odbywa on kształcenie nie jest dookreślona. Doktorant prowadzi zajęcia zgodnie z ustalonym rozkładem zajęć, pozostaje więc pod kierownictwem jednostki, w której realizuje praktykę zawodową, co do czasu i miejsca jej realizacji. Ma obowiązek stosowania się do poleceń osób odpowiedzialnych za prowadzenie dydaktyki (nie zawsze jest to promotor). Doktorant jest członkiem wspólnoty jednostki prowadzącej szkołę doktorską i współuczestniczy w jej funkcjonowaniu. W doktrynie zdefiniowano to jako zatrudnienie naukowoprawne, wykonywane nieodpłatnie[391].

3.6.3 Indywidualny plan badawczy jako podstawa rozliczania w szkołach doktorskich

Ustawa PoSWiN wprowadza nieznaną dotąd „instytucję" indywidualnego planu badawczego. Dokument ten ma istotne znaczenie w toku kształcenia doktorantów. Bowiem z jednej strony stanowi jeden z dwóch filarów (obok programu kształcenia) na których opiera się kształcenie, z drugiej zaś przepisy ustawy PoSWN zaliczają obowiązek realizacji założeń planu do podstawowych obowiązków doktoranta.

[390] H. Izdebski, *Komentarz do art. 201*, [w:] J. M. Zieliński, H. Izdebski (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, Warszawa 2019, s. 334-335; I. Florczak, *Komentarz do art. 201*, [w:] K. W. Baran (red.), *Akademickie prawo zatrudnienia. Komentarz*, Warszawa 2020, s. 346-349; M. Dokowicz, *Komentarz do art. 201*, [w:] J. Woźnicki (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, Warszawa 2019, LEX/el.
[391] K.W. Baran (red.), *Kodeks pracy. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 30.

Prawodawca traktuje indywidualny plan badawczy jako „swoisty kontrakt" zawierany pomiędzy doktorantem, a szkołą doktorską, będzie on również podstawowym elementem indywidualizującym i usamodzielniającym doktoranta[392].

Jak zauważa I. Florczak zaliczenie realizacji indywidualnego planu badawczego do podstawowych obowiązków, mogłoby sugerować obowiązek poddania się decyzjom odgórnym. Autorka przypomina jednak, że nie można zapominać, że praca doktorska musi być pracą twórczą, innowacyjną, dlatego ważne jest spersonalizowane podejście do prowadzonych badań naukowych. Zatem doktorant powinien mieć jak największy wpływ na planowane obowiązki i zamierzone cele[393].

Plan badawczy jest ustalany indywidualnie dla każdego z doktorantów, czego potwierdzeniem jest sama nazwa „indywidualny plan badawczy". Jego przeciwieństwem jest program kształcenia, który jest ustalany dla wszystkich doktorantów szkoły doktorskiej. Istotnymi elementami planu badawczego, jakie powinny się w nim znaleźć są cele badawcze, które doktorant w toku prowadzonych badań zamierza osiągnąć. Dlatego to doktorant powinien opracować plan przy pomocy i akceptacji promotora/promotorów.

Powyższe znajduje potwierdzenie w art. 202 ust. 1 ustawy PoSWN. Plan badawczy powinien zostać opracowany przez doktoranta w uzgodnieniu z promotorem. Jeśli wyznaczono więcej niż jednego promotora, wymóg uzgodnienia dotyczy wszystkich. Udział promotora przy opracowaniu indywidualnego planu badawczego należy określić jako istotny, ustawodawca nakazał opracowanie planu „w uzgodnieniu", nie wystarczy zatem sama niewiążąca opinia. M. Dokowicz stwierdza, że w przypadku uzgodnienia planu chodzi o „wyrażenie zgody na treść indywidualnego planu badawczego" a potwierdzenie tego powinno nie budzić wątpliwość (np. w formie oświadczenia)[394]. Podobną koncepcję przyjął H. Izdebski, który proponuje przyjąć, że termin „uzgodnić" oznacza zaakceptowanie przez promotora treści planu[395]. Inaczej jest

[392] Uzasadnienie do projektu ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, druk nr 2446 Sejmu VIII kadencji, s. 46-47, (www.sejm.gov.pl, dostęp na dzień: 20.05.2024 r.).
[393] I. Florczak, *Komentarz do art. 201 i art. 202,* [w:] K. W. Baran (red.), *Akademickie prawo zatrudnienia. Komentarz*, Warszawa 2020, s. 345-352.
[394] M. Dokowicz*, Komentarz do art. 202*, [w:] J. Woźnicki (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, Warszawa 2019, LEX/el.
[395] Autor stwierdza, że „tekst przedstawiony przez doktoranta będzie pod wpływem ewentualnych uwag promotora (promotorów) zmieniany tak długo, aż uzyska jego wyraźną akceptację*"*. Zob. H. Izdebski, Komentarz *do art. 202*, [w:] H. Izdebski, J.M. Zieliński (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, Warszawa 2019, s. 335-337.

w przypadku promotora pomocniczego, jeśli taki został wyznaczony, w tym przypadku mowa jest o zaopiniowaniu indywidualnego planu badawczego.

Prawodawca wskazał, że plan musi zawierać harmonogram przygotowania rozprawy doktorskiej z uwzględnieniem terminu jej złożenia (art. 204 ust. 2 ustawy PoSWiN). W określeniu innych elementów indywidualnego planu badawczego pozostawił swobodę podmiotom prowadzącym szkoły doktorskie. Co sugeruje użyty zwrot „w szczególności", tak więc obok harmonogramu indywidualny plan badawczy może zawierać inne istotne elementy dookreślone przez podmiot kształcący. Na doktoranta ustawodawca nakłada obowiązek przedstawienia planu podmiotowi prowadzącemu szkołę doktorską w określonym terminie – 12 miesięcy od dnia rozpoczęcia kształcenia, a więc od złożenia ślubowania[396]. Ustawa nie przewiduje konieczności przyjęcia czy nawet zaopiniowania przedstawionego przez doktoranta indywidualnego planu badawczego, jednak taki obowiązek może nakładać regulamin szkoły doktorskiej. Wydaje się to istotne, ze względu na wagę samego planu, czemu ustawodawca dał wyraz w uzasadnieniu projektu ustawy o czym była mowa powyżej. Ze względu na to, że plan podlega weryfikacji w ramach oceny śródokresowej, jego założenia muszą być realne do wykonania i terminowo dostosowane do programu kształcenia. Co ważne adekwatność indywidualnych planów badawczych do efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomie 8 PRK oraz ich realizacja są jednymi z kryteriów przy ewaluacji jakości kształcenia w szkołach doktorskich. Z tego wynika, że doktorant uzyskuje efekty uczenia się, nie przez samą realizację programu kształcenia, ale także poprzez wypełnianie założeń indywidualnego planu badawczego. Potwierdza to kluczowe znaczenie indywidualnych planów badawczych w procesie kształcenia doktorantów.

Ustawodawca nie przewidział możliwości zmiany czy korekty indywidualnego planu badawczego w toku prowadzonych badań i realizacji kształcenia. Znając jednak specyfikę pracy naukowca, wydaje się, że powinna istnieć możliwość modyfikacji zaplanowanych celów badawczych na każdym etapie prowadzonych badań. Wprowadzanie sztywnych reguł w tym wypadku może negatywnie wpłynąć na efekty pracy naukowej i jakość badań. Słuszne wydaje się uregulowanie zasad zmiany,

[396] Początkowo projekt ustawy PoSWiN przewidywał krótszy 6-cio miesięczny termin na przestawienie indywidualnego planu badawczego. W ostatecznej wersji ustawy został on przedłużony do 12 miesięcy. Co spotyka się z krytyką doktryny (m.in. H. Izdebski, *Komentarz do art. 202*, [w:] H. Izdebski, J. M. Zieliński (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, Warszawa 2019, s. 335-337.

modyfikacji czy korekty indywidualnego planu badawczego, w uzasadnionych przypadkach, w regulaminie szkoły doktorskiej.

Indywidualny plan badawczy podlega ocenie śródokresowej, co świadczy o podporządkowaniu doktoranta podmiotowi prowadzącemu szkołę doktorską. Indywidualny plan badawczy ma stanowić podstawę, schemat pracy doktoranta i jest punktem odniesienia do rozliczania postępów doktoranta, co łączy się z określonymi konsekwencjami w razie braku postępów. Niewywiązywanie się z obowiązku realizacji indywidualnego planu badawczego stanowi podstawę do skreślenia z listy doktorantów na podstawie art. 203 ust. 2 pkt 2 ustawy PoSWiN.

3.6.4 Ocena śródokresowa jako decydujący element w kształceniu doktorantów w szkołach doktorskich

Z indywidualnym planem badawczym ściśle powiązana jest ocena śródokresowa. Ma ona służyć weryfikacji postępów w przygotowaniu rozprawy doktorskiej zaplanowanych w indywidualnym planie badawczym. Ustawodawca zapowiedział, że wprowadzenie oceny śródokresowej ma wpłynąć na podniesienie jakości i skuteczności kształcenia w szkołach doktorskich. Ma ona dotyczyć wszystkich doktorantów, niezależnie od innych form kontroli czy sprawozdawczości przewidzianych w wewnętrznych regulacjach podmiotów prowadzących kształcenie doktorantów[397].

Przepisy określają termin, kiedy ocena ma zostać przeprowadzona. Co do zasady jest to połowa okresu kształcenia określonego w programie kształcenia. Wyjątkiem jest sytuacja, kiedy kształcenie trwa 6 semestrów, wówczas ocenę przeprowadza się w trakcie czwartego semestru kształcenia. Mając na uwadze, że indywidualny plan badawczy ma być przedstawiony w terminie 12 miesięcy od dnia rozpoczęcia kształcenia, natomiast ocena ma odbyć się w połowie okresu kształcenia lub na czwartym semestrze, może być ona trudna do przeprowadzenia. Ponieważ doktorant już na etapie opracowania indywidualnego planu badawczego powinien realizować jego cele[398].

Ocena śródokresowa zakończona jest pozytywnym lub negatywnym wynikiem. Przepisy nie przewidują możliwości stopniowania wyników. Efekt oceny śródokresowej jest niezwykle istotny ze względu na to, że wpływa na dalsze losy doktoranta. Negatywna

[397] Uzasadnienie do projektu ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, druk nr 2446 Sejmu VIII kadencji, s. 47, (www.sejm.gov.pl, dostęp na dzień: 15.04.2020 r.).
[398] I. Florczak, *Komentarz do art. 202,* [w:] K. Baran (red.), *Akademickie prawo zatrudnienia. Komentarz*, Warszawa 2020, s. 350-352.

ocena jest jedną z obligatoryjnych przyczyn skreślenia z listy doktorantów. Wynik oceny wymaga uzasadnienia. Zarówno wynik, jak i jego uzasadnienie są jawne. W doktrynie można spotkać różne stanowiska co do rozumienia terminu „jawność". I. Florczak podaje, że wynik wraz z uzasadnieniem powinien zostać podany do publicznej wiadomości, w sposób zwyczajowo przyjęty w danej szkole doktorskiej. Niemniej jednak powinno odbyć się to w sposób, który umożliwi zapoznanie się z wynikiem wraz z uzasadnieniem. M. Dokowicz natomiast uważa, że w tym przypadku nie należy tak rozumieć zasady jawności, a więc nie polega to na obowiązku udostępnienia do publicznej wiadomości wyników i ich uzasadnienia. Celem nadrzędnym wprowadzonej zasady ma być przejrzystość działania organu oceniającego, co wiąże się z budowaniem zaufania i poczucia sprawiedliwości na gruncie: doktorant, promotor a komisja oceniająca i szkoła doktorska[399].

Organem przeprowadzającym ocenę śródokresową jest trzyosobowa komisja. Przynajmniej jedna z osób wchodzących w skład komisji musi posiadać stopień doktora habilitowanego lub tytuł profesora w dyscyplinie, w której przygotowywana jest rozprawa doktorska. Dodatkowym wymogiem jest, żeby przynajmniej jeden członek komisji był zatrudniony poza podmiotem prowadzącym szkołę doktorską, co ma na celu zapewnienie bezstronności przy ocenie. Zastosowanie takiego rozwiązania nasuwa wniosek, że komisja powinna być powoływana indywidualnie dla każdego doktoranta. Przepisy nie dookreślają jakie kwalifikacje powinni posiadać pozostali członkowie komisji. Żeby zapewnić najwyższą jakość oceny doktoranta i poczucie sprawiedliwości przy jej przeprowadzeniu, podmiot prowadzący szkołę doktorską powinien rozważyć umieszczenie w regulaminie szkoły doktorskiej dodatkowych regulacji dotyczących wymogów stawianych pozostałym członkom komisji. Wprowadzenie takich regulacji pozytywnie wpłynie na przeprowadzenie oceny w sposób niebudzący wątpliwości i dający poczucie, że zostanie ona przeprowadzona przez kompetentne, merytorycznie przygotowane osoby. Przepisy wprowadzają zakaz zasiadania w składzie komisji oceniającej osoby promotora i promotora pomocniczego. To słuszne podejście, ponieważ ich ocena mogłaby być nieobiektywna. Podczas oceny śródokresowej jest oceniana również praca promotora i jego zaangażowanie w pomoc swojemu podopiecznemu,

[399] M. Dokowicz*, Komentarz do art. 202*, [w:] J. Woźnicki (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, Warszawa 2019, LEX/el.

czego wyrazem jest art. 190 ust. 6[400]. Żaden przepis nie stoi w sprzeczności z wnioskiem, że podczas oceny śródokresowej można ocenić i być może zakwestionować pracę promotora.

Należy zaznaczyć, że ocena śródokresowa weryfikuje wykonanie jedynie założeń indywidualnego planu badawczego, nie zaś innych obowiązków doktoranta np. realizacji programu kształcenia.

Wynik oceny śródokresowej ma istotne znaczenie i decyduje o dalszych losach doktoranta. Pozytywna ocena pozwala na kontunuowanie kształcenia w szkole doktorskiej, a także wpływa na wysokość otrzymywanego stypendium[401]. Wynik negatywny stanowi natomiast obligatoryjną przesłankę skreślenia z listy doktorantów.

3.7 Finansowanie (system stypendialny)

Dość dużym zmianom uległ system stypendialny. Znacznie uproszczono wachlarz środków finansowych dostępnych dla doktorantów, jednocześnie podwyższając wysokość tych stypendiów, które pozostały. Ustawodawca zrezygnował z nadmiernego rozdrobnienia rodzajów środków przeznaczonych dla doktorantów.

Ustawa PoSWiN znacznie uprościła system stypendialny, ustawodawca pozostawił tylko stypendium doktoranckie i zwiększenie tego stypendium z tytułu niepełnosprawności, co można postrzegać jako odpowiednik stypendium specjalnego dla osób niepełnosprawnych funkcjonującego w poprzednim stanie prawnym. Jednocześnie zwiększono wysokość stypendium doktoranckiego, *novum* jest przyznanie tego stypendium wszystkim doktorantom (z jednym wyjątkiem – nie może go pobierać osoba, która posiada już stopnień doktora), co oczywiście należy ocenić pozytywnie. Zrezygnowano ze świadczeń z funduszu pomocy materialnej. Takie rozwiązanie nie spotkało się z aprobatą i należałoby się zastanowić czy nie dokonać zmian w tym zakresie przy kolejnych nowelizacjach ustawy PoSWiN. Mianowicie rezygnując z tych

[400] Konsekwencje oceny śródokresowej doktoranta mają wpływ na osobę samego promotora, poprzez regulację możliwość pełnienia tej funkcji wobec kolejnych doktorantów. Zgodnie z przytoczonym przepisem promotorem nie może zostać osoba, która w okresie ostatnich 5 lat była promotorem czterech doktorantów, którzy uzyskali negatywne oceny śródokresowe, co skutkowało skreśleniem z listy doktorantów.

[401] Art. 209 ust. 4 określa, że po uzyskaniu pozytywnego wyniku oceny śródokresowej wysokość miesięcznego stypendium doktoranckiego wzrośnie z 37% do 57% wynagrodzenia profesora. Zgodnie z art. 209 ust. 1a stypendium doktoranckie nie przysługuje doktorantowi, którego kształcenie w szkole doktorskiej wiąże się z obowiązkiem zatrudnienia w podmiocie prowadzącym szkołę doktorską: na podstawie umowy o pracę lub jeśli wysokość jego wynagrodzenia, przekracza wysokość wynagrodzenia profesora.

świadczeń, doktoranci są jedyną grupą w systemie szkolnictwa wyższego i nauki nieobjętą wsparciem socjalnym. W literaturze oceniane jest to jako przejaw dyskryminacji tej grupy społeczności akademickiej[402]. Zlikwidowano również zwiększenie stypendium doktoranckiego z dotacji projakościowej. Pozostawiono możliwość pobierania stypendiów „zewnętrznych", czyli stypendiów przyznanych z jednostek samorządów terytorialnych, od osób fizycznych czy prawnych.

Ważną zmianą jest włączenie doktorantów do systemu ubezpieczeń społecznych oraz objęcie ich ubezpieczeniem emerytalno–rentowym i wypadkowym. Dzięki temu istnieje możliwość, żeby doktoranci otrzymywali świadczenia pieniężne związane z macierzyństwem.

3.7.1 Stypendium doktoranckie

Stypendium doktorancie jest podstawowym źródłem finansowania doktorantów. Ustawa PoSWiN pozostawiła instytucję stypendium doktoranckiego, nadając mu jeszcze większe znaczenie, ale i wprowadzając zupełnie nowe regulacje w tym zakresie. Ustawodawca zrezygnował z rozdrabniania stypendiów, pozostawiając tylko stypendium doktoranckie i zwiększenie tego stypendium dla osób niepełnosprawnych. Zwiększono natomiast wysokość stypendium doktoranckiego w porównaniu do poprzedniego stanu prawnego.

Pozytywnie należy ocenić fakt, że stypendium doktoranckie otrzymują wszyscy doktoranci szkół doktorskich z mocy prawa. Wyjątkiem są osoby, które już posiadają stopień doktora w innej dyscyplinie, ich ustawodawca wyłączył z kręgu osób otrzymujących stypendium[403]. Fakt, że wszystkim doktorantom przysługuje stypendium doktoranckie przesądza o braku potrzeby wydawania aktu administracyjnego przyznającego czy odmawiającego przyznania stypendium. Wypłata stypendium jest czynnością materialno-techniczną, a podmiotem wypłacającym jest podmiot prowadzący szkołę doktorską. Ustawa nie przewidziała przyznania stypendiów doktoranckich dla osób realizujących przewód doktorski w trybie eksternistycznym.

Nabycie prawa do otrzymania stypendium doktoranckiego następuje z chwilą rozpoczęcia kształcenia, a więc z chwilą złożenia ślubowania. Jest to również chwila nabycia roszczenia materialnoprawnego o wypłatę stypendium doktoranckiego. Dlatego

[402] M. Dokowicz, *Komentarz do art. 201*, [w:] Woźnicki J. (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, Warszawa 2019, LEX/el.
[403] Art. 209 ust. 1 ustawy PoSWiN (Dz.U.2023.742 z późn. zm.).

sposób, a przede wszystkim termin wypłaty stypendium powinien być określony w wewnętrznych aktach prawnych jednostki[404].

Doktorant otrzymuje stypendium przez maksymalnie 4 lata, do tego okresu nie są wliczane przerwy z tytułu zawieszenia kształcenia oraz w sytuacji, kiedy doktorant nie ma możliwości ukończenia kształcenia w danej szkole doktorskiej, o której mowa w art. 206 ust. 2 ustawy PoSWiN. W przypadku, kiedy doktorant kształci się w kilku szkołach doktorskich, okresy kształcenia sumują się. Do okresu czterech lat nie wlicza się natomiast kształcenia na studiach doktoranckich oraz okresu zawieszenia kształcenia[405]. Przyjęcie czteroletniego okresu otrzymywania stypendium jest skorelowane z maksymalną długością trwania kształcenia w szkole doktorskiej. Możliwość otrzymywania stypendium tyko w takim okresie ma za zadanie zmotywować doktorantów do terminowego ukończenia kształcenia i uzyskania stopnia doktora.

Ustawodawca określił minimalną wysokość stypendium doktoranckiego. Moment przeprowadzenia oceny śródokresowej ma tu istotne znaczenie. Bowiem do miesiąca, w którym przeprowadzona jest ocena śródokresowa wysokość stypendium wynosi 37% wynagrodzenia profesora[406], natomiast później wzrasta do 57%. Ustalając minimalną kwotę stypendium doktoranckiego ustawodawca zasugerował, że można je różnicować przewidując wyższe kwoty stypendium. Ustawodawca umożliwił podmiotom prowadzącym szkoły doktorskie uzależnienie wysokości stypendium doktoranckiego od dodatkowych osiągnięć doktoranta. Regulacje dotyczące osiągnięć doktorantów, o których tu mowa powinny znaleźć się w wewnętrznych regulaminach szkoły doktorskiej. Nie jest określone jakie osiągnięcia mają być brane pod uwagę, zatem mogą być to zarówno osiągniecia naukowe, jak i sportowe, artystyczne czy organizacyjne. Ważne jest natomiast, żeby podmiot prowadzący szkołę doktorską jasno określił zasady, na jakich owe zwiększenie stypendium będzie przyznawał. Ustawodawca milczy na temat formy i środków z jakich może nastąpić jego zwiększenie. W literaturze można znaleźć pogląd, że istnieją dwie składowe stypendium doktoranckiego: podstawowa, niezależna od osiągnięć doktoranta, wynikająca z samego faktu posiadania

[404] A. Musiała, *Komentarz do art. 209*, [w:] K. Baran (red.) *Akademickie prawo pracy. Komentarz do art. 107-158 oraz 196-201a i 226 ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższego*, Warszawa 2015, LEX/el; M. Dokowicz, *Komentarz do art. 209*, [w:] J. Woźnicki (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz,* Warszawa 2019, LEX/el.

[405] M. Dokowicz, *Komentarz do art. 209*, [w:] J. Woźnicki (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, Warszawa 2019, LEX/el.

[406] Obecnie wysokość wynagrodzenia profesora określa rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 25 września 2018 r. w sprawie wysokości minimalnego miesięcznego wynagrodzenia zasadniczego dla profesora w uczelni publicznej (Dz.U.2018.1838 z późn. zm.) i wynosi 6 410,00 zł.

statusu doktoranta, oraz dodatkowa pozostawiona uznaniowości podmiotu prowadzącego szkołę doktorską[407].

Doktorant traci prawo do pobierania stypendium z chwilą ukończenia kształcenia. W sytuacji, kiedy doktorant zostaje skreślony z listy doktorantów, wówczas prawo to traci wraz z uprawomocnieniem się decyzji o skreśleniu.

Dla doktorantów z orzeczoną niepełnosprawnością oraz posiadających orzeczenie o stopniu niepełnosprawności albo orzeczenie, o którym mowa w art. 5 oraz art. 62 ustawy z o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych[408] wysokość stypendium doktoranckiego jest zwiększona o 30 %, liczone od stypendium w wysokości 37% wynagrodzenia profesora.

Ustawodawca zastosował rozwiązania gratyfikujące osoby, których intensywna praca skutkuje wcześniejszym terminem złożenia rozprawy doktorskiej. W przypadku, kiedy doktorant wcześniej złoży rozprawę doktorską, aniżeli termin ukończenia kształcenia przewidziany programem kształcenia otrzymuje on stypendium doktoranckie do dnia jego zakończenia, jednak nie dłużej niż 6 miesięcy. Różnicą pomiędzy regulacją zastosowaną w ustawie PoSW, a obecną regulacją w ustawie PoSWiN jest fakt, że dotychczas uprawnienie do pobierania stypendium miały osoby których rozprawa doktorska uzyskała ocenę wyróżniającą, teraz wypłatę po ukończeniu kształcenia otrzymują wszyscy przyszli doktorzy.

Przepisy ustawy PoSWiN wyraźnie rozgraniczyły system stypendialny doktorantów i studentów. Ustawa PoSW przewidywała wypłatę stypendiów doktoranckich z tych samych środków finansowych, co stypendia dla studentów. Do zadań uczelni należało stworzyć zasady podziału środków pomiędzy te grupy społeczności akademickiej.

---

[407] A. Musiała, *Komentarz do art. 209*, [w:] K. Baran (red.), *Akademickie prawo pracy. Komentarz do art. 107-158 oraz 196-201a i 226 ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższego*, Warszawa 2015, LEX/el.

[408] Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U.2020.426, z późn. zm.). Orzeczenie w art. 5 dotyczy orzeczenia lekarza orzecznika Zakładu Ubezpieczeń Społecznych o: całkowitej niezdolności do pracy i niezdolności do samodzielnej egzystencji traktowanej na równi z orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności; niezdolności do samodzielnej egzystencji traktowanej na równi z orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności; całkowitej niezdolności do pracy traktowanej na równio z orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności; częściowej niezdolności do pracy traktowanej na równi z orzeczeniem o lekkim stopniu niepełnosprawności, o których mowa w ustawie z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U.2023.1251 z późn. zm.). Dotyczy to również inwalidów zaliczanych do osób niepełnosprawnych w stopniu znacznym, umiarkowanym, lekkim, a także osoby niezdolne stale lub długotrwale do pracy w gospodarstwie rolnym, o których mowa w art. 62 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 44 z późn. zm.).

Nie ma żadnych przeciwwskazań, aby doktoranci obok stypendium doktoranckiego otrzymywali inne środki finansowe np. z konkursów grantowych.

Przepisy ustawy PoSWiN wprowadziły instytucję zawieszenia kształcenia. Do przesłanek umożliwiających skorzystanie z takiej możliwości są: urlop macierzyński, urlop na warunkach urlopu macierzyńskiego, urlop ojcowski, urlop rodzicielski, o których mowa w kodeksie pracy[409]. W okresie trwania zawieszenia kształcenia wysokość stypendium doktoranckiego ustala się w oparciu o przepisy dotyczące ustalania zasiłku macierzyńskiego[410], biorąc za podstawę wymiaru zasiłku wysokość miesięcznego stypendium doktoranckiego przysługującego w dniu złożenia wniosku o zawieszenie. Takich rozwiązań nie przewidywała ustawa PoSW. Często doktoranci stający u progu macierzyństwa musieli korzystać z zapomóg, pozostając bez środków do życia w przypadku ciąży czy początkowego wychowania potomka. Jednak nie było podstawy prawnej przyznania tych środków na taką okoliczność. Przewidziane uprawnienia będą także przysługiwać doktorantowi – ojcu dziecka, który zawiesi kształcenie ze względu na korzystanie z urlopu ojcowskiego lub rodzicielskiego.

Jeśli pomimo występowania przesłanek umożliwiających skorzystanie z wyżej przytoczonych uprawnień, doktorant nie złoży wniosku o zawieszenie kształcenia, będzie pobierał stypendium na ogólnych zasadach. Przepisy nie określają czasu zawieszenia kształcenia, jednak fakt objęcia doktorantów systemem ubezpieczeń społecznych prowadzi do wniosku, że okres ten powinien być tożsamy z okresami przewidzianymi dla pracowników w związku z macierzyństwem. Dodatkowo objęcie doktorantów ubezpieczeniem społecznym skutkuje tym, że doktorantom rodzicom i doktorantkom w czasie ciąży będą przysługiwały te same uprawnienia co ubezpieczonym. Okres korzystania z uprawnień będzie się wliczał do czasu zatrudnienia. Zasiłek macierzyński w wysokości zależnej od wysokości odprowadzanych składek, będzie przysługiwał od dnia porodu przez okres korzystania z urlopu macierzyńskiego i rodzicielskiego, na zasadach na jakich przysługuje pracownikom[411].

[409] Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. - Kodeks pracy (Dz.U.2023.1465 z późn. zm.).
[410] Chodzi o ustawę z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (Dz.U.2023.2780).
[411] K. Ryś, *Ubezpieczenie społeczne doktorantów szkół doktorskich*, „Białostockie Studia Prawnicze", 2020, nr 4; M. Dokowicz, *Komentarz do art. 209*, [w:] J. Woźnicki (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, Warszawa 2019, LEX/el.

Pierwotnie zasadą wprowadzoną ustawą PoSWiN był zakaz zatrudniania doktorantów[412] jako nauczycieli akademickich oraz pracowników naukowych z trzema wyjątkami. Doktoranci mogli być zatrudnieni w celu realizacji projektu badawczego[413]; po pozytywnym wyniku oceny śródokresowej[414] oraz ci którym nie przysługiwało

[412] Ustawa PoSW nie ingerowała w możliwość podjęcia pracy na stanowiskach naukowych, dydaktycznych czy też innych w jednostce, w której doktorant uczy się na studiach doktoranckich ani żadnej innej o podobnym charakterze. W uzasadnieniu projektu ustawy PoSWiN ustawodawca wyjaśniał cel wprowadzenia takiego rozwiązania, zakaz miał wyeliminować nadmiar obciążenia doktorantów obowiązkami dydaktycznymi, naukowymi i organizacyjnymi. Ustawa miała zapewnić odpowiednie warunki doktorantom do realizacji dysertacji na wysokim poziomie w określonym czasie. Miał być to element procesu podniesienia jakości i efektywności kształcenia doktorantów (uzasadnienie do rządowego projektu ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, s. 47 (https://www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/druk.xsp?nr=2447, dostęp na dzień: 05.05.2024 r.). Powodem wprowadzenia takiego rozwiązania było również wyeliminowanie podwójnego finansowania doktorantów ze środków publicznych, które miało miejsce dotychczas. W przypadku zatrudnienia doktoranta jako pracownika uczelni, trudno było rozgraniczyć jego zakres obowiązków, co należy do jego obowiązków wynikających ze statusu doktoranta, a co zaliczyć można do obowiązków związanych ze stosunkiem pracy jako asystent. Dorobek naukowy przedstawiany przy ubieganiu się o stypendia, często był taki sam jak ten, który wynikał ze sprawozdania z pracy jako asystent. Prowadziło to do sytuacji, kiedy za te same osiągnięcia doktorant otrzymywał stypendia oraz pensję. Powszechną praktyką było również zwalnianie doktorantów zatrudnionych na uczelniach z obowiązku odbywania praktyki zawodowej. Prowadziło to do sytuacji uprzywilejowania uczestników studiów doktoranckich jednocześnie zatrudnionych. Zakaz ten budził wiele kontrowersji i wątpliwości. Na etapie procesu legislacyjnego wiele instytucji wnosiło sprzeciw od wprowadzenia takiego rozwiązania. Stanowczy sprzeciw zgłosili sami doktoranci, Krajowa Reprezentacja Doktorantów w opinii do projektu ustawy PoSWiN zdecydowanie opowiedziała się przeciw wprowadzaniu zakazu zatrudniania doktorantów. Argumentując powyższe stanowisko faktem niskiej wysokości stypendium doktoranckiego do czasu przeprowadzenia oceny śródokresowej, co może prowadzić do sytuacji, w której doktorant podejmował będzie zatrudnienie poza uczelnią. Postulowano za usunięciem powyższego rozwiązania z przepisów ustawy (Stanowisko Krajowej Reprezentacji Doktorantów do projektu ustawy oraz szczegółowe uwagi do projektu - https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12303102/12458855/12458858/dokument330538.pdf, dostęp na dzień: 13.11.2020 r.). Zakaz zatrudnienia dotyczy wszystkich podmiotów, nie tylko tego który prowadzi szkołę doktorską w której kształci się doktorant. Wprowadzony zakaz dotyczył również wcześniejszego zatrudnienia i obowiązywał od chwili złożenia ślubowania, wtedy osoba wpisana na listę doktorantów nabywa prawa i obowiązki doktoranta. Do chwili przyjęcia w szeregi doktorantów, osoba zatrudniona jako nauczyciel akademicki albo pracownik naukowy powinna była zrezygnować ze stosunku pracy. Jeżeli tego nie zrobiła, nie mogła podjąć kształcenia w szkole doktorskiej. W ostatecznym kształcie ustawy, prawodawca zdecydował pozostawić zakaz łączenia statusu doktoranta z zatrudnieniem jako nauczyciel akademicki i pracownik naukowy. M. Dokowicz, *Komentarz do art. 209*, [w:] Woźnicki J. (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, Warszawa 2019, LEX/el; A. Musiała, *Komentarz do art. 209*, [w:] K. W. Baran (red.), *Akademickie prawo pracy. Komentarz do art. 107-158 oraz 196-201a i 226 ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym*, Warszawa 2015, LEX/el.

[413] Zgodnie z odesłaniem do art. 119 ust. 2 pkt. 2 i 3 ustawy PoSWiN dotyczyło to: projektów oferowanych przez Narodową Agencję Wymiany Akademickiej (NAWA), Narodowe Centrum Badań i Rozwoju (NCBiR), Narodowe Centrum Nauki (NCN) lub międzynarodowych konkursów na realizację projektu badawczego oraz na czas realizacji projektu badawczego lub dydaktycznego finansowanego ze środków pochodzących z budżetu Unii Europejskiej lub przyznanych przez inny podmiot przyznający grant.

[414] W przypadku zatrudnienia w wymiarze przekraczającym połowę pełnego wymiaru czasu pracy, wysokość stypendium wynosiła 40% wysokości miesięcznego stypendium, w kwocie 57% wynagrodzenia profesora.

stypendium doktoranckie[415]. Nowelizacją, która weszła w życie 1 października 2023 r.[416] zniesiono ten zakaz[417], jednocześnie dodając do art. 209 ust. 1a, który wyłącza możliwość pobierania stypendium doktoranckiego osobom, których kształcenie w szkole doktorskiej wiąże się z obowiązkiem zatrudnienia w podmiocie prowadzącym szkołę doktorską na podstawie umowy o pracę oraz osób których wysokość wynagrodzenia przekracza wysokość wynagrodzenia profesora.

Ustawa PoSWiN objęła doktorantów otrzymujących stypendium doktoranckie obowiązkowym ubezpieczeniem emerytalnym i rentowym oraz wypadkowym[418]. Obowiązek zgłoszenia każdego doktoranta otrzymującego stypendium do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych spoczywa na podmiocie prowadzącym szkołę doktorską. Doprowadziło to do zwiększenia bezpieczeństwa socjalnego doktorantów, z drugiej zaś strony zmniejszyło pulę środków, która mogłaby trafić do doktorantów o płacone składki na ubezpieczenie. Wprowadzenie ubezpieczenia emerytalnego i rentowego doktorantów pozwala na odprowadzanie składek przez okres kształcenia w szkole doktorskiej, co przełoży się na otrzymane w przyszłości świadczenia emerytalne. Ustawa PoSWiN nie wyklucza zatrudnienia doktorantów na umowy cywilnoprawne czy prowadzenia działalności gospodarczej, w tym przypadku składki na ubezpieczenie społeczne i zdrowotne będzie odprowadzać podmiot prowadzący szkołę doktorską. Podstawą wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne jest kwota stypendium doktoranckiego łącznie z kosztami uzyskania i podatkiem dochodowym od osób fizycznych. Ubezpieczenie emerytalne jest opłacane po połowie przez doktoranta i płatnika składek, składkę rentową w wysokości 1,5 % finansuje ubezpieczony, a 6,5 % podstawy płatnik składek. Na ubezpieczenie wypadkowe łoży płatnik w całości, dodatkowo doktorant może odprowadzać składkę chorobową. Nie zmieniły się zasady ubezpieczenia

[415] Rozwiązanie wprowadzające wyłączenie możliwości pobierania stypendium przez osoby posiadające już stopień doktora jest w literaturze kwestionowane np.; A. Pyrzyńska, *Wybrane problemy dotyczące statusu doktoranta*, „Białostockie Studia Prawnicze", 2020, nr 25, s. 4. Wątpliwości dotyczące zakazu zatrudnienia doktorantów analizował rzecznik praw doktoranta działający przy Krajowej Reprezentacji Doktorantów, zob. opinia Rzecznika Praw Doktoranta KRD w przedmiocie możliwości zatrudniania doktorantów kształcących się w szkołach doktorskich (http://old.krd.edu.pl/wp-content/uploads/2022/03/Opinia-Rzecznika-Praw-Doktoranta-KRD-w-przedmiocie-mozliwosci-zatrudniania-doktorantow-ksztalcacych-sie-w-szkolach-doktorskich.pdf, dostęp na dzień: 13.11.2020 r.); H. Izdebski, *Komentarz do art. 20*, [w:] J. M. Zieliński, H. Izdebski (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, Warszawa 2023, LEX/el.

[416] Ustawa z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy - Karta Nauczyciela oraz niektórych innych ustaw (Dz.U.2023.1672 z późn. zm.).

[417] Co spotkało się z krytyką niektórych autorów, zob.: M. Dokowicz, *Kształcenie doktorantów w świetle ustawy o Prawie o szkolnictwie wyższym i nauce*, Warszawa 2023, LEX/el.

[418] Art. 6 ust. 1 pkt 7b ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (t. j. Dz. U. z 2024 r. poz. 497).

zdrowotnego doktorantów. Jeśli doktorant nie podlega ubezpieczeniu zdrowotnemu z innego tytułu, wówczas zostanie on objęty tym ubezpieczeniem z ramienia podmiotu prowadzącego szkołę doktorską od momentu złożenia oświadczenia, do dnia ukończenia kształcenia lub skreślenia z listy doktorantów. Składka ta nie pomniejszy środków finansowych możliwych do otrzymania przez doktoranta. Doktorant może dobrowolnie odprowadzać składki na ubezpieczenie chorobowe, dające możliwość otrzymania zasiłku chorobowego w sytuacji niezdolności do pracy czy też otrzymania zasiłku macierzyńskiego. Składka będzie odprowadzana ze stypendium doktoranckiego[419].

3.7.2 Stypendium ministra dla wybitnych młodych naukowców

Ustawa PoSWiN dokonała pewnych zmian w zakresie przyznawania stypendium ministra dla doktorantów. Ustawodawca zmienił nazwę na: stypendium ministra dla wybitnych młodych naukowców. Nieliczne regulacje dotyczące tego rodzaju stypendium znajdziemy w art. 360 ustawy PoSWiN, natomiast art. 363 zawiera delegację do wydania rozporządzenia przez ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego i nauki, które określa szczegółowe kryteria i tryb przyznawania oraz sposób wypłacania stypendium ministra dla wybitnych młodych naukowców[420]. Celem ustawy PoSWiN było zmniejszenie liczby aktów prawnych regulujących kwestie związane ze szkolnictwem wyższym i nauką, a tym samym i spraw dotyczących doktorantów. W tym przypadku ustawodawca zdecydował się na dodatkową regulację, jest to w obecnym stanie prawnym jedno z nielicznych rozporządzeń dotyczących kwestii doktoranckich.

Ustawa PoSWiN przewiduje w art. 360 możliwość ubiegania się o stypendium ministra dla wybitnych młodych naukowców. Przesłanką konieczną do otrzymania tego stypendium jest posiadanie znaczących osiągnięć w działalności naukowej[421]. Adresatami tego stypendium są młodzi naukowcy.

Przepis artykułu 360 zmienił znacząco definicję młodego naukowca. Młodym naukowcem według ustawy PoSWiN jest osoba prowadząca działalność naukową, która jest doktorantem lub nauczycielem akademickim nieposiadającym stopnia doktora albo

[419] A. Bednarczyk-Płachta, *Studia doktoranckie na gruncie Ustawy 2.0,* Warszawa 2019, LEX/el.
[420] Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 kwietnia 2019 r. w sprawie stypendiów ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego i nauki dla studentów i wybitnych młodych naukowców (Dz.U.2019.658, z późn. zm.).
[421] *Ibidem* § 5 - wskazuje jakie osiągnięcia należą do znaczących w działalności naukowej młodego naukowca. Zob. wyrok WSA z dnia 4 listopada 2020 r., II SA/Wa 342/20, LEX nr 3114127.

posiada co prawda stopień doktora, ale od jego uzyskania nie upłynęło 7 lat[422] i jest zatrudniona w podmiocie systemu szkolnictwa wyższego (o których mowa w art. 7 ust. 1 ustawy PoSWiN). Tym samym prawodawca odszedł od kryterium wieku w definicji młodego naukowca, co wielokrotnie było krytykowane przez środowisko[423]. Poprzednia definicja jako młodego naukowca traktowała osobę prowadzącą działalność badawczo-rozwojową, która nie ukończyła więcej niż 35 lat w roku, kiedy ubiegała się o finansowanie badań[424]. Wprowadzenie kryterium wieku było krzywdzące dla osób później rozpoczynających karierę naukową. Przez definicję młodego naukowca należy rozumieć rozpoczęcie kariery naukowej, a nie kierować się wiekiem samego naukowca[425].

Stypendium przyznawane jest przez ministra na wniosek: rektora, dyrektora instytutu PAN, dyrektora instytutu badawczego lub dyrektora instytutu międzynarodowego lub na wniosek osoby kierującej podmiotem systemu szkolnictwa wyższego (art. 7 ust. 1 ustawy PoSWiN), która zatrudnia młodego naukowca. Ustawodawca rozszerzył grono doktorantów mogących ubiegać się o to stypendium o doktorantów szkół doktorskich prowadzonych przez instytuty naukowe. Przepisy ustawy PoSW pomijały ich przy ubieganiu się o to stypendium. Teraz ustawodawca zrównał prawa tych grup. Wstępnej oceny osiągnięć aplikującego o stypendium dokonuje rektor lub dyrektor instytutu naukowego, w których jest ona zatrudniona lub w którym prowadzona jest szkoła doktorska. Ponieważ to wskazane w tym miejscu osoby wnioskują o przyznanie stypendium dla wybitnych młodych naukowców.

Stypendium może być przyznane na okres nie dłuższy niż 3 lata. Do tego okresu nie są wliczane przerwy spowodowane: urlopem macierzyńskim, urlopem na warunkach urlopu macierzyńskiego, urlopem ojcowskim, urlopem rodzicielskim lub urlopem wychowawczym stypendysty o których mowa w kodeksie Pracy oraz okresy pobierania zasiłku chorobowego lub świadczenia rehabilitacyjnego w związku z niezdolnością do

[422] Do siedmioletniego okresu nie wlicza się okresu: przebywania na urlopie macierzyńskim, urlopie na warunkach urlopu macierzyńskiego, urlopie ojcowskim, urlopie rodzicielskim lub urlopie wychowawczym o których mowa w kodeksie pracy (Dz. U. z 1998 r. Nr 21, poz. 94, z późn. zm.), pobierania zasiłku macierzyńskiego lub świadczenia rodzicielskiego, albo okresów pobierania zasiłku chorobowego lub świadczenia rehabilitacyjnego w związku z niezdolnością do pracy, w tym spowodowaną chorobą wymagającą rehabilitacji leczniczej.

[423] Między innymi: Rzecznik Praw Obywatelskich wypowiedział się, że wprowadzenie kryterium wieku może mieć charakter dyskryminujący (https://www.rpo.gov.pl/pl/content/mlody-naukowiec-moze-miec-wiecej-niz-35-lat, dostęp na dzień: 07.05.2024 r.).

[424] Art. 2 pkt. 19 ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. o zasadach finansowania nauki (Dz.U.2018.87).

[425] I. Degtyarova, *Komentarz do art. 360*, [w:] J. Woźnicki (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, Warszawa 2019, LEX/el. Zob. wyrok WSA z 29 stycznia 2021 r., II SA/Wa 337/20, LEX nr 3164605; wyrok WSA z 27 listopada 2020 r., II SA/Wa 1656/20, LEX nr 3109540.

pracy, w tym spowodowaną chorobą wymagającą rehabilitacji leczniczej. Zaistnienie którejś z wymienionych przyczyn powoduje zawieszenie wypłaty stypendium. Wypłata stypendium młodemu naukowcowi następuje na podstawie umowy pomiędzy nim a szkołą doktorską lub podmiotem zatrudniającym.

Szczegółowe kwestie dotyczące kryteriów i trybu wypłacania stypendiów ministra dla młodych naukowców reguluje rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 kwietnia 2019 r. w sprawie stypendiów ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego i nauki dla studentów i wybitnych młodych naukowców. Rozporządzenie określa między innymi rodzaje osiągnięć, które uważa się za znaczące i sposób ich dokumentowania, maksymalną liczbę osób jaka może otrzymać stypendium, maksymalną jego wysokość[426] oraz wzory wniosków o przyznanie stypendium[427].

3.7.3 Inne rodzaje stypendiów

Na podstawie przepisów ustawy PoSWiN jednostki samorządu terytorialnego, osoby fizyczne oraz osoby prawne niebędące państwowymi ani samorządowymi osobami prawnymi mogą przyznawać stypendia dla doktorantów.

Podstawowe regulacje dotyczące stypendiów przyznawanych przez jednostki samorządu terytorialnego zostały praktycznie niezmienione na przestrzeni poprzednich i aktualnych przepisów. Dotyczy to między innymi podmiotów uprawnionych do ich przyznania, fakultatywności ich oferowania, określenia warunków przyznania stypendium organowi stanowiącemu danej jednostki terytorialnej. Luki z poprzedniej ustawy również przeniesiono, między innymi nadal brak określenia kręgu doktorantów uprawionych do otrzymania tego stypendium. Ustawodawca nadal stosuje odwołanie do stypendiów tego rodzaju przyznawanych studentom[428] oraz pozostawił rozwiązanie zwolnienia stypendium od podatku dochodowego od osób fizycznych[429]. W przypadku stypendiów przyznawanych przez jednostki samorządu terytorialnego, ustawodawca

[426] Zgodnie z § 15 przytoczonego rozporządzenia maksymalna kwota stypendium dla młodego naukowca nie może przekroczyć 5390 zł miesięcznie (Dz.U.2019.658, z późn. zm.).
[427] Zob. wyrok WSA z 3 kwietnia 2023 r., II SA/Wa 1576/22, LEX nr 3634091; wyrok WSA z 18 czerwca 2021 r., II SA/Wa 2175/20, LEX nr 3289757; wyrok WSA z 19 maja 2021 r., II SA/Wa 2154/20, LEX nr 3279829; wyrok WSA z 29 kwietnia 2021 r., II SA/Wa 2185/20, LEX nr 3265843; wyrok WSA z 9 kwietnia 2021 r., II SA/Wa 1835/20, LEX nr 3284717; wyrok WSA z 2 marca 2021 r., II SA/Wa 1667/20, LEX nr 3266020.
[428] W art. 212 ustawy PoSWiN ustawodawca odwołał się do zasad określonych w art. 96 ust. 2 i 3 tej ustawy, a więc do artykułu stanowiącego o możliwości przyznania stypendiów przez jednostki samorządu terytorialnego studentom.
[429] Na mocy art. 21 ust. 1 pkt 39 ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz.U.2024.226 z późn. zm.).

zrezygnował z określania celu stypendium, jakim pod rządami ustawy PoSW, była pomoc materialna. Dzięki czemu rozszerzył katalog podstawy udzielania tych stypendiów między innymi o te przyznawane za wyniki naukowe. Pomoc finansowa w ramach tego rodzaju stypendiów określana jest jako: stypendium przyznawane przez jednostki samorządu terytorialnego[430]. Należy ocenić, że obecne brzmienie doprecyzowało ten rodzaj stypendium, ale również zawęziło zakres stosowania. Ponieważ przez stypendium należy rozumieć pomoc finansową nie obejmującą pomocy materialnej, a więc np. zapomogi. Taki zabieg zawęził możliwość świadczeń przyznawanych przez jednostki samorządu terytorialnego. Nieco odmiennie ustawodawca wskazał elementy obligatoryjne uchwały organu stanowiącego jednostki samorządu terytorialnego, na mocy, której przyznawane będą stypendia[431]. Ustawodawca wskazał, że obligatoryjnym elementem uchwały muszą być kryteria przyznania stypendium, czego do tej pory nie było, zmianę należy ocenić pozytywnie, bowiem kandydaci będą mieli jasność co do oceny ich osiągnięć od początku aplikowania o pomoc finansową. Ważną zmianą jest dodanie (art. 96 ust. 3 ustawy PoSWiN) możliwości określenia warunków zwrotu stypendium oraz odstąpienia od żądania zwrotu. Istnieje ogólna zasada bezzwrotnego charakteru stypendium, w tym przypadku ustawodawca zdecydował się na jej wyłączenie. Nadal nie rozstrzygnięto czy stypendium przyznawane przez jednostki samorządu terytorialnego powinno zostać w drodze decyzji administracyjnej czy w drodze czynności materialno-technicznej. Ustawodawca wyraźnie wskazuje jakie sprawy należy rozstrzygać w formie decyzji administracyjnych i przyznanie stypendiów przez jednostki samorządów terytorialnych do nich nie należą[432]. Forma prawna decyzji w sprawie przyznania stypendium przez organy samorządu terytorialnego budzi również wątpliwości doktryny. J.M. Zieliński przyjmuje, że stypendia przyznawane na podstawie art. 96 ustawy PoSWiN, nie są ustalane w formie decyzji administracyjnej[433], odmienny

[430] W ustawie PoSW ustawodawca posługiwał się określeniem pomocy materialnej, które mogło być błędnie utożsamiane z pomocą o charakterze socjalnym. Jednak na podstawie analizy innych przepisów i praktyki, samorządy terytorialne przyznawały pomoc zarówno o charakterze socjalnym jaki i naukowym.
[431] Art. 173a ustawy PoSW wskazywał, że uchwała taka powinna zawierać: rodzaj pomocy materialnej; sposób i terminy ubiegania się o pomoc materialną; sposób wyłaniania studentów, którym będzie przyznana pomoc materialna; maksymalną wysokość pomocy materialnej, o którą może ubiegać się student. Obecnie art. 96 ust. 2 wskazuje, że w uchwale należy określić: rodzaj stypendium; kryteria i sposób przyznawania stypendium; maksymalną wysokość stypendium; warunki wypłacania stypendium.
[432] Ł. Kierznowski, *Konsekwencje ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce dla stypendiów przyznawanych studentom i doktorantom przez jednostki samorządu terytorialnego*, „Samorząd Terytorialny", 2019, nr 9, s. 49-56.
[433] J. M. Zieliński, *Komentarz do art. 96*, [w:] P. Chmielnicki, P. Stec (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2017, LEX/el.

pogląd reprezentuje natomiast I. Florczak która, wskazuje, że przyznanie przez jednostkę samorządu terytorialnego stypendium następuje w drodze decyzji administracyjnej, ponieważ takiej formy wymaga również odmowa jego przyznania[434].

Ustawa PoSWiN utrzymała możliwość przyznawania stypendiów doktorantom przez osoby fizyczne i osoby prawne niebędące państwowymi ani samorządowymi osobami prawnymi. To stypendium o charakterze motywacyjnym, a podstawą jego przyznania powinny być osiągnięcia naukowe doktoranta[435]. Istota regulacji nie uległa zmianie w stosunku do poprzedniego stanu prawnego. Zasady przyznawania stypendiów określają fundatorzy, mogą oni zawnioskować o ich zatwierdzenie do ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego i nauki. Omawiane stypendia nie są przyznawane w formie decyzji administracyjnej[436].

3.8 Samorządność doktorancka

Ustawa PoSWiN podtrzymała przynależność doktorantów do samorządu, z mocy ustawy każdy doktorant kształcący się w szkole doktorskiej tworzy samorząd doktorantów (art. 215 ust. 1 ustawy PoSWiN). W danym podmiocie prowadzącym kształcenie istnieje jeden samorząd doktorantów, bez względu na liczbę prowadzonych szkół doktorskich. Przepisy ustawy PoSWiN nie zmieniły podejścia do samorządności doktoranckiej. Jedyną zmianą była rezygnacja z obowiązku opracowywania i promowania kodeksu etyki doktoranta przez samorząd.

Do samorządu doktorantów ustawodawca zastosował odwołanie do art. 106 ustawy PoSWiN, który dotyczy rozwiązywania sporów zbiorowych istotnych dla doktorantów, strajków, protestów i sporów zbiorowych. Do samorządu doktorantów stosuje się również art. 110 ust. 2-9, który określa organy, za pośrednictwem których działa samorząd. Ważne jest, że samorząd doktorantów jest wyłącznym reprezentantem ogółu doktorantów.

Pozostałe kwestie regulujące funkcjonowanie doktorantów zostały utrzymane z poprzedniego stanu prawnego.

---

[434] I. Florczak, *Komentarz do art. 212,* [w:] K. Baran (red.), *Akademickie prawo zatrudnienia. Komentarz.* Warszawa 2020, s. 382.

[435] Prawodawca odwołuje się w przypadku doktorantów tylko do ust. 2 art. 97. Dlatego należy zaznaczyć, że w przypadku doktorantów stypendia te mogą zostać przyznane na podstawie kryteriów naukowych, a nie jak to jest w przypadku studentów kryteriów naukowych lub sportowych.

[436] Art. 86 ust 1 i 2u ustawy PoSWiN (Dz.U.2023.742 z późn. zm.).

Regulacje dotyczące Krajowej Reprezentacji doktorantów w ustawie PoSWiN znalazły się w dziale IX poświęconym instytucjom przedstawicielskim środowiska szkolnictwa wyższego i nauki oraz organom pomocniczym ministra. Są to analogiczne przepisy do wcześniej obowiązujących.

Specyfika kształcenia doktorantów w ramach różnych dyscyplin naukowych jest różna, dlatego w celu reprezentacji swoich praw doktoranci tworzą porozumienia branżowe np. porozumienie doktorantów kształcących się na uniwersytetach (Doktoranckie Forum Uniwersytetów Polskich), Porozumienie Doktorantów Nauk Humanistycznych i Społecznych. Często problem wynika również z rejonizacji podmiotów kształcących doktorantów, w celu reprezentacji doktorantów lokalnie, tworzone są też porozumienia lokalne np. Warszawskie Porozumienie Doktorantów czy Śląskie Porozumienie Doktorantów[437].

W okresie przejściowym od 1 października 2019 r. do końca 2023 r.[438] w skład samorządu doktorantów wchodzili zarówno kończący kształcenie uczestnicy studiów doktoranckich, jak i doktoranci szkół doktorskich. Jest to dość problematyczne rozwiązanie, ponieważ z roku na rok proporcje tych grup będą ulegać zmianie. Inne problemy i potrzeby będą mieć uczestnicy studiów doktoranckich, a inne doktoranci szkół doktorskich. Tu rola dotychczasowych działaczy samorządowych i władz uczelni, żeby stworzyć właściwy rzetelny system regulujący te proporcje i gwarantujący właściwą reprezentację poszczególnych grup.

W przyszłości samorządy doktorantów mogą zmierzyć się również z problemem braku osób chętnych do działania w ramach organów samorządu. Przez zmiany wprowadzone ustawą PoSWiN, liczba doktorantów ulegnie znaczącemu zmniejszeniu, czego niewątpliwie konsekwencją będzie mniejsza liczba chętnych osób do działania na rzecz środowiska doktoranckiego[439].

3.9 Inne uprawnienia doktorantów

Ustawa PoSWN przewiduje możliwość wykorzystania przerw wypoczynkowych w wymiarze nieprzekraczającym 8 tygodni w roku. Ustawodawca zrezygnował

[437] Aktualna lista działających porozumień jest dostępna na stronie KRD: https://krd.edu.pl/o-nas/porozumienia/ (dostęp na dzień: 04.02.2021 r.). Warto zaznaczyć, że KRD ściśle współpracuje ze wszystkimi porozumieniami.
[438] Art. 296 ustawy wprowadzającej.
[439] A. Żyra, Z. Wójcik, *Zadania i wyzwania stojące przed samorządem doktorantów w świetle przepisów ustawy prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, [w:] N. Plona (red.), *Kształcenie doktorantów. Praktyczny przewodnik po przepisach*, Łódź 2020, s. 143-145.

z ograniczenia możliwości wykorzystania tych przerw tylko w okresie wolnym od zajęć dydaktycznych. Wydaje się to słuszne rozwiązanie, nie wszyscy bowiem doktoranci prowadzili zajęcia i w nich uczestniczyli, a takie sformułowanie niejako ograniczało wykorzystywanie okresów odpoczynku.

Na mocy art. 6 ust. 1 pkt 7b ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych[440] doktoranci pobierający stypendium doktoranckie podlegają obowiązkowemu ubezpieczeniu emerytalnemu i rentowemu oraz w związku z art. 12 w/w ustawy, ubezpieczeniu wypadkowemu. Umożliwiono doktorantom również możliwość dobrowolnego przystąpienia do ubezpieczenia społecznego w razie choroby lub macierzyństwa (ubezpieczenie chorobowe) oraz zapewniono możliwość korzystania ze świadczeń z tego ubezpieczenia[441]. Przepisy te objęły doktorantów szkół doktorskich, czyli doktorantów rozpoczynających kształcenie od roku akademickiego 2019/2020, nie są tymi regulacjami objęci uczestnicy studiów doktoranckich. Zmianę należy ocenić pozytywnie, istnieje jednak wiele wątpliwości interpretacyjnych zastosowanych rozwiązań. Przykładem może być uprawnienie do pobierania zasiłku macierzyńskiego. Okres kształcenia jest zawieszany na okres odpowiadający czasowi trwania urlopu macierzyńskiego, urlopu na warunkach urlopu macierzyńskiego, urlopu ojcowskiego oraz urlopu rodzicielskiego, określonych w ustawie z dnia 26 czerwca 1974 r. - kodeks pracy. Doktoranci nie pozostają w stosunku pracy z jednostką kształcącą, dlatego nie przysługują im urlopy związane z rodzicielstwem. Wprowadzone rozwiązanie realizuje politykę prorodzinną i ułatwia doktorantom podjęcie decyzji o zakładaniu rodziny[442]. W okresie zawieszenia kształcenia doktoranci pobierają stypendium doktoranckie w wysokości ustalonej na podstawie przepisów dotyczących ustalenia zasiłku macierzyńskiego[443]. Kwestią sporną jest, jak należy traktować stypendium doktoranckie czy jako swoisty rodzaj wynagrodzenia otrzymywanego w ramach naukowoprawnego, niepracowniczego zatrudnienia, czy odmiennie interpretując, że stypendium nie ma

[440] Ustawa z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U.2024.497 z późn. zm.).
[441] Ustawa z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (Dz.U.2023.2780)
[442] I. Florczak, *Komentarz do art. 204,* [w:] K. W. Baran (red.), *Akademickie prawo pracy. Komentarz*, Warszawa 2020; s. 356-357; M. Dokowicz, *Komentarz do art. 209,* [w:] J. Woźnicki (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz,* Warszawa 2019, LEX/el.
[443] Podstawą wymiaru zasiłku jest wysokość miesięcznego stypendium doktoranckiego określoną na podstawie art. 209 ust 4 ustawy PoSWN w dniu zawieszenia kształcenia. Warto zauważyć, że okres odpowiadający okresowi zawieszenia w związku z rodzicielstwem przedłuża czas pobierania stypendium doktoranckiego. Nie ma przy tym limitów czasowych i ilościowych zawieszenia kształcenia w szkole doktorskiej, co należy ocenić pozytywnie i ma to wymiar prorodzinny.

charakteru pracowniczego i nie można przyjąć go w kategoriach wynagrodzenia. Pierwsze założenie wydaje się bardziej prawidłowe, w tej sytuacji prawo do zasiłku macierzyńskiego byłoby wyłączone w okresie, kiedy doktorant będzie uprawniony do pobierania stypendium, w przeciwnym razie doszłoby do łącznego pobierania stypendium doktoranckiego i zasiłku macierzyńskiego, co byłoby niecelowe. Wprowadzenie możliwości objęcia doktorantów ubezpieczeniem emerytalnym i rentowym oraz dobrowolnego objęcia zasiłkiem chorobowym należy ocenić z aprobatą[444], ale są one nieprecyzyjne, dlatego należałoby podjąć prace nad ich doprecyzowaniem[445].

W art. 208 ust. 2 ustawy PoSWN mowa o zaliczeniu do okresu pracy wyłącznie czasu kształcenia w szkole doktorskiej. Zatem ustawodawca wyłączył możliwość zaliczenia do okresu pracy, od którego zależą uprawnienia pracownicze, czasu trwania studiów doktoranckich zakończonych uzyskaniem stopnia doktora. Problem pominięto również w przepisach intertemporalnych, dopiero ustawa z dnia 21 lutego 2019 r.[446] zmieniła ten stan rzeczy od dnia 1 kwietnia 2019 r., dodając art. 279 ust. 3 i 4. Zgodnie, z którym osobie, która uzyskała stopień doktora po ukończeniu studiów doktoranckich, które rozpoczęła przed rokiem akademickim 2019/2020, okres odbywania tych studiów, nie dłuższy niż 4 lata, zalicza się do okresu pracy, od którego zależą uprawnienia pracownicze.

W przypadku przerwania kształcenia z powodu podjęcia zatrudnienia w charakterze nauczyciela akademickiego lub pracownika naukowego, okres kształcenia w szkole doktorskiej zakończony uzyskaniem stopnia doktora, nie dłuższy jednak niż 4 lata, zalicza się do okresu pracy, od którego zależą uprawnienia pracownicze. Takie samo rozwiązanie przyjęto (co jest nowością) w przypadku przerwania kształcenia, którego powodem jest zaprzestanie kształcenia doktorantów w danej dyscyplinie.

Doktoranci szkół doktorskich mają prawo do ubiegania się o zakwaterowanie w domu studenckim razem z małżonkiem i dziećmi lub wyżywienie w stołówce uczelni[447]. Wraz z doktorantem w domu studenckim może zamieszkać jego małżonek

[444] Do tej pory doktoranci nie mogli korzystać z tych przywilejów, co negatywnie wpływało na uzyskanie uprawnień emerytalnych, nie każdy doktorant mógł podjąć pracę w czasie kształcenia na studiach doktoranckich.
[445] A. Przybyłowicz, *Zasiłek macierzyński doktorantów pobierających stypendia doktoranckie*, „Praca i zabezpieczenie społeczne", 2020, nr 6, s. 29-36.
[446] Ustawa z dnia 21 lutego 2019 r. o Sieci Badawczej Łukasiewicz (Dz.U.2019.534, z późn. zm.).
[447] S. Nitecki, *Komentarz do art. 199*, [w:] P. Chmielnicki, P. Stec (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2017, LEX/el.

i dzieci, jest to ograniczony krąg osób i nie należy tego rozpatrywać rozszerzająco (art. 211 ustawy PoSWiN).

Doktoranci mają możliwość ubiegania się o kredyt studencki. Kredyt udzielany jest na okres kształcenia w szkole doktorskiej tylko raz, nie dłużej niż na 4 lata (art. 201 ustawy PoSWiN).

Nadal aktualne pozostają kwestie dotyczące możliwości przyznania ulg przez jednostki samorządu terytorialnego w opłatach za przejazdy publicznymi środkami komunikacji miejskiej - art. 214 PoSWiN.

3.10 Procedura nadania stopnia doktora

3.10.1 Postępowanie w sprawie nadania stopnia doktora

Zakończeniem kształcenia w szkole doktorskiej jest złożenie rozprawy doktorskiej wraz z pozytywną opinią promotora lub promotorów[448].

Wprowadzone ustawą PoSWiN przepisy miały na celu podniesienie jakości rozpraw doktorskich, ale również ograniczenie problemów związanych z dużą liczbą otwartych przewodów doktorskich, co nie przekładało się na liczbę zakończonych obroną postępowań w sprawie nadania stopnia doktora[449]. W obecnym stanie prawnym nie przewidziano procedury wszczęcia przewodu doktorskiego. Ustawodawca wspomina tylko o postępowaniu w sprawie nadania stopnia doktora. Postępowanie wszczyna się na wniosek osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora[450], do którego załącza się rozprawę doktorską wraz z pozytywną opinią promotora. Prawodawca uprościł zatem procedurę nadania stopnia doktora pomijając etap wszczęcia przewodu doktorskiego, zabieg ten należy ocenić pozytywnie. W wielu bowiem przypadkach, doktoranci otwierali przewody doktorskie, nie kończąc ich. Wprowadzone rozwiązanie powinno wyeliminować ten problem.

[448] Art. 204 ust. 1 ustawy PoSWiN (Dz.U.2023.742 z późn. zm.). Zob. K. Ślebzak, *Przesłanki nadawania stopnia doktora, doktora habilitowanego oraz tytułu profesora a model awansów naukowych w świetle ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce,* „Nauka", 2020, nr 2, s. 61-85.

[449] Uzasadnienie do rządowego projektu ustawy prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, dostępny na stronie: https://www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/druk.xsp?nr=2447, dostęp na dzień: 20.02.2024 r.

[450] Osoba, która wnioskuje o rozpoczęcie postępowania o nadanie stopnia doktora musi spełnić wszystkie przewidziane przez przepisy ustawy PoSWiN wymogi z art. 186 ust. 1 pkt 1-3 albo ust. 2.

3.10.2 Rozprawa doktorska

Na przestrzeni lat nie uległy zmianie podstawowe cechy rozprawy doktorskiej. Zmiany ustawowe polegały tylko na korektach redakcyjnych przepisów. Ustawa PoSWiN przewiduje złożenie rozprawy doktorskiej jako elementu niezbędnego do uzyskania stopnia doktora. Podstawowe cechy jakie musi posiadać rozprawa doktorska ustawodawca pozostawił bez zmian na przestrzeni lat, a więc musi ona prezentować ogólną wiedzę teoretyczną w dyscyplinie albo dyscyplinach osoby ubiegającej się o stopień oraz musi wykazywać umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej. Umiejętność samodzielnego prowadzenia zajęć nie jest jednoznaczna z tym, że wszystkie badania wykonywane w ramach pracy doktorskiej musiały być wykonywane samodzielnie. Ważne jest możliwość przedstawienia autorskiego wkładu w dysertację doktorską[451].

Ustawa PoSWiN reguluje w art. 187 ust. 3-4 przedmiot oraz formę rozprawy doktorskiej. Wymienia możliwe przedmioty dysertacji doktorskiej, może to być oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, oryginalny sposób wykorzystania wyników badań naukowych w sferze gospodarczej lub społecznej, oryginalne dokonanie artystyczne, bądź też innowacyjne zastosowanie wyników badań w sferze gospodarczej lub społecznej. Pojawia się tu element wdrożeniowy, współpracy nauki z gospodarką i społeczeństwem. Jest to bardzo istotne z punktu widzenia rozwoju gospodarczego, ale i społecznego. Wdrażanie nowych rozwiązań, popartych szerokimi badaniami jest niewątpliwie zjawiskiem korzystnym i pożądanym.

Dysertację można przedstawić w formie: monografii naukowej; zbioru opublikowanych i spójnych tematycznie artykułów naukowych; pracy projektowej, konstrukcyjnej, technologicznej, wdrożeniowej lub artystycznej. Rozprawa doktorska może stanowić również część pracy zbiorowej, o ile posiada ona cechy samodzielności i istnieje możliwość wyodrębnienia wkładu doktoranta[452]. Warto podkreślić, że rozprawa doktorska w formie monografii naukowej nie musi być wcześniej opublikowana, w przeciwieństwie do zbioru artykułów naukowych, co ustawodawca wyraźnie podkreślił[453].

[451] Art. 187 ustawy PoSWiN (Dz.U.2023.742 z późn. zm.).
[452] Definicje użytych pojęć znaleźć można w rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 22 lutego 2019 r. w sprawie ewaluacji jakości działalności naukowej (Dz.U.2019.392, z późn. zm.).
[453] Art. 187 ust. 3 ustawy PoSWiN (Dz.U.2023.742 z późn. zm.): „Rozprawę doktorską może stanowić praca pisemna, w tym monografia naukowa, zbiór opublikowanych i powiązanych tematycznie artykułów

Aktualnie obowiązujące rozwiązania położyły kres sporom o to czy prace publikowane przed wszczęciem przewodu doktorskiego mogły być rozprawą doktorską lub jej częścią. Promotor jest wyznaczany przed wszczęciem postępowania o nadanie stopnia doktora, dlatego sprawuje pieczę nad pracą doktoranta praktycznie od samego początku, a więc może być to uznane za część rozprawy doktorskiej[454]. Rozwiązało to wątpliwości, jakie stwarzały poprzednio obowiązujące przepisy.

Ustawodawca uszczegółowił proces upublicznienia rozprawy doktorskiej. Podmiot doktoryzujący, nie później niż 30 dni przed wyznaczonym terminem obrony, udostępnia rozprawę doktorską w Biuletynie Informacji Publicznej wraz ze streszczeniem, a jeśli rozprawa posiada inną formę niż pisemna – jej opis, wraz z recenzjami. Wyjątkiem są rozprawy, których przedmiotem są tajemnice prawnie chronione, wówczas obowiązek publikacji dotyczy tylko recenzji (z wyłączeniem treści objętych tajemnicą). Na podmiocie doktoryzującym ciąży również obowiązek zamieszczenia powyższych dokumentów w Zintegrowanym Systemie Informacji o Szkolnictwie Wyższym i Nauce POL-on. Pisemne rozprawy doktorskie były i są również poddawane sprawdzeniu przez system antyplagiatowy[455].

Ustawa PoSWiN pozostawiła możliwość realizacji doktoratów wdrożeniowych o aplikacyjnym charakterze, pomimo, że bezpośrednio nie jest to w niej wyrażone.

Należy zaznaczyć, że w myśl przepisów ustawy PoSWiN rozprawa doktorska powinna być złożona w terminie, który został określony w indywidualnym planie badawczym.

3.10.3 Publiczna obrona rozprawy doktorskiej i nadanie stopnia doktora

Obrona rozprawy doktorskiej osoby pretendującej do stopnia doktora, według przepisów ustawy PoSWiN, może odbyć się, jeśli rozprawa uzyskała pozytywne recenzje co najmniej dwóch recenzentów[456] oraz spełniła warunki przewidziane w art. 186 ust. 1 pkt. 5 ustawy PoSWiN. Przytoczony artykuł daje podmiotom doktoryzującym

naukowych, praca projektowa, konstrukcyjna, technologiczna, wdrożeniowa lub artystyczna, a także samodzielna i wyodrębniona część pracy zbiorowej".

[454] H. Izdebski, J. M. Zieliński, *Komentarz do art. 187*, [w:] H. Izdebski, J. M. Zieliński (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz,* Warszawa 2019, s. 308 - 310.

[455] Art. 188 ustawy PoSWiN (Dz.U.2023.742 z późn. zm.)

[456] Art. 190 ust. 2 ustawy PoSWiN (Dz.U.2023.742 z późn. zm.) „W postępowaniu w sprawie nadania stopnia doktora wyznacza się 3 recenzentów spośród osób niebędących pracownikami podmiotu doktoryzującego oraz uczelni, instytutu PAN, instytutu badawczego, instytutu międzynarodowego, Centrum Łukasiewicz albo instytutu Sieci Łukasiewicz, których pracownikiem jest osoba ubiegająca się o stopień doktora".

uprawnienie do określenia warunków dodatkowych, które osoba pretendująca do stopnia doktora musi spełnić. Należy podkreślić, że jest to niewątpliwie przejaw autonomii takiej jednostki, nie obliguje do skonkretyzowania takich warunków, ale daje swobodę do podjęcia takiej decyzji przez uczelnie i instytuty. Nie stawiając dodatkowych wymogów, dopuszczenie do obrony następuje tylko na podstawie co najmniej dwóch pozytywnych recenzji.

Z drugiej strony w doktrynie pojawiają się obawy zbyt dużego zróżnicowania porządków proceduralnych. Różnice w sposobie postępowania, ale również w określeniu wymogów materialnoprawnych pomiędzy podmiotami mogą być znaczne. Problemem może być zachowanie zasady równości wobec prawa. Niesie to też ryzyko rozmycia się odpowiedzialności pomiędzy organami centralnymi i lokalnymi (podmioty doktoryzujące)[457].

Niespełnienie któregoś z wymogów skutkuje obligatoryjną odmową dopuszczenia kandydata do uzyskania stopnia doktora do publicznej obrony dysertacji[458]. Art. 191 ustawy PoSWiN nie stanowi jednak podstawy do uznania, że odmowa nie może być poparta innymi merytorycznymi argumentami (pozostałe wymogi stawiane przez art. 186 ustawy PoSWiN powinny zostać spełnione na wcześniejszych etapach).

Podjęcie decyzji o dopuszczeniu lub odmowie dopuszczenia do obrony następuje w drodze postanowienia. Należy się zgodzić z M. Lekston[459], że zastosowanie takiej formy jest zabiegiem chybionym. Argumentem przemawiającym za taką tezą jest fakt, że postanowienia co do zasady wydają organy jednoosobowe, natomiast czynności w sprawie nadania stopnia doktora podejmuje organ kolegialny (senat albo rada naukowa, albo wyznaczona do tego rodzaju czynności komisja). Bardziej poprawną formą byłaby uchwała. Od odmownego postanowienia o dopuszczeniu do obrony przysługuje zażalenia do RDN.

Stan pandemii wywołany wirusem SARS-CoV-2 wymusił na prawodawcy wprowadzenie możliwości przeprowadzenia obrony rozprawy doktorskiej w formie „zdalnej". Ustawa z dnia 16 kwietnia 2020 r. o szczególnych instrumentach wsparcia w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2[460] dopuściła możliwość

[457] H. Izdebski, J. M. Zieliński (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz,* Warszawa 2019, s. 317 – 320.
[458] Art. 191 ust. 1 ustawy PoSWiN (Dz.U.2023.742 z późn. zm.).
[459] M. Lekston, *Komentarz do art. 191*, [w:] K. W. Baran (red.), *Akademickie prawo zatrudnienia. Komentarz*, Warszawa 2020, s. 314-315.
[460] Ustawa z dnia 16 kwietnia 2020 r. o szczególnych instrumentach wsparcia w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2 (Dz.U.2021.737 z późn. zm). Zmienionym ustawą z dnia 19

przeprowadzenia obrony poza siedzibą podmioty doktoryzującego za pomocą środków komunikacji elektronicznej. Warunkiem skorzystania z takiej możliwości jest zapewnienie w szczególności transmisji obrony oraz wielostronnej komunikacji w czasie rzeczywistym.

Stopień doktora nadaje w drodze decyzji administracyjnej nadaje senat uczelni[461] lub rada naukowa instytutu PAN, instytutu badawczego lub instytutu międzynarodowego. Od odmownej decyzji w sprawie nadania stopnia doktora przysługuje odwołanie do RDN w terminie 30 dni od dnia doręczenia decyzji. RDN po rozpatrzeniu odwołania utrzymuje w mocy zaskarżoną decyzję bądź uchyla i przekazuje do ponownego rozpatrzenia organowi, który ją wydał lub do innego podmiotu doktoryzującego.

Istotne z punktu widzenia kandydata do stopnia doktora jest, że po odmowie dopuszczenia do obrony bądź odmowie nadania stopnia ta sama dysertacja doktorska nie może być ponownie wykorzystana do ubiegania się o ten stopień. Wznowienie postępowania w sprawie nadania stopnia doktora jest możliwe tylko w przypadku zaistnienia przesłanek z którymi k.p.a. wiąże taki skutek albo rażącego naruszenia prawa przez podmiot doktoryzujący. Decyzje w tej sprawie wydaje RDN. Ustawodawca przewidział, kiedy podmiot doktoryzujący stwierdza bezwzględnie nieważność decyzji o nadaniu stopnia doktora, jest to konsekwencją dokonania plagiatu. Sytuację, kiedy osoba uzyskała stopień doktora przypisując siebie autorstwo istotnego fragmentu lub innych elementów cudzego utworu/badań naukowych.

Przepisy ustawy PoSWiN wprowadziły wiele zmian dotyczących stopni naukowych i stopni w zakresie sztuki. Warto choćby wskazać: uzależnienie uprawnień do nadawania stopni od posiadanej w danej dyscyplinie kategorii naukowej, zwiększenie autonomii podmiotów doktoryzujących w zakresie sposobu postępowania w sprawach nadania stopnia doktora. Należy ocenić pozytywnie uproszczenie i zracjonalizowanie struktury postępowania w sprawie nadania stopnia doktora. Ustawodawca wyeliminował przewód doktorski w formie szeregu uchwał, zbliżając postępowanie do ogólnego postępowania administracyjnego[462].

---

czerwca 2020 r. o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych udzielanych przedsiębiorcom dotkniętym skutkami COVID-19 oraz o uproszczonym postępowaniu o zatwierdzenie układu w związku z wystąpieniem COVID-19 (Dz.U.2021.1072, z późn. zm.).

[461] Może być to też inny organ zgodnie z art. 28 ust 4 w zw. z art. 178 ust 1 pkt 1 („inny określony w statucie organ uczelni, o którym mowa w art. 17 ust. 2. Statut może określić tylko jeden organ w zakresie danej dyscypliny, a w przypadku uczelni spełniającej warunek, o którym mowa w art. 185 ust. 3 - w zakresie danej dziedziny”).

[462] Wszczęcie postępowania czynnością materialno-techniczną na żądanie stron, zakończenie postępowania decyzją administracyjną.

Kolejną pozytywną zmianą jest określenie zasad ponoszenia opłat za przeprowadzenie postępowania[463], co chroni jednostkę przed zawyżaniem kosztów. Z aprobatą należy ocenić pozostawienie jednostkom doktoryzującym decyzji w sprawie określenia sposobu weryfikacji efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomie 8 PRK w przypadku osób ubiegających się o stopień w trybie eksternistycznym. Na przejrzystość i transparentność postępowań wpływać będzie zwiększona liczba recenzentów oraz publikowanie w BIP rozpraw doktorskich wraz z recenzjami.

Wątpliwą zmianą jest natomiast skromna regulacja w zakresie obrony rozprawy doktorskiej. Ustawodawca pozostawił w tym względzie praktycznie pełną swobodę podmiotom doktoryzującym, które często mają wiele wątpliwości co do formy samej obrony. Zaskakujące jest też wprowadzenie przez prawodawcę wymogu znajomości nowożytnego języka obcego tylko na poziomie B2, więc na takim samym jak dla studentów I stopnia oraz jednolitych studiów magisterskich. Literatura potwierdza, że w takim wypadku, żeby spełnić ten wymóg wystarczy dyplom ukończenia tych studiów lub certyfikat[464].

Należy się zastanowić, czy poprawnym zabiegiem było pozostawienie tak niskiego wymogu publikacyjnego w dorobku naukowym jako wymagania do przystąpienia do o brony dysertacji – wystarczy nadal jedna punktowana pozycja. Wydaje się, że nie jest to wygórowany warunek, określenie nieco wyższych wymagań, zmobilizowałoby doktorantów do działalności publikacyjnej.

[463] Art 182 ust. 3: „wysokość opłaty nie może przekraczać kosztów postępowania, uwzględniających w szczególności koszty wynagrodzeń promotora lub promotorów, promotora pomocniczego i recenzentów".
[464] M. Pyter, *Doktoraty i doktoranci. Zagadnienia prawne*, Lublin 2020, s. 30; D. Dajnowicz-Piesecka, Ł. Kierznowski, *Awanse naukowe młodych naukowców (perspektywy i wyzwania),* „Państwo i Prawo", 2022, nr 5, s. 122

Zakończenie

Doktoranci są niewątpliwie częścią społeczności akademickiej stanowiącą grupę znajdującą się w jej szczeblach pomiędzy studentami, a kadrą naukową. Nie są już studentami, ale nie są też jeszcze pracownikami naukowymi. Z jednej strony doktoranci dalej zdobywają wiedzę, ale z drugiej przekazują ją już studentom, podczas realizacji praktyk zawodowych w formie prowadzonych zajęć dydaktycznych. Ten swoisty dualizm praw i obowiązków doktorantów zbliżonych po części do studentów, a po części do pracowników uczelni stwarza wiele trudności. Szczególnie kłopotliwe jest to dla samych doktorantów.

Patrząc przez pryzmat praw i obowiązków doktorantów trudno jednoznacznie stwierdzić do której z tych grup są bliżsi. Najlepszym rozwiązaniem byłoby traktowanie doktorantów indywidualnie jako odrębną, autonomiczną grupę, mającą przypisane tylko im prawa i obowiązki. Jednak w społeczności akademickiej utarł się pogląd porównywania doktorantów z jednej strony do studentów, a z drugiej do pracowników naukowych (najczęściej zatrudnionych na stanowisku asystenta, bo to z tą grupą nauczycieli akademickich mają najwięcej wspólnego). Pośrednia klasyfikacja doktoranta wynikała również z określania jego tożsamości poprzez podobieństwa do praw i obowiązków studentów oraz praw i obowiązków pracowników uczelni. Myląca mogła być również używana nomenklatura. Katalog praw i obowiązków studentów jest zupełnie odrębny i nie jest on zbliżony do katalogu praw i obowiązków żadnej innej grupy społeczności akademickiej, o tyle katalog „doktorancki" zawiera powinności i uprawnienia zbliżone do tych studenckich i pracowniczych, na co wskazuje np. stosowanie do doktorantów odniesień do przepisów regulujących sytuację studentów.

Rozwiązaniem pewnych wątpliwości miało być wprowadzenie nowego modelu kształcenia doktorantów w ustawie PoSWiN. Podjęte rozważania przyczyniły się do odpowiedzi na pytanie, czy wprowadzenie nowego modelu kształcenia doktoratów faktycznie rozwiązało te problemy i czy zindywidualizowano społeczność doktorantów, czy ich status prawny uległ zmianie na przestrzeni ewoluujących przepisów i czy po zmianie modelu kształcenia doktoranci stali się jednoznacznie odrębną grupą akademicką.

Zgodnie z definicją zawartą w ustawie PoSW, studia doktoranckie to studia prowadzone przez uprawnioną jednostkę, na które mogli aplikować kandydaci posiadający kwalifikacje drugiego stopnia, kończące się uzyskaniem kwalifikacji

trzeciego stopnia. Już sama definicja wskazywała, że są to „studia", a więc kolejny trzeci poziom kształcenia. W sprzeczności z tezą, że studia doktoranckie były kolejnymi studiami w toku kształcenia był art. 159 ustawy PoSW, który wymieniał studia jakie mogą być prowadzone w uczelni, były to studia: pierwszego, drugiego stopnia lub jednolite studia magisterskie. Nie było w tym artykule wskazania, że jednym z rodzajów prowadzonych na uczelni studiów były studia doktoranckie. Należy mieć też na uwadze, że artykuł, o którym tu mowa rozpoczynał dział IV zatytułowany „Studia i studenci". Być może umieszczenie regulacji dotyczących doktorantów w dziale IV zatytułowanym „Studia i studenci" ustawy PoSW było sugestią ustawodawcy, że doktorantów należy traktować w sposób zbliżony do studentów, z drugiej jednak strony kwestie te były przedmiotem odrębnego 3 działu zatytułowanego „Studia doktoranckie", co może prowadzić do wniosku, że wyraźnie wyodrębniono studia doktoranckie jako zupełnie inny rodzaj kształcenia. Widać tu wyraźną niekonsekwencję ustawodawcy, co między innymi doprowadziło do rozbieżności interpretacyjnych wspominanych przepisów.

P. Orzeszko stwierdził, że z uwagi na fakt, iż studia doktoranckie to studia trzeciego stopnia i wiele unormowań dotyczących studentów stosuje się również w przypadku doktorantów, może to sugerować, że prawa doktorantów odpowiadają ogółowi praw studentów. Jednak używane przez prawodawcę określenie „prawa doktorantów" przesądza o istnieniu uprawnień przypisanych tylko tej przedmiotowej grupie[465]. W obecnym stanie prawnym usunięto te wątpliwości i regulacje dotyczące doktorantów i ich kształcenia znajdują się w dziale V o tytule: „Stopnie i tytuł w systemie szkolnictwa wyższego i nauki". Wydaje się to być celowym zabiegiem ustawodawcy, który tym sposobem, chciał podkreślić odrębność doktorantów od społeczności studenckiej. Zastosowane rozwiązanie należy ocenić pozytywnie.

Na gruncie przepisów ustawy PoSW kwestie dotyczące doktorantów i ich kształcenia były regulowane przez liczne akty wykonawcze, które dookreślały prawa i obowiązki doktorantów. Można do nich zaliczyć np. rozporządzenie w sprawie studiów doktoranckich i stypendiów doktoranckich[466] czy rozporządzenie w sprawie kształcenia

[465] P. Orzeszko, *Komentarz do art. 159*, [w:] W. Senetra, M. Wierzbowski (red.) ‚*Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz,* Warszawa, 2023, s. 378; A. Musiała, *Studia doktoranckie,* [w:] K. W. Baran (red.), *Akademickie prawo zatrudnienia. Komentarz do art. 107 – 158 oraz 196 – 201a i 226 ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym*, Warszawa 2015, s. 363.

[466] Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 24 października 2014 r. w sprawie studiów doktoranckich i stypendiów doktoranckich (Dz.U.2014.1480, z późn. zm.).

na studiach doktoranckich w uczelniach i jednostkach naukowych[467]. W pierwszym z wymienionych rozporządzeń zrealizowano delegację z art. 201 ustawy PoSW tj. określono tryb przyznania stypendium doktoranckiego i szczegółowe kwestie jego dotyczące, ale również określono wzór legitymacji doktoranta. Ustawa PoSWiN znacznie ograniczyła liczbę aktów wykonawczych regulujących sytuację doktorantów. Np. pozostawiono w art. 181 delegację do wydania rozporządzenia z wzorem dyplomu i legitymacji doktoranckiej, na mocy, której uchwalono rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 21 września 2018 r. w sprawie dyplomów doktorskich, dyplomów habilitacyjnych i legitymacji doktoranta[468]. Posiadanie legitymacji, również może wydawać się analogią do studentów. Nie jest to jednak tak jednoznaczne, ponieważ ustawodawca przewidział również legitymację służbową, która wydawana jest na wniosek nauczyciela akademickiego, za którą również pobierana jest opłata. Regulacja tej materii na przestrzeni czasu nie zmieniła się, nadal doktorant ma prawo do otrzymania legitymacji, podobnie jak student, prawo otrzymania i posługiwania się legitymacją przysługuje od momentu wejścia w poczet doktorantów.

Drugie z wyżej wymienionych rozporządzeń[469] gwarantowało doktorantom zapewnienie swobodnych warunków do prowadzenia indywidualnych badań naukowych, a także wsparcia w tworzeniu zespołów badawczych. Studia doktoranckie miały zapewniać warunki do prowadzenia badań naukowych będących podstawą wszczęcia przewodu doktorskiego oraz opracowania i obrony dysertacji. Przepisy zawierały również obowiązek stworzenia na studiach doktoranckich okoliczności umożliwiających realizację programu studiów, na który składały się zajęcia obowiązkowe, fakultatywne i realizacja praktyki zawodowej. Ten obowiązek wyraźnie nawiązuje do sytuacji studentów, którzy również w toku kształcenia realizują pewien określony program. W toku realizacji studiów doktoranckich miała powstawać rozprawa doktorska, dlatego niezbędne było zapewnienie odpowiednich warunków do jej realizacji, między innymi poprzez opiekę promotorską. Tu również można znaleźć analogię do studentów, których kształcenie kończyło się obroną pracy dyplomowej powstającej pod opieką merytoryczną promotora. Oczywiście skala i poziom prac są zupełnie na innym poziomie, jednak generalizując można przyjąć, że finalizacją każdego stopnia kształcenia było

[467] Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. w sprawie kształcenia na studiach doktoranckich w uczelniach i jednostkach naukowych (Dz.U.2015.172).
[468] Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 21 września 2018 r. w sprawie dyplomów doktorskich, dyplomów habilitacyjnych i legitymacji doktoranta (Dz.U.2021.676).
[469] T. j. Dz.U.2015.172.

wytworzenie dzieła – pracy, które należało obronić przed właściwą komisją. W szkołach doktorskich kształcenie prowadzone jest na podstawie programu kształcenia oraz indywidualnego planu badawczego. Ustawodawca zrezygnował z obowiązkowych praktyk zawodowych w formie prowadzenia zajęć lub uczestniczenia w ich prowadzeniu. Wybór co do włączenia praktyki zawodowej do programu kształcenia ustawodawca pozostawił podmiotom prowadzącym szkoły doktorskie. Dokonano również ograniczenia liczby godzin praktyki zawodowej z wymiaru 90 do 60 h. O ile ograniczenie liczby godzin prowadzonych zajęć należy ocenić pozytywnie, to należy zastanowić się nad słusznością rezygnacji w ogóle z obowiązku ich odbycia. Doktoranci prowadząc zajęcia nabywali dodatkowe umiejętności, poza samym rozszerzeniem wiedzy na dany temat, ćwiczyli wystąpienia publiczne, umiejętności komunikacyjne, współpracy ze studentami. Praktyka zawodowa przygotowywała do pracy w zawodzie dydaktyka. Często doktoranci obierali taką ścieżkę kariery zawodowej po ukończeniu kształcenia, dlatego całkowitą rezygnację z obowiązku odbycia praktyki zawodowej należy ocenić negatywnie i należy rozważyć czy nie przywrócić takiego rozwiązania.

Zapoczątkowanie od 1999 r. procesu bolońskiego wprowadziło istotne zmiany w sferze szkolnictwa wyższego, które dotknęły również kształcenia doktorantów. Głównymi założeniami procesu było: stworzenie systemu nieskomplikowanego porównywania dyplomów, wprowadzenie studiów dwustopniowych, stworzenie systemu punktowego rozliczania osiągnięć studentów (punkty ECTS), wspieranie mobilności zarówno studentów jak i pracowników, wzajemne wsparcie w podnoszeniu jakości kształcenia. Komunikatem Berlińskim z 2003 r. rozszerzono dwustopniową strukturę studiów o studia trzeciego stopnia. Należy zauważyć, że w stosunku do doktorantów również stosowano wycenę punktową realizacji kształcenia w postaci punktów ECTS[470]. Widzimy tu z jednej strony odwołanie do realizacji zajęć dydaktycznych zgodnie z programem studiów doktoranckich, sprawdzenie pewnych etapów składanymi egzaminami oraz sprawozdaniami i wycenę tych postępów punktami ECTS, a z drugiej wskazanie, że kształcenie to prowadzi do zdobycia umiejętności, które powinien posiadać dydaktyk i naukowiec. Jest to dobre odzwierciedlenie zadań postawionych doktorantowi – zadań studencko-pracowniczych. Ustawa PoSWiN dalej realizuje założenia procesu

[470] Trochę szerzej kwestie Europejskiego Systemu Transferu Punktów na studiach III stopnia regulowało wyżej już wspominane rozporządzenie o kształceniu doktorantów (T. j. Dz.U.2015.172.), które określało minimalną wycenę punktową zajęć fakultatywnych rozwijające umiejętności badawcze i badawczo-rozwojowe (minimum 5 pkt ECTS) oraz zajęcia fakultatywne rozwijające umiejętności dydaktyczne (minimum 5 pkt ECTS).

bolońskiego, w powyższych kwestiach nie wprowadzono istotnych zmian. Warto zauważyć, że niewywiązywanie się z określonych obowiązków może skutkować skreśleniem z listy doktorantów[471], pokazuje to kolejny przykład podobieństwa do sytuacji studenckiej.

Powyższe, utwierdziło społeczność akademicką w przekonaniu, że studia doktoranckie należy traktować jako kolejny trzeci etap kształcenia, a doktorantów podobnie jak studentów[472]. Takie postrzeganie studiów doktoranckich doprowadziło do ich umasowienia, co okazało się zjawiskiem niekorzystnym. Duża liczba zrekrutowanych doktorantów nie oznaczała, że każdy z nich sfinalizuje studia przygotowaniem i obroną dysertacji. Obniżył się również znacznie poziom kształcenia i poziom samych prac naukowych tworzonych przez doktorantów. Chęć rozwiązania wyżej wymienionych wątpliwości i problemów doprowadziła do szeroko zakrojonych debat zainteresowanych grup i stworzenia nowego modelu kształcenia[473]. Ustawodawca słusznie dookreślił jakie jednostki mogą prowadzić szkoły doktorskie i uzależnił to od kategorii naukowej dyscyplin. Kształcić doktorantów mogą tylko te uczelnie akademickie, instytuty PAN, instytuty badawcze albo instytuty międzynarodowe, które posiadają wysokie kategorie naukowe, gwarantujące tym samym wysoką jakość kształcenia.

Kolejnym przykładem prawa, które przysługuje studentom oraz doktorantom była możliwość ubiegania się na studiach doktoranckich o świadczenia w ramach pomocy materialnej. Do świadczeń tych zaliczano: stypendium socjalne, zapomogi, stypendium dla najlepszych doktorantów, stypendium socjalne dla osób niepełnosprawnych. Co więcej pula środków na pomoc materialną była wspólna, pochodziła między innymi z dotacji z budżetu państwa[474]. Niestety ustawa PoSWiN zniosła ten przywilej doktorancki na rzecz powszechnego, zwiększonego stypendium doktoranckiego. Zmiana

[471] Skreślenie z listy doktorantów następuje obligatoryjnie w przypadku: negatywnego wyniku oceny śródokresowej; niezłożenia rozprawy doktorskiej w terminie określonym w indywidualnym planie badawczym; rezygnacji z kształcenia; niepodjęcia kształcenia; naruszenia zakazu, o którym mowa w art. 200 ust. 7 lub art. 209 ust. 10 ustawy PoSWiN; ukarania karą dyscyplinarną wydalenia ze szkoły doktorskiej (art. 203 ust 1 ustawy PoSWiN), fakultatywnie w przypadku: niezadowalającego postępu w przygotowaniu rozprawy doktorskiej; niewywiązywania się z obowiązków, o których mowa w art. 207 (art. 203 ust. 2 ustawy PoSWiN). Na temat przesłanki niezadawalających postępów zob. Ł. Kierznowski, *O przesłance postępu w szkolnictwie wyższym i nauce*, „Państwo i Prawo", 2021/6, s. 115-125.

[472] P. Orzeszko wyraźnie wskazał, że praw doktoranta nie należy rozumieć jako praw odpowiadających prawom studentów, chociaż poprzez odesłania wiele z nich jest tożsamych (P. Orzeszko, *Komentarz do art. 196a*, [w:], W. Sanetra, M. Wierzbowski (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz,* Warszawa 2013, s. 449.

[473] A. Kraśniewski, *Proces boloński to już 10 lat*, Warszawa 2009, s. 73-76 (https://issuu.com/frse/docs/proces_bolonski, dostęp na dzień: 07.02.2022 r.).

[474] Art. 103 ust. 2 ustawy PoSW określał składowe funduszu pomocy materialnej dla studentów i doktorantów.

ta jest tym bardziej krzywdząca, że doktoranci są obecnie jedyną grupą społeczności akademickiej która nie może korzystać z zapomóg i wsparcia socjalnego. Jedyną pomocą finansową pozostało zwiększenie stypendium doktoranckiego w przypadku posiadania orzeczenia stwierdzającego niepełnosprawność. Obserwujemy tu jednak istotny zwrot idący w stronę wyraźnego oddzielenia doktorantów od grona studenckiego. Pozbawiając możliwości korzystania przez doktorantów ze świadczeń funduszu pomocy materialnej mimo wszystko podkreślono indywidualność doktorantów, stawiając wyraźną granicę, co należy postrzegać jako jednak słuszny kierunek. Warto poddać pod rozwagę wprowadzenie możliwości korzystania doktorantów z zapomóg czy innej podobnej pomocy w ramach nadzwyczajnych sytuacji losowych.

Zgodnie z przepisami ustawy PoSWiN podstawowym źródłem utrzymania się doktoranta jest stypendium doktoranckie. Wysokość stypendium doktoranckiego została zwiększona porównując w stosunku do kwot stypendium doktoranckiego, które otrzymywani studenci studiów doktoranckich. Poprzez nazwanie tego świadczenia mianem „stypendium" można to traktować jako analogię do studentów, to oni bowiem są uprawnieni do ich pobierania.

Wyraźną różnicą w sytuacji doktorantów w porównaniu z sytuacją studentów, są ulgi przysługujące na przejazdy publiczną komunikacją miejską. Studenci mają te ulgi zagwarantowane ustawowo, dla doktorantów jest to uprawnienie fakultatywne. To jednostki samorządu terytorialnego mają możliwość podjęcia decyzji czy doktoranci będą mogli z tych ulg korzystać. W ustawie PoSW wątpliwości mogło budzić umiejscowienie tego przepisu w rozdziale 2 działu IV, traktującym o prawach i obowiązkach studentów. Obecna ustawa PoSWiN niejako uporządkowała pewne kwestie i przepis traktujący o ulgach w przejazdach dla doktorantów widnieje w rozdziale poświęconym doktorantom. Inaczej ma się sytuacja z ulgami przysługującymi na przejazdy środkami publicznego transportu zbiorowego, w tym przypadku doktorantom przysługują takie same ulgi jak studentom (51%).

Ponieważ praca doktorska jest uwieńczeniem trzeciego stopnia studiów, na wymogi stawiane rozprawom doktorskim należy spoglądać szerzej, tj. przez pryzmat warunków, jakie powinna spełniać praca dyplomowa (drugi stopień studiów) oraz osiągnięcia naukowe (postępowanie habilitacyjne). Warto zatem przypomnieć, że zgodnie z art. 76 ust. 2 ustawy PoSWiN praca dyplomowa jest samodzielnym opracowaniem zagadnienia naukowego, artystycznego lub praktycznego albo dokonaniem technicznym lub artystycznym, prezentującym ogólną wiedzę i umiejętności

studenta związane ze studiami na danym kierunku, poziomie i profilu oraz samodzielnego analizowania i wnioskowania. Z kolei w przypadku osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego konieczne jest, aby posiadała ona osiągnięcia naukowe albo artystyczne, stanowiące znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny. Rozprawa doktorska znajduje się zatem, z systemowego punktu widzenia, pomiędzy tymi wymaganiami, tyle że wydaje się, iż wymagania stawiane rozprawom doktorskim nakazują przyjęcie tezy, że to właśnie ta praca stanowi potwierdzenie samodzielności naukowej[475].

Uczestnicy studiów doktoranckich oprócz praw i obowiązków, które są analogiczne z przysługującymi studentom, mają również takie które są zbieżne z przypisanymi nauczycielom akademickim, zwłaszcza tym zatrudnionym na stanowisku asystenta. Pomimo, że doktoranci nie są pracownikami, należą im się jednak pewne uprawnienia *quasi*-pracownicze, a fakt ukończenia studiów doktoranckich może wpływać na okres ogólnego stażu pracy[476].

Doktoranci, pomimo że są zobowiązani do prowadzenia badań naukowych oraz często prowadzenia w ramach praktyk zawodowych[477] zajęć dydaktycznych, nie posiadają przymiotu pracownika uczelni, podobnie jak osoby zatrudnione na podstawie umów cywilnoprawnych czy wolontariusze. Zatrudnienie tej grupy osób ma charakter administracyjnoprawny. Warto jednak pamiętać, że przysługują im identyczne uprawnienia jak pracownikom uczelni.[478] K. W. Baran wskazuje, że statusu pracownika nie mają doktoranci, niezależnie od trybu w jakim się kształcą, pomimo prowadzenia badań naukowych i często prowadzenia zajęć[479]. Świadczoną przez doktorantów pracę na rzecz jednostki kształcącej wymienia się wśród niepracowniczych stosunków zatrudnienia. Wyodrębnia się obok tych o charakterze cywilnoprawnym, administracyjnoprawnym, penalnoprawnym, ustrojowoprawnym, gospodarczoprawnym, handlowoprawnym, społecznoprawnym, naukowoprawnym, sportowoprawnym, agrarnoprawnym, również stosunki o charakterze naukowoprawnym. To forma

[475] K. Ślebzak, *Komentarz do art. 187*, [w:] K. W. Baran (red.), *Akademickie prawo zatrudnienia. Komentarz*, Warszawa 2020, s. 294-301.
[476] W Niemczech w rozumieniu HRK kształcenie doktorantów nie stanowi trzeciego etapu studiów po uzyskaniu tytułów "licencjata" (*Bachelor* rzadziej *Bakkalaureus*) i "magistra" (*Master* rzadziej *Magister*) (patrz: § 19 HRG), ale raczej pierwszy etap kariery naukowej lub jakiejkolwiek innej kariery, która wymaga udowodnienia niezależnych wyników badań (dysertacji).
[477] W ustawie PoSW – był to obowiązek ustawowy, aktualnie jednostka kształcąca doktorantów decyduje o wprowadzeniu tego obowiązku.
[478] K. W. Baran (red.), *Akademickie prawo zatrudnienia. Komentarz*. Warszawa 2015, s. 18.
[479] *Ibidem,* s. 27.

zatrudnienia, gdzie praca badawczo-dydaktyczna jest świadczona bez wynagrodzenia albo za ograniczoną odpłatnością, w celu uzyskania stopnia naukowego, w strukturze akademickiej dotyczą one właśnie głównie doktorantów. Zarówno na studiach doktoranckich, jak i od 1.10.2019 r., w szkołach doktorskich, doktoranci świadczą pracę na rzecz uczelni. Rekompensatą za pracę na rzecz uczelni są stypendia. Jako cechy wspólne z pracownikami można wymienić także: prawo do przerw wypoczynkowych nieprzekraczających 8 tygodni w roku oraz zaliczenie okresu kształcenia w szkole doktorskiej zakończonego uzyskaniem stopnia doktora (nie dłuższy jednak niż 4 lata) do okresu pracy, od którego zależą uprawnienia pracownicze[480].

Aktualna treść stosunku pracy łączącego doktorantów z podmiotami kształcącymi nie chroni dostatecznie pracy przez niego wykonywanej, nie podlega bowiem ochronie oferowanej przez przepisy kodeksu pracy[481].

Najczęściej pozycję doktoranta porównywano z pozycją asystenta. Ustawa PoSWiN w przepisie art. 116, wymienia asystenta wśród stanowisk nauczycieli akademickich, na których mogą być zatrudniane osoby posiadające tytuł zawodowy magistra, magistra inżyniera lub równorzędny; analogicznie było w poprzednim stanie prawnym.

Doktoranci szkół doktorskich otrzymają nie tylko nowy rodzaj stypendium, ale również w zwiększonej wysokości. Warto w tym miejscu przypomnieć, że ustawa PoSW odwoływała się do wynagrodzenia zasadniczego asystenta przy ustaleniu minimalnej wysokości stypendium doktoranckiego (nie mniej niż 60% tego wynagrodzenia). Obecnie ustawodawca odszedł od tej konstrukcji i kwotę stypendium doktoranckiego określa na podstawie wynagrodzenia profesora. Dodatkowo stypendia doktoranckie zostały wyodrębnione z funduszu świadczeń materialnych dla studentów i stanowią osobną kategorię środków. W konsekwencji dokonano wyraźnego rozgraniczenia poszczególnych grup społeczności akademickiej, doktoranci zyskali większą autonomiczność.

Doktorant ma prawo do corocznego urlopu, nazywanego „przerwą wypoczynkową". Aktualnie okres „odpoczynku" jest również okresem pobierania

[480] Z. Góral, *Możliwość zaliczania okresu studiów doktoranckich do okresu pracy warunkującego uprawnienia pracownicze,* [w:] K. W. Baran (red.), *System Prawa Pracy. Zatrudnienie niepracownicze*, Warszawa 2015, s. 27.
[481] P. Mroczkowski, *Ochrona prawnopracownicza doktorantów*, [w:] W. Kiełbasiński, M. Dorochowicz (red.), *Status doktorantów w ustawie 2.0*, Toruń 2022, s. 53-63.

stypendium. Doktorantowi, który uzyskał stopień doktora, a nie wykorzystał przerwy wypoczynkowej, nie przysługuje odpowiednik ekwiwalentu za niewykorzystany urlop[482].

Doktoranci podlegają ubezpieczeniu społecznemu i zdrowotnemu, co oznacza m.in., że mają oni, niezależnie od pozostawania lub niepozostawania w stosunku pracy, prawo do bezpłatnej opieki zdrowotnej. Uzyskując stopień doktora, okres odbywania studiów doktoranckich wlicza się do okresu pracy, od którego zależą uprawnienia pracownicze. W sytuacji, kiedy doktorant przerwał studia i podjął zatrudnienie jako pracownik naukowy lub nauczyciel akademicki i uzyskał stopień doktora, zaliczeniu do stażu pracy podlega okres odbytej części studiów doktoranckich.

Na tle przepisów ustawy PoSW, powstały w piśmiennictwie wątpliwości co do charakteru prawnego stosunku łączącego doktoranta z uczelnią. Sporny temat był przedmiotem rozstrzygnięcia Trybunału Konstytucyjnego w wyroku z 25 kwietnia 2005 r.[483]. Trybunał określił relację prawną łączącą uczelnię z doktorantem jako szczególną i nietożsamą ze stosunkiem pracy. To stosunek administracyjnoprawny uregulowany przepisami dotyczącymi szkół wyższych, a nie przepisami kodeksu pracy. Czynności wykonywane przez doktorantów w ramach programu studiów nie są pracą, nawet jeśli nie różnią się od czynności wykonywanych przez inne osoby w ramach stosunku pracy i za wynagrodzeniem.

Stosunek łączący doktoranta z jednostką prowadzącą studia doktoranckie, w okresie do skreślenia doktoranta z listy uczestników studiów, nie był ani stosunkiem cywilnoprawnym *sensu stricte*, ani stosunkiem pracowniczym, zawierał bowiem elementy władztwa ze strony uczelni (powołanie na studia doktoranckie, skreślenie z listy uczestników studiów, wyznaczenie promotora, przyznanie lub cofnięcie stypendium, itd.), a z drugiej strony - nawiązywał się (na skutek wniosku o przyjęcie na studia) przez wyrażenie zgody (wyraźnej lub dorozumianej) przez kandydata na studia na warunki studiów, określone w przepisach prawa i w regulaminie pochodzącym od władz uczelni. Zatem między doktorantem, a uczelnią zawiązuje się stosunek administracyjnoprawny, którego źródłem jest akt administracyjny przyjęcia na studia doktoranckie[484].

Powyższe rozważania prowadzą do wniosku, że prawa i obowiązki nałożone na doktorantów przepisami ustawy PoSW w dużej mierze były analogiczne do tych, które

[482] P. Stec, *Komentarz do art. 198*, [w:] P. Chmielnicki (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2017, LEX/el.
[483] Wyrok TK z dnia 25 kwietnia 2005 r, SK 51/03 (Dz. U. Nr 77, poz. 677).
[484] por. M. Skąpski, *Charakter prawny studiów doktoranckich*, "Państwo i Prawo", 1998, nr 2; szerzej w wyroku WSA z 27 października 2016 r., IV SA/Gl 159/16, LEX nr 2159420.

mieli studenci. Natomiast wymagania stawiane doktorantom zbliżone były do obowiązków pracowników naukowych wykonywanych w ramach obowiązków służbowych. Nieprecyzyjne przepisy ustawy i brak konsekwencji w nomenklaturze prowadził do rozbieżności interpretacyjnych. Były to główne powody niejasnego statusu doktorantów, które przekładały się na sposób ich traktowania przez inne grupy społeczności akademickiej. Postrzeganie doktorantów jako studentów III stopnia kształcenia, stawianie niskich kryteriów rekrutacyjnych oraz obniżenie poziomu ich kształcenia, doprowadziło do umasowienia studiów doktoranckich a tym samym spadku jakości badań naukowych, prac doktorskich oraz skuteczności kształcenia mierzonej liczbą zakończonych obroną pracy postępowań. Dostrzeżenie tych problemów skutkowało wprowadzeniem nowego modelu kształcenia doktorantów – szkół doktorskich. Dzięki czemu: ograniczono liczbę doktorantów; skupiono się na zapewnieniu właściwego finansowania doktorantom (zwiększona kwota powszechnego stypendium doktoranckiego); stworzenia warunków do pracy badawczej m. in. przez likwidację obligatoryjnych praktyk zawodowych w formie prowadzenia zajęć; określono wymogi co do jednostek prowadzących szkoły doktorskie, tak aby zapewnić odpowiedni poziom kształcenia doktorantom. Ustawodawca ograniczył regulacje dotyczące kształcenia w szkołach doktorskich, pozostawiając dużą swobodę w ich określeniu jednostkom je prowadzącym, niesie to za sobą duże możliwości, ale również odpowiedzialność za kształtowanie młodej kadry naukowej. Niewątpliwie, przepisy ustawy PoSWiN usystematyzowały pozycję prawną doktoranta, a podjętą próbę zindywidualizowania doktorantów jako osobnej grupy społeczności akademickiej należy ocenić pozytywnie. Jednak potrzebne jest dalsze uświadamianie społeczeństwa o istotności doktorantów w strukturze społeczności akademickiej i odrębności ich statusu prawnego. Niewątpliwie potrzebna jest dalsza ewolucja przepisów pod kątem: uelastycznienia programu kształcenia; zwrócenia uwagi na umiejętności jakie powinni zdobyć doktoranci po zakończeniu kształcenia w szkołach doktorskich; ciągłego podnoszenia jakości prowadzonych badań i prac doktorskich; w końcu możliwość weryfikacji zastosowanych rozwiązań przez jednostki prowadzące kształcenie doktorantów i ich ocena oraz objęcia doktorantów częściowym wsparciem z funduszu świadczeń socjalnych.

Na podstawie przeprowadzonych badań zrealizowano postawiony we wstępie cel badawczy pracy. Określono status prawny doktoranta kształcącego się na studiach doktoranckich oraz w szkołach doktorskich. Na podstawie kompleksowej analizy dwóch

modeli kształcenia doktorantów wskazano różnice w ich prawach i obowiązkach wynikających z ewoluujących przepisów. Oceniono słuszność zmian wprowadzonych ustawą Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce oraz wskazano jakie rozwiązania przyjęte w nieobowiązującej już ustawie Prawo o szkolnictwie wyższym należałoby pozostawić. Dokonano porównania sytuacji prawnej doktorantów z prawami i obowiązkami przysługującymi studentom i pracownikom uczelni, tak by móc wskazać ich odrębność akademicką. Z przeprowadzonych rozważań wynika, że nadal regulacje prawne dotyczące społeczności doktorantów zawierają wiele analogii do sytuacji studentów i pracowników uczelni, a zastosowane rozwiązania w ustawie PoSWiN mogą na przestrzeni lat okazać się niewystarczające, żeby jednoznacznie wyodrębnić grupę doktorantów jako oddzielną część społeczności akademickiej.

BIBLIOGRAFIA

1. Artykuły w czasopismach i opracowania zwarte

- Ackoff R. L., *Decyzje optymalne w badaniach stosowanych*, Warszawa 1969.
- Adamczyk A., *Organ administracji publicznej i inne podmioty administrujące,* [w:] Bielecki L., Ruczkowski P. (red.), *Prawo administracyjne. Część ogólna*, Warszawa 2011.
- Bagieńska-Masiota A., *Uprawnienia uczelni oraz innych jednostek tworzących system szkolnictwa wyższego wynikające z art. 15a ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych*, „Zeszyty Naukowe UJ. Prace z Prawa Własności Intelektualnej, 2019, nr 3.
- Bakalarz T., *Twórczość naukowa pracowników*, „Przegląd Sądowy", 2010, nr 10.
- Baran K.W. (red.), *Kodeks pracy. Komentarz*, Warszawa 2012.
- Barta J., Markiewicz R. (red.), *Prawo autorskie*, Warszawa 2016.
- Barta J., Markiewicz R., *Prawo autorskie i prawa pokrewne*, Warszawa 2021.
- Bartoszewicz M., *Komentarz do art. 70*, [w:] Haczkowska M. (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2014, LEX/el.
- Bartoszewicz M., *Komentarz do art. 73,* [w:] Haczkowska M. (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2014, LEX/el.
- Bartoszewicz M., *Komentarz do art.73*, [w:] Haczkowska M. (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2014, LEX/el.
- Bednarczyk-Płachta A., *Komentarz do art. 209*, [w:] Chmielnicki P., Stec P. (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2017, LEX/el.
- Bednarczyk-Płachta A., *Status szkoły wyższej jako podmiotu administracji publicznej,* Warszawa 2016, LEX/el.
- Bednarczyk-Płachta A., *Studia doktoranckie na gruncie Ustawy 2.0,* Warszawa 2019, LEX/el.
- Berdel-Dudzińska M., *Autonomia szkół wyższych w Konstytucji RP z 1997 roku oraz w doktrynie prawa konstytucyjnego*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Seria Prawnicza. Prawo", 2008, z. 6, nr 1730-3508.
- Błeszyński J., *Ochrona utworów naukowych, technicznych i popularno-naukowych w świetle polskiego prawa autorskiego*, „Wiadomości ZAiKS", 1982, nr 1–2.

- Bogusz M., *Granice przedmiotowe prawa do sądu w sprawach z zakresu administracji publicznej*, „Gdańskie Studia Prawnicze", 2005, t. XIII.
- Brzezicki T., *Ustrój szkolnictwa wyższego w Polsce,* Toruń 2010.
- Budnik A., Miruć A., *Kontrola jakości kształcenia,* [w:] Kijowski D. R., Suwaj P. J. (red.), *Kryzys prawa administracyjnego? T. II: Inflacja prawa administracyjnego*, Warszawa 2012, LEX/el.
- Chmielecka E., *Uwagi o etosie i kodeksach*, „Biuletyn MNiSW" 2008, nr 3.
- Chobot A., *Regulacja prawna twórczej pracy badawczej w stosunkach pracy*, Warszawa 1975.
- Chwalba J., *Utwór czy twórczość? O przedmiocie ochrony w prawie autorskim*, „Zeszyty Naukowe UJ. Prace z Prawa Własności Intelektualnej", 2022, nr 4.
- Czarny-Drożdżejko E., *Wybrane zagadnienia z zakresu prawa autorskiego w prawie o szkolnictwie wyższym*, „Przegląd Sądowy", 2016, nr 9.
- Czuryk M., Karpiuk M., Kostrubiec J. (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym po nowelizacji. Komentarz praktyczny,* Warszawa 2015.
- Czuryk M., *Twórczość pracownicza w świetle art. 12 Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych,* [w:] Sobczak J., Chałubińska-Jentkiewicz K., Kakareko K. (red.), *Prawo wobec kultury i sztuki,* Warszawa 2018.
- Dańczak P., *Decyzja administracyjna w indywidualnych sprawach studentów i doktorantów*, Warszawa 2015.
- Degtyarova I., *Komentarz do art. 360*, [w:] Woźnicki J. (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, Warszawa 2019, LEX/el.
- Derlatka M., Garlicki L., *Komentarz do art. 70*, [w:] Garlicki L., Zubik M. (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2016.
- Dobkowski J., *„Kwiatuszki administracyjne i inne" w toku studiów wyższych*, „Administracja Publiczna. Studia krajowe i międzynarodowe" 2009, nr 2 (14).
- Dokowicz M., *Komentarz do art. 201*, [w:] Woźnicki J. (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, Warszawa 2019, LEX/el.
- Dokowicz M., *Komentarz do art. 209,* [w:] Woźnicki J. (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz,* Warszawa 2019, LEX/el.
- Dokowicz M., *Komentarz do art. 214*, [w:] Woźnicki J. (red.) *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, Warszawa 2019, LEX/el.

- Dokowicz M., *Kształcenie doktorantów w świetle ustawy o Prawie o szkolnictwie wyższym i nauce*, Warszawa 2023, LEX/el.
- Ferenc-Szydełko E., *Ochrona dzieł naukowych w świetle prawa autorskiego*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego", 2004, nr 14.
- Flisak D. (red.), *Komentarz do art. 1*, [w:] *Komentarz do wybranych przepisów ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych*, Warszawa 2018, LEX/el.
- Flisak D. (red.), *Komentarz do art. 12,* [w:], *Komentarz do wybranych przepisów ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych*, Warszawa 2018, LEX/el.
- Flisak D. (red.), *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz.*, Warszawa 2014.
- Florczak I., *Komentarz do art. 200,* [w:] Baran K. W.(red.), *Akademickie prawo zatrudnienia. Komentarz*, Warszawa 2020.
- Florczak I., *Komentarz do art. 201*, [w:] Baran K. W. (red.), *Akademickie prawo zatrudnienia. Komentarz*, Warszawa 2020.
- Florczak I., *Komentarz do art. 204,* [w:] Baran K. W. (red.), *Akademickie prawo pracy. Komentarz*, Warszawa 2020.
- Florczak I., *Komentarz do art. 212,* [w:] Baran K. W. (red.), *Akademickie prawo zatrudnienia. Komentarz.* Warszawa 2020.
- Florczak-Wątor M., *Komentarz do art. 70,* [w:] Tuleja P. (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2023.
- Florczak-Wątor M., *Komentarz do art. 73,* [w:] Tuleja P. (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz,* Warszawa 2023.
- Gajdus M., *Utwór naukowy i jego ochrona*, [w:] Wiktorowska A., Jakubowski A. (red.), *Prawo nauki. Zagadnienia wybrane*, Warszawa 2014.
- Gałęski R., *Zakres swobody organu administracji publicznej w podejmowaniu czynności faktycznych*, „Przegląd Prawa i Administracji", 2002, nr 51.
- Garlicki L., Derlatka M., *Komentarz do art. 73*, [w:] Garlicki L., Zubik M. (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz. T. II*; Warszawa 2016.
- Garlicki L., Derlatka M., *Komentarz do artykułu 70*, [w:] Garlicki L., Zubik M. (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2016.
- Gęsicka D. K., *Wykładnia pojęć w prawie autorskim*, „Zeszyty Naukowe UJ. Prace z Prawa Własności Intelektualnej", 2012, nr 3.
- Giesen B., *Prawo pierwszeństwa opublikowania utworów naukowych służące instytucji naukowej – zagadnienia wybrane*, [w:] Targosz T., Podrecki P.,

Kostański P. (red.), *Experientia docet. Księga jubileuszowa ofiarowana Pani Profesor Elżbiecie Traple*, Warszawa 2017.

- Góral Z., *Możliwość zaliczania okresu studiów doktoranckich do okresu pracy warunkującego uprawnienia pracownicze,* [w:] Baran K. W. (red.), *System Prawa Pracy. Zatrudnienie niepracownicze*, Warszawa 2015.
- Górka M., *Zasada wzajemnego uznawania w prawie Unii Europejskiej*, Warszawa 2014.
- Grucza F., *Zagadnienia metalingwistyki. Lingwistyka – jej przedmiot, lingwistyka stosowana*, Warszawa 2017.
- Gubała M., *Zasady przyznawania stypendium w aspekcie międzyczasowym. Glosa do wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego z 1.07.2021 r. III OSK 3552/21*, „Przegląd Prawa Publicznego", 2022, nr 6.
- Izdebski H. [w:] Zieliński J. M., Izdebski (red.) H., *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz,* Warszawa 2019.
- Izdebski H., *Komentarz do art. 198 szkoły doktorskie*, [w:] Izdebski H., Zieliński M. J. (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz,* Warszawa 2019.
- Izdebski H., *Komentarz do art. 200*, [w:] Zieliński J. M., Izdebski H. (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz,* Warszawa 2019.
- Izdebski H., *Komentarz do art. 201*, [w:] Zieliński J. M., Izdebski H. (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, Warszawa 2019.
- Izdebski H., *Komentarz do art. 4,* [w:] Zieliński J. M., Izdebski H. (red), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz,* Warszawa 2019.
- Izdebski H., *Kształcenie doktorantów*, [w:] Izdebski H., Zielińsk M. J. (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, Warszawa 2019.
- Izdebski H., Zielińsk J. M*., Komentarz art. 198*, [w:] Izdebski H., Zielińsk J. M. (red.)*, Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2015, LEX/el.
- Izdebski H., Zieliński J. M., *Komentarz do art. 195*, [w:] Izdebski H., Zieliński J. M. (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz do zmian wprowadzonych ustawą z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw*, Warszawa 2011, LEX/el.
- Izdebski H., Zieliński J. M. (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2019.

- Izdebski H., Zieliński J. M. (red.), *Ustawa o stopniach naukowych i tytule naukowym. Komentarz*, Warszawa 2015.
- Izdebski H., Zieliński J.M. (red.), *Komentarz do art. 199,* [w:] *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2019.
- Izdebski H., Zieliński J.M. (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2015.
- Izdebski H., Zieliński J.M., *Ustawa o stopniach naukowych i tytule naukowym. Komentarz*, Warszawa 2015.
- Jabłoński M., *Wolności z art. 73 Konstytucji RP*, [w:] Banaszak B., Preisner A. (red.), *Prawa i wolności obywatelskie w Konstytucji RP*, Warszawa 2002.
- Jakubowski A., *Status prawny studentów i doktorantów w relacjach ze szkołą wyższą, „*Państwo i Prawo", 2011, nr 11.
- Jakubowski A., *Uzasadnienie decyzji w postępowaniu rekrutacyjnym na studia doktoranckie,* [w:] Tarno J. P., Szot A., Pokorny P. (red.), *Specyfika postępowań administracyjnych w sprawach z zakresu szkolnictwa wyższego i nauki*, Lublin 2016.
- Jankowska M., *Komentarz do art. 14,* [w:] Ślęzak P. (red.), *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz,* Warszawa 2017.
- Jerentowski M., *Nowe regulacje prawa o szkolnictwie wyższym i nauce*, „Przegląd Prawa Publicznego", 2018, nr 11.
- Jóźwicka J., Kulwicka M.*, Geneza i rozwój Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego,* „Dialogi Polityczne", 2008, nr 9.
- Juzaszek A., Juzaczek M., Klakla J. B., *Kształcenie prawników w szkołach doktorskich – zarys problematyki i postulaty badawcze*, „Krytyka Prawa", 2021/2
- Kamiński S., *Pojęcie nauki i klasyfikacja nauk*, Lublin 1970.
- Kamiński W. A., *Ocena jakości kształcenia na studiach doktoranckich (analiza raportów zespołów wizytujących w okresie IV kadencji PKA)*, [w:] Wojciechowska B. (red.), *Działalność Polskiej Komisji Akredytacyjnej w latach 2012-2015. IV Kadencja*, Warszawa 2016.
- Kędzierska-Cieślak A., *Pierwszeństwo instytucji naukowej do opublikowania utworu jej pracownika*, „Państwo i Prawo", 1996, nr 51(8-9).
- Kiebała A., *Autonomia szkół wyższych,* [w:] Waltoś S., Rozmus K. (red.), *Szkolnictwo wyższe w Polsce. Ustrój – prawo– organizacja*, Warszawa 2016.

- Kierznowski Ł., *Awanse naukowe młodych naukowców (perspektywy i wyzwania),* „Państwo i Prawo”, 2022, nr 5.
- Kierznowski Ł., *Komentarz do art. 198,* [w:] Jakubowski A. (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, Warszawa 2023, LEX/el.
- Kierznowski Ł., *Konsekwencje ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce dla stypendiów przyznawanych studentom i doktorantom przez jednostki samorządu terytorialnego*, „Samorząd Terytorialny”, 2019, nr 9.
- Kierznowski Ł., *Nauki prawne a szkoły doktorskie. Wybrane zagadnienia*, „Krytyka Prawa”, 2020, nr 2.
- Kierznowski Ł., *O przesłance postępu w szkolnictwie wyższym i nauce*, „Państwo i Prawo”, 2021, nr 6.
- Kierznowski Ł., *Szkoły doktorskie. Komentarz do art. 198-216 oraz 259-264 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce,* Warszawa 2018.
- Klonowski K., *Nowelizacja ustawy o szkolnictwie wyższym w aspekcie ochrony praw jednostki,* [w:] Pikulski S. (red.), *Ochrona człowieka w świetle prawa Rzeczypospolitej Polskiej*, Olsztyn 2002.
- Kopff A., *Dzieło sztuk plastycznych i jego twórca w świetle przepisów prawa autorskiego*; „Zeszyty Naukowe UJ. Rozprawy i Studia”, 1961, t. XXXVI.
- Kostrubiec J., *Glosa do wyroku WSA z dnia 17 października 2017 r. (V SA/Wa 2821/16)*, "Studia Iuridica Lublinensia" 2019, vol. XXVIII, nr 1.
- Kotarbiński T., *Elementy teorii poznania, logiki formalnej i metodologii nauk*, Wrocław 1961.
- Krzywoń A., *Konstytucyjne aspekty autonomii szkoły wyższej*, [w:] Jakubowski A., Wiktorowska A. (red.), *Prawo nauki. Zagadnienia wybrane*, Warszawa 2014, Legalis.
- Kulikowski K., Damaziak R., *Współczesny uniwersytet oczami doktorantów – wymagania i zasoby studiów doktoranckich. Raport z badania opinii doktorantów Uniwersytetu Jagiellońskiego,* „Nauka”, 2017, nr 2.
- Lekston M., *Komentarz do art. 191*, [w:] Baran K. W. (red.), *Akademickie prawo zatrudnienia. Komentarz*, Warszawa 2020.
- Łuków P., Degtyarowa I., *Wartości i wolności. Trendy rozwojowe w zakresie etyki w nauce oraz działalności badawczej w szkolnictwie wyższym: prognoza na okres 2025-2030,* [w:] Woźnicki J. (red.), *Trendy, modele i perspektywy rozwoju*

szkolnictwa wyższego w Polsce: 2021-2025 z projekcją do roku 2030, Warszawa 2022.

- Malinowski P., *Komentarz do art. 161. Zajęcia dydaktyczne*, [w:] Chmielecki P., Stec P. (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2017, LEX/el.
- Malinowski P., *Komentarz do art. 164*, [w:] Chmielecki P., Stec P. (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2017, LEX/el.
- Małecki M., Mamak K., *Kryteria oceny dorobku doktorantów*, „Państwo i Prawo", 2014, nr 11.
- Markiewicz R., *Ochrona prac naukowych*, „Zeszyty Naukowe UJ. Prace z Wynalazczości i Ochrony Własności Intelektualnej",1990, nr 55.
- Mroczkowski P., *Ochrona prawnopracownicza doktorantów*, [w:] Kiełbasiński W., Dorochowicz M. (red.), *Status doktorantów w ustawie 2.0*, Toruń 2022.
- Musiała A., *Komentarz art. 198*, [w:] Baran K.W. (red.), *Akademickie prawo pracy. Komentarz do art. 107-158 oraz 196-201a i 226 ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym,* Warszawa 2015, LEX/el.
- Musiała A., *Komentarz do art. 162*, [w:] Baran K.W. (red.), *Akademickie prawo pracy. Komentarz do art. 107-158 oraz 196-201a i 226 ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym*, Warszawa 2015, LEX/el.
- Musiała A., *Komentarz do art. 196(a)*, [w:] Baran K. W. (red.), *Akademickie prawo pracy. Komentarz do art. 107-158 oraz 196-201a i 226 ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym*, Warszawa 2015, LEX/el.
- Musiała A., *Komentarz do art. 196*, [w:] Baran K.W. (red.), *Akademickie prawo pracy. Komentarz do art. 107-158 oraz 196-201a i 226 ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym*, Warszawa 2015, LEX/el.
- Musiała A., *Komentarz do art. 197*, [w:] Baran K. (red.), *Akademickie prawo pracy. Komentarz do art. 107-158 oraz 196-201a i 226 ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższego*, Warszawa 2015, LEX/el.
- Musiała A., *Komentarz do art. 198*, [w:] Baran K. W. (red.), *Akademickie prawo pracy. Komentarz do art. 107-158 oraz 196-201a i 226 ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym*, Warszawa 2015, LEX/el.

- Musiała A., *Komentarz do art. 199*, [w:] Baran K.W. (red.), *Akademickie prawo pracy. Komentarz do art. 107-158 oraz 196-201a i 226 ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym*, Warszawa 2015, LEX/el.
- Musiała A., *Komentarz do art. 200a*, [w:] Baran K.W. (red.), *Akademickie prawo pracy. Komentarz do art. 107-158 oraz 196-201a i 226 ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym*, Warszawa 2015, LEX/el.
- Niewęgłowski A. (red.), *Komentarz do art. 1* [w:], *Prawo autorskie. Komentarz*, Warszawa 2021, LEX/el.
- Niewęgłowski A. (red.), *Komentarz do art. 14*, [w:] *Prawo autorskie. Komentarz*, Warszawa 2018, LEX/el.
- Nitecki S., *Komentarz do art. 187a*, [w:] Chmielnicki P., Stec P. (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2017, LEX/el.
- Nitecki S., *Komentarz do art. 199*, [w:] Chmielnicki P., Stec P. (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentar*z, Warszawa 2017, LEX/el.
- Nitecki S., *Komentarz do art. 200a*, [w:] Chmielnicki P., Stec P. (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2017, LEX/el.
- Nitecki S., *Komentarz do art.: 173a, 173b* oraz *199b,* [w:] Chmielecki P., Stec P. (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2017, LEX/el.
- Nowak L., *Wstęp do idealizacyjnej teorii nauki*, Warszawa 1977.
- Nowak-Gruca A., *Nauczanie i dzieła naukowe jako przedmiot prawa autorskiego. Uwagi na tle wybranych poglądów judykatury*, „Przegląd Sądowy", 2018, nr 6.
- Nowicka A., *Utwory pracownicze,* [w:] Barta J. (red.), *System Prawa Prywatnego*. *Prawo autorskie*. *T. 13*, Warszawa 2007.
- Ochendowski E., *Pozycja prawna studenta uniwersytetu – użytkownik zakładu publicznego czy członek korporacji publicznej,* [w:] Filipek J. (red.), *Jednostka w demokratycznym państwie prawa*, Bielsko-Biała 2003.
- Okoń Z., *Prounijna wykładnia przesłanki twórczości i indywidualności utworu*, „Zeszyty Naukowe UJ. Prace z Prawa Własności Intelektualnej", 2022, nr 3.
- Orzeszko P., *Komentarz do wybranych przepisów*, [w:] Senetra W., Wierzbowski M. (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2013.
- Ożegalska-Trybalska J., *Komentarz do art. 14,* [w:] Markiewicz R. (red.), *Komentarz do ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Ustawy autorskie. Komentarze*, Warszawa 2021, LEX/el.

- Partyk A., *Uczelnia ma autonomię przy ustalaniu zasad naboru na studia doktoranckie*, Warszawa 2018, LEX/el.
- Poźniak-Niedzielska M., Tylec G., *Działalność naukowo-dydaktyczna na wyższej uczelni w świetle prawa autorskiego*, „Państwo i Prawo", 2009, nr 5.
- Przybyłowicz A., *Zasiłek macierzyński doktorantów pobierających stypendia doktoranckie*, „Praca i zabezpieczenie społeczne", 2020, nr 6.
- Pyrzyńska A., *Wybrane problemy dotyczące statusu doktoranta*, „Białostockie Studia Prawnicze", 2020, nr 25.
- Pyter M., *Doktoraty i doktoranci. Zagadnienia prawne*, Lublin 2020.
- Raszewska-Skałecka R., *Autonomiczny kontekst i wymiar szkoły wyższej w państwie – wybrane zagadnienia*, „Acta Universitatis Wratislaviensis", Wrocław 2022, Prawo 334, nr 4101.
- Rutowski T., *Rozwój pojęcia nauki*, „Notatki Płockie", 1973, t. 18, nr 5.
- Ryś K., *Ubezpieczenie społeczne doktorantów szkół doktorskich*, „Białostockie Studia Prawnicze", 2020, nr 4.
- Salamonowicz M., *Prawna regulacja komercjalizacji własności intelektualnej publicznych szkół wyższych*, Warszawa 2016.
- Sarbiński R. M., *Komentarz do art. 1*, [w:] Machała W., Sarbiński R. M. (red.), *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, Warszawa 2019, Lex/el.
- Scheffler T., *Komentarz do art. 2,* [w:] Chmielnicki P., Stec P. (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz***,** Warszawa 2017, Lex/el.
- Siczek E., *Komentarz do art. 2*, [w:] Sanetra W., Wierzbowski M. (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2013.
- Siewicz K., *Otwarty dostęp do publikacji naukowych*. *Kwestie prawne*, Warszawa 2012.
- Skąpski M., *Charakter prawny studiów doktoranckich*, "Państwo i Prawo", 1998, nr 2.
- Skinder M., *Proces boloński a Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, „Białostockie Studia Prawnicze", 2020, nr 4.
- Skóra A., *Odpowiednie stosowanie przepisów k.p.a. w sprawach decyzji wydawanych przez władze wyżej uczelni na podstawie przepisów ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym,* [w:] Pakuła J. (red.), *Współczesne problemy nauki i szkolnictwa wyższego: continuum*, Toruń 2015.

- Skrzydło W., *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz,* Warszawa 2013, Lex/el.
- Sobczak J., *Wolność badań naukowych – złudzenia a rzeczywistość*, [w:] Gardocka T., Sobczak J. (red.), *Dylematy praw człowieka*, Toruń 2010.
- Sokołowska D., *Pojęcie i postacie utworu naukowego w świetle prawa autorskiego*, „Ruch Prawniczy Ekonomiczny i Socjologiczny", 2015, nr 2.
- Stachowiak-Kudła M., *Autonomia szkół wyższych a instytucjonalne mechanizmy zapewnienia jakości w Polsce i wybranych państwach europejskich*, Warszawa 2012.
- Stachowiak-Kudła M., *Autonomia szkół wyższych a instytucjonalne mechanizmy zapewnienia jakości w Polsce i w wybranych państwach europejskich,* Warszawa 2012.
- Stec P., *Komentarz do art. 195*, [w:] Chmielnicki P. (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2017, Lex/el.
- Stec P., *Komentarz do art. 196*, [w:] Chmielnicki P., Stec P. (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2017, Lex/el.
- Stec P., *Komentarz do art. 196a*, [w:] Chmielnicki P., Stec P. (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2017, Lex/el.
- Stec P., *Komentarz do art. 197*, [w:] Chmielnicki P., Stec P. (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2017, Lex/el.
- Stec P., *Komentarz do art. 198,* [w:] Stec P., Chmielnicki P. (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2017, Lex/el.
- Szewc A., *Wynagrodzenia twórców i wykonawców w prawie autorskim i wynalazczym*, Sopot 1999.
- Szydło M., *Pojęcie nauki* i *osiągnięć naukowych w postępowaniach awansowych w nauce (uwagi* z *perspektywy nauk prawnych)*, „Państwo i Prawo", 2022, nr 5.
- Ślebzak K., *Komentarz do art. 187*, [w:] Baran K. W. (red.), *Akademickie prawo zatrudnienia. Komentarz*, Warszawa 2020.
- Ślebzak K., *Przesłanki nadawania stopnia doktora, doktora habilitowanego oraz tytułu profesora a model awansów naukowych w świetle ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce,* „Nauka", 2020, nr 2.
- Tadeusiewicz R., *Karta Bolońska i Proces Boloński*, „Miesięcznik Społeczno-Kulturalny", 2005, nr 6–7.

- Tymowski J., *Autonomia uczelni na przykładzie Republiki Federalnej Niemiec, Wielkiej Brytanii i Stanów Zjednoczonych*, Warszawa–Łódź 1981.
- Winczorek P., *Komentarz do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku*. Warszawa 2008.
- Włoch A., *Proces boloński – jak zmienia się europejskie szkolnictwo wyższe*?, „Debata Edukacyjna", 2011, nr 4.
- Woleński J., *Dwa pojęcia nauki: metodologiczne i socjologiczne*, „Polska Akademia Umiejętności. Prace Komisji Historii Nauki", 2009, t. IX.
- Woźnicki J. (red.), *Komentarz do art. 10*, [w:] *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz,* Warszawa 2019, Lex/el.
- Wróblewski J., *Samorządność szkoły wyższej i jej statut*, „Życie Szkoły Wyższej", 1982, nr 9.
- Wrzosek S., Domagała M., Izdebski J., Stanisławski T. (red.), *Przegląd dyscyplin badawczych pokrewnych nauce prawa i postepowania administracyj*nego, Lublin 2010.
- Zieliński J. M., *Komentarz do art. 96*, [w:] Chmielnicki P., Stec P. (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2017, Lex/el.
- Żyra A., Wójcik Z., *Zadania i wyzwania stojące przed samorządem doktorantów w świetle przepisów ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, [w:] Plona N. (red.), *Kształcenie doktorantów. Praktyczny przewodnik po przepisach*, Łódź 2020.

2. Akty prawa międzynarodowego, europejskiego i UE:

- Powszechna Deklaracja Praw Człowieka – Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych z dnia 10 grudnia 1948 r. (http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/onz/1948.html).
- Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych z dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz. U. 1977 r. Nr 38, poz. 169).
- Konwencja o uznaniu kwalifikacji związanych z uzyskaniem wyższego wykształcenia w Regionie Europejskim, sporządzona w Lizbonie dnia 11 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 2004 r. Nr 233, poz. 2339).
- Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Gospodarczą sporządzona w Rzymie, dnia 25 marca 1957 r. (Dz. U. z 2004 r. Nr 90, poz. 864/2 z późn. zm.).

- Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej. Rzym, dnia 25 marca 1957 r. (Dz.U. z 2004 r. Nr 90, poz 864/2 z późn. zm.).
- Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej z dnia 14 grudnia 2007 r. (Dz. U. UE. C. z 2007 r. Nr 303, str. 1 z późn. zm.).
- Traktat z Lizbony zmieniający Traktat o Unii Europejskiej i Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską, sporządzony w Lizbonie dnia 13 grudnia 2007 r. (Dz. U. z 2009 r. Nr 203, poz. 1569).
- Decyzja nr. 2241/2004/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 15 grudnia 2004 r. w sprawie jednolitych ram wspólnotowych dla przejrzystości kwalifikacji i kompetencji (Europass) (Dz. U. UE. L. z 2004 r. Nr 390).
- Decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady nr 1065/2008/WE z dnia 22 października 2008 r. uchylająca decyzję Rady 85/368/EWG w sprawie porównywalności kwalifikacji wynikających z kształcenia zawodowego pomiędzy państwami członkowskimi Wspólnoty Europejskiej (Dz. U. UE. L. z 2008 r. Nr 288).
- Decyzja Rady z dnia 16 lipca 1985 r. w sprawie porównywalności kwalifikacji wynikających z kształcenia zawodowego między Państwami Członkowskimi Wspólnoty Europejskiej (Dz. U. UE. L. z 1985 r. Nr 199).
- Dyrektywa 2005/36/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 7 września 2005 r. w sprawie uznawania kwalifikacji zawodowych (Dz. U. UE. L. z 2005 r. Nr 255, str. 22 z późn. zm.).
- Dyrektywa Rady z dnia 21 grudnia 1988 r. w sprawie ogólnego systemu uznawania dyplomów ukończenia studiów wyższych, przyznawanych po ukończeniu kształcenia i szkolenia zawodowego, trwających co najmniej trzy lata (Dz. Urz. UE. L 1989 Nr 19).
- Zalecenia Rady z dnia 22 maja 2017 r. w sprawie europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie i uchylającego zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie ustanowienia europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie (Dz. Urz. UE C 189 z 15.06.2017).
- Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 czerwca 2009 r. w sprawie ustanowienia europejskich ram odniesienia na rzecz zapewniania jakości w kształceniu i szkoleniu zawodowym (Dz. U. UE. C. z 2009 r. Nr 155).

- Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 czerwca 2009 r. w sprawie ustanowienia europejskiego systemu transferu osiągnięć w kształceniu i szkoleniu zawodowym (ECVET) (Dz. U. UE. C. z 2009 r. Nr 155).
- Zalecenie Rady z dnia 22 maja 2017 r. w sprawie europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie i uchylające zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie ustanowienia europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie (Dz. U. UE. C. z 2017 r. Nr 189).

3. Akty prawa krajowego:

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U.1997.78.483 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. - Kodeks pracy (Dz.U.2023.1465 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (t.j. Dz.U.2024.226 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 20 czerwca 1992 r. o uprawnieniach do ulgowych przejazdów środkami publicznego transportu zbiorowego (Dz.U.2018.295 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz.U.2022.2509).
- Ustawa z dnia 26 czerwca 1997 r. o Międzynarodowym Instytucie Biologii Molekularnej i Komórkowej w Warszawie (Dz.U.1997.106.674, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U.2020.426, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 17 lipca 1998 r. o pożyczkach i kredytach studenckich (Dz.U.2017.357).
- Ustawa z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (t.j. Dz.U.2024.497 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U.2023.1251 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (Dz.U.2023.2780).
- Ustawa z dnia 20 lipca 2001 r. o zmianie ustawy o szkolnictwie wyższym, ustawy o wyższych szkołach zawodowych oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U.2021.85.924 z późn. zm.).

- Ustawa z dnia 30 sierpnia 2002 r. Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (Dz.U.2024.935).
- Ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U.2017.1789, ze zm.).
- Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz.U.2017.2183, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o instytutach badawczych (Dz.U.2024.534).
- Ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o Polskiej Akademii Nauk (Dz.U.2020.1796 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o zasadach finansowania nauki (Dz.U.2018.87).
- Ustawa z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U.2011.84.455 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 11 lipca 2014 r. o zmianie ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym oraz niektórych innych ustaw (Dz.U.2014.1198).
- Ustawa z dnia 22 grudnia 2015 r. o zasadach uznawania kwalifikacji zawodowych nabytych w państwach członkowskich Unii Europejskiej (Dz.U.2023.334).
- Ustawa z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji (Dz.U.2020.226 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 23 czerwca 2016 r. o zmianie ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym oraz niektórych innych ustaw (Dz.U.2016.1311).
- Ustawa z dnia 21 kwietnia 2017 r. o zmianie ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz niektórych innych ustaw (Dz.U.2017.859).
- Ustawa z dnia 3 lipca 2018 r. przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U.2018.1669 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U.2023.742 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 21 lutego 2019 r. o Sieci Badawczej Łukasiewicz (Dz.U.2019.534, z późn. zm.).

- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2020 r. o szczególnych instrumentach wsparcia w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2 (Dz.U.2021.737 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 14 maja 2020 r. o zmianie niektórych ustaw w zakresie działań osłonowych w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2 (Dz.U.2020.875, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 19 czerwca 2020 r. o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych udzielanych przedsiębiorcom dotkniętym skutkami COVID-19 oraz o uproszczonym postępowaniu o zatwierdzenie układu w związku z wystąpieniem COVID-19 (Dz.U.2021.1072, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 1 października 2021 r. o zmianie ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce oraz ustawy o szczególnych instrumentach wsparcia w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2 (Dz.U.2021.2141).
- Ustawa z dnia 7 kwietnia 2022 r. o zmianie ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce oraz ustawy - Przepisy wprowadzające ustawę - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U.2022.1010).
- Ustawa z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy - Karta Nauczyciela oraz niektórych innych ustaw (Dz.U.2023.1672 z późn. zm.).
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 25 września 2007 r. w sprawie warunków, jakie muszą być spełnione, aby zajęcia dydaktyczne na studiach mogły być prowadzone z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość (Dz.U.2007.188.1347 z póź.zm).
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. w sprawie tytułów zawodowych nadawanych absolwentom studiów, warunków wydawania oraz niezbędnych elementów dyplomów ukończenia studiów i świadectw ukończenia studiów podyplomowych oraz wzoru suplementu do dyplomu (Dz.U.2011.196.1167, z późn. zm.).
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. w sprawie kształcenia na studiach doktoranckich w uczelniach i jednostkach naukowych (Dz.U.2015.172).
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 14 września 2011 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania oraz wypłacania doktorantom stypendiów ministra za wybitne osiągnięcia (Dz.U.2011.214.1271).

- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 25 września 2014 r. w sprawie warunków, jakim muszą odpowiadać postanowienia regulaminu studiów w uczelniach (Dz.U.2014.1302).
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 lipca 2015 r. w sprawie stypendiów ministra za wybitne osiągnięcia przyznawanych doktorantom (Dz.U.2015.1051).
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 30 października 2015 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz.U.2015.1842, z późn. zm.).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 13 kwietnia 2016 r. w sprawie charakterystyk drugiego stopnia Polskiej Ramy Kwalifikacji typowych dla kwalifikacji o charakterze zawodowym - poziomy 1-8 (Dz.U.2016.537, z późn. zm.).
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 2 grudnia 2016 r. w sprawie warunków wynagradzania za pracę i przyznawania innych świadczeń związanych z pracą dla pracowników zatrudnionych w uczelni publicznej (Dz.U.2016.2063).
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 10 lutego 2017 r. w sprawie kształcenia na studiach doktoranckich w uczelniach i jednostkach naukowych (Dz.U.2017.256).
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 28 kwietnia 2017 r. w sprawie szczegółowych kryteriów i trybu przyznawania, przekazywania oraz rozliczania środków finansowych na naukę, trybu wyznaczania opiekuna pomocniczego i przyznawania stypendium doktoranckiego w ramach programu "Doktorat wdrożeniowy" (Dz.U.2017.873, z późn. zm.).
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie studiów doktoranckich i stypendiów doktoranckich (Dz.U.2017.1696, z późn. zm.).
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 19 stycznia 2018 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz.U.2018.261).

- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 20 września 2018 r. w sprawie dziedzin i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych (Dz.U.2018.1818).
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 21 września 2018 r. w sprawie dyplomów doktorskich, dyplomów habilitacyjnych i legitymacji doktoranta (Dz.U.2021.676).
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 25 września 2018 r. w sprawie wysokości minimalnego miesięcznego wynagrodzenia zasadniczego dla profesora w uczelni publicznej (Dz.U.2018.1838 z późn. zm.).
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 14 listopada 2018 r. w sprawie charakterystyk drugiego stopnia efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomach 6-8 Polskiej Ramy Kwalifikacji (Dz.U.2018.2218, z późn. zm.).
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 22 lutego 2019 r. w sprawie ewaluacji jakości działalności naukowej (Dz.U.2019.392, z późn. zm.).
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 kwietnia 2019 r. w sprawie stypendiów ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego i nauki dla studentów i wybitnych młodych naukowców (Dz.U.2019.658, z późn. zm.).
- Oświadczenie rządowe z dnia 30 lipca 2004 r. w sprawie mocy obowiązującej Konwencji o uznaniu kwalifikacji związanych z uzyskaniem wyższego wykształcenia w Regionie Europejskim, sporządzonej w Lizbonie dnia 11 kwietnia 1997 r. (Dz.U.2004.233.2340).

4. Orzecznictwo

- Postanowienie WSA z 14 stycznia 2020 r., II SA/Wa 976/19, LEX nr 3010830.
- Uchwała NSA z dnia 13 października 2003 r., OPS 5/03, ONSA 2004, nr 1, poz. 9.
- Uchwała NSA z dnia 26 października 2009 r., I OPS 10/09, ONSAiWSA nr 1/2010 poz. 1.
- W. Czerwiński, *Postępowanie administracyjne - właściwość organu - decyzja w przedmiocie stypendium doktoranckiego - ponowne rozpatrzenie sprawy - wyłączenie pracownika organu.* Glosa do wyroku WSA z dnia 23 czerwca 2014 r., II SA/Wa 295/14, OSP 2015/4/39.

- Wyrok k WSA z dnia 5 sierpnia 2021 r., III SA/Gd 176/21, LEX nr 3217918.
- Wyrok NSA z 11 stycznia 2023 r., III OSK 6549/21, LEX nr 3513649.
- Wyrok NSA z 11 września 2020 r., II GSK 3751/17, LEX nr 3063944.
- Wyrok NSA z 12 lipca 2011 r., I OSK 597/11, ONSA i WSA 2012, nr 6, poz. 115.
- Wyrok NSA z 12 lipca 2011 r., I OSK 597/11, ONSAiWSA 2012, nr 6, poz. 115.
- Wyrok NSA z 12 stycznia 2021 r., II GSK 1122/18, LEX nr 3121560.
- Wyrok NSA z 21 stycznia 2021 r., II GSK 954/18, LEX nr 3118365.
- Wyrok NSA z 23 stycznia 2020 r., II GSK 3492/17, LEX nr 2785202.
- Wyrok NSA z 8 stycznia 2020 r., II GSK 2651/17, LEX nr 2772441.
- Wyrok NSA z 9 marca 2010 r., I OSK 1384/09, LEX nr 585357.
- Wyrok NSA z dnia 1 lipca 2021 r., III OSK 3552/21, LEX nr 3211522.
- Wyrok NSA z dnia 1 lipca2021 r., III OSK 3552/21, LEX nr 3211522.
- Wyrok SA z 15 maja 2018 r., III APa 25/17, LEX nr 2531861.
- Wyrok SA z 21 lutego 2017 r., III AUa 1608/16, LEX nr 2678101.
- Wyrok SA z 23 lutego 2017 r., III AUa 1639/16, LEX nr 2678058.
- Wyrok SA z 23 lutego 2017 r., III AUa 1641/16, LEX nr 2680975.
- Wyrok SA z 28 września 2016 r., III AUa 329/16, LEX nr 2137021.
- Wyrok SA z 4 lutego 2016 r., I ACa 1107/15, LEX nr 2665807.
- Wyrok SA z 5 stycznia 2017 r., I ACa 830/16, LEX nr 2288137.
- Wyrok SA z 8 lutego 2017 r., III AUa 1497/16, LEX nr 2678147.
- Wyrok SA z 8 lutego 2017 r., III AUa 1499/16, LEX nr 2678045.
- Wyrok SN z 12 kwietnia 2017 r., II UK 140/16, LEX nr 2310112.
- Wyrok SN z 30 maja 1972 r., II CR 137/72, niepubl.
- Wyrok SO z dnia 30 sierpnia 2018 r., VIII Pa 66/18, LEX nr 2580350.
- Wyrok TK z 5 listopada 2013 r., K 40/12, OTK-A 2013, nr 8, poz. 120.
- Wyrok TK z 8 listopada 2000 r., SK 18/99, OTK 2000, nr 7, poz. 258.
- Wyrok TK z dnia 25 kwietnia 2005 r., SK 51/03 (Dz. U. Nr 77, poz. 677).
- Wyrok TK z dnia 9 czerwca 1998, K 28/97, OTK nr 4/1998, poz. 50.
- Wyrok WSA z 18 czerwca 2021 r., II SA/Wa 2175/20, LEX nr 3289757.
- Wyrok WSA z 19 maja 2021 r., II SA/Wa 2154/20, LEX nr 3279829.
- Wyrok WSA z 19 października 2021 r., II SA/Bd 222/21, LEX nr 3318721.
- Wyrok WSA z 2 marca 2021 r., II SA/Wa 1667/20, LEX nr 3266020.

- Wyrok WSA z 22 listopada 2007 r., III SA/Gd 408/07, LEX nr 322465.
- Wyrok WSA z 22 maja 2017 r., VI SA/Wa 2347/16, LEX nr 2323387.
- Wyrok WSA z 27 listopada 2020 r., II SA/Wa 1656/20, LEX nr 3109540.
- Wyrok WSA z 27 października 2016 r., IV SA/Gl 159/16, LEX nr 2159420.
- Wyrok WSA z 27 października 2016 r., IV SA/Gl 159/16, LEX nr 2159420.
- Wyrok WSA z 28 kwietnia 2021 r., III SA/Gd 1221/20, LEX nr 3188194.
- Wyrok WSA z 29 kwietnia 2021 r., II SA/Wa 2185/20, LEX nr 3265843.
- Wyrok WSA z 29 lutego 2024 r., III SA/Gd 402/23, LEX nr 3696949.
- Wyrok WSA z 29 stycznia 2021 r., II SA/Wa 337/20, LEX nr 3164605.
- Wyrok WSA z 3 kwietnia 2023 r., II SA/Wa 1576/22, LEX nr 3634091.
- Wyrok WSA z 8 października 2020 r., VI SA/Wa 585/20, LEX nr 3096513.
- Wyrok WSA z 9 kwietnia 2021 r., II SA/Wa 1835/20, LEX nr 3284717.
- Wyrok WSA z dnia 1 października 2014 r., III SA/Kr 399/14, LEX nr 1534851.
- Wyrok WSA z dnia 10 lipca 2019 r., III SA/Kr 342/19, LEX nr 2704442.
- Wyrok WSA z dnia 10 listopada 2020 r., III SA/Lu 244/20, LEX nr 3087959.
- Wyrok WSA z dnia 10 listopada 2020 r., III SA/Lu 244/20, LEX nr 3087959.
- Wyrok WSA z dnia 10 maja 2019 r., III SA/Kr 222/19, LEX nr 2683991.
- Wyrok WSA z dnia 10 października 2023 r., II SA/Bk 602/23, LEX nr 3622381.
- Wyrok WSA z dnia 10 sierpnia 2011 r., II SA/Bd 382/11, LEX nr 1253420.
- Wyrok WSA z dnia 10 września 2020 r., sygn. akt III SA/Gd 253/20, LES nr 3064299.
- Wyrok WSA z dnia 11 maja 2011 r., III SA/Kr 1350/10, LEX nr 795736.
- Wyrok WSA z dnia 11 marca 2019 r., II SA/Wa 959/18, LEX nr 2644890.
- Wyrok WSA z dnia 14 kwietnia 2021 r., III SA/Gl 56/21, LEX nr 3172110.
- Wyrok WSA z dnia 14 października 2021 r., III SA/Gd 242/21, LEX 3264584.
- Wyrok WSA z dnia 16 czerwca 2016 r., II SA/Bk 94/16, LEX nr 2075628.
- Wyrok WSA z dnia 16 czerwca 2020 r., III SA/Gl 100/20, LEX nr 3025161.
- Wyrok WSA z dnia 17 kwietnia 2019 r., III SA/Kr 144/19, LEX nr 2656557.
- Wyrok WSA z dnia 17 kwietnia 2019 r., III SA/Kr 145/19, LEX nr 2657189.
- Wyrok WSA z dnia 18 maja 2016 r., III SA/Kr 1449/15, LEX nr 2050422.
- Wyrok WSA z dnia 18 maja 2016 r., III SA/Kr 1450/15, LEX nr 2050423.
- Wyrok WSA z dnia 19 listopada 2019 r., II SA/Wa 1583/19, LEX nr 2945005.

- Wyrok WSA z dnia 2 listopada 2015 r.,V SA/Wa 1704/15, LEX nr 2030869.
- Wyrok WSA z dnia 23 kwietnia 2010 r., I SA/Wa 28/10, LEX nr 619822.
- Wyrok WSA z dnia 24 października 2018 r., II SA/Wa 1663/17, LEX nr 2735983.
- Wyrok WSA z dnia 26 lipca 2018 r., III SA/Kr 205/18, LEX nr 2537170.
- Wyrok WSA z dnia 26 sierpnia 2021 r., III SA/Gd 151/21, LEX nr 3229108.
- Wyrok WSA z dnia 27 lutego 2018 r., IV SA/Wr 442/17, LEX nr 2469809.
- Wyrok WSA z dnia 27 października 2016 r., IV SA/Gl 159/16, LEX nr 2159420.
- Wyrok WSA z dnia 28 maja 2008 r. IV SA/Po 403/07, LEX nr 510262.
- Wyrok WSA z dnia 28 maja 2014 r., III SA/Kr 157/14, LEX nr 1531831.
- Wyrok WSA z dnia 28 maja 2019 r., III SA/Kr 358/19, LEX nr 2683902.
- Wyrok WSA z dnia 30 czerwca 2011 r., III SA/Lu 49/11, LEX nr 1087579.
- Wyrok WSA z dnia 30 czerwca 2011 r., III SA/Lu 49/11, LEX nr 1087579.
- Wyrok WSA z dnia 30 czerwca 2011 r., III SA/Lu 49/11, LEX nr 1087579.
- Wyrok WSA z dnia 30 czerwca 2016 r., II SA/Lu 321/16, LEX nr 2117237.
- Wyrok WSA z dnia 4 listopada 2020 r., II SA/Wa 342/20, LEX nr 3114127.
- Wyrok WSA z dnia 8 czerwca 2017 r., II SA/Ol 357/17, LEX nr 2323207.
- Wyrok WSA z dnia 8 kwietnia 2010 r., IV SA/Po 942/09, LEX nr 620112.
- Wyrok WSA z dnia 8 sierpnia 2019 r., II SA/Rz 181/19, LEX nr 2723046.
- Wyrok WSA z dnia 26 marca 2019 r., III SA/Kr 58/19, LEX nr 2705347.
- Wyrok WSA z dnia 28 maja 2019 r., III SA/Kr 315/19, LEX nr 2684001.
- Wyrok WSA z dnia 30 lipca 2020 r., III SA/Lu 243/20, LEX nr 3049866.

Źródła internetowe

- Dane dot. liczby doktorantów, Pressemitteilung Nr. 347 vom 16. August 2022 (https://www.destatis.de/DE/Presse/Pressemitteilungen/2022/08/PD22_347_213.html).
- Dane GUS:
    - Szkoły wyższe i ich finanse 2012 r. (https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkoly-wyzsze-i-ich-finanse-w-2012-r-,2,9.html).
    - Szkoły wyższe i ich finanse 2013 r. (https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkoly-wyzsze-i-ich-finanse-w-2013-r-,2,10.html).

  - Szkoły wyższe i ich finanse 2014 r. (https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkoly-wyzsze-i-ich-finanse-w-2014-r-,2,11.html).
  - Szkoły wyższe i ich finanse 2015 r. (https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkoly-wyzsze-i-ich-finanse-w-2015-r-,2,12.html).
  - Szkoły wyższe i ich finanse 2016 r. (https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkoly-wyzsze-i-ich-finanse-w-2016-r-,2,13.html).
  - Szkoły wyższe i ich finanse 2017 r. (https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkoly-wyzsze-i-ich-finanse-w-2017-roku,2,14.html).
  - Szkoły wyższe i ich finanse 2018 r. (https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkoly-wyzsze-i-ich-finanse-w-2018-roku,2,15.html).
  - Szkoły wyższe i ich finanse 2019 r. (https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkolnictwo-wyzsze-i-jego-finanse-w-2019-roku,2,16.html).
  - Szkoły wyższe i ich finanse 2020 r. (https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkolnictwo-wyzsze-i-jego-finanse-w-2020-roku,2,17.html).
  - Szkoły wyższe i ich finanse 2021 r. (https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkolnictwo-wyzsze-i-jego-finanse-w-2021-roku,2,18.html).
  - Szkoły wyższe i ich finanse 2022 r. (https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkolnictwo-wyzsze-i-jego-finanse-w-2022-roku,2,19.html).
- Deklaracja bolońska (https://www.ehea.info/media.ehea.info/file/Ministerial_conferences/04/9/1999_Bologna_Declaration_Polish_553049.pdf).
- Dokowicz M. (red.), *Diagnoza stanu studiów doktoranckich 1.0, Najważniejsze problemy* (http://sd.wfa.uni.wroc.pl/wp-content/uploads/2015/02/Diagnoza-Stanu-Studiów-Doktoranckich-1_0.pdf).

- Dr. Per Nyborg, Head, BFUG Secretariat Presentation of the General Report of the BFUG to the Bergen Ministerial Conference 19-20 May 2005 "FROM BERLIN TO BERGEN" (http://www.ehea.info/media.ehea.info/file/2005_Bergen/62/6/050519_Gen_rep_Nyborg_Per_580626.pdf).
- European Higher Education Area and Bologna Process (http://ehea.info/page-full_members).
- Gesetze im Internet (www.gesetze-im-internet.de/hrg/HRG.pdf).
- Informacja o wynikach kontroli NIK pn. „Kształcenia na studiach doktoranckich" z dnia 5 stycznia 2016 r. (https://www.nik.gov.pl/plik/id,9897,vp,12191.pdfc).
- Informacje o Krajowej Reprezentacji Doktorantów (https://krd.edu.pl/).
- *Joint declaration on harmonization of the architecture of the European higher education system – Sorbonne Joint Declaration*, Paris, May 25, 1998; (https://www.ehea.info/media.ehea.info/file/1998_Sorbonne/61/2/1998_Sorbonne_Declaration_English_552612.pdf).
- Klinger K., *Uczelnie dostaną dużą autonomię. Rozmowa z prof. Barbarą Kudrycką, Ministrem Nauki i Szkolnictwa Wyższego*, Dziennik Gazeta Prawna, 30 marca 2010 (https://www.gazetaprawna.pl/praca/artykuly/410013,uczelnie-dostana-duza-autonomie.html).
- Komunikat komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów w sprawie utworzenia europejskiego obszaru edukacji do 2025 r. (https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX:52020DC0625).
- Kraśniewski A., *Proces boloński to już 10 lat*, Warszawa 2009, (https://issuu.com/frse/docs/proces_bolonski).
- Lizbońska Deklaracja Europejskiego Stowarzyszenia Uniwersytetów – *Europe's Universities beyond 2010: Diversity with a Common Purpose* (https://www.eua.eu/downloads/publications/lisbon%20declaration%20%20europes%20universities%20beyond%202010%20diversity%20with%20a%20common%20purpose%20pl.pdf).
- Łętowska E., *Fałszywe paradoksy ochrony wolności nauki* (https://monitorkonstytucyjny.eu/archiwa/17208).

- Ministerial Declarations And Communiqués (https://ehea.info/page-ministerial-declarations-and-communiques).
- O europejskim obszarze edukacji – European Education Area (https://education.ec.europa.eu/pl/about-eea).
- Obwieszczenie Nr 16 Rektora Uniwersytetu Warszawskiego z dnia 30 lipca 2021 r. o ogłoszeniu tekstu jednolitego uchwały nr 444 Senatu Uniwersytetu Warszawskiego z dnia 26 czerwca 2019 r. w sprawie uchwalenia Regulaminów szkół doktorskich na Uniwersytecie Warszawskim (https://monitor.uw.edu.pl/Lists/Uchway/Attachments/5976/M.2021.213.Obw.16.pdf).
- Opinia Rady Legislacyjnej (https://radalegislacyjna.gov.pl/dokumenty/opinia-z-5-grudnia-2017-r-o-projekcie-ustawy-prawo-o-szkolnictwie-wyzszym-i-nauce).
- Opinia Rzecznika Praw Doktoranta KRD w przedmiocie możliwości zatrudniania doktorantów kształcących się w szkołach doktorskich (http://old.krd.edu.pl/wp-content/uploads/2022/03/Opinia-Rzecznika-Praw-Doktoranta-KRD-w-przedmiocie-mozliwosci-zatrudniania-doktorantow-ksztalcacych-sie-w-szkolach-doktorskich.pdf).
- Opinia Rzecznika Praw Obywatelskich: *Młody naukowiec może mieć więcej niż 35 lat. RPO pisze do Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego* - (https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/mlody-naukowiec-moze-miec-wiecej-niz-35-lat).
- Porozumienia – Krajowa Reprezentacja Doktorantów (https://krd.edu.pl/o-nas/porozumienia/).
- Porównanie wcześniejszej i nowej klasyfikacji dziedzin i dyscyplin można znaleźć na stronie: (https://www.gov.pl/attachment/94747338-a74b-4b34-9d00-6a28351edbc9).
- Realising the European Higher Education Area" Communiqué of the Conference of Ministers responsible for Higher Education in Berlin on 19 September 2003 (https://ehea.info/Upload/document/ministerial_declarations/2003_Berlin_Communique_English_577284.pdf).
- Regulamin studiów doktoranckich – załącznik do uchwały nr 116/XII/2018 Senatu Uniwersytetu Jagiellońskiego z dnia 19 grudnia 2018 r.

(https://bip.uj.edu.pl/documents/1384597/141551970/uchw_nr_116_2018_zal_1.pdf).

- Regulamin studiów doktoranckich - załącznik do uchwały Nr 716 Senatu Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie z dnia 24 kwietnia 2015 roku w sprawie uchwalenia regulaminu studiów doktoranckich Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie (https://bip.uwm.edu.pl/artykuly/united/uchwaly-senatu/uchwaly-senatu-716-2015/).
- Regulamin studiów doktoranckich na Uniwersytecie Warszawskim – obwieszczenie nr 10 Rektora Uniwersytetu Warszawskiego z dnia 18 lipca 2016 r. w sprawie ogłoszenia tekstu jednolitego uchwały nr 494 Senatu Uniwersytetu Warszawskiego z dnia 18 kwietnia 2012 r. w sprawie uchwalenia regulaminu Studiów Doktoranckich na Uniwersytecie Warszawskim (https://www.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2013/10/m.2016.321.obw_.10.pdf).
- Regulamin studiów doktoranckich Uniwersytetu Gdańskiego – załącznik do zarządzenia Rektora UG nr 99/R/16 (https://bip.ug.edu.pl/sites/default/files/_nodes/akty_normatywne/84090/files/tj_regulamin_studiow_doktoranckich_ug.pdf).
- Regulamin studiów doktoranckich w Politechnice Warszawskiej - załącznik nr 1 do uchwały nr 415/XLVII/2012 Senatu PW z dnia 22 lutego 2012 r. (https://www.bip.pw.edu.pl/Wewnetrzne-akty-prawne/Regulaminy/Regulamin-studiow-doktoranckich-w-Politechnice-Warszawskiej2).
- Regulamin Szkoły Doktorskiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego (https://phd.kul.pl/wp-content/uploads/2021/07/Regulamin-Szkoly-Doktorskiej_nowelizacja-od-1.10.2021.pdf).
- Regulamin Szkoły Doktorskiej nr 1 Politechniki Warszawskie (https://www.sd.pw.edu.pl/sd/Szkoly-Doktorskie/Szkola-Doktorska-nr-1/Regulaminy).
- Rozmowa z dr. Jarosławem Gowinem, wicepremierem, ministrem nauki i szkolnictwa wyższego „*Przede wszystkim większa autonomia uczelni*" (https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2018/10/przede-wszystkim-wieksza-autonomia-uczelni/).

- Sadlak J. (ed.), *Doctoral Studies and Qualifications in Europe and the United States: Status and Prospects, UNESCO-CEPES, 2004.; Doctoral Programmes for the European Knowledge Society, Report On The Eua Doctoral Programmes Project, 2004-2005 (*https://eua.eu/downloads/publications/doctoral%20programmes%20for%20the%20european%20knowledge%20society%20results%20of%20eua%20doctoral%20programme.pdf).
- Sobkowiak A. (red.), *Studia doktoranckie i mobilność młodych naukowców. Raport Rady Głównej Nauki i Szkolnictwa Wyższego* (https://rgnisw.nauka.gov.pl/wp-content/uploads/2022/03/Raport-nr-3.pdf).
- Stanowisko Krajowej Reprezentacji Doktorantów do projektu ustawy oraz szczegółowe uwagi do projektu - https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12303102/12458855/12458858/dokument330538.pdf).
- Stanowisko w sprawie minimalnej wysokości stypendium doktoranckiego dla doktorantów dotychczasowych studiów doktoranckich (https://krd.edu.pl/wp-content/uploads/2020/10/Stanowisko-srodowiska-doktorantow-ws.-min.-wysokosci-stypendium-doktoranckiego-dla-doktorantow-dotychczasowych-studiow-doktoranckich.pdf).
- Statut Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie - Załącznik do uchwały Nr 494 Senatu Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie z dnia 21 maja 2019 r. w sprawie Statutu Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie (http://bip.uwm.edu.pl/node/6598).
- Strategia mobilności 2020 dla Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego (EOSW) (https://www.ehea.info/media.ehea.info/file/2012_Bucharest/39/2/2012_EHEA_Mobility_Strategy_606392.pdf).
- The Europen Higher Education Area in 2020: Bologna Process Implementation Report (https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/publications/european-higher-education-area-2020-bologna-process-implementation-report).
- Uchwała nr 119/19 Senatu Uniwersytetu Gdańskiego z dnia 26 września 2019 roku w sprawie Regulaminu Międzyuczelnianej Szkoły Doktorskiej Biotechnologii Uniwersytetu Gdańskiego i Gdańskiego Uniwersytetu

Medycznego z późn. zm) (https://bip.ug.edu.pl/akty_normatywne/90918/uchwala_nr_11919_senatu_uniwersytetu_gdanskiego_z_dnia_26_wrzesnia_2019_roku_w_sprawie_regulaminu_miedzyuczelnianej_szkoly_doktorskiej_biotechnologii).

- Universitätsverband zur Qualifizierung des wissenschaftlichen Nachwuchses in Deutschland, UniWiND (https://www.hrk.de/themen/forschung/promotion).
- Uzasadnienie projektu ustawy - Przepisy wprowadzające ustawę - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce **(**https://www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/druk.xsp?nr=2447**).**
- Wielka karta uniwersytetów europejskich (*Magna Carta Universitatum*) (https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://www.magna-charta.org/magna-charta-universitatum/mcu-1988/mc_polish.pdf/%40%40download/file/mc_polish.pdf&ved=2ahUKEwjJ5rHBzKiIAxXuS_EDHeP6PPsQFnoECBIQAQ&usg=AOvVaw3JT4LNb7NLDL1VJI3Sa_12).
- Załącznik do uchwały nr 39/IV/2023 Senatu UJ z dnia 26 kwietnia 2023 r.- Regulamin Szkół Doktorskich Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie (https://social-sciences.phd.uj.edu.pl/documents/142751761/142766013/uchw_nr_39_2023_zal_1.pdf/0518a189-b8ab-426e-b1b6-f64174160f0f).
- Załącznik do uchwały nr 415/XLVII/2012 Senatu PW z dnia 22 lutego 2012 r, (https://www.bip.pw.edu.pl/Wewnetrzne-akty-prawne/Regulaminy/Regulamin-studiow-doktoranckich-w-Politechnice-Warszawskiej2).
- Załącznik do uchwały Nr 487 Senatu UWM w Olsztynie z dnia 26 kwietnia 2019 r. regulamin Szkoły Doktorskiej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie (https://bip.uwm.edu.pl/artykuly/uchwaly-senatu/uchwaly-senatu-487-2019/).
- Załącznik do uchwały Senatu UG nr 86/19 – Regulamin Szkół Doktorskich Uniwersytetu Gdańskiego (https://bip.ug.edu.pl/sites/default/files/nodes/akty_normatywne/89600/files/zal86u19_regulamin.pdf).
- Załącznik nr 5 do uchwały nr 391/XLIX/2019 Senatu Politechniki Warszawskiej z dnia 18 września 2019 r. Regulamin Szkoły Doktorskiej Nr 5

(https://www.bip.pw.edu.pl/var/pw/storage/original/application/e630b1957313675200776b825f33174b.pdf).

- Zarządzenie nr 30/R/19 Rektora Uniwersytetu Gdańskiego z dnia 25 kwietnia 2019 roku w sprawie utworzenia szkół doktorskich Uniwersytetu Gdańskiego (https://bip.ug.edu.pl/akty_normatywne/87836/zarzadzenie_nr_30r19_rektora_uniwersytetu_gdanskiego_z_dnia_25_kwietnia_2019_roku_w_sprawie_utworzenia_szkol_doktorskich_uniwersytetu_gdanskiego).
- Zarządzenie nr 32/R/19 Rektora Uniwersytetu Gdańskiego z dnia 26 kwietnia 2019 roku w sprawie utworzenia Międzyuczelnianej Szkoły Doktorskiej Biotechnologii Uniwersytetu Gdańskiego i Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego (https://bip.ug.edu.pl/akty_normatywne/88412/zarzadzenie_nr_32r19_rektora_uniwersytetu_gdanskiego_z_dnia_26_kwietnia_2019_roku_w_sprawie_utworzenia_miedzyuczelnianej_szkoly_doktorskiej).
- Zarządzenie nr 43/R/23 Rektora Uniwersytetu Gdańskiego z dnia 27 marca 2023 roku w sprawie zmiany Regulaminu Organizacyjnego Uniwersytetu Gdańskiego (https://bip.ug.edu.pl/akty_normatywne/114621/zarzadzenie_nr_43r23_rektora_uniwersytetu_gdanskiego_z_dnia_27_marca_2023_roku_w_sprawie_zmiany_regulaminu_organizacyjnego_uniwersytetu_gdanskiego).